

The Project Gutenberg eBook of Johanna d'Arc: Kertomus hänen elämästään ja marttyrikuolemastaan, by Mark Twain

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Johanna d'Arc: Kertomus hänen elämästään ja marttyrikuolemastaan

Author: Mark Twain

Translator: Lilli Rainio

Release date: March 5, 2015 [EBook #48412]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JOHANNA D'ARC: KERTOMUS HÄNEN
ELÄMÄSTÄÄN JA MARTTYRIKUOLEMASTAAN ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

JOHANNA D'ARC

Kertomus hänen elämästään ja marttyrikuolemastaan muistiin kirjoittanut hänen käskyläisensä ja kirjurinsa, Sieur Louis de Conte.

Ranskan valtionarkistossa olevista vanhoista asiapapereista nykyajan kielelle kääntänyt ja muodostanut

MARK TWAIN

Vapaasti suomennanut Lilli Rainio

WSOY, Porvoo, 1910.

ESIPUHE.

Saadaksemme oikean mielipiteen etevästä historiallisesta henkilöstä, tulee häntä arvostella oman aikansa näkökannalta, ei nykyajan. Monen jaloimmankin henkilön luonne näyttää vähemmän ansiokkaalta, kun myöhempiin aikakausien tutkimus esittää hänen tekonsa selvemässä valossa, mutta tuskin on neljä-, viisisataa vuotta sitten ollut kuuluisaa henkilöä, joka kaikin puolin vastaisi nykyajan siveellisiä vaatimuksia. Ainoa laatuaan on Johanna d'Arcin luonne. Sitä saattaa arvostella jokaisen aikakauden näkökannalta ja kuitenkin on tulos aina yhtä ihmeteltävä. Hän näyttää aina yhtä viattomalta, yhtä ihanteelliselta, hän on ylevin henkilö kuolevain joukossa.

Ja kun ajattelee, että tavat hänen aikanaan olivat niin raakoja, kurjia ja alhaisia kuin historian pimeimpinä aikoina, niin on mielestämme ihme, että moinen maaperä voi kasvattaa niin ihanaa kukkaa. Hän ja aikalaisensa olivat vastakohtia kuin päivä ja yö. Hän pysyi totuudessa, kun valhe oli ihmisissä tavallista; oli rehellinen, kun rehellisyys oli melkein kadonnut avu; hän piti lupauksensa, vaikka lupauksia tavallisesti rikottiin; hänen mielensä oli täynnä suuria ajatuksia ja se tähtäsi suurta päämaalia, kun toisten mieli viihtyi turhamaisissa haaveissa ja itsekkäässä kunnianhimmossa, hänen käytöksensä oli kaino ja arvokas aikana, jolloin kevytmielisyys ja tapainturmelmus oli vallalla; hän oli armelias aikana, jolloin säälimätöntä julmuutta harjoitettiin, hän oli luja, rohkea ja pelkäämätön silloin, kun hänen kansansa oli toivottomana ja toimetonna; hänellä oli luja usko, vaikka uskottomuus oli yleistä; hän oli siveellinen, puhdas ja turmeltumaton ruumiin ja sielun puolesta yhteiskunnassa, jossa ylhäisimmätkin kansanluokat olivat vaipuneet rikoksiin, ja aikana, jolloin kristikunnankin edustajain kauheudet ja eläimelliset intohimot ja petomaiset julmuudet hämmästyttivät aikalaisiaankin.

Kenties on hän ainoa yleisessä historiassa mainittu henkilö, jossa ei voi huomata itsekkyyttä. Hänen sanoissaan ja töissään emme tapaa omanvoitonpyyntöä. Kun hän oli pelastanut kuninkaansa maanpakolaisen kiertolaiselämästä ja toimittanut kruunun hänen päähänsä, tarjottiin hänelle palkinnoita ja kunnianosotuksia, mutta hän kieltäytyi niistä kaikista. Hän pyysi vain, että kuningas sallisi hänen palata maalaiskotiinsa paimentamaan lampaitaan ja auttamaan äitiään, jonka hyväilyjä hän kaipasi. Tuo voitollisten sotajoukkojen johtaja, prinssien seuralainen ja kunnioittavan, kiitollisen kansan ihanne, ei pyytänyt muuta palkintoa.

Hänen tekojansa voi verrata historian suurimpiin urostoihin, etenkin jos ajattelee niitä oloja, missä ne toimitettiin, hänen voittamiaan vaikeuksia ja hänen käytettävinaan olleita apuneuvoja. Caesar teki suuria valloitusretkiä, mutta hänen joukkoonsa kuului Rooman karaistuja, voitonvarmoja uroita ja hän itse oli sotilaaksi kasvatettu. Napoleon hajoitti Europan järjestettyjä sotajoukkoja kuin akanoita tuuleen, mutta hänkin oli sotilaaksi kasvatettu, ja kun hän alkoi sotaretkensä, olivat hänen sotilaansa nuoria, hehkuvia isänmaanystäviä, joita oli innostanut vallankumouksen ja vapauden ihmeitätekevä henki, joka siihen aikaan valtasi kansat. Mutta Johanna d'Arc sitä vastoin, ollen vielä lapsi, tietämätön, oppimaton, köyhä talonpoikaistyttö, ilman vaikutusvaltaa ja voimakkaita ystäviä, näki koko kansansa kahleissa, avuttomana ja toivottomana vieraan vallassa, varat hävinneinä, sotajoukot lamautuneina ja hajallaan, näki kuinka ulkonainen sorto ja sisällinen hajaannus oli masentanut kaikki mielet, rohkeus oli kadonnut, pelokas kuningas valmistautumassa pakenemaan omasta maastaan; ja hän laski kätensä tämän kuolevan kansan ruumiille ja se nousi ja seurasi häntä. Hän vei sen voitosta voittoon, hän johti sen satavuotisen sodan onnellisempaan suuntaan, mursi Englannin ylivallan ja kuoli Ranskan vapauttajana, joka nimi hänen muistoansa nytkin vielä seuraa.

Ja palkinnoksi kaikesta tästä Ranskan kuningas, jolle hän lahjoitti kruunun, toimeettomana ja välinpitämättömänä antoi ranskalaisten pappien vangita tuon jalon lapsen, viattomimman, rakastettavimman, ylevimmän olennon, josta historia kertoo ja elävänä uhrata hänet polttoroviolla.

* * * * *

Yksityiskohdat Johanna d'Arcin elämäkerrasta ovat jälkimaailmalle säilyneet omituisella tavalla. Tämä on ainoa valalla vahvistettu, todistajien antama elämäkerta. Vielä talletetaan Ranskan valtioarkistossa hänen kuolemantuomionsa oikeuspöytäkirjoja vuodelta 1431 ja samoin pöytäkirjoja, jotka pidettiin oikeudenkäynnissä hänen maineensa puhdistamiseksi pari vuosikymmentä myöhemmin. Ne sisältävät merkillisen paljon seikkoja hänen elämästään. Näiltä kaukaisilta ajoilta ei meillä suinkaan ole yhtään niin täydellistä ja todenmukaista elämäkertaa kuin Johanna d'Arcin.

Sieur Louis de Conten päiväkirja on pääasiassa yhtäpitävä noiden julkisten pöytäkirjain kanssa; tässä suhteessa on siis hänen kertomuksensa täysin luotettava; mutta kertomuksen monet yksityiskohdat perustuvat ainoastaan siihen, mitä hän itse sanoo nähneensä ja kuulleensa.

MARK TWAIN.

ENSIMMÄINEN KIRJA.

Sieur Louis de Conte kertoo veljensä pojille ja tyttärille sekä heidän lapsilleen ja lastenlapsilleen Johannan lapsuudesta.

Ensimmäinen luku.

Nyt on vuosi 1492. Olen kahdeksankymmenen kahden vuoden vanha. Tapahtumat, joista nyt aijon teille kertoa, olen itse lapsena ja nuorena ollessani nähnyt ja kuullut.

Kaikissa lauluissa ja taruissa, joita te Johanna d'Arcista luette, laulatte ja tutkutte, ja jotka äsken keksityn kirjapainotaidon avulla ovat levinneet koko maailmaan, mainitaan hänen nimensä rinnalla minun, vapaasukuisen herran, Louis de Conten nimi. Olin hänen aseenkantajansa ja kirjurinsa. Seurasin häntä alusta loppuun asti.

Kasvoin samassa kylässä kuin hän. Leikin lapsena hänen kanssaan joka päivä, niinkuin te nyt leikitte kasvinkumppanienne kanssa. Nyt kun koko maailma ylistää hänen nimeänsä, tuntuu teistä ihmeelliseltä, että kertomukseni ovat tosia. Mutta tosia ne sittenkin ovat.

Olin hänen leikkitoverinsa ja sitten seurasin häntä sotaan. Vielä tänäkin päivänä muistan hänet kauniina ja puhtaana, muistan tuon hennon olennon, kun hän Ranskan armeijan etunenässä istui ratsunsa selässä, kumartuneena hevosen kaulaa kohti, tukka liehuen tuulesa, hopeankirkkaalla miekalla raivaten tietä sodan kuumimpaan tuoksinaan, joskus kadoten näkyvistä keskellä hevosten päitä, kohotettuja aseellisia käsivarsia, kilpiä ja liehuvia höyhentöyhtöjä. Seurasin häntä loppuun asti; ja kun tulivat nuo synkät päivät, joiden varjo ijäti kirouksena painaa hänen murhaajainsa muistoa, samoin kuin Ranskan kansaa, joka toimettomana antoi ilkityön tapahtua, sain viimeisenä puristaa hänen kättänsä.

Vuodet vierivät. Näky tuon ihmeellisen tytön elämän meteorin kaltaisesta loistosta Ranskan sotataivaalla ja sen sammumisesta polttorovion savupatsaisiin, vaipui yhä syvemmälle muistojen maailmaan ja nousee sieltä jälleen ihmeellisenä, kirkkaana ja ylevänä. Vihdoin käsitän hänet sellaiseksi kuin hän oli — jaloimmaksi ihmiseksi, mitä maailmassa on elänyt, ellemme ota lukuun itse maailman Vapahtajaa.

Toinen luku.

Minä Louis de Conte olen syntynyt Neufchâteaussa 6 päivänä tammikuuta 1410, kaksi vuotta ennen Johannan syntymistä Domrémyssä. Vanhempani olivat vuosisadan alkupuolella Parisin lähitienoolta muuttaneet tähän kaukaiseen seutuun. Isäni kuului Armagnac puolueeseen, joka puolusti meidän omaa, laillista, ranskalaista kuningastamme, joskin tämä siihen aikaan oli heikko ja tarmoton. Burgundilainen puolue taas oli englantilaisten liittolainen. Sillä oli valta ja se kohteli hirmuhaltijan tavoin kaikkia, jotka eivät sen valtaan taipuneet. Isältäänikin olivat nämä puoluelaiset ryöstäneet kaiken muun, paitse hänen aatelisvaakunaansa, ja köyhänä, murtuneena miehenä hän asettui Neufchâteauhon, missä hän kuitenkin hyvin viihtyi, koska hän siellä sai elää verraten rauhallisissa oloissa.

Parisissa kulki siihen aikaan pitkin katuja joka yö aseellisia joukkoja, jotka huutaen ja kiroten hävittivät, polttivat, murhasivat ja häpäisivät ketä ja mitä tahtoivat eikä kukaan uskaltanut heitä vastustaa. Auringon noustessa nähtiin hävitettyjä asuntoja, suitsevia raunioita ja rosvojoukkojen kauheasti silpomia ja varkaiden paljaaksi riistämiä ruumiita.

Ei kukaan uskaltanut niille toimittaa kristillistä hautausta, sillä kielletty oli ketään julkisesti hautaamasta, jotta kansa ei muka peljästyisi niitä monia kuolemantapauksia ja joutuisi epätoivoon. Ruumiit mätänivät siinä, mihin olivat kaatuneet ja niistä levisi ilmaan pahaa löyhkää, josta seurasi rutto ja monenlaiset taudit; ihmisiä kuoli kuin karpäsiä ja niitä haudattiin salaa yön aikana.

Kaiken tämän lisäksi oli Ranskassa niin kova talvi, ettei moista sanottu olleen viiteensataan vuoteen. Nälkää, ruttoa, murhaa ja lunta — kaikki nämä vaivat rasittivat yht'aikaa Parisin asukkaita. Kuolleita makasi joukottain kaduilla ja susia tunkeutui selvällä päivällä ruumiita repimään.

Ranskassa vallitsi kova aika, koettelemusten ja nöyryytysten aika. Englantilaisten petomaiset hampaat olivat iskeneet Ranskan sydämmeen ja he olivat imeneet sen verta jo viisi

kahdeksattakymmentä vuotta ja enemmänkin aikaa. Kaikista kärsimyksistään ja tappioistaan oli Ranskan kansa niin hätääntynyt, että puheenparreksi oli käynyt, kuinka ranskalaiset pakenivat jo nähtyäänkin englantilaisen sotajoukon.

Ollessani viisivuotias kohtasi Ranskaa uusi kova onnettomuus, Azincourtin taistelu. Englannin kuningas tosin palasi maahansa nauttimaan voittonsa kunniaa, mutta voitettun Ranskan hän jätti julmien Burgundien palveluksessa olevain rosvojoukkojen riistettäväksi, jotka kaikkialla kulkivat ryöstäen ja hävittäen maata. Tällöinen joukko tuli eräänä yönä Neufchâteauhjon ja palavan kattomme valossa näin kaikki lähimmät omaiseni ja rakkaimpani — paitse vanhinta veljeäni, joka oli jäänyt hoviin — julmimmalla tavalla murhatuiksi. Vaikka olivat rukoilleet armoa, olivat murhaajat vain ivailten nauraneet heidän surkeuttaan ja pilkanneet heidän hätäänsä ja kuolintuskiansa. En tiedä, kuinka eivät minua huomanneet, niin että pääsin pakoon. Kun olivat menneet, ryömin piilopaikastani ja vietin yöni kuolleiden ja kuolevain joukossa, itkien palavan talomme edustalla.

Sitten minut lähetettiin Domrémyhin, siellä olevan papin luo, jonka emännöitsijästä sain rakkaan kasvatusäidin. Pappi opetti minua lukemaan ja kirjoittamaan. Paitse häntä ja minua ei koko kylässä ollut ketään kirjoitus- ja lukutaitoista henkilöä. Tuo hyvä pappi — nimeltään Guillaume Fronte — asui aivan kirkon juuressa, ja kirkon toisella puolella oli Johannan vanhempain puutarha. Perheeseen kuului isä Jacques d'Arc, hänen vaimonsa Isabelle Rome, kolme poikaa, Jacques, joka siihen aikaan oli kymmenen vuotias, Pierre kahdeksan ja Jean seitsemän vuoden vanhat. Johanna oli minun tullessani kylään melkein neljän vuoden ja hänen sisarensa Catherine vuoden vanha. Kaikki nämä lapset olivat kohta alussa leikkiveroinani ja rakkaimpia ystäviäni. Toisista yhdenikäisistäni muistan Pierre Morelin, Etienne Rozen, Noel Rainguessonin ja Edmond Aubreyn, jonka isä siihen aikaan oli kylänvanhin, sekä myöskin kaksi tyttöä, jotka olivat Johannan parhaita ystäviä ja kasvinkumppaneita: toisen nimi oli Haumette ja toinen oli pikku Mengette. He olivat talonpoikaistyttöjä niinkuin Johannakin ja joutuivat sitten naimisiin tavallisten talonpoikain kanssa, mutta myöhemmin ei kukaan vieras kylässä, joskin oli kuinka korkea ja ylhäinen, ollut käymättä näiden köyhäin, vanhain vaimojen luona, jotka nuorina olivat saaneet olla Johanna d'Arcin ystäviä.

Kaikki olivat he hyviä, hurskaita ja tottelevia lapsia, ystävällisiä toisilleen ja alamaisia vanhemmilleen ja papille, niinkuin oikean nuorison tulee olla. Kirkon oppiin he yksinkertaisesti uskoivat ja luottivat, niinkuin heidän vanhempansa sen heille olivat opettaneet. Juhana Hussin aatteista ja paavien riidoista eivät kaukaisen Domrémyn asukkaat silloin vielä mitään tienneet. Koko kylän asukkaat kuuluivat isänmaalliseen Armagnac puolueeseen. Me lapsetkaan emme mitään maailmassa niin vihanneet kuin kansamme vihollisia, englantilaisia ja burgundeja ja kaikkea, mikä heihin kuului.

Kolmas luku.

Meidän kylämme ei muuten missään suhteessa eronnut toisista senaikuisista, saman seudun kylistä. Kujat olivat pitkät ja mutkaiset ja leveäräystäiset olkikatot suojasivat huoneita sateilta ja tuuilta. Akkunain asemesta oli seinissä aukot, joiden eteen yöksi vedettiin laudat, lattiat olivat savesta ja huonekalut hyvin alkuperäiset. Asukkaiden pääelinkeinona oli lampaan- ja karjanhoito; nuorison aika kului tavallisesti paimenessa.

Seutu oli ihana. Kylän edustalla levisi kukkia kasvava tasanko Meuse virtaan asti; kylän takana yleni maa vähitellen ja ylimpänä kasvoi suuri tumma tammimetsä, missä ennen oli oleskellut rosvoja ja missä monta murhaa oli tehty, jonkatähden meidän lasten mielestä sillä paikalla oli kamala viehätöksensä.

Oli siellä myöskin ennen muinoin oleskellut monta kauheaa lohikäärmettä, joista meidänkin aikoinamme paljon puhuttiin. Vielä nytkin siellä oleskeli yksi semmoinen. Sanottiin, että se oli raakapuun pituinen ja täysi-ikäisen miehen vahvuinen. Sitä peittivät suuret suomukset, sillä oli punaiset silmät, isot kuin tinalautaset ja haarainen pyrstö kuin ankkurin sakara. Tämän lohikäärmeen sanottiin olevan väriltään vaaleansinisen, selässä kultaiset pilkut ja juovat, mutta kun ei kukaan sitä ollut nähnyt, niin tämä oli vain arvelua. Olkoon asian laita miten tahansa, se vain on varmaa, että tämä lohikäärme ainakin kerran lähestyi kylää, mutta Jumala varjeli niin, ettei se saanut vahingoittaa ihmisiä eikä eläimiä. Pierre Morel, joka yksin oli lähtenyt metsään, tunsu näet myrkyllistä tulikiven hajua, jota semmoisista hirviöistä lähtee, ja pakeni minkä ehti sekä varotti kylän asukkaita.

Muinaisina aikoina oli satoja uroita maailman ääristä kokoontunut tänne taistelemaan lohikäärmeen kanssa, saadakseen palkinnon niinkuin saduissa kerrotaan, mutta jo meidän aikoinamme olivat sellaiset sankarityöt käyneet vanhanaikuisiksi. Sen sijaan ryhtyi tuo hurskas Guillaume isä karkottamaan petoa. Hän järjesti sitä varten komean juhlakulkueen, jossa ihmiset vihittyine vahakynntilöineen, suitsutusastioineen ja vihkivesineen kulkivat pitkin metsän reunaa lukien hartaita rukouksia ja anoen pyhän neitsyen suojelusta. Vähän väliä pappi itse voimakkein sanoin manasi lohikäärmeen pakosalle

kylästä. Tästä hetkestä oli tuo kauhea peto kadonnut, vaikka tosin muutamat luulivat yhä edelleen tuntevansa pahaä tulikiven hajua metsässä.

Eräällä kedolla Vaucouleursiin vievän tien varrella kasvoi äärettömän iso ja kaunis tammipuu, jonka varjoiset oksat levisivät laajalle. Aivan puun juurella lori kirkas lähde, ja kun kesä tuli, lähtivät kaikki kylän lapset sinne, niinkuin oli ollut tapana jo kuudetta sataa vuotta, laulamaan ja hyppelemään puun varjossa ja nauttimaan ihanan lähteen virvottavaa vettä. Usein sitoivat he kukista seppeleitä, joita ripustivat puuhun ja lähteen partaalle miellyttääkseen haltijoita ja keijukaisia, jotka sillä paikalla oleskelivat ja jotka kiittolisina heidän osottamastaan ystävyydestä aina pitivät veden lähteessä kylmänä ja kirkkaana ja karkottivat kaikki käärmeet ja myrkylliset matelijat sen lähitienoolta. Kylän nuorison ja haltijain välillä vallitsi siis rauha ja sopu muinaisista ajoista saakka - ja kun joku lapsi kuoli, sanottiin, että metsänhaltijat surivat sitä yhtä paljon kuin lapsen omat leikkiverit sekä ripustivat yön aikana pienen seppeleen lakastumattomista kukista puun alle, sille kohdalle, niissä lapsi tavallisesti istui. Tämän olen omin silmin nähnyt ja voin vakuuttaa sen todeksi.

Huomattava on, että kaikkia lapsia, jotka kasvoivat Domrémyssä, sanottiin vanhastaan "Puun lapsiksi", ja tuo nimi oli heille rakas ja kallis, koska sitä seurasi ihmeellinen ja salaperäinen lahja — semmoinen, että kun joku noista Puun lapsista oli lähellä kuolemaa, ilmestyi puu hänelle vihantana ja kauniina kuin parhaana kesän aikana — jos nimittäin sen ihmisen sielu oli saanut Herran armon. Toiset sanoivat tosin, että näky oli kahtalainen — että puu vuotta tai paria ennen sen ihmisen kuolemaa, jonka sielu oli synnin ja pahuuden kahleissa, ilmeni varoituksena, mutta että se oli silloin paljas ja alaston kuin talvella ja että silloin syntisen valtasi sanomaton kauhu ja katumus. Sille, joka sitten teki parannuksen, näyttäytyi puu jälleen kuolinhetkellä kaikessa kesäisessä ihanuudessaan, mutta ellei parannusta tehty, ei puutakaan nähty ja silloin tiesi sielu raukka ijankaikkiseen kadotukseen joutuvansa. Toiset kuitenkin sanoivat, että näky ilmestyy vain kerran, ja ainoastaan niille, jotka puhtaina ja viattomina kuolevat kaukaisella maalla, kipeästi kaivat jotain muistoa rakkaasta, etäällä olevasta kodista.

En tiedä kuinka lienee, mutta sen vain tiedän, että kun Puun lapset kaukaisella maalla tuntevat kuoleman lähestyvän, kääntävät he — kun heidän sielunsa on saanut rauhan Jumalassa — himmeät kaipaavat katseensa kotia kohti ja näkevät silloin ikäänkuin pilvien lomitse tuon ihmeellisen puun kevätvihantana loistavan kultaisessa päivänpaisteessa; he näkevät kukkakedon joen rantaan asti ja hengittävät vielä kerran kotikukkain suloista tuoksua. Näky katoaa pian — mutta he ymmärtävät merkityksen! — ja kuolevan ympärillä seisijat näkevät myös hänen kirkastuneista katseistaan, että taivaasta tuli hänelle toivottu sanoma. Minäkin vanhana ja murtuneena odotan iloisen luottaen sitä hetkeä, jolloin Herra minut luokseen kutsuu — sillä minullekin on suotu armo, että olen saanut nähdä puun. Olen sen nähnyt ja pääsen kohta rauhaan.

Vanhastaan on ollut tapana, että lapset hyppiessään piirissä Haltijapuun ympärillä ovat laulaneet puun laulua nimeltä *La chanson de L'Arbre Fée de Bourlemont* [suomeksi: Bourlemontin Haltijapuun laulu]. Sitä lauletaan vanhalla kauniilla säveleellä, jota kaikki lapset ovat kuulleet äitinsä hyräilevän ja joka minun korvissani on soinnut kaiken ikäni lohdutukseksi ja iloksi, kun sydäntäni surut ja huolet ovat painaneet.

Ei yksikään muukalainen saata ymmärtää laulun merkitystä maanpakolaisuudessa oleville puun lapsille ja kuinka se kautta aikain on heitä lohduttanut ja vahvistanut, muistoon johdattaen kaukaista, rakasta, rauhallista ja ihanaa kotia.

Haltijapuun laulu.

Kuin vihanta sun latvas on!
Arbre Fée de Bourlemont,
Sä otit lasten kyyneleet
Ja kuulit heidän huokaukset,
Näin lohdun toit
Ja ilon soit,
Taas sydämmiinsä lämmön loit.

On runkos suora, mutkaton,
Arbre Fée de Bourlemont.
Lasten lempi, rakkaus
On kautta aikain aina uus,
He lauluillaan
Ja riemuillaan
Sun pilviin saivat kohoomaan.

Ain' muistos ompi verraton,
Arbre Fée de Bourlemont!

Sun ihanuutes iloittaa
Ja murheissakin lohduttaa,
Kun kaukana
Ja vieraana
On meistä armas kotimaa.

Tuon laulun olen Johannan kanssa laulanut monta, monta kertaa, ja sentähden on se minulle vieläkin paljon rakkaampi ja kalliimpi kuin se muutoin olisi.

Haltijat olivat siellä vielä meidän aikanamme, vaikka emme koskaan niitä nähneet. Sillä noin sata vuotta ennen sitä aikaa Domrémy'n pappi, joka oli ankara herra eikä niin hyväsydäminen kuin Guillaume isämme, oli pitänyt juhlallisen messun puun alla ja manannut kaikki metsän haltijat ja peikot paholaisen joukkona pannaan. Sitten hän ankarasti kielsi niitä näyttäytymästä kellekään ihmiselle ja jos eivät tottelisi, uhkasi hän karkottaa heidät ainiaaksi koko paikkakunnalta. Mutta näkymättöminä henkinä, niinkuin jo sanoin, suojelivat ne vieläkin puuta, pitivät veden lähteessä kirkkaana ja ajoivat pois kaikki myrkylliset eläimet ja pistävät hyönteiset sen läheisyydestä, niinkuin kaikki siihen aikaan hyvin huomasimme.

Neljäs luku.

Talvi-iltoina istuimme usein yhdessä vanhan Jacques d'Arc'in suuressa tuvassa, missä iloinen tuli loimusi liedellä ja missä nuoret leikkivät ja lauloivat ja vanhat kertoivat ihmeellisiä satuja ja tarinoita myöhään yöhön.

Eräänä talvi-iltana — jota talvea vielä vuosien perästä mainittiin kovaksi talveksi — olimme jälleen tavallisuuden mukaan sinne kokoontuneet. Ulkona vinkui ankara myrsky ja lumiräntää satoi lakeisesta alas. Minusta tuntui hauskalta kuunnella tuulen pauhua, kun itse sai istua suojassa ja lämpimässä. Meillä oli suojaa ja lämmintä, ja puhe, laulu ja nauru kaikuivat tuvassa. Sitten saimme illalliseksi lämmintä puuroa ja papuja ja voitaleipää, ja ruokahalu oli kaikilla hyvä.

Pieni Johanna istui puurokuppeineen erillään eräässä nurkassa kaikkein elätti-eläintensä keskellä, joille hän jakoi ateriastaan. Hänellä oli paljon semmoisia hoidettavia, sillä kaikki kodittomat kissat, loukkaantuneet koirat ja onnettomat eläimet turvautuivat häneen, linnut ja metsäneläimetkään eivät häntä peljänneet, vaan arimmatkin niistä ikäänkuin aavistivat, että hän oli niiden ystävä. Hän puolestaan oli niille kaikille vierasvarainen, sillä kaikki eläimet olivat hänelle yhtä rakkaat, koska olivat ihmistä heikompia ja avuttomampia. Hän tosin antoi niiden vapaasti tulla ja mennä, mutta ne viihtyivät hänen seurassaan niin hyvin, etteivät tahtoneet poiskaan lähteä. Vanha Jacques tosin ärisi nähdessään noita joutavia syöttiläitä, mutta hänen vaimonsa sanoi, että Herra itse oli antanut lapselle sellaisen mielen ja ettei niitä sentähden saanut pois karkottaa. Ja tyttö sai siis olla rauhassa lemmikkeineen, ja siinä hän nyt istui, kanit, oravat, linnut, kissat ympärillään, kaikki hyvässä sovussa.

Kun näin istuimme yhdessä, koputettiin ovelle. Ja sisään astui kulkija — laiha ja huonoissa vaatteissa oleva kerjäläinen, jommoisia näinä sota-aikoina paljon liikuskeleli. —

Hän kopisteli jalkojaan, pudisti lunta huonoista vaatteistaan, katseli sitten nälkäisenä esillä olevaa ruokaa, tervehti nöyrästi ja sanoi, että hyvältä tuntui tämmöisenä iltana istua loimuavan valkean ääressä hyvässä suojassa ystäväin seurassa, — ja että Jumala armahtakoon kodittomia, joiden täytyy kulkea ulkona kylmässä ja pimeässä.

Ei kukaan vastannut hänelle sanaakaan tervehdykseksi, ja kun hän katseli ympärilleen, rupesi hänen leukansa vapisemaan ja hän peitti kasvonsa käsiinsä ikäänkuin salatakseen liikutustaan.

"Istu paikoillasi!"

Näin ärjäsi vanha Jacques d'Arc Johannalle, joka seisoi vieraan edessä ja tarjosi hänelle puurokuppiansa. Mies sanoi:

"Jumala kaikkivaltias sinua siunatkoon, rakas lapsi!" ja sitten kyyneleet juoksivat pitkin hänen poskiaan, mutta hän ei uskaltanut ottaa puuroa.

"Etkö sinä kuule? Istu paikoillasi, sanon!"

"Isä, hänen on nälkä — etkö näe, että hänen on nälkä", sanoi vain Johanna.

"Tehköön sitten työtä. Tuollaiset kulkijat syövät meidät puti puhtaiksi, että meidän on kohta

lähteminen talosta; olen sanonut, etten sitä enää kärsi. Hän näyttää oikein rosvolta — mene paikoillesi, sanon minä."

"Isä, hänellä on nälkä — hän saa minun puuroni — minä en enää tarvitse mitään."

"Vai et sinä tottele — roistot ja laiskat eivät tarvitse apua kunnon ihmisiltä, jotka itse saavat hankkia ruokansa. Meillä on kyllin köyhiä omassa kylässämme. Kuuletko, Johanna?"

Tyttö laski kupin käsistään ja meni isän luo.

"Jos sen kiellät, isä, täytyy minun totella, mutta ajattele ensin vähän, — tuon miesraukan *vatsa* on nälissään, eikä se ole tehnyt mitään pahaakaan, jos hän itse olisikin huono ihminen. Isä rakas anna — —."

"Sinä et ymmärrä, lapsi. Tee niinkuin käsken."

Mutta nyt rupesi Aubrey, kylänvanhin puhumaan. Hänellä oli hyvä puhelajha ja selittäminen ja väittelemineen olivat hänen mielitekojaan, koska hän muka silloin sai jokaiselle näyttää mestaruuttaan puhujana. Nyt hän nousi, nojasi kättänsä pöytään ja sanoi:

"Tässä asiassa olen toista mieltä kuin sinä, arvoisa veljeni, sekä ryhdyn tämän arvoisan seuran edessä todistamaan", hän nyökäytti päätään vakuuttavasti, "ettei lapsen äskeinen lausunto suinkaan ole niin järjetön kuin se ajattelemattomasta katselijasta näyttää. Sillä pitäisihän olla kyllin todistettu ja näytetty, että miehen pää yksin hallitsee koko ruumista. Vai onko täällä ketään, joka tämän taitaa kieltää?" Hän katseli jälleen ympärilleen, mutta ei kukaan ruvennut häntä vastustamaan. "Siis hyvä — mitään erityistä ruumiinosaa ei saata pitää vastuunalaisena niistä teoista, joita se toimittaa pään käskystä; siis on *pää* yksin vastuunalainen niistä rikollisista töistä, joita ihmisten jäsenet toimittavat, oli se sitten käsi tai jalka tai joku muu ruumiinjäsen. Hyvä, otaksukaamme nyt, että hiihanko tuolla, arvoisa veli, kaatuu jalallesi ja siten tuottaa sinulle kipua tai pakotusta. Tuleeko mielestäsi siis rangaista sitä siitä vahingosta, minkä se on tehnyt? — Ei suinkaan. Missä vapaata tahtoa puuttuu, siinä ei myöskään ole edesvastuuta. Olenko oikeassa vai väärässä?" Vastauksena kuului myöntävä hyminä, toinen nykäsi toistaan ja kuiskasi, ettei kukaan osannut niin hyvin selittää asiaa kuin kylänvanhin. — "Nyt siis, arvoisa veli ja korkeasti kunnioitetut läsnäolijat, itse riita-asiaan, nimittäin vatsan ja pään keskinäiseen suhteeseen ja osallisuuteen edesvastuusta. Nyt tahtoisimme huomauttaa tässä suhteessa vatsan ja ennen mainitun hiihangan suurta yhtäläisyyttä. Minun täytyy pyytää kunniallista yleisöä ottamaan tämän tarkasti huomionsa. Voikohan *vatsa* lujasti päättään ja vapaasta tahdostaan murhata? — Voiko se varastaa? — Tehdä murhapolttoa? — Ei, ja taas ei. No — huomaa nyt! — *Voikohan hiihanko tehdä kaikkea tätä?* — Ei suinkaan." Yhä selvempää ihmettelyä kuului. "Siis, hyvät ystävät ja kylänmiehet — *vatsa* ei voi lujasti päättään ja vapaaehtoisesti tehdä rikosta, eikä sitä siis saata pitää siitä vastuunalaisena — siitä olemme yksimieliset. Joka siis oli todistettava: *vatsaa* ei koskaan voi pitää rangaistuksen alaisena niistä rikoksista, joita pää miettii ja panee toimeen. Josta seuraa: — että suurinkin rikollinen ja häpeällisin rosvo saattaa omistaa viattoman, puhtaan ja turmelemattoman vatsan, ja samoin: että meidän hyvinä kristittyinä ja armeliaina ihmisinä tulee sekä ravita nälkäistä *vatsaa*, joka syntisen ruumiissa säilyy, että myös tehdä se ilolla, kun ajattelemme, kuinka viattomana ja nuhteettomana mainittu *vatsa* on voinut olla kaikissa kiusauksissa ja sille vastenmielisissä oloissa. Olen puhunut."

Näiden sanain vaikutus oli erinomainen. Kaikki nousivat, taputtivat käsiään, tunkeutuivat hänen ympärilleen kyynelsilmin ja vakuuttivat kovalla äänellä, etteivät koskaan olleet kuulleet kauniimpaa, todempaa ja enemmän sydämmeän käypää puhetta. Jacques isäkin oli liikutettu ja huudahti:

"Anna hänelle puuro, lapseni!"

Mutta Johanna oli hämillään eikä tiennyt mitä tehdä, sillä hän oli aikaa sitten antanut miehelle kuppinsa ja tämä oli jo syönyt puuron tarkkaan. Kun häneltä kysyttiin, miksi hän ei ollut odottanut, sanoi hän vain, että miesraukan *vatsa* oli niin nälkäinen, ettei hän voinut odottaa, koska hän ei tiennyt, mitä sitten päätettäisiin — ja tässähän lapsi teki hyvästi ja viisaasti.

Mies ei kuitenkaan ollut mikään rosvo, hän oli hyvä ihminen, vaikka köyhä ja onneton, niinkuin moni muu Ranskassa siihen aikaan. Kun hän oli saanut vatsansa täyteen, aukenivat hänen kielensä siteet ja hän rupesi kertomaan kaikesta, mitä oli nähnyt ja kokenut. Hän oli vuosikausia ollut sodassa ja hänen kertomuksensa innostutti jokaisen isänmaallista mieltä, sydämet alkoivat sykkiä ja veri juoksi kiivaammin suonissamme. Sitten kertoi hän Ranskan kunniakkaasta muinaisajasta, ja hengessä näimme kahdentoista ritarin jättiläishaamut, kuulimme lukemattomien vihollisjoukkojen kulkevan ohitsemme, ja näimme tuon pienen sankarijoukon taistelevan heitä vastaan ja kaatavan vihollisia kuin niittomies kaataa viljaa. Koko Ranskan tarumaailman ihmeelliset, mainehikkaat urotyöt astuivat eteemme. Näimme milloin minkin mahtavan sankarin nousevan satuajan hämäryydestä, näimme heidän miesmieheltä kaatuvan, kunnes vain viimeinen oli jäljellä, — hän, joka ei tuntenut pelkoa, Roland, jota

ylistetään "Laulujen laulussa", jota ei kenkään ranskalainen voi innostumatta kuunnella, sillä se herättää yleviä aatteita ja isänmaanrakkautta. Me näimme hänen taistelunsa ja hänen ihanan sankarikuolemansa. Ja kun kertoja lopetti, vallitsi hiljaisuus huoneessa, missä istuimme henkeämme pidättäen, avonaisin huulin kiintyen joka sanaan. Oli hiljaista kuin taistelukentällä, missä sankari kuolleiden keskellä oli hengittänyt viimeisen huokauksensa.

Tämän juhlallisen äänettömyyden vallitessa asetti vieras hyväillen kätensä Johannan päälle ja sanoi:

"Jumala sinua siunatkoon, rakas lapsi, olet tänä iltana pelastanut minut kuolemasta — nyt annan sinulle palkinnon, ainoan, minkä köyhyydessäni voin antaa." Ja nyt korotti hän äänensä ja rupesi laulamaan. Kauniimpaa, liikuttavampaa ääntä en milloinkaan ole kuullut. Hän esitti Rolandin laulun.

Ajatelkaa, kuinka tämä vaikutti ranskalaisiin kuulijoihin, jotka jo edeltäkäsikin olivat haltioissaan ihmeellisistä tarinoista. Mitä oli kaunopuheisuus näiden sävelten rinnalla? Kaikki nousivat yhtenä miehenä seisomaan, posket hehkuivat ja silmät loistivat kyynelten vuotaessa; tahtia nyökytettiin nuottiin ja rinta kohosi ja painui ja kuului ihastushuutoja ja huokauksia. Ja kun hän ehti viimeiseen säkeistöön, ja Roland makasi maassa kuolevana, yksin, ja kohotti kätensä korkeuteen, Jumalan puoleen lausuen kalpeille huulineen viimeisen, kauniin rukouksensa, silloin puhkesivat kaikki äänekkäisiin nyyhkytyksiin ja valitushuutoihin. Mutta kun viimeinen voimakas sävel oli kaikunut ja laulu loppui, silloin kaikki kiirehtivät laulajan luo ja innostuksissaan kiittivät ja syleilivät häntä. Mutta Johanna oli ennen muita ehtinyt hänen luokseen, kiertänyt kätensä hänen kaulaansa ja suuteli häntä suutelemistaan.

Myrsky riehui ja lumi tuiskusi yhä ulkona, mutta mitä siitä! — Täällä sai vieras kodin siksi aikaa kun hän tahtoi kylässä viipyä.

Viides luku.

Kaikilla meillä lapsilla oli liikanimet, jotka saimme pitää koko elinaikamme — mutta Johannalla oli niitä ainakin puoli tusinaa ja ne sopivat hänelle kaikki. Useimmat maalaistytöt ovat ujoja, mutta Johannan ujous oli erinomainen; hän punehtui äkkiä ja oli niin arka ja hämillään vierasten läsnäollessa, että jo pienenä nimitimme häntä "ujoksi Johannaksi". Olimme kaikki isänmaan ystäviä, mutta häntä nimitettiin "isänmaalliseksi", koska lämpimimmät tunteemme maatamme kohtaan olivat kylmät hänen tunteittensa rinnalla. Kun hän sitten kasvoi lapsesta neitoseksi, ruvettiin häntä kylässä sanomaan "kauniiksi Johannaksi", ja sekin nimitys oli oikea, sillä kauniimpaa ja suloisempaa olentoa ei kukaan ollut nähnyt. Annoimme hänelle vielä yhden nimen, ja se oli — "rohkea".

Olimme nyt niin vanhoja, että tiesimme yhtä paljon kuin täysikäiset siitä tuhoavasta sodasta, joka riehui pohjoisen ja lännen puolella rauhallisesta kylästä, ja useimmat meistä seurasivat vilkkaasti kaikkea, mitä tapahtui tuossa levottomassa maailmassa ja mistä pyhiinvaeltajat ja kulkijat meille toivat sanomia. Oli tiistai-iltapäivä alkukesästä, jolloin tavallisuuden mukaan olimme kokoontuneet puun alle hyppimään ja laulamaan.

Äkkiä huudahti pikku Mengette:

"Kas! — kas! — mikä tuo on?"

Hyppy taukosi heti ja kaikki kokoontuivat läähättäen ja hikisinä yhteen tuijottaen tarkasti kylään päin.

"Se on musta lippu."

"Niin todellakin! — Mitä se mahtaa merkitä?"

"Varmaankin jotakin suurta onnettomuutta."

"Mutta mitä?"

"Kysy tuolta, joka sitä kantaa. Hän tulee tännepäin."

"Hän juoksee kiivaasti — kuka se on?"

Näin kaikki kysyimme ja vastasimme. Kohta näimmekin, että lipunkantaja oli Etienne Roze, jota tavallisesti sanoimme "Auringon ruusuksi", koska hänellä oli suuri keltainen tukka ja pyöreät rokonarpiset kasvot. Hän kulki kiivaasti ylös mäenrinnettä ja nosti aina välillä surulippuaan korkealle ilmaan ja heilutti sitä kuin merkiksi meille. Lippuna oli musta esiliina solmittuna pitkän tangon nenään.

Kaikki odottivat häntä kiihkeinä ja levottomina. Vihdoin hän oli perillä. Hän työnsi lipputangon pystyyn maahan ja lausui läähättäen:

"Seiso siinä niinkauvan kun vedän henkeäni. Ranska ei nyt tarvitse muuta lippua."

Kuolohiljaisuus vallitsi — ei kukaan uskaltanut kysyä.

"Huonoja uutisia on tullut kylään. Troyesissa on tehty sopimus Ranskan, Englannin ja Burgundin välillä. Ranskanmaa on petetty ja luovutettu vihollisille. Burgundin herttua ja tuo paha kuningatar Isabella ovat siitä sopineet. Englannin Henrik kuuluu menevän naimisiin Ranskan Katarinan kanssa. —"

"Mahdotonta! — meidän prinsessamme ja Azincourtin teurastaja! — Et ole kuullut oikein."

"Jos ette tätä usko, niin vielä vähemmin saatatte uskoa sitä, että se lapsi, joka syntyy tästä avioliitosta — vaikka se olisi tyttölapsi — on perivä sekä Englannin että Ranskan kruunun ja että hänen sukunsa aina on hallitseva molempia valtakuntia."

"Se nyt on varmaan valhe, sillä se on vasten saalalaista lakia", keskeytti Edmond Aubrey painavasti. Hän oli kylänvanhimman poika ja luuli siis tietävänsä siitä asiasta enemmän kuin muut. Me nimitimme häntä "Paladiniksi" [vaeltava ritari], koska hän usein kehuskellen puhui siitä, mitä aikoi tehdä aikamieheksi tultuaan ja kuinka karkottaisi sotajoukkoja pakosalle.

"Anna hänen puhua loppuun", sanoi Haumette. "Jos hänen kertomuksensa eivät ole tosia, niin sitä parempi. Mutta kuinka sitten, Etienne?"

"Ei ole paljon lisättävää. Meidän vanha kuninkaamme Kaarle seitsemäs hallitsee kuolemaansa asti; sitten on Englannin Henrik hallitseva Ranskaa, kunnes hänen lapsensa tulee niin vanhaksi, että — —"

"Hän Ranskan hallitsijaksi. — Teurastaja? — Se on valhe — suuri valhe!" huusi Paladin. "Ja mihin joutuu meidän oma perintöprinssimme? — Mitä sopimuksessa hänestä on päätetty?"

"Ei mitään. He ottavat vain häneltä kruunun ja lähettävät hänet maanpakolaisuuteen."

Kaikki huusivat nyt yhteen ääneen, että se oli mahdotonta.

"Kuninkaan täytyy tietysti kirjoittaa nimensä sopimuskirjan alle, jotta se olisi laillinen — ja sitä hän ei suinkaan koskaan tee — koska se tekee hänen oman poikansa perinnöttömäksi."

Auringonruusu sanoi: "Mutta kuningatar — ettekö luule, että hän kirjoittaa semmoisen sopimuksen alle? —"

"Tuo kyykäärme — hän tekee mitä tahansa; ei ole niin kurjaa tekoa, mihin hän ei suostuisi saadakseen oman tahtonsa täytetyksi — ja hän halveksii poikaansa. Mutta kuninkaan tulee kirjoittaa sopimuksen alle, muutoin ei se ole laillinen."

"Mutta kuningas — onhan hän —"

"Heikkomielinen — ja siksi me häntä vielä enemmän rakastamme, onnetonta miesraukkaa."

"Mutta heikkomielinen ihminen ei tiedä, mitä tekee — hän tekee vain, mitä toiset käskevät, ja kuningas on kirjoittanut sopimuskirjan alle."

"Kuka häntä on siihen pakottanut?"

"Sitä ei suinkaan tarvitse kysyä. Kuningatar tietysti."

Nyt nousi melu uudestaan — kaikki yhtäaikaa panetellen kuningatarta. Vihdoin sanoi Jacques d'Arc:

"On niin monta huhua liikkeellä, joista useimmat eivät ole tosia. Toivokaamme, että tämäkin, häpeällisin kaikista sanomista on valhe. Keltä olet kaiken tämän kuullut? —"

Me tuskin uskalsimme hengittää ja Johanna kalpeni — tuskaisina odotimme vastausta.

"Maxeyn pitäjän pappi on sen kertonut."

Me vedimme syvään henkeämme. Hän oli luotettava mies.

"Hän sanoi varmasti *tietävänsä*, että se oli totta."

Muutamat tytöistä rupesivat itkemään; pojat eivät saattaneet mitään puhua. Johannan kasvojen ilme muistutti kuoliaaksi haavottunutta eläintä. Eläin kärsii valittamatta; hänkään ei valittanut, mutta hän kärsi sitä enemmän. Vähitellen toiset tointuivat ja pojat rupesivat puhumaan. Noel Rainguesson lausui:

"Me emme koskaan tule täysikäisiksi! — kasvamme niin hitaasti, ja Ranska tarvitsee juuri nyt sotamiehiä poistaakseen tuon häpeätahrان."

"Minä vihaan tätä lapsimaisuutta", sanoi Pierre Morel, jota sanottiin "Korennoksi", koska hänellä oli pallisilmät. "Tässä täytyy odottaa, ja odottaa ja odottaa, kun toiset sotivat. Olisinpa sotamies!"

"Sen sanon teille, pojat, että omasta puolestani en kauvan aijo odottaa", alkoi Paladin. "Kohta minä lähden ja sitten saatte kuulla minusta, se on varma. Toiset kulkekoot jälkijoukossa, jos se heitä huvittaa — mutta minä tahdon olla eturinnassa, muuten jään pois!"

Tytötkin hehkuivat sotaista intoa ja Marie Dupont sanoi:

"Jospa minäkin olisin mies, niin lähtisin paikalla."

"Ja minä myös", sanoi Cecile Letellier kumarrellen kuin sotahevonen. "Minä en todellakaan lähtisi pakoon, vaikka koko Englannin sotajoukko tulisi vastaan!"

"Pyh!" sanoi Paladin, "kyllähän tytöt saattavat puhua, mutta jos tuhat tyttöä kohtaisi kymmenen sotamiestä, niin saataisiin nähdä, kuka pakoretkelle lähtisi. Eiköhän pikku Johannakin aijo sotamieheksi?"

Kaikki nauroivat, eikä Paladin voinut olla pitkittämättä:

"Ajatelkaa, kun hän hyökkäisi sotaan kuin vanha sotauros — kuinka vihollisen sotajoukot pelosta pakenisivat! —"

Näin hän pilkkasi ja laski leikkiä, jolloin toiset nauroivat, että olivat katketa, sillä mahdottomampaa ei saattanut kuvailla, kuin että tuo lempeä arka olento, joka ei madollekaan tehnyt pahaa eikä voinut nähdä verta, lähtisi sotaan. Hän, pieni raukka, istui siinä punehtuen ja hämillään toisten pilkasta.

Mutta äkkiä tapahtui jotakin, joka antoi asialle aivan toisen käänteen. — Kenenkään aavistamatta kurkisti Haltijapuun takaa kamala, tuskin ihmisen näköinen olento, jonka punaiset himmeät silmät tuijottivat meihin. Hänet me kaikki hyvin tunsimme ja jäykistyimme pelosta nähdessämme, että se oli mieluinen Benoist, joka jollakin tavalla oli päässyt ulos rautahäkistään, missä häntä tavallisesti pidettiin, ja että olimme kuoleman hädässä — sillä tuo raivoisa mieluinen ei murhanhalussaan säästännyt ystävää eikä vihollista.

Repaleisena, karvaisena ja siivottomana olisi hän peljästyttänyt rohkeimmankin, kun hän hitaasti lähestyen, kirves suorana tuli meitä vastaan. Koko tuo iloinen joukko hajosi kuin akanat tuuleen huutaen ja valittaen. Kaikki pakenivat mikä minnekin, mutta Johanna pysyi paikoillaan. Hän vain nousi ja kääntyi mieluulta kohti. Vasta metsän reunassa uskalsimme seisahtua ja katsella taaksemme — silloin sydämemme jälleen kauhusta hämmästyivät. Johanna lähestyi vakaasti miestä, vaikka tämä kirveellä häntä uhkasi, kunnes oli aivan tuon hurjan edessä ja näytti puhuttelevan häntä. Maailma musteni silmissäni enkä erottanut mitään. Kun jälleen selvisin, näin ihmeekseni, että Johanna käveli aivan hiljaa mieluolen vieressä kädestä taluttaen häntä kyläänpäin ja toisessa kädessään pidellen hänen kirvestään.

Vähitellen hiipivät pojat ja tytöt piilopaikoistaan ja kokoontuivat puun alle katsellen noita kahta olentoa, kunnes he katosivat näkyvistä kylän ensimmäisen rakennuksen taakse. Silloin Johanna sai nimekseen "Rohkea".

Kun tulimme jälleen kylään, oli vaara ohi ja mieluinen jälleen kiinni. Kaikki ihmiset olivat kokoontuneet pienelle torille, kirkon edustalle puhumaan tuosta merkillisestä tapahtumasta; sillä hetkellä olivat nuo häpeälliset valtiolliset uutiset unohduksissa. Vaimot syleilivät ja suutelivat pikku Johannaa ja itkivät ilosta, ja miehet taputtivat hänen päätänsä ja sanoivat, että hänen olisi pitänyt olla poikalapsi, sillä silloin hänestä olisi tullut kuuluisa urhoollinen sotilas. Itse näytti hän olevan hämillään tästä ylistyksestä ja koetti päästä pois ihmisten näkyvistä.

Kyläläiset rupesivat sitten kysymään meiltä tapahtuman yksityiskohtia, mutta meidän ei tehnyt mieli paljon selittää arkuuttamme ja niin vetäydyimme jälleen yksin erin puun alle, missä tapasimme Johannankin. Kokoonnuimme hänen ympärilleen ja kysyimme, kuinka hän oli uskaltanut olla niin rohkea. Hän vastasi kainosti:

"Tuo nyt ei ollut mitään erinomaista. Jos en olisi miestä tuntenut, olisi ollut aivan toista — mutta minä tunnen hänet ja hän minut ja hän rakastaa minua. Olen antanut hänelle ruokaa rautaristikon takaa, ja

viime talvena, kun häneltä katkaistiin kaksi sormea, ettei olisi saanut tarttua ohikulkeviin, hoidin minä joka päivä hänen kättään, kunnes se parani."

"Niin, mutta oli se sentään vaarallista. Eikö hän uhannut lyödä sinua kirveellä?" arvelivat lapset.

"Kyllä hän uhkasi."

"Etkö peljännyt?"

"En — en juuri paljon, mutta vähän vain."

"Mutta, miksi et peljännyt?"

Hän mietti hetken, mutta vastasi vihdoin:

"Sitä en tiedä."

Kaikki nauroivat ja Cecile kysyi:

"Miksi et juossut pois niinkuin me muut?"

"Täytyihän jonkun jäädä. Jos häntä ei olisi saatu häkkiin, niin hän ehkä olisi jonkun tappanut ja silloin hänelle olisi tehty pahaa."

Kaikki olivat hetken ääneti ja luulen, että vähän jokainen mietti itsekseen, kuinka huonoja ja arkamaisia kaikki olimme olleet hänen rinnallaan, joka oli nuorin ja heikoin meistä kaikista. Koetin miettiä syytä, millä olisin voinut itseäni puolustaa, mutta vaikea oli sellaista keksiä. Vihdoin sanoi Noel Rainguesson:

"Jos olisin vähänkään ehtinyt ajatella, en tietysti olisi juossut tieheni. Mutta se tapahtui niin äkkiä — siinä se oli koko asia. En minä pelkää tuota mielipuoli raukkaa! — Jos hän olisi täällä, niin kyllä hänelle näyttäisin — —"

"Saman sanon minä", jatkoi Pierre Morel. "Minä ajaisin hänet puuhun, ennenkun hän ehtisi aivastaakaan — uskokaa se! Jos hän vielä kerran tulee, niin — —"

"Niin, minä menisin suoraan häntä vastaan, vaikka hänellä olisi sata kirvestä — kehui Paladin. Minä tekisin ja sanoisin —" ja niin hän pitkitti.

Kaikki toiset olivat myös sitä mieltä, ja pian he tiesivät, että toisella kertaa he välttämättä samallaisissa tapauksissa toimittaisivat varsin merkittäviä asioita — joka ajatus heitä lohdutti ja tyydytti.

Kuudes luku.

Tähän asti oli elämämme kulunut rauhallisesti, vaikka sota riehui joka taholla ympärillämme ja ryöstävät ja hävittävät rosvojoukot, jotka kaikkialla kulkivat, olivat monta kertaa niin lähellä syrjäistä kyläämme, että öisellä taivaalla näimme onnetoman punaisen hohteen, joka todisti, että joku kylä tai maatalo oli pistetty tuleen; ja kaikki tiesivät tai kumminkin aavistivat, että kerran meidänkin vuoromme tulisi. Tämä pelko yhä eneni pari vuotta Troyesin liiton jälkeen.

Ranskassa oli kamala vuosi. Eräänä päivänä oli meillä pojilla ollut tavallinen tappelu Maxeyn kylän vihattujen burgundilaisten poikain kanssa, ja iltahämärässä palasimme kotiin lyötyinä ja väsyneinä. Silloin kuulimme äkkiä hätäkelloja soitettavan kylässä. Läksimme juoksemaan ja huomasimme kylään tullessamme tulisoihduilla valaistun torin täynnä väkeä. Kirkon portailla seisoi vieras burgundilainen pappi, joka kansalle puhui uutisia, minkä johdosta ihmiset alkoivat vihasta itkeä, raivota, vavista ja kirotta. Hän sanoi, että vanha mielipuoli kuninkaamme oli kuollut ja että me ja Ranska ja kruunu kuuluimme englantilaiselle lapselle, joka makasi kehdoissaan Lontoossa. Hän kehotti meitä vannomaan tälle lapselle uskollisuuden valan ja olemaan hänen kuuliaita alamaisiaan ja sanoi, että me nyt vihdoin saisimme voimakkaan ja kelvollisen hallituksen. Hän kertoi, että Englannin sotajoukko pian lähtisi viimeiselle sotaretkelleen, sillä nyt ei ollut enää muuta tekemistä kuin kurittaa ja taivuttaa kaukaisemmissa maakunnissa asuvia kansalaisia, jotka vielä itsepäisesti tahtoivat kuulua Ranskan mitättömän ja unohdetun lipun alle.

Kansa nurisi ja valitti ja moni kohotti nyrkkiänsä pudistaen sitä uhkaavasti vierasta kohti; mutta hän seiso siinä levollisena ja välinpitämättömänä, ikäänkuin tuota kuohuksissa olevaa joukkoa hänen ympärillään ei olisi ollut olemassakaan. Vihdoin hän kertoi, kuinka sota-airut vanhan kuninkaan hautajaisissa oli murtanut sauvansa kuningas Kaarle seitsemännen ja hänen hallituksensa arkun

ääressä ja sitten huutanut: "Kauvan eläköön Henrik, Ranskan ja Englannin kuningas, herramme ja hallitsijamme!" ja tähän huutoon pyysi hän meitä kaikesta sydämmestämme yhtymään.

Ihmiset seisoivat kalpeina vihasta, mutta eivät ensi hetkellä löytäneet sanoja ilmaistakseen tunteitaan. Pieni Johanna, joka seiso iavan lähellä portaita, katsoi hänen kasvoihinsa ja sanoi totisena:

"Tahtoisin nähdä sinun pääsi irrotettuna ruumiista!" — sitten ristien silmiään hetken perästä — "jos niin olisi Jumalan tahto".

Olen merkinnyt tämän vähäpätöisen asian, koska se oli ainoa kerta, jolloin muistan kuulleeni Johannan lausuvan kovia sanoja.

Siitä päivästä elimme alituudessa levottomuudessa ja huoleessa. Toisinaan tulivat rosvosoturit melkein veräjillemme, mutta yhä me säästyimme kaikista hyökkäyksistä. Vihdoin tuli kuitenkin meidänkin vuoromme. Se tapahtui keväällä 1428. Burgundilainen sissijoukko ryntäsi yön pimeydessä suuresti meluten aseet käsissä kylään ja meidän täytyi paeta vuoteiltamme pelastaaksemme henkemme. Koko kyläkunta syöksyi kauheassa mylläkässä Neufchâteaun tielle ja moni olisi varmaankin joutunut jalkoihin tallattavaksi ja kuollut tungoksessa, ellei Johanna, ainoa joka tässä hämmingissä oli levollinen ja neuvokas, olisi ryhtynyt johtoon ja ennen pitkää onnistunut muuttamaan ajattelematonta pakoretkeä järjestetyksi paluumatkaksi.

Hän oli siihen aikaan kuudentoista vuoden vanha, vartaloltaan hoikka ja hyvin muodostunut ja kasvoiltaan niin kaunis ja suloinen, ettei kielessä löydy sanoja, millä sitä ihanuutta kuvailla. Sen lisäksi oli hän hyvin jumalinen. Siitä käy ihminen usein surumielisen näköiseksi, mutta niin ei ollut hänen laitansa. Hänen jumalisuutensa teki hänet erinomaisen iloiseksi ja tyytyväiseksi; ja jos hän joskus näytti alakuloiselta ja surulliselta, johtui se siitä, että hän suri isänmaansa kohtaloa. Mutta uskonto tuotti hänelle vain lohdutusta.

Kylämme oli suurimmaksi osaksi hävitetty ja kun vihdoon uskalsimme palata takaisin, ymmärsimme vasta oikein, mitä toiset onnettomat ihmiset Ranskan kaikilla kulmilla vuosikausien kuluessa olivat saaneet kärsiä. Ensi kerran näimme ryöstettyjä ja poltettuja taloja ja kujilla ja teillä rosvojen pelkästä murhanhalusta tappamia kotieläimiä. Useat niistä olivat lasten elättilampaita ja vasikoita, ja surkeaa oli kuulla heidän itkuaan niiden tähden.

Mutta lopuksi kohtasi meitä vielä kamalampi näky. Mielipuoli raukka oli hakattu kappaleiksi ja lävistetty keihäillä ahtaassa häkissään. Ei kukaan meistä nuorista ollut ennen nähnyt ihmistä surmattuna väkivaltaisella tavalla ja tämä näky veti meitä kamalasti puoleensa; emme saattaneet kääntää katseitamme siitä ja seisoimme kuin noidotut. — Johanna yksin kääntyi kauhistuen pois eikä voinut edes lähestyä paikkaa, missä julmuus oli tehty. Ja kummalta tuo tuntuu, kun ajattelee, että monet niistä, jotka silloin saattoivat katsella veristä silvottua ruumista, niinkuin mitäkin näytelmää, sitten elivät päivänsä kaikessa rauhassa, jota vastoin sen, joka kauhusta kääntyi siitä pois, sittemmin täytyi joka päivä sotakentällä nähdä moisia näkyjä, voimatta kuitenkaan siihen saada luontoaan totutetuksi.

Tämä tapahtuma antoi tietysti paljon puheenainetta kylässä pitkiksi ajoiksi jälkeempäin. Näytti siltä kuin kansa nyt vasta oikein olisi käsittänyt, että kaikki ne kauhut, joiden kuuleminen ennen oli tuottanut jonkunmoista viehätystä, olivat aivan tosia. Vanhemmat ihmiset puhuivat moittien siitä, että moista sai tapahtua. Kuninkaalle — tuolle nuorelle lailliselle, mutta virastaan erotetulle kuninkaalle, maanpakolaisuudessa olevalle Kaarle seitsemännelle oli ilmoitettava, että hänen olisi aika heretä toimettomasta uneksivasta elämästään ja vakavasti ryhtyä uskollisten alamaistensa auttamiseen, etteivät tulisi murhatuiksi omilla vuoteillaan ja ettei heidän omaisuuttaan poltettaisi tuhaksi!

Koko Ranskassa oli tämä sanoma julkilausuttava.

Meillä nuorillakin oli tietysti tästä paljon puhumista ja alituisesti tulvasivat sanat huuliltamme paimenessa ollessamme. Olin siihen aikaan noin kahdeksantoista vuotias ja toiset olivat paria kolmea vuotta vanhemmat — olimme siis jo kohta täysikäisiä miehiä. Eräänä päivänä rupesi Paladin arvostelemaan Ranskan isänmaallisia sotakenraaleja ja sanoi:

"Mitä ovat nuo meidän suuret kenraalimme! — Dunois, jota sanotaan Orleansin äpäräksi? olisin minä hänen sijassaan — en voi sanoa mitä tekisin, tahtoisin enemmän *toimia* kuin puhua — mutta olisin minä hänen sijassaan! Ei kannata puhuakaan Saintraillesta ja tuosta ylvästelijästä La Hirestä — mitä kenraaleja he ovatkaan!"

Meitä kaikkia suututti kuullessamme hänen niin kevytmielisesti puhuvan noista suurista miehistä. Kuvailimme heitä mielessämme ylenluonnollisiksi olennoiksi, suuriksi sankareiksi, joita eivät tavalliset kuolevaiset pystyisi arvostelemaan. Puna nousi Johannan poskille ja hän sanoi:

"Kuinka saattaa joku lausua tuollaisia sanoja niistä miehistä, jotka todellakin ovat Ranskan valtion pylviäitä, jotka joka päivä uhraavat henkensä ja verensä maansa hyväksi. Minulle tapahtuisi mielestäni suuri kunnia, jos kerrankin saisin etäältä nähdä heidän kasvojansa — enempää en näin halpa-arvoisena voisi toivoa."

Paladin kävi vähän hämilleen, kun huomasi, että kaikki olimme yhtä mieltä Johannan kanssa, mutta vähitellen hän sai takaisin entisen rohkeutensa ja jatkoi arvosteluaan. Silloin sanoi Johannan veli:

"Jos et ole tyytyväinen heidän toimiinsa, niin miksi et itse lähde sotaan parantamaan heidän töitään? Puhut aina sotaan menostasi etkä kuitenkaan lähde."

"Näetkös", sanoi Paladin, "en voi mennä, koska en ole aatelismies, siinä on koko asia. Mitä voi tavallinen sotamies siellä toimittaa? En hetkeäkään viipyisi täällä, jos olisin aatelismies. Saattaisin pelastaa Ranskan, jos olot olisivat toisellaiset, sillä tiedän mihin kelpaan, vaikka kuinka nauraisitte. Lähettäkööt minua hakemaan, jos tarvitsevat — ja asettakoot minut sellaiseen asemaan, jossa saan näyttää kykyäni — vasta silloin minun on aika lähteä sotaan."

Kaikki nauroivat ja Pierre d'Arc sanoi:

"Niin, kun lähettävät sinua hakemaan, lähdet minä mukaan, ehkä jo viiden vuoden perästä."

"Hän lähtee ennen —", sanoi Johanna hiljaa ja itsekseen niinkuin ei kukaan olisi sitä kuullut. Eivätkä häntä luullakseni kuulleetkaan muut kuin minä. Huomasin, että hänen neuleensa oli pudonnut helmaan ja että hänen silmänsä haaveksien tähystivät eteensä. Toisinaan hänen huulensa liikkui ikäänkuin hän olisi puhunut itsekseen, mutta ääntä en ensinkään kuullut.

Noel Rainguesson sanoi:

"Onhan meillä kumminkin aatelismies kylässämme. Eikös Koululainen saattaisi vaihtaa nimeä ja tointa Paladinin kanssa."

Koululainen olin minä, jota sanottiin sillä nimellä, koska osasin lukea ja kirjoittaa.

Kaikki myöntivät siihen ja Auringonruusu sanoi:

"Sehän oli mukava keksintö — niin — näin selviämme koko pulmasta. Hänen armonsä sieur de Conte suostuu kyllä tähän. Hän seuraa tuota suurta sotaherraa, ritari Edmond Aubreyta sotaan ja kuolee tuntemattomana sotilaan kunniakkaan kuoleman."

"Ei, ei — hän menee Jeanin ja Pierren kanssa ja elää vielä sittenkin, kun tämä sota jo aikoja on loppunut —" kuiskasi Johanna. "Ja viimeisellä hetkellä lähtevät Noel ja Paladin heidän kanssaan — mutta eivät omasta vapaasta tahdostaan." Hän lausui tuon niin hiljaa, että tuskin kuulin sanoja, mutta ne tuntuivat minusta pelottavan salaperäisiltä.

Keskustelu jatkui, naurua ja leikkipuhetta kuului ja meillä oli monenlaisia erinomaisia tulevaisuudentuumia. Paladin selitti, että kun hän oli toimittanut tehtävänsä, nostanut kuninkaan valtaistuimelle ja lahjoittanut hänelle kruunun, niin hän palkinnoksi pyytäisi ainakin herttuakuntaa ja Ranskan suuriherttuan arvonimeä.

"Ja sitten vielä kuninkaantytärtä vaimoksesi — se on tietty", lisäsivät toiset.

Paladin kävi vähän punaiseksi ja sanoi lyhyesti:

"Tyttärestä en välittäisi — minä kyllä tietäisin kenen ennemmin ottaisin."

Hän tarkotti Johannaa, vaikkei kukaan vielä silloin sitä ymmärtänyt, sillä ei kukaan koko kylässä ollut mielestämme kyllin hyvä Johannalle.

Sanottuamme jokainen vuoroomme, minkälaisen palkinnon itsellemme halusimme, jos tekisimme semmoisia ihmeitä kuin Paladin aikoi tehdä, tuli sitten Johannan vuoro ja kysyimme häneltä, mitä hän pyytäisi palkinnoksi. Mutta ensin täytyi hänelle tarkkaan selittää koko asia, sillä hän oli vaipunut haaveiluihinsa eikä ollut huomannut meidän tuumiamme. Hän ajatteli hetken ja sanoi sitten vakavasti:

"Jos kuningas todellakin suuresta armostaan ja hyvydestään sanoisi minulle: 'Nyt olet rikas — valitse mitä tahdot' — niin lankeisin polvilleni hänen eteensä ja pyytäisin, että hän ainaiseksi vapauttaisi meidän kylämme kaikista veroista ja maksuista."

Hän sanoi sen niin yksinkertaisesti ja kaikesta sydämestään, ettei kukaan nauranut. Ja koittipa sekin päivä, jolloin olimme iloiset, ettemme sitä olleet tehneet — silloin kun hän piti sanansa ja uskollisesti täytti, mitä oli luvannut, kun hän pyysi kuninkaalta juuri tuota lahjaa eikä itselleen ottanut

pienintäkään palkintoa.

Seitsemäs luku.

Koko lapsuutensa ajan, vieläpä täyttäessään kolmetoista vuotta, oli Johanna ollut iloisin ja leikkilisin olento kaikista kylän lapsista. Hän hypähteli käydessään ja hänen naurunsa oli niin iloista, että vakavimpainkin täytyi siihen yhtyä. Tämä sekä hänen hellä ja rakastava luontonsa tekivät hänestä kaikkein lemmikin. Hän oli aina ollut innokas isänmaanystävä ja surusanomat sodasta saivat kyllä usein hänet katkerasti itkemään, mutta pian hänen henkensä siitä jälleen virkistyi.

Mutta nyt oli hän jo toista vuotta ollut toisenlainen, ei surullinen eikä jäykkä, mutta vakava, haaveksiva ja mieltävä. Ranskan koettelemukset painoivat hänen sydäntänsä ja tämä tuntui raskaalta. Hän ei puhunut kyläläisilleen näitä surujaan, mutta minulle hän toisinaan ilmaisi enemmän kuin muille ja siitä syystä tiesin, kuinka isänmaan kohtalo häntä painoi. Mutta minusta tuntui, että hänellä sen lisäksi oli joku salaisuus, jota hän ei minulle eikä muille ilmoittanut. Monta kertaa hän äkkiä keskeytti sanansa, juuri kun aikoi jotakin ilmaista, ja rupesi puhumaan muusta. Sain sittemmin tietää tämän salaisuuden.

Jonkun ajan kuluttua edellämainitusta keskustelusta olimme kahden kedolla karjaa kaitsemassa, ja tavallisuuden mukaan keskustelimme Ranskasta ja sen onnettomuuksista. Olin tähän asti hänen tähtensä koettanut esittää kaikki asiat parhaassa valossa, mutta sen tein vastoin vakaumustani, sillä minusta näytti aivan järjettömältä toivoa maan pelastusta. En kuitenkaan voinut tällä tavoin pettää häntä, joka kaikessa oli suora ja rehellinen ja olin siis päättänyt puhua hänelle suoraan ajatukseni.

"Kuule, Johanna", sanoin äkkiä, "olen tarkemmin ajatellut asiaa ja minun täytyy sanoa suoraan, että olemme erehtyneet. Ei ole enää toivoa, maamme on hukassa."

En uskaltanut katsoa häneen, sillä pelkäsin, että nämä kovat sanat hänet aivan masentaisivat, mutta kun vihdoin silmäilin häntä, näytti hän vain hiukan hämmästyneeltä ja sanoi levollisesti.

"Maamme hukassa? Miksi niin — miksi niin luulet?"

Nyt huoleni katosi ja rupesin puhumaan aivan avonaisesti. "Jättäkäämme syrjään isänmaallinen innostus ja katselkaamme asioita sellaisina kuin ne ovat. Kuninkaamme on, niinkuin sanotaan, vetäytynyt suosikkeineen valtakuntansa soppeen, missä viettää päivänsä toimettona turhissa huvituksissa, ajattelematta alamaistensa parasta, eikä huoli heidän kärsimyksistään. Rahavarat ovat lopussa ja hänen sotajoukkonsa hajaantunut kaikille suunnille, ei kukaan enää välitä hänen vallastaan. Kansa on köyhtynyt ja vailla rohkeutta eikä kuningas itse enää ajattelekaan voimakkaamman vihollisen vastustamista. Sanotaan, että hän aikoo jättää kaikki ja paeta Skotlantiin. Se on tosi — eikö ole?"

"Niin, on se tosi."

"Ei siis enää ole toivoa maamme pelastamisesta."

"Kuinka voit noin puhua, kuinka saattaa sinusta niin tuntua?"

"Kuinka voin niin puhua? Voitko sitten sinä, Johanna, ajatellessasi kaikkea tuota, vielä toivoa maallemme mitään hyvää?"

"Toivoa — vielä paljon enemmänkin! — Ranska on tuleva vapaaksi ja voimakkaaksi — se on varma! —"

Minusta näytti, kuin olisi hänen isänmaallinen innostuksensa hämmentänyt hänen selvän järkensä ja minun täytyi ruveta hänelle uudestaan selittämään.

"En ymmärrä, kuinka saatat antaa sydämmesi hämmentää päätäsi, Johanna. — Kas tässä" — vedin kepillä muutamia viivoja maahan. "Tämä merkitsee Ranskaa. Nyt vedän viivan suoraan halki maan idästä länteen — se merkitsee erästä virtaa."

"Se on Loire."

"Niin. Kaikki, mikä on tämän maan pohjoispuolella, on jo englantilaisten käsissä. Etelänpuoliset maat eivät oikeastaan ole kenenkään omat — sillä kuninkaamme ei niitä puolusta ja aikoo paeta vieraaseen maahan. Englantilaisilla on hyvä sotajoukko, heillä on ylivalta ja heistä vain riippuu, milloin ottavat maan haltuunsa. Ranskan valtakuntaa ei ole enää, se on hukassa. Ranska on nyt vain englantilainen maakunta." —

"Se on tosi", sanoi hän hiljaisella ja liikutetulla äänellä.

"Ja sen lisäksi täytyy meidän häpeäksemme tunnustaa, että ranskalaiset eivät enää kykene voittamaan. Siitä saakka, kun kahdeksantuhatta englantilaista Azincourtin luona voitti kuusikymmentä tuhatta ranskalaista, näyttää pelko masentavan Ranskan kansaa. Onhan yleisenä puheenpartena, että jos viisikymmentä ranskalaista sotamiestä kohtaa viisi englantilaista, niin ranskalaiset lähtevät kápälämäkeen."

"Jumala paratkoon — sekin on kyllä totta."

"Toivoa ei siis enää ole."

Hän katsoi minuun ja sanoi varmasti:

"Saat nähdä. Ranska tointuu vielä."

"Tointuu, vaikka se on Englannin vallassa ja englantilaisten sotajoukkojen piirittämänä?"

"Tuon taakan Ranska vielä kerran heittää niskoiltaan ja tallaa jalkainsa alle." Tämän hän sanoi omituisen innokkaasti.

"Ilman sotajoukkoa ja sotilaita."

"Ne kokoontuvat sotarummun kaikuessa — ja menevät taisteluun —"

"Ja lähtevät pakoon — niinkuin ennenkin."

"Ei, ei — taisteluun — voittoon — yhä voittoon — saat nähdä."

"Ja kuningas?"

"Hän nousee valtaistuimelleen — hän on kantava sitä kruunua, joka hänelle kuuluu."

"Päätä alkaa pyörryttää, kun kuulee sinun puhuvan, Johanna. Jos saattaisin uskoa, että maamme neljässäkymmenessä vuodessa voisi vapautua Englannin ikeestä ja — —"

"Sinä saat nähdä sen tapahtuvan jo ennen — kahden vuoden kuluttua."

"Ja kuka nuo ihmeet on toimittava?"

"Jumala."

Tuo lausuttiin hiljaa ja juhlallisesti, mutta selvään.

* * * * *

Kuka oli pannut tuollaisia outoja ajatuksia Johannan päähän? Tätä mietin alituisesti pari kolme päivää. Minusta näytti melkein kuin olisi alituinen suru ja huoli Ranskan kohtalosta hämmäntänyt hänen selvän järkensä ja täyttänyt hänen päänsä kaikellisilla haaveilla.

Mutta pidin häntä tarkasti silmällä enkä huomannut hänessä mielipuolen oireita. Hänen silmänsä olivat kirkkaat ja viisaat, hänen käytöksensä luonnollista, puheensa järkevää ja suoraa. Ei tosiaankaan ollut kellään koko kylässä selvempää ymmärrystä kuin hänellä. Hän ajatteli ja teki työtä toisten hyväksi, niinkuin hän aina oli tehnyt. Hän hoiti sairaitaan ja köyhiään ja antoi aina mieluisasti kulkijoille vuoteensa, tyytyen itse lepäämään lattialla. Asiassa oli jotakin salaista, mutta mielenhäiriötä hänessä ei huomannut.

Aikanani sain kuitenkin kaikki tietää, niinkuin nyt käyn kertomaan. Koko maailma puhuu nyt noista ihmeellisistä tapahtumista, mutta se, joka ne omin silmin on nähnyt, ei ole niistä vielä kertonut.

Olin eräänä päivänä käymässä vuoristossa ja astuin palatessani kotiin tammimetsän halki. Tultuani kedolle, jossa tuo iso tammipuu kohosi, pysähdyin hetkeksi metsän reunaan, puiden ja pensaiden suojaan. Olin nimittäin huomannut Johannan puun alla ja aijoin tehdä hänelle jonkun leikillisen kepposen, enkä aavistanut minkä hämmästyttävän ilmiön itse kohta olin näkevä.

Sinä päivänä oli taivas pilvessä ja puun tiheä lehtiverkko levitti tumman pehmeän varjon vihreälle kentälle. Johanna istui puun juurella. Hänen kätensä olivat vaipuneet helmaan ja pää oli hiukan kumarruksissa ja hän oli miettivän, haaveksivan näköinen, ikäänkuin olisi hän unohtanut itsensä ja koko maailman ympärillään. Ja nyt näin ihmeellisen näyn, sillä huomasin valkean haamun hitaasti lähestyvän puuta. Se näytti suurelta ja mahtavalta ja sillä oli siivet. Ja tuo haamu oli niin valkea, valkeampi kuin mikään maailmassa, ellei sitä voi verrata salamaan, mutta ei salamakaan ole niin kirkas kuin se oli, sillä

sen hohde häikäisi ja nosti vedet silmiin. Paljastin pääni, sillä aavistin, että olin jonkun taivaallisen olennon lähellä. Saatoin tuskin hengittää, sillä hämmästys ja pelko valtasi minut.

Metsä oli ollut hiljainen, niinkuin se usein on ennen myrskyn tuloa, jolloin metsän eläimet pakenevat pesiinsä; mutta nyt rupesivat kaikki linnut äkkiä laulamaan ja niiden laulu kaikui niin iloisena ja riemukkaana, että tuntui kuin olisi sekin ollut Luojan sallima ihme sillä hetkellä. Ensimmäiset säveleet kuuluaan lankesi Johanna maahan polvilleen kädet ristissä rinnalla.

Hän ei ollut vielä nähnyt ilmestystä; näytti kuin olisi lintujen laulu ollut enteenä sen lähestymisestä. Hän oli ehkä jo ennenkin nähnyt samanlaisia ihmeitä.

Olento lähestyi hitaasti Johannaa, sen valo kohtasi häntä ja ikäänkuin kirkasti hänetkin taivaallisella hohteellaan. Tässä erinomaisessa valossa tulivat hänen kauniit kasvosensa ihmeen ihaniksi, hänen jokapäiväiset vaatteensa tässä kunnian loisteessa hohtivat kuin valkeus, niinkuin Jumalan autuaitten pyhimysten vaatteet, kun unissamme näemme heidän seisovan Herran istuimen edessä.

Nyt hän nousi ja seiso, pää vielä kumarruksissa ja kädet ristissä alaspäin riippuen, yhä vielä tuon ihmeellisen valon ympäröimänä, mutta nähtävästi hän ei vielä sitä huomannut. Hän näytti kuuntelevan, mutta minä en kuullut mitään. Hetken perästä hän kohotti päätänsä ja käsiänsä korkeuteen, ikäänkuin armoa rukoillen. Kuulin muutamia sanoja. Hän lausui:

"Mutta olen niin nuori! oi, niin nuori lähteäkseni äitini luota ja kodistani ja mennäkseni vieraaseen maailmaan niin suuria asioita toimittamaan! Voi, kuinka saatan puhua miesten kanssa, olla heidän toverinaan — sotamiesten! — Kuka minua uskoisi, he häpäisisivät ja halveksisivat minua. — Kuinka saattaisin mennä sotaan ja johtaa sotajoukkoja — minä, tyttö raukka, joka en tiedä mitään sotataidosta — en edes osaa nousta hevosen selkään ja ratsastaa. — — — Mutta jos minun täytyy — jos niin tahdot —"

Hänen äänensä kävi hiljaisemmaksi ja keskeytyi nyyhkytyksiin enkä erottanut enää, mitä sanottiin. Vähitellen toinnuin ja huomasin, että olin nähnyt Jumalan ilmestyksen, ja peloissani pakenin metsän kätköön. Sitten leikkasin merkin erääseen puuhun, sillä minusta tuntui kaikki kuin unelta. Ajattelin, että jos täydessä tajussani palaisin sen luo toisella kertaa ja silloin näkisin merkin puussa, niin tietäisin, että kaikki oli totta.

Kahdeksas luku.

Kuulin Johannan äänen mainitsevan nimeäni. Hämmästyin, sillä kuinka hän tiesi minun olevan siellä? Sanoin itsekseni: "kaikki on unta — äänet näyt ja kaikki; haltijat ovat minut lumonneet". Sitten ristin silmiäni ja mainitsin Jumalan nimeä päästäkseni lumouksista. Nyt tiesin, että olin täydessä tajussani enkä nähnyt unta, sillä lumouksista pääsee ainoastaan Jumalan nimen kautta.

Sitten kuulin jälleen nimeäni huudettavan, tulin heti metsän kätköstä ja siellä oli todellakin Johanna, mutta aivan muuttuneena äskeisestä. Hän ei itkenyt enää, vaan oli enemmän entisensä näköinen, jolloin hän vielä oli iloinen, leikkilinen ja huoleton. Hänen entinen lujuutensa ja rohkeutensa näyttivät jälleen palanneen ja hänen olennossaan oli innostuksen tulta. Tuntui melkein kuin hän nyt vasta olisi herännyt täyteen tajuntaan kutsumuksestaan. Oli todellakin kuin olisi hän ollut jonkun aikaa poissa ja tullut taas meille takaisin. Iloissani siitä kiiruhdin hänen luokseen ja sanoin:

"Voi, Johanna, olen nähnyt niin ihmeellistä unta sinusta — et voi arvata, mitä uneksuin. Näin sinun niin selvään seisovan juuri tuossa noin ja —" Mutta hän nosti kätensä ja sanoi: "Ei se ollut unta."

"Ei unta, mistä sen tiedät, Johanna?"

"Uneksitko nyt?"

"En tiedä, en suinkaan."

"Et sinä näe unta nyt etkä silloinkaan, kun leikkasit merkin puuhun." — Väristys kävi läpi ruumiini, sillä nyt ymmärsin, etten todellakaan ollut uneksinut, vaan olin omin silmin nähnyt olennon, joka ei ollut tästä maailmasta. Samassa muistin, että syntisillä jaloillani seisoin pyhällä maalla. Väistyin äkkiä syrjään ja vapisin pelosta. Johanna tuli jälessäni.

"Elä pelkää", hän sanoi. "Tule kanssani lähteelle, niin kerron sinulle koko salaisuuteni." Kun hän alkoi, keskeytin häntä ja kysyin: "Mutta mistä sinä tiesit, että olin leikannut merkin puuhun?"

"Odota vähän — sitten saat sen tietää."

"Mutta sano minulle kumminkin heti, mikä tuo pelottava aave oli, jonka näin?"

Sen sanon sinulle, mutta älä hämmästy. Sinä näit enkelin — ylienkeleli Mikaelin, taivaan sotajoukkojen päämiehen.

Ristin itseäni vavisten.

"Etkö sinä peljänyt, Johanna — näitkö hänen kasvonsa — ja hänen vartalonsa?"

"En peljänyt, sillä tämä ei ollut ensi kerta. Ensimmäisellä kerralla pelkäsin."

"Milloin se oli, Johanna?"

"Siitä on jo kulunut melkein kolme vuotta."

"Niin kauvan? Oletko nähnyt hänet monta kertaa?"

"Olen, monta kertaa."

"Sentähden oletkin niin muuttunut — nyt ymmärrän. Miksi et puhunut siitä kellekään?"

"Siihen ei minulla ollut lupaa. Nyt olen saanut käskyn puhua kaikki, mutta vain sinulle. Vielä täytyy sen pysyä jonkun aikaa salaisuutena."

"Eikö kukaan toinen ole ennen nähnyt tuota valkoista haamua?"

"Ei kukaan. Sen valo on ympäröinyt minua sinun ja toistenkin läsnäollessa, mutta ei kenkään ole voinut sitä nähdä. Tänään on ollut toisin erityisestä syystä; mutta näky ei enää ilmesty kellekään."

"Se oli siis erityisenä merkinä minulle jotakin tarkotusta varten —"

"Niin, mutta siitä en saa puhua."

"Thme, että joku saattaa olla tuossa häikäisevässä valossa itse sitä näkemättä! —"

"Sen ilmestyessä kuuluu myös ääniä. Monta pyhimystä tulee lukemattomien enkelein seurassa ja he puhuvat minulle; kuulen heidän äänensä, mutta toiset eivät sitä kuule. Ne ovat minulle hyvin rakkaat — ne ääneni, niinkuin niitä nimitän."

"Mitä ne sanovat sinulle, Johanna?"

"Paljon sellaista mikä koskee Ranskan maata."

"Mitä ne ovat sinulle ilmoittaneet?"

Hän huokasi ja sanoi:

"Ne puhuvat pelkistä onnettomuuksista ja nöyrytyksistä — eivät ne muuta ole voineet ilmoittaa."

"Ne ovat puhuneet niistä sinulle edeltäkäsini."

"Niin, tiesin, mitä piti tapahtua, se teki mieleni surulliseksi niinkuin olet nähnyt. Mutta ne ovat myös puhuneet lohduttavia sanoja paremmista ajoista. Vieläpä ovat sanoneet minulle, että Ranska on pelastettava ja tuleva voimakkaaksi ja vapaaksi kuin ennen. Kuinka ja kenen kautta — — sitä eivät ilmoittaneet minulle ennenkun tänäpäivänä."

Kun hän oli lausunut nämä viimeiset sanat, loisti hänen silmissään innostuksen tuli, jonka sittemmin usein niissä olen nähnyt sotarumpujen kutsuessa joukkoja taisteluun. Hänen rintansa kohosi ja puna nousi kasvoille.

"Mutta nyt sen tiedän. Jumala on siihen työhön valinnut vähäisimmän luoduista olennoistaan. Hänen käskystään, hänen suojassaan ja voimassaan minä olen johtava Ranskan armeijan voittoon, vapauttava rakkaan isänmaamme, asettava kruunun Dauphinin [suom. perintöprinssi] päähän ja Herran nimessä tekevä hänet Ranskan kuninkaaksi."

Olin hämmästynyt ja sanoin:

"Sinä Johanna? Sinä, vielä lapsi, johtaisit sotajoukkoja?"

"Niin, ensin minäkin olin siitä aivan masentunut. Sinä sanoit oikein, olenhan vielä aivan lapsi ja niin oppimaton — oppimaton kaikessa, mikä sotaan kuuluu. — Kuinka voin minä elää sotamiesten kanssa ja kärsiä sodan rasituksia. Mutta Herra on heikoissa väkevä, minä en sitä epäile. Hän auttaa minua,

kunnes Ranska vapautuu Englannin ylivallasta. Ääneni eivät ole minulle koskaan valehdelleet, kuinka voisin niitä epäillä. Ne sanovat, että minun pitäisi mennä Robert de Baudricourtin, Vaucouleursin linnanherran puheille ja hän antaa minulle sotamiehiä, jotka saattavat minut kuninkaan luo. Jo vuoden kuluttua saamme aikaan taistelun, joka on alkuna — eikä sitten ole pitkä aika loppuun."

"Missä se taistelu tulee olemaan?"

"Sitä eivät ääneni ole ilmoittaneet; eivätkä sitäkään, mitä tänä vuonna tapahtuu. Sen vain tiedän, että Herra on valinnut minut nämä toimittamaan. Sitä taistelua seuraa toisia ja muutaman viikon kuluttua on Englannin valta murrettu ja kruunu pantu Dauphinin päähän sillä niin on Jumalan tahto; ääneni ovat niin sanoneet ja epäilisinkö niitä! — Ne puhuvat vain totta."

Nuo olivat hämmästyttäviä tietoja. Järkeni ei voinut niitä käsittää, mutta sydämissäni ne uskoin, — ja siinä uskossa olen pysynyt tähän päivään asti. Nyt sanoin:

"Uskon todeksi, mitä olet sanonut, Johanna, ja olen iloinen, että saan sinun kanssasi lähteä tuohon suureen sotaan."

Hän katsoi ihmeissään minuun.

"Se on tosi, että sinä lähdet kanssani sotaan, mutta kuinka sen tiesit?"

"Olen kerran kuullut sinun itsekseksi lausuvan, että minun pitää lähteä sinun kanssasi, ja silloin lähtevät myös Jean ja Pierre, mutta ei Jaques."

"Siitä ei ole pitkä aika, kun sain asian tietää, enkä ole aavistanut, että minun piti lähteä sinun kanssasi sotaan. Mutta kuinka sinä sen sait tietää?"

Silloin kerroin hänelle, kuinka ja milloin hän oli sen minulle ilmoittanut, mutta siitä hän ei muistanut mitään. Minusta näytti kuin olisi hän ollut kuin unessa tai horroksissa niin puhuessaan. Hän pyysi nyt, etten vielä ilmoittaisi asiaa kellekään, ja sen minä lupasin ja pidinkin lupaukseni.

* * * * *

Kaikki, jotka sinä päivänä näkivät Johannan, huomasivat hänessä tapahtuneen muutoksen. Hän puhui ja liikkui päättävästi ja varmasti; hänen silmissään oli kirkkaampi loiste ja hän käyttäytyi entistä arvokkaammin. Hänen korkea kutsumuksensa, jonka Herra itse oli hänelle uskonut, antoi hänen silmilleen uuden loisteen ja hänen olennolleen ylevän tyyneyden. Vaikka hän aina pysyi kainona ja vaatimattomana, oli hänen olennossaan kuitenkin siitä päivästä asti jotakin ihmeen majesteettillista ja käskevää, ja semmoisena hän yhä pysyi, kunnes oli päättänyt tehtävänsä.

Illalla hän sanoi salaa minulle:

"Ennen päivän koittoa lähdet täältä. Sitä eivät tiedä muut kuin sinä. Menen puhuttelemaan Vaucouleursin linnanherraa, niinkuin minua on käsketty, mutta hän nauraa ja puhuu minulle kovia sanoja eikä luultavasti tällä kertaa ota minua auttaakseen. Ensin menen Bureyhin ja pyydän enoani Laxartia seuraamaan minua, koska minun ei käy yksin meneminen. Luultavasti tarvitsen sinua Vaucouleursissa, sillä, ellei linnanherra ota minua vastaan, niin lähetän hänelle kirjeen ja minulla täytyy sentähden olla kirjoitustaitoinen apulainen. Sinun täytyy lähteä täältä huomenna iltapäivällä ja viipyä siellä kunnes tarvitsen sinua."

Tässä hän menetteli yhtä viisaasti kuin aina. Hän ei hyvän maineensa tähden antanut minun lähteä kanssaan eikä sallinut minun mennä edeltäkäsini rukoilemaan hänen puolestaan linnanherraa, vaikka tietysti aatelismiehenä helpommin olisin päässyt hänen puheilleen. Mutta pahat kielet olisivat varmaan saaneet paljon sanomista, jos nuori aatelismies näin olisi esiintynyt halpa-arvoisen talonpoikaistyön puoltajana ja suojelijana. Tuo hänen suuri kaino varovaisuutensa, jota ehkä moni olisi sanonut turhaksi ja liikanaiseksi, vaikutti sen, että hän saattoi säilyttää maineensa niin puhtaana loppuun asti.

Seuraavana päivänä läksin siis Vaucouleursiin ja hankin itselleni siellä yksinkertaisen asunnon. Sitten menin linnaan ja kävin kunniatervehdyksellä linnanherran luona, joka seuraavana päivänä kutsui minut linnaan puolisolalle. Hän oli aikansa parhaita sotilaita, pitkä, roteva, harmaapäinen, tuima, sekä käytti puheessaan outoja kirouksia ja sananparsia, joita oli oppinut monissa sodissa. Koko elinaikansa hän oli viettänyt sotapalveluksessa ja hänen mielestään oli sota Jumalan parhaita lahjoja ihmiselle. Hän oli puettu rintahaarniskaan ja pitkävartisiin saappaisiin, miekka vyöllä. Nähdessäni hänen mahtavan olentonsa ja kuullessani hänen merkillisen sotilasmaisen puhutapsansa, ja ajatellessani kuinka vähän lempeyttä ja suosiota tuo ujo viaton talonpoikaistyttö häneltä saisi, toivoin, ettei Johanna ensinkään pääsisi linnanherran luo, vaan tyytyisi kirjeen lähettämiseen.

Seuraavana päivänä puolisen aikaan tulin jälleen linnaan ja minut vietiin suureen juhlasaliin ja

pyydettiin istumaan korokkeella seisovaan pöytään, jonka ympärillä linnanherra vieraineen atrioitsi. Mutta toisen pitkän pöydän ääressä atrioitsivat linnan upseerit. Ovella seisoivat kunniavahdit puettuina rintahaarniskaan ja kypäriin.

Puhe koski tietysti Ranskan onnetonta tilaa. Siinä oli elämää ja väittelyä; joku sanoi, että Salisbury varustautui piirittämään Orleansia. Toiset luulivat, että hän heti lähtisi liikkeelle, toiset, että hän viipyisi syksyyn, toiset taas arvelivat, että piiritys kyllä kävisi pitkälliseksi ja tuottaisi hänelle monta tappiota. Mutta ei kukaan epäillyt, että Orleans ennemmin taikka myöhemmin antautuisi ja että Ranskan kohtalo silloin olisi ratkaistu. Tähän loppui keskustelu, ja äänettömyys vallitsi. Jokainen vaipui ajatuksiinsa ja unhotti missä olikaan. Tuo äkkinäinen äänettömyys, joka seurasi vilkasta keskustelua, oli pitkä ja tuskallinen. Silloin tuli palvelija sisään ja kuiskasi jotakin linnanherran korvaan, joka sanoi:

"Puhuako minun kanssani?"

"Niin, ylhäinen herra."

"Hm — minusta tuntuu kummalta, mutta tulkoot sisään."

Sisään astui Johanna enonsa Laxartin saattamana. Nähdessään niin suuren seuran ylhäisiä henkilöitä, kadotti vanhus raukka rohkeutensa. Hän seisahtui keskelle lattiaa hämmästyneenä ja peloissaan, punainen villatakki kädessään, kumarsi nöyrästi oikealle ja vasemmalle ja joka taholle. Mutta Johanna astui vakavin askelin suorana ja rohkeana linnanherran eteen. Hän tunsu minut, mutta salatakseen tuttavuuttamme ei ollut minua huomaavinaanakaan. Kuului ihastuksen kuiskeita, joihin linnanherrakin yhtyi, sillähän mutisi: "Jumalan nimessä, kaunis tyttö!" Sitten ukko hetken aikaa tarkasti häntä ja sanoi:

"No, mikä on asiasi, lapseni?"

"Asiani sinulle, linnanherra Robert de Baudricourt on se, että laittaisit sanan Dauphinille, että hän odottaisi eikä lähtisi heti taistelemaan vihollisiaan vastaan, sillä Jumala aikoo nyt lähettää hänelle apua."

Tuo outo asia hämmästytti seuruetta ja moni lausui: "Tyttö raukka on järkensä menettänyt."

Linnanherra rypisti kulmiaan ja sanoi:

"Mitä joutavia? Kuningas — eli Dauphin, niinkuin sinä sanot — ei tarvitse semmoisia sanomia. Hän kyllä odottaa ilman niitäkin — se on varma. Eikö sinulla ole muuta asiaa?"

"On se, että sinun pitää antaa minulle joukko aseellisia miehiä, jotka saattavat minut Dauphinin luo."

"Mitä sanot? Miksi niin?"

"Että hän tekisi minut sotajoukkonsa johtajaksi, sillä minulta on käsky, että minun pitää ajaa englantilaiset maasta ja asettaa kruunu laillisen kuninkaamme päähän."

"Mitä — sinä? Sinähän olet vain lapsi!"

"Mutta minulle on sittenkin annettu tuo käsky."

"Todellakin? Ja milloin tuo kaikki tapahtuu?"

"Ensi vuonna hän on kruunattava ja sitten hän yhä edelleen on oleva Ranskan kuningas."

Nyt purskahtivat kaikki suureen nauruun, ja kun se vähän hiljeni, kysyi linnanherra:

"Kuka sinut on tänne lähettänyt tuommoisia loruja laskemaan?"

"Herrani."

"Mikä Herra?"

"Taivaallinen kuningas."

Moni mutisi: "tyttö raukka, tyttö raukka!" ja toiset: "hän on hupsu — perin hupsu." Linnanherra kutsui vanhaa Laxartia ja sanoi:

"Vie, moukka, pois tuo hullu tyttö ja anna hänelle hyvä selkäsauna. Se on parasta rohtoa tuommoisille tuumille."

Kun Johanna kääntyi poismennäkseen, sanoi hän yksinkertaisesti:

"Te ette anna minulle sotamiehiä, mutta en ymmärrä miksi, sillä Herrani on teitä käskenyt. Niin, hän itse on minut lähettänyt, sentähden täytyy minun tulla vielä uudestaan ja silloin sinun pitää täyttää pyyntöni."

Hänen mentyään puhuttiin ja ihmeteltiin vielä kauvan tuota tapausta. Vartijat ja palvelijat kertoivat siitä kaupungilta, sieltä levisi sanoma maaseudulle, ja kun me palasimme Domrémyhin, oli huhu ehtinyt sinne ennen meitä. Johanna parka oli nyt kaikkein huulilla ja hänen omat kyläläisensä nauroivat ja pilkkasivat häntä.

Ei kukaan hänen rakkaista lapsuuden tovereistaankaan häntä puolustanut, mutta Haumette, pikku Mengette ja minä olimme kuitenkin hänelle uskollisia ystäviä. Hänen isänsäkin oli kovin vihastunut siitä, että Johanna sanoi menevänsä sotaan, ja hänen vanhempansa pitivät häntä tarkasti silmällä, ettei hän pääsisi lähtemään kylästä. Tuo kaikki koski kipeästi Johannaan, joka sen vuoksi salaa vuodatti monta kyyneltä. Mutta julkisuudessa hän aina näytti levolliselta, lempeältä ja hiljaiselta niinkuin ennenkin.

Niin kului kesä, ja kun vanhemmat huomasivat, että tyttö oli luja päätöksessään, toivoivat he Johannan menevän naimisiin Paladinin kanssa, joka selitti, että Johanna jo muutamia vuosia sitten oli luvannut tulla hänen vaimokseen.

Mutta sen Johanna lujasti kielsi eikä mikään saanut häntä tähän ehdotukseen suostumaan. Hän puolusti itseään niin arvokkaasti ja viisaasti, että kylän arvokkaimmat henkilötkin sitä ihmettelivät ja rupesivat jälleen kunnioituksella häntä kohtelemaan. Isä ja äitikin häneen vihdoin leppyivät.

Mutta kesän ja syksyn kuluessa oli Johannalla kuitenkin paljon huolia; Salisbury oli joukkoineen Orleansin edustalla ja Ranskan taivas oli synkkäin pilvien peitossa. Äänet käskivät kuitenkin hänen odottamaan eivätkä antaneet hänelle mitään erityisiä määräyksiä. Niin tuli talvi ja aika kulki kulkuaan; — mutta vihdoin koitti tapahtumain hetki.

TOINEN KIRJA.

Sodassa ja taistelussa.

Ensimmäinen luku.

Tammikuun viimeisenä päivänä 1429 tuli Johanna enonsa Laxartin seurassa luokseni ja sanoi:

"Aika on tullut. Ääneni puhuvat minulle selvää kieltä ja sanovat, mitä pitää tehdä. Ennen kahden kuukauden kuluttua täytyy minun olla Dauphinin luona."

Hän oli iloisen ja rohkean näköinen. Tuo hänen reippautensa vaikutti taas minuun, jotta sydämeni alkoi sykkiä nopeammin ja olin kuulevinani rumpujen pärinää ja aseellisten miesten astuntaa.

"Minä uskon sen", sanoin.

"Minäkin sen uskon", sanoi vanha Laxart. "Tähän asti olen epäillyt, kun hän puhui, kuinka Jumala on lähettänyt hänet sotaan pelastamaan maatumme. Mutta nähtyäni hänen seisovan levollisena ja rohkeana kaikkien noiden ylhäisten valtamiesten edessä ja kuultuani hänen puhuvan heille, uskon, ettei hän sitä olisi voinut tehdä, ellei Jumala olisi ollut hänen kanssaan. Olen siis valmis kaikessa nöyryydessä tottelemaan ja seuraamaan häntä, mihin hän vain kääntää."

"Enoni on hyvin hyvä minulle", sanoi Johanna. "Pyysin häntä tulemaan ja puhumaan äidilleni, että tämä sallisi minun mennä hoitamaan hänen vaimoan, joka on heikko. Kaikki on valmiina ja me lähdemme huomanaamuna. Enon luota menen ennen pitkää Vaucouleursiin ja odotan siellä, kunnes pyyntööni suostutaan. Keitä olivat ne nuoret aatelismiehet, jotka istuivat sinun vasemmalla puolellasi linnanherran päivällisillä?"

"Toinen oli jalosukuinen herra Jean de Novelonpont eli de Metz — toinen oli herra Bertrand de Poulengy."

"Molemmat hyviä miehiä ja jaloja ritareja — panin sen merkille — niistä saan auttajia. — — Mitä näen kasvoistasi? — epäilystä."

Olin päättänyt aina sanoa hänelle totuuden enkä salata mitään. Sentähden vastasin:

"He luulivat sinua mielipuoleksi ja surkuttelivat onnettomuuttasi — niin he todellakin luulivat."

"Viisas luopuu tuumistaan, kun huomaa olevansa väärässä", sanoi hän levollisesti. — "He saavat nähdä erehtyneensä ja kun lähden täältä, tulevat he mukaani. Tapaan heidät varmaankin kohta — näytät sinäkin epäilevän, etkö usko minua?"

"E-en. — Muistin vain, että sinä näit heidät vuosi takaperin ja etteivät asu siellä, olivat vain käymässä."

"He tulevat takaisin. Mutta nyt asiaan. Tulin antamaan sinulle muutamia käskyjä. Sinun pitää seurata minua jonkun päivän kuluttua. Toimita asiasi, sillä sinä et niin pian palaa takaisin."

"Lähtevätkö Jean ja Pierre myöskin?"

"Eivät — eivät vielä. Myöhemmin he tulevat ja tuovat vanhempaini siunauksen ja suostumuksen, että saan noudattaa kutsumustani. Silloin tulen rohkeammaksi — sillä heidän vastustuksensa heikontaa minua." Hän oli hetken ääneti ja kyneleet nousivat hänen silmiinsä. Sitten hän lisäsi: "Tahtoisin sanoa jäähyväiset pikku Mengettelle. Saata hän huomenaamuna aikaiseen kylän ulkopuolelle — hänen pitää seurata minua kappale matkaa."

"Entä Haumette?"

Nyt hänen mielensä masentui; hän rupesi itkemään ja sanoi:

"Ei, ei, — hän on minulle liian rakas — en voisi sitä kestää, koska tiedän, etten enää koskaan saa häntä maailmassa nähdä."

Seuraavana aamuna noudin Mengetten ja me neljä kuljimme aamukylmässä pitkin kylätietä, kunnes kotikylä oli kaukana takanamme; sitten molemmat tytöt sanoivat jäähyväiset syleillen toisiaan ja valittivat eron ikävyyttä kyneleitä vuodattaen. Ja Johanna silmäili kauvan kaukaista kyläänsä ja Haltijapuuta ja tammimetsää ja kukoistavaa kenttää ja jokea, ikäänkuin olisi tahtonut ijäksi painaa muistiinsa nuo tutut paikat, sillä hänestä tuntui kuin ei hän enää milloinkaan saisi niitä nähdä. Sitten hän kääntyi ja läksi luotamme katkerasti itkien. Sinä päivänä hän täytti seitsemäntoista vuotta ja minä yhdeksäntoista.

Toinen luku.

Muutaman päivän kuluttua vei Laxart Johannan Vaucouleursiin ja sai hänelle asunnon Catherine Royerin, erään pyöräntekijän vaimon luona, joka oli kunniallinen ja hyvä ihminen. Johanna kävi messussa säännöllisesti, hän auttoi taloustoimissa, ja jos joku halusi kuulla hänen kutsumuksestaan, niin hän puhui siitä vapaasti eikä enää pitänyt asiaa salassa. Olin saanut asunnon lähellä ja voin siis saada tietää, mitä hänestä tuumattiin. Pian levisi huhu, että Jumala oli lähettänyt nuoren tytön pelastamaan Ranskaa. Yhteinen kansa kokoontui joukottain häntä katsomaan ja kuulemaan, ja hänen raitis kauneutensa ja nuori viehkeytensä vaikutti, että moni uskoi häntä ja toiset luottivat hänen vakavuuteensa ja innostukseensa. Ylhäisemmät henkilöt pysyivät poissa ja pilkkasivat häntä, niinkuin tavallista on.

Nyt johtui myös mieleen satoja vuosia vanha sana, joka ennusti, että Ranska kerran naisen kautta joutuisi perikatonsa partaalle, mutta että nainen sen jälleen pelastaisi. Nyt olikin maa perikatonsa partaalle joutunut kelvottoman kuningattarensa, Bayerin Isabellan kautta; epäilemättä oli Jumala lähettänyt tämän kauniin ja puhtaan nuoren tytön tuota ennustusta toteuttamaan.

Tuo puhe antoi uutta mielenvirikettä, innostus kohosi yhä korkeammalle, toivo ja rohkeus elpyivät ja tämä mieliala levisi kauvas ympäristöön. Kansaa tuli etäisimmistäkin kylistä itse nähdäkseen ja kuullakseen; ja ihmiset näkivät, kuulivat ja uskoivat. Koko kaupunki täyttyi matkustavaisista, niin etteivät kaikki mahtuneet majataloihin, vaan toisten täytyi viettää yönsä taivasalla, vaikka oli talvi.

Johannan kotikyläläiset Domrémyssä kuuluivat kaiken tämän ja kummastelivat, kuinka heidän keskuudessaan oli semmoinen ihmelapsi kasvanut heidän huomaamattaan. Pierre ja Jean, Johannan veljetkin lähtivät Vaucouleursiin, ja joka paikassa, minne tulivat, kokoontui kansaa katsomaan tuon tytön veljiäkin, hänen, joka oli enkelien kanssa puhunut ja jonka Jumala oli valinnut pelastamaan onnetonta Ranskanmaata.

Veljet toivat Johannalle vanhempain terveiset ja siunauksen ja nämä lupasivat itse tulla häntä tervehtimään. Johanna meni sydän täynnä toivoa ja innostusta jälleen linnanherran puheille. Mutta tämä ei ollut taipuvaisempi nyt kuin ennenkään, eikä luvannut lähettää häntä kuninkaan luo. Johanna ei kuitenkaan lannistunut vaan sanoi:

"Minun täytyy tulla yhä uudestaan, kunnes täytätte pyyntöni ja annatte minulle aseellisia miehiä, sillä niin on käsketty enkä uskalla olla tottelematon. Minun täytyy vaikkapa polvillani ryömien päästä Dauphinin luo."

Olimme veljien kanssa joka päivä Johannan luona ja näimme ja kuulimme, mitä kansa puhui. Eräänä päivänä tuli sinne herra Jean de Metz. Hän puhutteli Johannaa leikillisellä tavalla niinkuin lapsia puhutellaan:

"Mitä teet täällä, tyttönen? Karkottavatko he kuninkaan Ranskasta ja täytyykö meistä tulla englantilaisia?"

Hän vastasi levollisella, yksinkertaisella tavallaan:

"Olen tullut pyytämään, että Robert de Baudricourt lähettäisi minut kuninkaan luo, mutta hän ei kuule sanojani."

"Oletpa ihmeteltävän lujatumainen; vuosi on kulunut etkä ole vielä peräytynyt. Näin sinut käydessäsi täällä ensi kerralla."

Johanna sanoi yhtä levollisesti kuin ennenkin:

"Kyllä hän vielä suostuu. Jaksan odottaa."

"On ehkä parasta, ettet niin varmaan luota häneen. Linnanherra on jäykkä mies. Ja jos hän yhä edelleen pysyy päätöksessään —"

"Hänen täytyy suostua; hänellä ei ole valtaa toisin tehdä."

Nuoren aatelismiehen mieli rupesi muuttumaan. Johannan vakavuus oli häneen vaikuttanut. Niin kävi aina, että ihmiset, jotka leikillisesti alkoivat häntä puhutella, kävivät lopulta vakaviksi. He alkoivat pian luottaa häneen, kun näkivät hänen rehellisyytensä ja lujan uskonsa tehtävänsä. Herra de Metz vaipui hetkeksi ajatuksiinsa, sitten hän alkoi ystävällisesti:

"Onko sitten niin tärkeää, että pian pääset kuninkaan luo? — Vai mitä —?"

"Keskipaaston aikana minun täytyy olla hänen luonaan, vaikka jalkani kuluisivat polviin asti!"

Hän sanoi nuo sanat niin vakuuttavan innokkaasti, että ne ilmaisivat koko hänen harrastuksensa ja tahtonsa. Ja sanat herättivät vastakaikua nuoren miehen mielessä. Hänen silmänsä välkähtivät ja hän sanoi vakavasti:

"Jumalan nimessä, tuli mitä tuli, niin sinun pitäisi saada joukko aseellisia miehiä. Mitä toivot? Mikä on aikeesi?"

"Pelastaa Ranska. Ja niin on säädetty, että minun pitää se tehdä. Sillä ei kukaan koko maailmassa, ei kuninkaat, ei herttuat eivätkä ketkään voi sitä pelastaa, vaan minä yksin." Ääni oli selvä ja juhlallinen ja se liikutti tuota hyvää aatelismiestä. Johanna sanoi sitten hiljaisesti: "Tahtoisin todellakin ennemmin olla kotona kehräämässä äitini kanssa, sillä se sopisi minulle paljon paremmin; mutta minun täytyy sittenkin niin tehdä, sillä se on Herrani tahto."

"Kuka on Herrasi?"

"Jumala."

Sitten herra de Metz vanhan vasallitavan mukaan polvistui ja antoi kätensä Johannalle uskollisuuden merkiksi ja vannoi, että hän itse Jumalan avulla saattaisi Johannan kuninkaan luo.

Seuraavana päivänä tuli sieur Bertrand de Poulengy ja hänkin vannoi kunniasanallaan auttavansa Johannaa ja seuraavansa häntä minne tahansa.

Saman päivän iltapuolella levisi huhu kaupungissa, että itse linnanherra aikoi käydä tytön luona hänen yksinkertaisessa asunnossaan. Ja seuraavana aamuna kaikki kadut olivat täynnä uteliasta kansaa, joka tahtoi nähdä sitä ihmettä. Linnanherra tuli todellakin suuren seurueensa kanssa ja sanoma tästä levisi joka paikkaan, tehden Johannan nimen entistä kuuluisammaksi. Linnanherra oli tullut siihen päätökseen, että Johanna oli joko noita taikka pyhimys ja että hänen piti tutkia, kuinka asianlaita oikeastaan oli. Hän toi papin mukanaan ajamaan ulos paholaista, jos sitä työssä olisi. Pappi teki tehtävänsä, mutta ei löytänyt paholaista. Siitä hänellä jo ennestään olisi pitänyt olla selvä vakaumus, koska Johanna oli jo hänelle ripittänyt itsensä ja koska hän epäilemättä tiesi, että kaikki pahat henget pelkäävät rippituolia kuin kuolemaa ja huutaen ja sadatellen pakenevat tuota pyhää toimitusta.

Linnanherra palasi takaisin huolestuneena ja ajatuksissaan eikä tiennyt mitä tehdä. Ja hänen epäillessään kului aika ja helmikuun 14 päivä oli käsissä. Silloin Johanna meni linnaan ja sanoi:

"Jumalan nimessä, Robert de Baudricourt, sinä olet suuren vastuun alainen ja tuotat itsepäisyydelläsi paljon vahinkoa. Tänäpäivänä on kuningas kärsinyt suuren tappion taistelussa Orleansin luona ja pahempaa saattaa tapahtua, ellet nyt heti lähetä minua hänen luokseen."

Linnanherra hämmästyi tästä ilmoituksesta ja sanoi:

"Tänäpäivänä, lapsi, *tänäpäivänä?* Mistä sinä tiedät, mitä siellä on tänäpäivänä tapahtunut? Sieltä ei tule sanaa ennen kahdeksaa tai kymmentä päivää."

"Ääneni ovat tuoneet minulle sanan ja se on tosi. Tänäpäivänä on siellä kärsitty tappio ja sinun syysi se on, kun olet minua niin kauvan viivytännyt."

Linnanherra käveli edes takaisin lattialla puhuen itsekseen, ja toisinaan kuului kiroussana hänen huuiltaan ja vihdoin hän sanoi: "Hiisi vieköön, jos on tosi, mitä sanot, annan sinulle kirjeen ja lähetän sinut kuninkaan luo, mutta en muutoin. Mene ja odota siksi."

Johanna sanoi: "Jumalan kiitos, nyt päättyvät odotuksen päivät. Yhdeksän päivän kuluttua on tieto täällä."

Kansa oli jo lahjoittanut hänelle hevosen ja muita tarpeellisia varustuksia pitkälle matkalle ja puettanut hänet sotamieheksi.

Helmikuun 20 päivänä kutsui Johanna kokoon pienen joukkonsa — molemmat nuoret ritarit, veljensä ja minut — salaiseen sotaneuvotteluun, vaikka oikeastaan hän ei ensinkään neuvotellut kanssamme, vaan antoi käskyjä. Lyhyesti selitti hän meille, mitä tietä hän aikoi mennä kuninkaan luo, kuinka kauvas päivässä piti ehdittämän ja mitä seutuja oli kuljettava, että vältettäisiin niitä paikkoja, jotka olivat vihollisten vallassa. Ihmettelin itsekseni kuinka hän, joka ei koskaan ollut maantietoa lukenut, niin tarkkaan tiesi tuon kaiken, mutta päätin, että nuo taivaalliset äänet olivat hänelle sen ilmoittaneet. Sittemmin huomasin kuitenkin, että hän oli näitä seikkoja tarkkaan kysellyt monilta vierailta, jotka sekä läheltä että kaukaa siihen aikaan kävivät hänen luonaan, ja että hän heiltä viisaasti ja kärsivällisesti tutkien oli saanut nuo arvokkaat ja hyödylliset tiedot. Nuo kaksi aatelismiestä ihmettelivät suuresti hänen hyvää ymmärrystään.

Hän sanoi meille, että matkustaisimme etupäässä yönaikana ja lepäisimme päivällä, koska suurimmaksi osaksi oli kuljettava vihollisen alueella.

Hän käski meidän myös varustautua matkalle kenenkään tietämättä, koska hän aikoi huomaamatta lähteä kaupungista, — hän nimittäin pelkäsi, että huhu lähdöstämme tulisi vihollisten korville, jolloin me varmaankin olisimme joutuneet kiinni.

"Nyt on vain päätettävä, minä päivänä lähdemme täältä, jotta tiedätte ajoissa varustautua matkaan. Kolmen päivän kuluttua on meidän lähteminen — kahdentenakolmatta päivänä."

Niin pääsimme lähtemään. Nuo kaksi aatelismiestä näyttivät levottomilta ja masentuneilta ja ritari Bertrand sanoi:

"Kuinka hän tietää, että linnanherra silloin antaa hänelle saattojoukon ja kirjeen kuninkaalle? — Minusta päivän ja hetken edeltäkäsin määrääminen on turhaa, kun kaikki näyttää niin epävarmalta."

"Koska hän on määrännyt lähtöpäivämme, niin voimme olla tyytyväisiä", minä sanoin. "Äänet ovat häntä varmaankin neuvoneet. Meidän on vain totteleminen."

Ja me tottelimme. Johannan vanhemmille lähetettiin sana, että tulisivat kaupunkiin niinä päivinä, vaikk'ei mainittu syytä tähän kiireeseen.

Koko sen päivän näin Johannan levottomana tarkastavan jokaista uutta tulokasta, mutta ne, joita hän

odotti, eivät kuitenkaan saapuneet. Mutta pimeään tullen hänen toivonsa katosi ja kyynelöt nousivat silmiin. Kohta hän ne kuitenkin kuivasi ja sanoi:

"Niin se kaiketi on sallittu — minun täytyy taipua Herran tahtoon."

De Metz lohdutti häntä ja sanoi:

"Ei linnanherra vielä ole laittanut sanaa — he tulevat ehkä huomenna — ja —"

"Ei siitä tule mitään", keskeytti Johanna. "Yöllä me lähdemme."

Ja niin kävi. Myöhään illalla tuli linnanherra vahtineen ja miehineen, jotka pitelivät tulisoituja ja jätti hänelle pienen joukon aseellisia miehiä ja kirjoituksen kuninkaalle. Viimeksi otti hän oman miekkansa ja pani sen omin käsin Johannan vyölle, sanoen:

"Olit oikeassa, lapseni. Tappio kärsittiin sinä päivänä kuin sanoit. Pysyn sanassani. Mene nyt Herran nimessä — tulkoon mitä tulee."

Johanna lausui linnanherralle kiitoksensa ja tämä lähti pois.

Kohta sammuiivat tulet kaikista taloista ja sitten kuljimme me pitkin hiljaisia katuja, kunnes kaupungin läntisen portin kautta katosimme pimeyteen.

Kolmas luku.

Meitä oli viisikolmatta-henkinen, hyvin varustettu joukko. Ratsastimme kaksittain, Johanna veljineen keskellä, Jean de Metz etupäässä ja ritari Bertrand viimeisenä, jotta ei kukaan olisi voinut karata. Parin kolmen tunnin kuluttua piti meidän olla vihollisen alueella ja silloin ei varmaankaan kukaan uskaltanut poistua seurueesta. Vähitellen alkoi kuulua kirouksia, valituksia ja voivotuksia eri tahoilta pitkin linjaa ja kysyttäessä saatiin tietää, että monet miehistä olivat talonpoikia, jotka eivät koskaan ennen olleet istuneet hevosen selässä ja nyt pitivät ratsastamista varsin vaivaloisena. Linnanherra oli väkivallalla ja uhkauksilla pakottanut heidät lähtemään, koska hänellä itsellään ei ollut kyllin väkeä. Nämä pakkosotilaat oli hän asettanut vanhan, kokeneen soturin valvonnan alaiseksi, ja tällä oli käsky armotta tappaa se, joka aikoi karata.

Nuo miehet olivat olleet ääneti niin kauvan kuin suinkin, mutta heidän kärsimyksensä kävivät ennen pitkää niin tukaloiksi, etteivät voineet pidättää itseään. Mutta koska nyt olimme vihollisen maassa, täytyi heidän jatkaa matkaa, vaikka Johanna antoi heille vapaan vallan lähteä tai seurata mukana.

Päivän koittaessa tulimme suureen metsään, jossa pysähdyimme lepäämään. Ennen pitkää olivat kaikki muut, paitse vahdit, vaipuneet syvään uneen huolimatta vilusta ja jäätyneestä maasta, jolla lepäsimme.

Vasta puolenpäivän aikana heräsin syvästä unesta, enkä ensimmältä tiennyt, missä olin ja mitä oli tapahtunut. Vähitellen selvisivät kuitenkin ajatukseni ja siinä maatessani johtui mieleeni, että kaksi Johannan ennustusta ei ollutkaan toteutunut. Missä olivat Noel Rainguesson ja Paladin, joiden piti hänen sanainsa mukaan lähteä kanssamme, joskin viimeisellä hetkellä? — Olin niin tottunut luottamaan hänen sanoihinsa, että nyt kävin oikein levottomaksi ja rupesin epäilemään hänen toisia tärkeämpiäkin ennustuksiaan. Samassa avasin silmäni ja — siinä hän seisoi Paladin nojautuen puuta vastaan ja katsellen minua. Tulin niin iloiseksi hänet nähdessäni, että hyppäsin ylös ja pudistin hänen kättänsä, vein hänet erilleen, pyysin häntä istumaan ja sanoin:

"No, kuinka olet tullut tänne? Ja kuinka löysit tämän paikan?"

"Ratsastin teidän kanssanne eilen illalla", hän sanoi.

"Et suinkaan", huudahdin minä ja muistin, että Johannan ennustus oli kumminkin puoleksi tosi.

"Tosi se on. Kiiruhdin Domrémystä ehtiäkseni teidän joukkoonne ja olinkin tulla liian myöhään — niin tulinkin myöhään, mutta rukoukseni ja innostukseni isänmaani puolustuksesta liikuttivat linnanherraa — ja hän antoi minullekin luvan lähtöön."

Itsekseni ajattelin, että hän valehteli ja että hän ehkä oli niitä, joita linnanherra oli väkivallalla pakottanut mukaan, sillä olihan Johannakin ennustanut, että hän lähtisi viimeisellä hetkellä, vaan ei omasta tahdostaan. Sitten sanoin:

"Olen iloinen tulostasi. Jalo on asiamme, eikä kukaan saa istua kotonaan tämmöisinä aikoina."

"Istua kotona! En voisi sitä tehdä yhtä vähän kuin salama saattaa pysyä pilvissä ukkosen käydessä."

"Varmaankin olet kunnostava itsesi sodassa."

Hän ihastui tästä puheesta ja suurentelihe kuin sammakko:

"Niin, olisin minä vain oikealla paikallani eikä tavallinen sotamies. Olisin noiden suurten sotaherrain vertainen, niin *silloin* — niin, enpä ole niitä, jotka suotta suurin sanoin kehuvat itseään niinkuin Noel Rainguesson ja sellaiset — mutta tahdon kuitenkin toimittaa jotakin suurta tässä maailmassa ja kohottaa alhaisen sotamiehen nimen kunniaan ja maineeseen, jonka loiste himmentää suurimpainkin sankarien nimet."

"Puhut Noel Rainguessonista, milloin näit hänet viimeksi?"

"Puoli tuntia sitten. Hän makaa tuolla. Häinkin tuli mukaan yöllä."

Sydämeni sykki ilosta ja päätin itseseni: "nyt olen rauhallinen ja tyytyväinen; en enää koskaan epäile Johannan ennustuksia." Sitten sanoin:

"Olen oikein iloinen! Koko kylällemme on kunniaa siitä, että kaikki reippaat poikamme ovat valmiit lähtemään sotaan, kun isänmaa kutsuu."

"Reippaat pojat! — Noelistako puhut? — hän, joka itki kuin lapsi ja rukoili polvillaan, että pääsisi vapaaksi ja saisi olla äitinsä luona."

"Hyvänen aika! Luulin että hän vapaaehtoisesti lähti."

"Hän vapaaehtoisesti? — Niinkuin joku lähtee telotuspaikalle. Kun olin päättänyt lähteä mukaan, pyysi hän päästä kanssani katsomaan kaupunkia ja ihmisiä. Niin tulimme ja näimme linnanväen tulisoihdut ja kun lähestyimme paikkaa, otatti linnanherra Noelin ja pari muuta miestä kiinni pistääkseen heidät miesten joukkoon. Noel itki ja rukoili ja minä pyysin päästä hänen sijalleen, johon linnanherra suostuikin, mutta ei kuitenkaan laskenut Noelia vapaaksi, vaan soimasi häntä raukkamaiseksi pelkuriksi."

"On mielestäni oikein ikävää kuulla hänestä moisia uutisia. Luulin hänen olevan miehekkään pojan."

"Miehekäs poika! Olisit kuullut eilen, kuinka hän kiroili ja voivotti sitä, että satula häntä vaivasi. Minä taas istuin niinkuin olisin siinä ikäni istunut. Kaikki vanhat sotamiehet sitä ihmettelivät. Mutta häntä heidän täytyi pidellä kiinni koko ajan."

Samassa levisi maukas ruuanhaju leiristä luoksemme ja Paladin veti halukkaasti sitä nenäänsä, sitten hän kankein jäsenen lähti pois sanoen katsovansa hevostaan.

Hän oli kuitenkin hyväsydäminen nuorukainen, vaikka hän liian paljon kehui ja ylisteli itseään. Hän oli niin tottunut kehumisiinsa eikä voinut hallita mielikuvitustaan, että hän itsekin uskoi puheitaan eikä tiennyt, olivatko ne tosia vai valheita.

Pian tapasin Noelin ja lausuin hänet tervetulleeksi seuraamme sanoen:

"Oli hyvä, että tulit, Noel."

Hän iski silmää ja sanoi:

"Niin, luulen, että se oli hyvä, vaikka se ei ole oma ansioni."

"Kenenkä sitten?"

"Linnanherran. Kun tulimme Paladinin kanssa kaupunkiin, niin ritari näki meidät tulisoihdujen valossa ja pakotti meidät hevosen selkään, koska hänellä ei ollut kyllin väkeä. Mutta lopulta en välittänyt mitään, kun ajattelin, kuinka ikäväksi elämä kylässä olisi käynyt ilman Paladinia."

"Kuinka hän yöllä tuli toimeen hevosen selässä? — Ja lähtikö hän matkalle mielellään?"

"Kyllähän hän sanoi mielellään lähtevänsä, kun näki, ettei vastustaminen auttanut. Hevosen selässä hän pysyi yhtä hyvin kuin minäkin; jos hän piti pahempaa elämää, johtui se siitä, että hän on suurempi. Me emme pudonneet hevosen selästä, sillä meitä pidettiin kiinni. Olemme tänään molemmat yhtä jäykkiä — jäsenemme ovat niin kankeita, ettei minun tee mieli istumaankaan."

Meidät kutsuttiin koolle ja Johanna tarkasti meitä kiireestä kantapähän. Sitten hän piti lyhyen puheen, jossa sanoi, että sotaakin saattoi käydä ilman kirouksia ja muita siveettömiä sanoja ja että hän vakavasti vaati meitä pitämään sen mielessämme ja noudattamaan sitä. Sitten hän käski jonkun sotavanhuksista antaa nuorille ratsutaidon opetusta puolen tuntia. Hän itse ei ottanut siihen osaa, vaan istui hevosen selässä niinkuin ratsastaja-patsas ja katsoi toimitusta. Se oli hänelle kylläksi. Hän painoi mieleen opetuksen ja käytti sitä sitten hyväkseen yhtä varmasti ja taitavasti kuin olisi ollut tottunut ratsastaja.

Kuljimme nyt kolmena yönä kaksitoista, kolmetoista peninkulmaa kerrallaan, eikä kukaan meitä hätyyttänyt eikä pidättänyt, koska meitä pidettiin jonakin kiertelevänä sissijoukkona. Maalaisväestö oli iloinen nähdessään semmoisen joukon menevän ohi pysähtymättä. Mutta matka oli kuitenkin hyvin vaivaloinen, sillä siltoja oli harvassa ja jokia paljon; kun meidän piti niiden yli kahlata, tuntui vesi kylmältä, ja sen jälkeen täytyi meidän levätä jäätyneellä tai lumisella maalla ja lämmitellä itseämme kuinka hyvänsä sekä nukkua jos saimme unta, sillä valkean tekeminen olisi ollut vaarallista. Usein siis rohkeutemme lannistui näissä koettelemuksissa, jolloin olimme aivan uuvuksissa, mutta Johannan oli toisin. Hän oli aina kirkassilmäinen ja hyvissä voimissa. Me emme sitä ymmärtäneet, vaan ihmettelimme suuresti.

Mutta jos matkamme tähän asti oli ollut vaivaloinen, kävi se seuraavan viiden yön kuluessa yhä tukalammaksi, sillä kulku oli vielä uuvuttavampaa, ja meitä ahdistettiin useampia kertoja, jolloin eri kahakoissa menetimme viisi miestä. Huhu, että tuo innostunut, ihmeellinen tyttö Domrémystä oli sotajoukon kanssa lähtenyt kuningasta auttamaan, oli jo levinnyt vihollistenkin keskuuteen, ja nyt oli vartijoita kaikilla teillä.

Kävimme kaikesta tästä vielä entistä alakuloisemmiksi. Ja siihen lisäksi tuli eräs asia, jonka Noel oli keksinyt ja jonka hän heti ilmaisi päämajassa. Muutamat miehistä olivat turhaan koettaneet saada selville, kuinka Johanna yhä pysyi reippaana, uupumattomana ja hyvällä mielellä, vaikka voimakkaimmatkin miehet tunsivat väsymystä kovasta marssista ja kävivät masentuneiksi ja alakuloisiksi. Mutta miehillä saattaa olla silmät eivätkä kuitenkaan näe. Koko elinaikansa olivat nuo miehet nähneet, kuinka vaimot lehmän kanssa olivat vetäneet auraa miesten ollessa ohjaksissa. Olivat he myöskin nähneet, että naisilla on paljon enemmän kärsivällisyyttä ja kestävyyttä kuin miehillä — mutta tämä ei heihin mitään vaikuttanut. He ihmettelivät nähdessään seitsentoistavuotisen tytön kestävän sodan vaivoja paremmin kuin vanhat sotilaat. He eivät ymmärtäneet, että suuri sielu suurine päämäärillään saattaa tehdä heikon ruumiin lujaksi, ja tässä oli maailman suurin sielu. Mutta tätä he eivät ymmärtäneet. He päättivät, että Johanna oli noita ja että hän oli saanut voimansa paholaiselta, ja aikoivat salaa ottaa hänet hengiltä.

Tuommoinen salaliitto oli meistä hyvin vaarallinen ja ritarit pyysivät Johannalta luvan, että saisivat hirttää moiset miehet. Mutta hän kielsi sen kohta ja sanoi:

"Eivät he eikä kukaan voi ottaa henkeäni, ennenkun tehtäväni on täytetty, miksi siis tahraisin käteni heidän verellään? Tahdon tutkia heitä ja ilmoittaa sen heille. Kutsukaa heidät tänne."

Kun he tulivat, sanoi hän heille selvään, ettei hänen henkeään voitu ottaa, ennenkun hän oli tehtävänsä toimittanut. Miehet hämmästyivät kuullessaan hänen lausuvan tämän niin varmallalla ja vakuuttavalla tavalla, mutta vielä enemmän he peljästyivät hänen viimeisistä sanoistaan, sillä eräälle näistä miehistä hän lausui surullisella äänellä:

"On ikävää, että sinä väijyt toisen henkeä, vaikka oma kuolemasi on aivan lähellä."

Samana iltana kompastui sen miehen hevonen meidän ratsastaessamme erään salmen poikki ja mies putosi hevosen selästä ja hukkuu, ennenkun kukaan pimeässä ehti hänen avukseen. Sitten ei enää joukossamme tehty salaliittoja.

Vielä oli matkustettava yksi yö, ennenkun pääsimme vihollisen alueelta, mutta levottomina olimme siitä, mitä ennen sitä saisimme kokea. Olimme kaikki kiihkeitä pääsemään eteenpäin, vaikka kyllä tiesimme, että nämä viimeiset peninkulmat olivat vaikeimmat kulkea. Sitäpaitsen olimme kuulleet, että meidän sinä yönä piti kulkea leveän ja virtaisen joen poikki, jonka yli vievä ainoa silta oli vanha ja lahonnut, ja kun rupesi vielä lisäksi satamaan kylmää lumiräntää, niin pelkäsimme, että tulvavesi virrassa saattaisi kokonaan viedä pois sillan ja silloin olisi meidän melkein mahdoton päästä pakoon vihollisen käsistä.

Pimeän tultua läksimme metsästä ja Johanna ratsasti etupäässä, niinkuin hänen oli tapana aina siitä asti, kun viholliset rupesivat meitä ahdistamaan. Ennenkun olimme ehtineet puoltakaan peninkulmaa, muuttui sade rakeiksi ja lumeksi ja pieksi kasvojamme, jotta tuskin saatoimme pitää silmiämme auki.

Äkkiä kuului pimeästä ääni:

"Seis!"

Me tottelimme. Erotimme mustan joukon edessämme, joka minusta näytti ratsujoukolta, mutta ei kukaan saattanut selvään nähdä mitään. Eräs mies huusi Johannalle nuhtelevalla äänellä:

"Olette ollut kauvan matkalla, herra kapteeni. No, mitä olette keksinyt? — Onko tyttö vielä takanamme vai onko ehtinyt edelle?"

"Hän on takananne —" vastasi Johanna levollisesti.

Tämä vastaus näytti lepyttävän toista.

"Jos tämä on totta, ette ole turhaan viipynyt, kapteeni. Mutta mistä sen tiedätte?"

"Olen hänet nähnyt."

"Nähnyt hänet! — nähnyt itse noidan."

"Niin, olen ollut hänen leirissään."

"Todellakin, kapteeni Raymond, pyydän anteeksi äskeiset sanani. Olette tehnyt rohkean, kunnan palveluksen. Missä hän oli?"

"Metsässä — ei puoltakaan peninkulmaa täältä."

"Hyvä, pelkäsin, että hän oli ehtinyt meidän ohitsemme, mutta nyt on vielä kaikki pelastettavissa. Nyt voimme hänet hirttää, te itse saatte sen tehdä. Ei kukaan ole kelpoisempi hirttämään tuota paholaisen lasta kuin te."

"En tiedä, kuinka teitä kiittäisin. Jos hänet saavutamme, niin —"

"Jos!" sitä ei tarvitse epäillä. Tahtoisin juuri tietää, minkälainen se noita on, joka on saanut tuommoista elämää aikaan. Kuinka monta miestä hänellä on?"

"Minä luin kahdeksantoista, mutta hänellä saattoi olla enemmän."

"Siinäkö kaikki. Sittenhän me hänet otamme kiinni aivan paikalla. Onko totta, että hän on vain tyttölapsi?"

"Ei hän ole kuin kahdeksanneltoista."

"Kaikkeaa sitä kuulee! Onko hän vahva vai hoikka kasvultaan?"

"Hoikka."

"Mitä hän teki?"

"Hän puhui levollisesti erään upseerin kanssa."

"Levollisesti, ei antanut käskyjä?"

"Ei, hän puhui levollisesti kuin me nyt."

"Hyvä. Tässä ilmassa hänen ei taida tehdä mieli lähteä. Sitten mekin voimme pysähtyä tuonemmaksi."

"Mutta hänellä on kaksi ritaria mukanaan. He ehkä pakottavat hänet marssimaan eteenpäin."

"Siinä tapauksessa tulee hän meitä vastaan ja hän tuskin pääsee pakoon."

"Niin, elleivät lähetä edellensä vakoilijoita tutkimaan teidän asemaanne. Sitten he pian menevät toista tietä sillalle. Onko viisasta, että silta jätetään vartioimatta."

Hänen sanansa värisyttivät minua, niin rohkeilta ne tuntuivat.

Vihollisjoukon päällikkö mietti hetken ja sanoi: "Viisainta todellakin olisi sillan hävittäminen ja aijoinkin sen tehdä, mutta" — Johanna sanoi levollisesti: "Teidän luvallanne hävitän sen itse."

"Kiitän teitä, kapteeni. Kun te sen teette, niin voin olla varma, että se tulee hyvin tehdyksi."

He tervehtivät ja me läksimme jälleen liikkeelle. Hengitin vapaammin. Heidän puhuessaan olin

kuulevinani todellisen kapteeni Raymondin tulevan takanamme. Mutta en nytkään ollut levollinen, sillä Johannan komento kuului vain "eteenpäin!" ja me ajoimme hiljaista juoksua pitkin vihollisen mustia rivejä, jotka tuntuivat ulottuvan loppumattomiin meidän kulkiessamme ohi. Ne olivat tuskallisia hetkiä, mutta sitten antoi vihollisen torvensoittaja lähtömerkin. Johanna komensi —"ravia" ja me kiirehdimme kulkua. Huomasin, että Johanna jälleen oli ollut viisaampi kuin me kaikki. Jos olisimme heti kiirehtineet heidän ohitsensa, olisi ehkä joku vaatinut tunnussanaa, mutta nyt pääsimme kaikessa rauhassa eteenpäin. Mutta vihollisjoukon liikkeelle lähtiessä ei kukaan meitä epäillyt, vaikka ajoimmekin kovemmin. Vihollisten miesluku oli ehkä noin sata tai vähän enemmän, vaikka se meistä tuntui tuhatlukuiselle. Kun vihdoin pääsimme ohi, kiitin sydämmestäni Jumalaa ja kaikkia pyhiä ja kohta ehdimmekin sillalle, joka vielä oli ehjä. Kuljimme sen yli onnellisesti ja sitten hajoitimme sen. Vasta tämän tehtyämme tunsimme olevamme turvassa.

Myöhemmin yöllä hiljeni myrsky ja lumituisku, mutta tiet olivat pehmeät ja hevosten täytyi käyden kulkea. Nyt olimme perin väsyneet ja miltei makasimme satuloissamme. Uhkaava vaarakaan ei voinut pitää meitä hereillä.

Vihdoin, kun aamu koitti, näimme leveän virran edessämme, ja huomasimme, että se oli Loire; tulimme sitten Gienen kaupunkiin ja nyt olimme ystäväin luona ja kaikki vastukset voitettuina. Se oli meille iloinen aamuhetki.

Olimme kaikki väsyneitä ja huonossa kunnossa, mutta kuitenkin oli Johanna meistä kaikista reippain sekä ruumiin että sielun puolesta. Olimme joka yö kulkeneet noin kolmetoista peninkulmaa huonoja mutkaisia teitä. Tästä nähdään, mitä ihmiset saavat aikaan, kun heillä on johtaja, jonka rohkeus, päättäväisyys ja into eivät koskaan lannistu.

Viides luku.

Me lepäsimme ja virkistimme itseämme muutamia tunteja Gienessä, mutta ennen pitkää levisi huhu, että nuori tyttö, jonka Jumala oli valinnut pelastamaan Ranskanmaata, oli tullut, jonka tähden ihmisiä kokoontui laumoittain meidän asunnollemme häntä katsomaan ja meidän täytyi etsiä rauhallisempi paikka, joten läksimme taas matkaan ja tulimme pieneen Fierbois nimiseen kaupunkiin.

Olimme nyt kuuden peninkulman päässä kuninkaasta, sillä hän oleskeli nyt Chinonin linnassa. Johanna saneli heti hänelle kirjeen ja minä kirjoitin sen. Siinä hän sanoi tulleensa sadan viidenkymmenen ranskalaisen peninkulman päästä tuomaan hänelle hyviä uutisia ja pyysi, että hän armosta sallisi Johannan itsensä saattaa perille nämä tiedot. Johanna lisäsi, että vaikei hän ollut kuningasta nähnyt, hän kuitenkin tuntisi hänet missä tahansa.

Nuo kaksi ritaria ratsastivat heti viemään tätä kirjettä; toiset lepäsivät vaivoistaan ja nukkuivat melkein koko iltapäivän.

Seuraavana päivänä me käännyimme Chinonia kohti. Orleans oli takanamme englantilaisten piirittämänä ja me toivoimme pian Jumalan avulla pääsevämme sitä auttamaan. Gienestä oli uutinen levinnyt Orleansiin, että tuo ihmeellinen tyttö Vaucouleursistä oli Jumalan lähettiläänä tullut lopettamaan piirityksen ja karkottamaan viholliset; ja nämä sanomat olivat herättäneet suurta levottomuutta kaupunkilaisissa, jotka nyt viisi viikkoa piiritystä kestätyään kiihkeästi toivoivat pelastusta. He lähettivät salaa kuninkaan luo lähetystön, joka rukoili häntä kuulemaan tytön sanoja, ja tämä lähetystö oli jo ehtinyt ennen meitä Chinoniin.

Vihdoin saavuimme kaupunkiin ja asetuimme erääseen majataloon ja tännekin kokoontui paljon väkeä katsomaan Domrémyn tyttöä.

Kauvan aikaa kului, ennenkun nuo kaksi nuorta ritaria palasivat takaisin. He näyttivät väsyneiltä ja alakuloisilta ja ritari de Metz sanoi Johannalle:

"Kuningas on saanut kirjeemme, mutta he eivät päästäneet meitä hänen puheilleen."

"Kuka sen kielsi?"

"Ei kukaan kieltänyt, mutta pari kolme kuninkaan uskottua neuvonantajaa ja hovimiestä — jotka eivät taida olla pettureja parempia, koettavat kaikin tavoin estää meitä keksien valheita ja juonia, jotta saisivat meidät menettämään aikaa. Pahimmat heistä ovat George de la Tremouille ja Reimsin arkkipiispa. Niin kauvan kuin voivat kuningasta pidättää toimettomuudessa taikka kokonaan kietoa hänen ajatuksensa juhliin ja turhiin huvituksiin, ovat he itse vallassa. Jos hän heräisi välinpitämättömydestään ja itse miehen tavalla ryhtyisi taistelemaan kruununsa ja valtakunnan

puolesta, niin heidän mahtinsa olisi mennyttä. Mitä he välittävät maansa perikadosta, kun vain itse pääsevät valtaan."

"Puhuitteko muiden kuin heidän kanssaan?"

"Emme hoviväen kanssa — he ovat kaikki noiden herrain nöyrimpiä palvelijoita ja orjia, jotka puhuvat vain heidän mielikseen ja tekevät heidän tahtonsa. He kohtelivat meitä halveksivasti, kääntyivät ja poistuivat, kun vain lähestyimme heitä. Mutta me puhuimme Orleansin lähettiläiden kanssa, ja he sanoivat vihastuneina ja pahoillaan, että kuningas on kuin noiduttu, eikä välitä muusta kuin huvituksistaan. Jokaisen täytyi heidän mielestään kummeksia sitä, että kuningas mitään tekemättä antaa maansa joutua vihollisten kynsiin. Hän on täällä kaukaisessa valtakuntansa sopukassa kuin hiiri satimessaan. Linna, jossa hän oleskelee, on kuin hauta, eikä kuin kuninkaallinen asunto, huonekalut ovat vanhat ja koinsyömät, samoin seinäverhot. Joka paikassa on vain hävityksen kauhistusta ja tämän kaiken kurjuuden keskellä ovat kuningas ja hänen suosikkinsa puettuina kultaan, samettiin ja silkkiin, niin loistokkaasti, että tuskin missään maailman hovissa saa nähdä sen vertaa. Hän kyllä tietää, että meidän kurja kaupunkimme taistelee nälkää, ruttoa ja vihollisen ylivaltaa vastaan ja että kun se lannistuu, on koko Ranska menetetty, mutta hän ei sittenkään tee mitään meitä pelastaakseen, hän ei tahdo edes meitä nähdä eikä rukouksiamme kuulla. Näin puhuivat Orleansin lähettiläät epätoivon vallassa."

Johanna sanoi ystävällisesti:

"Se on surkeaa, mutta heidän ei tarvitse joutua epätoivoon. Kohta on Dauphin heitä kuuleva, sanokaa se heille."

Hän nimitti kuningasta yhä vielä Dauphiniksi eli perintöprinssiksi, sillä Johannan mielestä hän ei vielä ollut kuningas, koska ei ollut kruunattu.

"Kyllä me sanomme heille kaikki ja se heitä rauhoittaa, sillä he uskovat, että sinä olet Jumalan lähettiläs. Mutta arkkiepiispa ja hänen liittolaisensa ovat uskotelleet erästä sotavanhusta, Raoul de Gaucourtia, jolla on korkea virka hovissa ja muuten rehellinen mies vaikka ei mikään teräväpäinen — ettei saata ymmärtää, kuinka alhaista sukua oleva, kaikkeen sotataitoon oppimaton tyttö, voi heikolla kädellään saada voittoja, kun vanhat sotauroot turhaan viidenkymmenen vuoden aikana ovat taistelleet vihollista vastaan. Ei hänkään siis tahtonut meitä kuunnella, vaan pilkkasi meitä."

"Kun Herra itse taistelee, on yhdentekevää, onko se käsi, joka hänen miekkaansa käyttää, heikko vai vahva. Sen hän aikanaan kyllä saa nähdä. — Eikö koko linnassa sitten ole ketään, joka meitä suosisi?"

"On tosiaankin — kuninkaan anoppi, Sicilian kuningatar, Yolande, joka on viisas ja hyvä. Hän puhui sieur Bertrandin kanssa."

"Hän meitä suosii ja vihaa kuninkaan viettelijöitä", sanoi Bertrand. "Hän kyseli minulta tarkasti kaikkia asioita ja kun olin lopettanut puheeni, istui hän niin kauvan ääneti, että luulin hänen melkein nukkuneen. Mutta vihdoin hän sanoi hitaasti ikäänkuin olisi itsekseen puhunut: 'Lapsi, vasta seitsemäntoista vuotias — heikko neito — kasvanut maalla — tottumaton sotatapoihin ja aseiden käyttöön — ujo, vaatimaton ja nöyrä — hän heittää paimensauvansa, pukeutuu rautaan ja taistellen kulkee läpi vihollisen alueen, pelkäämättä ja epäilemättä — ja tulee tänne — hän, jolle kuninkaan pelkkä näkeminen mahtaa olla juhlallista ja pelottavaa — aikoo rohkeasti käydä kuninkaan eteen ja sanoa: Elä pelkää, Jumala on lähettänyt minut pelastamaan sinut! — Mistä olisi hän saanut tuon uskon ja rohkeuden, ellei itse Jumalalta!' Kuningatar vanhus oli jälleen ääneti syviin ajatuksiin vaipuneena. Vihdoin hän lausui: — 'Olkoon hän Jumalan lähettämä tai ei, niin hän epäilemättä on kuitenkin etevämpi tavallisia ihmisiä — sillä hänessä on salainen voima, joka tekee pelkureista sankareita ja saa masentuneet, epätoivoiset joukot uudelleen koolle, jotta tulisin katsein laulut huulilla käyvät sotaan ja rajuilman tavoin karkottavat vihollisen! — Tuommoinen henki nyt voi pelastaa Ranskan, mutta ei mikään muu. Jumalan Henki on varmaankin tuossa lapsessa — kuinka hän muuten olisi voinut sankarin tavoin päästä tänne näinä vaarallisina aikoina? — Kuninkaan täytyy saada hänet nähdä ja puhutella häntä!' — Näin hyvästi puhuen hän antoi minun lähteä ja tiedän, että hän pitää lupauksensa, vaikka häntä vastaan kuinkakin juoniteltaisiin."

"Olisi tuo nainen kuninkaana hänen sijassaan!" sanoi toinen ritareista. "Sillä kuningasta tuskin saa virkoamaan siitä toimettomuudesta, johon hän on vaipunut. Sanotaan, että hän on menettänyt kaiken toivon ja haluaa vain paeta pois johonkin kaukaiseen maahan ja kätkeytyä sinne. Hän kuuluu olevan kuin noiduttu — on kuin joku paino häntä rasittaisi ja riistäisi häneltä kaiken voiman — ei kukaan tiedä, mikä häntä painaa."

"Minä tiedän sen", sanoi Johanna hiljaisesti, mutta varmasti. "Minä tiedän sen salaisuuden, joka häntä painaa, mutta sitä ei tiedä muut kuin Jumala. Kun saan nähdä hänet, ilmoitan hänelle jotakin, joka

poistaa kaiken hänen epäilyksensä ja tekee hänestä kuin uuden ihmisen."

Olimme menehtyä uteliaisuudesta, mutta ei kukaan uskaltanut tiedustaa häneltä ja jos kohta olisimme niin tehneet, ei se olisi mitään auttanut, koska hän kaiken lapsellisen avomielisyytensä ohella aina osasi säilyttää salaisuuksia, joita hänellä ei ollut lupa ilmoittaa.

Seuraavana päivänä sai kuningatar Yolande todellakin tahtonsa täytetyksi, sillä huolimatta kaikista hoviväen estelemisistä, sai hän kuninkaan vastaanottamaan nuo kaksi ritaria ja kuulemaan, mitä heillä oli sanottavana. He kertoivat kuninkaalle, kuinka puhdas ja tahraton Johannan luonne oli ja kuinka suuri ja jalo henki häntä innosti ja he rukoilivat kuningasta uskomaan ja luottamaan siihen, että Johanna oli lähetetty Ranskan pelastajaksi ja että hän sallisi tytön tulla puheilleen. Kuningas kuunteli heitä liikutettuna ja lupasi pitää asian mielessään sekä kuulustella neuvonantajainsa mielipidettä. He palasivat iloisina majataloon.

Vähän myöhemmin samana päivänä syntyi majatalossa suuri hälinä ja isäntä itse juoksi luoksemme ja ilmoitti, että kuningas itse oli lähettänyt joukon korkea-arvoisia pappeja ja hurskaita hengen miehiä puhumaan tuon kuuluisan tytön kanssa. Sitten hän kiiruhti takaisin, mutta pian palasi hän jälleen syvään kumarrellen, tuoden muassaan neljä komeaa piispaa sekä suuren joukon pappeja ja maallikoita huoneeseen, jossa Johanna istui.

Johanna nousi seisomaan ja me samoin. Piispat asettuivat istumaan eikä pitkään aikaan sanottu mitään, sillä heidän tuli puhua ensin, mutta he olivat niin hämmästyneinä nähdessään, minkälainen lapsi oli saanut niin paljon melua aikaan, etteivät aluksi voineet puhua mitään. Vihdoin eräs heistä lausui Johannalle, että koska he olivat kuulleet hänellä olevan asiaa kuninkaalle, olivat he nyt saaneet käskyn tulla sitä kuulemaan, ja pyysivät hänen suoraan ja viipymättä ilmoittamaan heille asiansa.

Tämän kuultuamme tulimme hyvin iloisiksi ja olen varma siitä, että kaikki samoin kuin minä rukoilimme Jumalaa arnessaan antamaan Johannalle voimaa ja taitoa oikein asiansa esittämään, jotta nämä mahtavat ja ylhäiset miehet olisivat uskoneet hänen kutsumustaan.

Mutta kuinka hämmästyimme kuullessamme Johannan vastauksen. Hän seisoi heidän edessään nöyränä, pää kumarruksissa ja kädet ristissä tarkkaavasti kuunnellen heidän puhettansa. Mutta heti, kun he vaikenivat, nosti hän päänsä ja katsoi heihin niin levollisesti ja vakavasti kuin olisi hän ollut kuninkaan tytär ja vastasi yksinkertaisella äänellään ja tavallaan:

"Suokaa anteeksi, arvoisat herrat, mutta minun tulee ilmoittaa asiani kuninkaalle itselleen."

Kaikki hämmästyivät ja vaikenivat hetkeksi ja heidän kasvoillensa lensi puna, sitten sanoi jälleen ensimmäinen puhuja:

"Uskallatko halveksia kuninkaan käskyä, kun et puhu asiaasi hänen lähettiläilleen?"

"Jumala itse on käskenyt minun ilmoittaa sanoman ainoastaan kuninkaalle, enkä minä uskalla muita kuulla kuin häntä. Pyydän, viekää minut Dauphinin luo."

"Elä ole mieletön, vaan puhu nyt asiasi! Eläkä menetä turhaan aikaa."

"Te erehdytte, arvoisat Herran palvelijat, ei asia niin ole. En ole tullut tänne puhumaan teidän kanssanne, vaan pelastamaan Orleansia, ja viemään Dauphinin hänen kaupunkiinsa Rheimsiin ja siellä kruunaamaan hänet."

"Onko tämä se sanoma, jonka viet kuninkaalle?"

"Pyydän anteeksi, mutta vielä huomautan, ettei minulla ole teille sanomia."

Silloin nousivat kuninkaan lähettiläät suuresti vihastuneina ja poistuivat huoneesta, me ja Johanna lankesimme polvillemme heidän mentyään.

Olimme synkän näköisiä ja pahat aavistukset painoivat sydämiämme. Kallis hetki oli turhaan rauvennut — ei kukaan meistä ymmärtänyt eikä hyväksynyt sillä hetkellä Johannan käytöstä, vaikka hän muutoin näytti niin viisaalle. Vihdoin rohkeni sieur Bertrand kysyä, miksi hän ei nyt käyttänyt hyväkseen tätä kallista tilaisuutta, jolloin olisi saanut asiansa kuninkaalle esitetyksi.

"Kuka heidät tänne lähetti?" kysyi hän vastauksen asemesta.

"Kuningas."

"Kuka sai kuninkaan heidät tänne lähettämään?"

Ei kukaan vastannut, vaikka me kaikki rupesimme aavistamaan mitä hän tarkoitti. Sitten hän jatkoi:

"Dauphinin neuvonantajat ne olivat, jotka saivat hänen lähettämään tänne nuo miehet. — Ovatkohan ne minun ystäviäni vai vihollisiani, — ja harrastavatko Dauphinin parasta?"

"Sitä eivät tee."

"Jos joku tahtoo väärentämättömänä saada jonkun asian perille — niin valitseeko hän silloin kavaltajia ja pettureita sanansaattajikseen?"

Me emme voineet tähän mitään vastata ja hän jatkoi:

"He olivat asettaneet satimen tielleni, mutta se oli liian selvä. He luulivat saavansa minulta kuulla tietoni, voidakseen sitten mielensä mukaan sitä väärennellä ja siten ainaiseksi saada Dauphinin sulkemaan silmänsä ja korvansa minulta. Mutta se päivä ei ole kaukana, jolloin hän minua kuulee. Olkaa hyvässä turvassa."

Sieur Jean de Metz nyökäytti päätään ja puhui itsekseen:

"Hän on meitä kaikkia viisaampi — nyt niinkuin aina."

Johannan kieltö ei jäänyt seurauksia vaille. Kuningas rupesi kunnioittamaan nuoren tytön rohkeutta, tämä kun uskalsi pitää oman päänsä, ja hänkin päätti tällä kertaa seurata omaa tahtoaan vasten kaikkia vääriä neuvonantajia. Hän pyysi Johannan muuttamaan tuosta yksinkertaisesta majatalosta Coudrayn linnaan, jossa hänet uskottiin hovimestari Raoul de Gaucourtin vaimon äidilliseen huostaan. Kun uutinen siitä armosta, jonka kuningas oli suvainnut hänelle osoittaa, levisi kaupunkiin, kiiruhtivat kaikki hovin ylhäiset herrat ja naiset häntä tapaamaan ja jokainen tahtoi nähdä ja kuulla tuota ihmeellistä tyttöä, jonka nimi nyt oli kaikkein huulilla ja joka oli kieltäytynyt kuulemasta kuninkaan lähettiläitä.

Johanna miellytti heitä kaikkia rakastettavalla, teeskentelemättömällä olennollaan ja itse aavistamattomalla kaunopuheisuudellaan, ja parhaimmat, jaloimmat heistä tunnustivat, että hän tuntui tavallisia ihmisiä ylevämmältä ja arvokkaammalta. Ei ylhäinen eikä alhainen voinut nähdä hänen kasvojaan taikka kuulla hänen ääntään ja olla hänestä välinpitämätön.

Kuudes luku.

Kuninkaan neuvonantajat koettivat kuitenkin kaikin tavoin viivyttää aikaa ja pyysivät häntä tarkkaan miettimään niin tärkeää asiaa ja varomaan seurauksia. Sitä varten lähetettiin nyt Johannan luo joukko pappeja tarkkaan tutkimaan hänen mainettaan ja elämätään aina lapsuudesta asti. Tähän tietysti oli kuluva monta viikkoa ja minusta tuntui melkein siltä kuin joku, jonka talo oli tulella, olisi kieltänyt toisen sitä sammuttamasta, kunnes hän olisi hankkinut todistuksen siitä, että tämä aina tunnollisesti oli pitänyt pyhäpäivän säännöt.

Nämä viivytykset tuntuivat meistä nuorista äärettömän pitkiltä; mutta vihdoinkin tuli tieto, että kuningas oli suostunut Yolande kuningattaren ja ritareimme pyyntöihin ja todellakin päättänyt vastaanottaa Johannan.

Johanna kuuli tämän uutisen kiitollisena ja levollisena, mutta me toiset olimme siitä melkein hämmentyneet, koska emme milloinkaan olleet nähneet kuningasta ja kuvailimme mielissämme aivan satumaiseksi kaikkea sitä loistoa ja komeutta, mikä häntä ympäröisi.

Mutta molemmat ritarimme taas olivat levottomia Johannan puolesta, koska vastaanotto tapahtuisi illalla ja he pelkäsivät kovasti, että Johanna viattomuudessaan ja kokemattomuudessaan aivan hämmästyisi nähdessään häikäisevän valon pitkistä tulisoihturiveistä ja tuon komean ihmisjoukon loistavissa puvuissaan, että hän, tuo yksinkertainen maalaistyttö joutuisi aivan ymmälle, eikä saattaisi mitään puhua. Itsekseni ajattelin, että kyllä olisin voinut heitä rauhoittaa, jos olisin uskaltanut puhua, mitä tiesin. Hämmästyisikö Johanna tuota turhaa, katoovaista, kuninkaallista komeutta ja loistoa, hän, joka kasvoista kasvoihin oli katsellut taivaan sotajoukkoja, ruhtinaita ja valtoja, Jumalan pyhiä enkeleitä ja ylienkeleitä äärettömiin asti — ja puhunut Herran pyhien kanssa ja nähnyt taivaat avoinna sellaisen kirkkauden loisteessa, johon ei mitään maallista valkeutta saata verrata? —

Yolande kuningatar toivoi, että kuningas ja hoviväki mieltyisivät Johannaan ja tahtoi sentähden vaatettaa hänet kalliiseen pukuun ja loistaviin koreuksiin, joita hän olisi omasta varastostaan tyttölle antanut. Mutta siihen ei Johanna suostunut, vaan pyysi hartaasti, että hän saisi esiintyä yksinkertaisessa vaatetuksessa, joka paremmin sopi Herran nöyrälle palvelijalle ja valitulle aseelle. Silloin tuo hyvä kuningatar teetti hänelle valkean, hopeakoristeisen puvun, josta usein olen teille kertonut ja jota en vielä vanhoilla päivillänikään saata mielenliikutuksetta muistella, niinkuin sydän

sykähtää kuullessaan suloista soittoa tai laulua. Niin, hän oli siinä puvussa kuin laulu, kuin unelma, kuin korkeampi olento.

Hänellä oli tämä vaatetus sitten usein juhlatilaisuuksissa ja sitä säilytetään vieläkin Orleansin kaupungin aarreaitassa, jossa myöskin on hänen miekkansa ja hänen lippunsa ja muita pyhiä tavaroita, jotka ovat olleet hänen omiansa.

Määrätyllä ajalla eräs ylhäinen kreivi suuren seurueen mukana tuli saattamaan Johannaa kuninkaan luo ja nuo kaksi aatelismiestä ja minä saimme häntä seurata, koska kuuluimme hänen julkiseen virkakuntaansa.

Kun tulimme vastaanottosaliin, kohtasi meitä kaikkia tuo komeus ja loisto, jota jo mielessämme olimme kuvailleet, vaikka tosin emme olleet voineet aavistaa kaikkea sitä, mitä nyt näimme. Kuninkaalliset vahdit kirkkaine aseineen ja keihäineen seisoivat ovella, ja salin molemmat sivut helottivat kuin kukkasarakkeet ja loistivat taivaankaaren värisinä, niin komeita ja kalliita olivat ne puvut, jotka sekä herroja että naisia verhosivat, ja kulta- ja jalokivikoristeet säteilivät satojen tulisoitujen valossa. Ovelta salin perälle oli käytävä, joka johti suoraan korotetulle, katetulle valtaistuimelle, jossa istui majesteettinen olento kruunu päässä ja vaippa hartioilla.

Oven luona seisoivat neljä torvensoittajaa kullalla kirjatuissa sotilaspuvuissa käsissä pitkät torvet ja niistä riippuivat neliskulmaiset liput, joihin Ranskan vaakuna oli ommeltu. Kun Johanna kreivin taluttamana astui sisään, kohottivat he torvet huulilleen ja puhalsivat pitkän, voimakkaan säveleen ja meidän kulkiessamme eteenpäin kaarevan, maalatun katoksen alla, uudistui tämä kuusi kertaa. Molemmat nuoret ritarimme oikasivat itsensä suoriksi ja astuivat vakavina ja sotilasmaisina, ylpeinä siitä kunniaa, jota näin osoitettiin tuolle talonpoikaistytölle.

Johanna kulki kreivin kanssa edellä ja toiset seurasivat vähän matkan päässä. Ylhäinen kreivi kumartui maahan asti, mainitsi Johannan nimen, kumartui jälleen ja vetäytyi sitten lähellä olevain korkeain herrain joukkoon.

Kaikkein silmät olivat kiintyneet Johannaan ja kaikki näkyivät ihmettelevän hänen sulouttaan ja nöyrää kainouttaan. Kaikkein huulet olivat liikkumattomat, merkinä siitä, että ihmiset, jotka harvoin unohtivat itsensä, nyt sen tekivät ja etteivät ajatelleet muuta kuin mitä sillä hetkellä näkivät.

Mutta vähitellen he jälleen tointuivat ja toiset vetivät suutaan pilkalliseen hymyyn. Nyt he uudestaan kiinnittivät katseensa Johannaan ja näyttivät hyvin uteliailta, mitä hänen piti tehdä — heillä olikin erityinen ja salainen syy tähän uteliaisuuteen.

Mutta he näkivät, ettei Johanna kumartunut eikä edes painanut päätään alas nöyryyden merkiksi, vaan seisoivat äänettömänä tuijottaen valtaistuinta.

Minä silmäilin De Metziä ja hämmästyin hänen kalpeuttaan ja kuiskasin hänelle: "Mitä tämä merkitsee, mitä?"

Hän vastasi niin hiljaa, että tuskin saatoin häntä kuulla: "He tahtovat koetella häntä ja tehdä hänestä pilkkaa hänen kirjeensä johdosta. Tuo ei ole kuningas, hän on toisten joukossa."

Sitten katsoin jälleen Johannaan. Hän käänsi samassa päätään ja hänen silmänsä kiitivät pitkän ritarien ja jalosukuisten naisten loistavaa riviä. Äkkiä hän huomasi heidän joukossaan aivan nuoren miehen toisia yksinkertaisemmassa puvussa; sitten hänen kasvonsa kirkastuivat ja hän juoksi ja lankesi hänen jalkainsa juureen, syleillen hänen polviensa ja huudahti suloisella, soinnukkaalla äänellään, joka nyt vapisi syvien tunteiden liikuttamana:

"Jumala armossaan suokoon teille, jalo Dauphin, pitkän ja onnellisen elinajan!"

"Herran nimessä, tuo on todellakin ihmeellistä —" kuiskasi De Metz minulle, puristaen kovasti kättäni.

"Sinä erehdyt, lapseni — minä en ole kuningas", sanoi tuo nuori mies samassa Johannalle. "Kuningas istuu tuolla!"

Mutta Johanna ei liikkunut paikaltaan, vaan katseli yhä häntä loistavilla silmillään ja sanoi:

"Ei, armollinen herra — ei — te olette kuningas eikä kukaan muu."
Sitten kysyi kuningas:

"Mutta sano minulle, kuka olet ja mitä tahdot?" Johanna nousi seisaalleen ja sanoi: "Minä olen Johanna Domrémystä, ja taivaan Herra ja kuningasten kuningas on lähettänyt minut sanomaan teille, että pian olette kruunattava ja voideltava hänen käskynsä haltijaksi Rheimsin hyvässä kaupungissa. Ja

hän tahtoo myöskin, että sallitte minun toimittaa sen työn, jonka hän on määrännyt minun tehtäväkseni, ja annatte minulle sotamiehiä." Hetken perästä hän lisäsi loistavin silmin säestäen oman äänensä kaikua: — "sillä hänen avullaan tahdon auttaa Orleansia ja murtaa Englannin vallan!"

Nuoren kuninkaan hymyilevät kasvot synkkenivät kuullessaan nämä sotaisat sanat, jotka raittiin pohjatuulen tavoin tunkivat häntä ympäröivään, ummehtuneeseen ilmaan. Hän näytti vakavalta ja mieltävältä, sitten hän hetken epäiltyään viittasi hoviväelleen, että se poistuisi syrjäpuolelle. Kaikki jättivät kuninkaan ja Johannan puhumaan kahden kesken.

Läsnaolijat ihmettelivät suuresti sitä, että tyttö oli kestänyt koetuksen, josta hän kirjeessään oli puhunut, ja he olivat yhtä ihmeissään siitä, ettei häntä kuninkaallisen hovin loisto ollut häikäissyt, ja että hän oli levollinen ja varma asiastaan.

Keskustelu kuninkaan ja Johannan välillä kesti kauvan ja he puhuivat hiljaisella äänellä ja vakavasti. Kukaan ei sitä silloin kuullut, mutta me näimme heidät ja aavistimme heidän kasvoistaan ja liikkeistään, mitä puhe koski. Ja varmaa on, että se mitä nyt näimme, oli mieleen pantavaa ja ihmeellistä, ja sentähden moni sen on kirjoittanut historioihin ja muistikirjoihin ja moni, joka silloin oli läsnä, on sen valalla todistanut Johannan maineen puhdistusoikeudessa. Sillä äkkiä näimme kuninkaan vavahtavan takaperin, ikäänkuin olisi kuullut jotakin äärettömän hämmästyttävää ja samassa hän ikäänkuin virkosi välinpitämättömyydestään, kävi miehekkäämmäksi ja suuremmaksi ja näytti kuin olisi joku raskas taakka hänen hartioiltaan pudonnut.

Kauvan aikaa kului, ennenkun saimme tietää, mitä he keskustelivat, mutta nyt on kuitenkin salaisuus tullut ilmi ja koko maailma sen tietää. Hämmästynyt kuningas pyysi Johannalta merkkiä, joka antaisi hänelle täyden varmuuden siitä, että Jumala todellakin oli hänet lähettänyt ja että ne äänet, jotka hänelle puhuivat, olivat yliluonnollisia ja että niillä oli tavallisia kuolevia korkeampi tieto. Johanna vastasi siihen:

"Minä annan teille sen merkin ja sitten ette enää epäile. Sydämessänne on salainen epäily, josta ette saata kenenkään kanssa puhua — epäily, joka ryöstää teiltä rohkeuden ja viettelee teitä jättämään kaikki ja pakenemaan vieraille maille. Vähän aikaa sitten rukoilitte sydämessänne, että Jumala armossaan vapauttaisi teidät tästä epäilyksestä, vaikka sitten saisittekin tietää, ettei kuninkaan kruunu kuulukaan teille."

Tästä kuningas hämmästy, sillä Johanna oli sanonut oikein: hän oli todellakin sitä rukoillut eikä sitä tiennyt muut kuin Jumala. Kuningas sanoi:

"Merkki on riittävä. Nyt tiedän, että nuo äänet ovat Jumalasta. Ne ovat puhuneet totta tässä asiassa, jos ovat puhuneet enemmän, niin kerro minulle — minä sen uskon."

"Ne ovat sanoneet, että te olette isänne kuninkaan laillinen perillinen ja Ranskan oikea perintöprinssi. Jumala on sen puhunut. Nostakaa päanne pystyyn, elkää epäilkö enää, mutta antakaa minulle sotamiehiä ja antakaa minun toimittaa tehtäväni."

Kun kuningas kuuli, että hän oli laillinen perillinen, niin hän heti olisi suostunut Johannan pyyntöön, jos vaan olisi ollut vapaana petollisista neuvonantajistaan. Mutta he saivat vielä aikaa viivytetyksi.

Tämän keskustelun perästä saattoi kuningas itse Johannan ovelle, jolloin kaikki ritarit ja naiset kumartuivat maahan ja soittajat puhalsivat jälleen torviinsa. Sitten hän lausui monta armollista sanaa tytölle jäähyväisiksi, kumartui ja suuteli hänen kättänsä. Kaikkialla — sekä ylhäisestä että alhaisesta seurasta erotessaan — Johanna palasi entistä enemmän kunnioitettuna ja arvossapidettynä.

Kuningas käski sitten oman vartijajoukkonsa tulisoitujen valossa saattamaan meitä takaisin Coudrayn linnaan, ja se oli komeaa joukkoa, vaikka sanottiin, ettei se vuosikausiin ollut saanut palkkaansa.

Maine Johannan käynnistä kuninkaan luona ja hänen tekemistään ihmeistä siellä oli nyt levinnyt, ja kansa kokoontui ympärillemme saadakseen nähdä häntä, jotta töin tuskin pääsimme eteenpäin läpi joukkojen, jotka riemuiten huusivat hänelle: "eläköön Ranskan pelastaja!"

Seitsemäs luku.

Siitä hetkestä, jolloin Johanna oli kuninkaalle ilmoittanut sen salaisuuden, joka hänen sydäntänsä painoi, uskoi tämä, että tyttö oli Jumalan lähettämä, ja jos hän olisi ollut yksin, olisi hän heti suostunut Johannan pyyntöön. Mutta hän ei saanut vapaasti seurata omaa tahtoaan. George de la Tremouille ja

tuo ulkokullattu kettu, Rheimsin arkkipiispa, tiesivät, miten kuninkaan kanssa piti menetellä. He sanoivat vain:

"Te, kuninkaallinen korkeus, sanotte, että taivaalliset äänet ovat hänelle ilmoittaneet salaisuuden, jota eivät tiedä muut kuin Jumala ja te itse. Mutta kuinka tiedätte, eikö hän ole saatanan välikappale — sillä eikö saatanakin tiedä ihmisten salaisuuksia ja käytä tietoansa heidän sielunsa kadotukseksi? Tässä saattaa olla suuri vaara ja teidän, kuninkaallinen korkeus, olisi ensin asia tarkkaan tutkittava."

Tämä oli kylläksi saattamaan kuninkaan horjuvan, mielen jälleen epäilyksiin, ja heti hän asetti joukon piispoja tarkkaan tutkimaan ja kyselemään Johannalta, olivatko hänen äänensä Jumalasta vai paholaisesta.

Samaan aikaan oli Alençonin herttua, kuninkaan sukulainen, joka kolme vuotta oli ollut englantilaisten sotavankina, nyt päästetty vapaaksi suuria lunnaita vastaan; ja koska sanoma tuosta ihmeellisestä neitseestä oli hänenkin korvilleen tullut — sillä tytön nimi oli nyt joka miehen huulilla — tuli hän itse omin silmin näkemään, mitä lajia ihmisiä Johanna oli. Kuningas kutsutti tytön luokseen ja esitti hänet herttualle. Johanna sanoi yksinkertaisella tavallaan:

"Olette tervetullut, jalo herra; jota useampi Ranskan kuninkaan heimolainen meihin liittyy, sitä parempi asiallemme ja maallemme." Heidän erotessaan oli herttua hänen ystävänsä ja liittolaisensa.

Seuraavana päivänä Johanna oli läsnä kuninkaan messussa ja sitten hänet kutsuttiin puolisolalle kuninkaan ja herttuan pöytään. Kuningas näytti yhä enemmän panevan arvoa hänen seuraansa ja hänen puheisiinsa, jota ei saata ihmetellä, koska hän niinkuin monet muut kuninkaat ja ruhtinaat oli liehakoitsevien silmäinpalvelijain ympäröimänä, jotka eivät koskaan hänelle puhuneet suoraan ja rehellisesti, vaan koettivat häntä kaikin tavoin mielistellä. Mutta Johannan puhe oli; raitista ja vapaata, yksinkertaista ja nöyrää, ja hän sanoi aina suoraan ajatuksensa. Hänen puheensa oli varmaan kuninkaan mielestä kuin raitis virvottava vesi, joka juoksee vuorilta ja antaa uusia voimia sille, joka kauvan on saanut janoansa sammuttaa laakson mutaisista seisovista lammikoista.

Päivällisen jälkeen pidettiin ratsastus- ja miekkailuharjoituksia eräällä kentällä kuninkaallisen linnan edustalla, ja herttua ihastui niin Johannan taitavuuteen tässä urheilussa, että hän lahjoitti hänelle komean mustan sotaratsun.

Joka päivä kuulustelivat ja kyselivät piispat Johannaa ja kertoivat sitten kuninkaalle, mitä olivat saaneet tietää. Mutta tästä he eivät kovin viisastuneet. Hän puhui heille niin paljon kuin huomasi tarpeelliseksi ja piti loput tietonsa omanaan. Heidän viekkautensa ja uhkauksensa eivät häneen mitään vaikuttaneet. Hän oli avomielinen ja viaton kuin lapsi ja vaikka hän tiesi, että häntä kuninkaan tahdosta näin tutkittiin, sanoi hän suoraan kuninkaalle eräänä päivänä, että hän vastasi kysymyksiin silloin, kun sen hyväksi näki.

Piispojen täytyi vihdoin tunnustaa, etteivät voineet päättää, oliko Johanna Jumalan lähettämä, vai ei. Nyt he menettelivät kuin varovat kokeneet hovimiehet, koska hovissa oli kaksi puoluetta, Sicilian kuningattaren ja arkkipiispan, joista toinen puolusti Johannaa, toinen kaikin tavoin häntä vastusti. Piispat eivät tahtoneet loukata kumpaakaan puoluetta, jonkatähden he koettivat siirtää päätösvallan toisille ja selittivät asian olevan niin tärkeän, että se oli annettava Poitiersin yliopiston kuuluisain jumaluusoppineiden tutkittavaksi. He antoivat Johannasta vain sen lausunnon, että hän oli *"lempeä ja kaino paimentyttö, hyvin suora, mutta ei paljonpuhuvainen"*.

Niin me sitten ratsastimme Johannan kanssa Poitiersiin, missä viivymme vielä kolme pitkää viikkoa, jolloin lapsi raukkaa uudestaan joka päivä tutkittiin — ja sitä eivät tehneet sotilaat, niinkuin voisi päättää siitä, että hän pyysi sotajoukkoa viedäkseen sitä Ranskan vihollisia vastaan — vaan papit ja munkit ja jumaluusoppineet ja kuuluisan yliopiston professorit tutkivat, oliko hänen kristillisyytensä oikeaa ja eikö hänellä ollut kerettiläisiä mielipiteitä.

Johanna oli tämän kunnianarvoisen ja pelottavan tuomioistuimen edessä niin levollinen ja rohkea kuin olisi hän ollut vain syrjästä katselija. Hän istui penkillään yksin, mutta turvallisena ja rohkeana, eikö koskaan hämmentynyt heidän viisaasti asetetuista kysymyksistään, ja hänen pyhä viattomuutensa ja yksinkertaisuutensa saattoi heidän oppinsa häpeään. Kaikki viisaustieteen ja puhetaidon nuolet olivat voimattomat horjuttamaan hänen lujaa uskoansa ja lämmintä innostustaan suureen tehtäväänsä.

Hän vastasi avonaisesti ja vapaasti kaikkiin kysymyksiin, kertoi näyistään ja enkelein ilmestyksistä ja mitä nämä olivat hänelle sanoneet. Ja hän kertoi kaikki niin teeskentelemättömästi ja vakuuttavasti ja todesti, jotta nuo hänen ankarat tuomarinsa istuivat kuin lumottuina, ihmetellen ja mielenkiinnolla kuunnellen jokaista hänen sanaansa. Mutta jos ei joku tätä usko, niin katsokoon asiakirjoihin, ja siellä hän löytää valalla vannotun todistuksen siitä, että hänen puheensa oli "jaloa ja yksinkertaista", niinkuin pöytäkirjat hänen maineensa puhdistusoikeudesta osoittavat. Silloin hän oli vain seitsemäntoista

vuoden vanha, ja ilman kenenkään apua, oppimattomana ja kokemattomana, hän piti puoliaan noiden oppineiden ja korkeiden herrain rinnalla. Mutta sydämensä ja luontonsa jalot ominaisuudet ja hänen äänensä pehmeys ja soinnukkuus vaikuttivat niin jokaiseen, ettei niitä hevillä unohtanut.

Niinkuin olen sanonut, ei hän osannut lukea. Eräänä päivänä he laajasti puhuivat, kuinka se ja se viisaustieteilijä ja jumaluusoppinut oli kirjoittanut siitä ja siitä asiasta, kunnes vihdoin Johannan kärsivällisyys loppui ja hän kääntyi heidän puoleensa, sanoen kiivaasti:

"Minä en erota a-ta enkä o-ta, mutta sen tiedän, että Taivaan Herran käskystä olen tullut vapauttamaan Orleansin Englannin vallasta ja kruunaamaan kuninkaan Rheimsissä, mutta nuo asiat, joista te puhutte, eivät kuulu tähän."

Nämä olivat hänelle koettelemuksen aikoja, mutta hän ei kuitenkaan näyttänyt väsyneeltä ruumiin eikä sielun puolesta ja harvoin hän osotti kärsimättömyyttä.

Eräänä päivänä teki eräs dominikanimunkki, isä Aymer, hänelle salakavalan kysymyksen, joka sai kaikki tarkkaamaan vastausta, ja me, hänen ystävänsä, vapisimme pelosta, ettei hän suoriutuisi tästä pulmasta.

"Sinä vakuutat siis, että Jumala tahtoo pelastaa Ranskan Englannin ikeestä", hän sanoi välinpitämättömästi ikäänkuin ei asia olisi ollut niinkään tärkeä.

"Niin, se on hänen tahtonsa."

"Ja sinä pyydät aseellisia miehiä, jotta heidän kanssaan saisit lähteä Orleansiin kaupungin avuksi."

"Niin, ja jota pikemmin sitä parempi."

"Jumala on kaikkivaltias ja voi tehdä, mitä hän tahtoo, eikö niin?"

"Niin totisesti!"

Sitten munkki nosti äkkiä päänsä ja lausui hyvin painavasti seuraavat sanat:

"Jos Jumala tahtoo pelastaa Ranskan, niin koska hän on kaikkivaltias, ei hän siihen tarvitse sotamiehiä."

Salissa syntyi nyt yleistä hälinää ja munkin teräväjärkisyyttä ihmeteltiin. Mutta Johanna seisoi levollisena ja rohkeana ja vastasi vain:

"Hän tahtoo auttaa niitä, jotka itseään auttavat. Ranskalaisten tulee taistella, mutta hän antaa voiton."

Tämän vastauksen kuultuaan levisi kuin päivänpaiste kaikkein kasvoille, sillä jokaisen täytyi myöntää, että hän vastasi oikein, ja eräs kunnianarvoinen piispa lausui kaikkein kuullen: "Jumalan nimessä, lapsi puhuu totta. Herran tahto oli, että Goliatin piti kaatua ja hän valitsi lapsen, tuommoisen kuin tuo, aseeseen siihen työhön."

Toisena päivänä, kun kuulustelu oli kestänyt niin kauvan, että kaikki olivat siihen väsyneet, rupesi veli Seguin, Poitiersin korkeakoulun professori, tekemään hänelle kaikenlaisia kysymyksiä ja tiedusteli häneltä silloin muun muassa, kuinka hän ymmärsi taivaallisia enkeleitä, puhuivatko he ranskaa? —

"Paremmiin kuin te", hän vastasi vähän kärsimättömänä, mutta tämä vastaus sai monen vetämään suutaan nauruun, koska veli Seguin, niinkuin hän itsekin sitten myönsi, puhui kotipuolensa murretta, joka paljon erosi yleisestä kielestä.

Veli Seguin kävi hämilleen ja kiiruhti toiseen asiaan ja sanoi:

"No, sinä, joka niin vahvasti uskot Jumalaan, sinun pitää myös todistaa uskosi merkkein kautta. Mikä sinun merkkisi on?"

Nyt nousi Johanna seisomaan ja vastasi innosta vavisten:

"En ole tullut Poitiersiin teille merkkiä antamaan. Viekää minut Orleansiin, niin saatte kylliksenne nähdä merkkejä ja ihmeitä. Antakaa minulle sotaväkeä — vaikkapa vain pieni joukko — ja päästäkää meidät menemään!"

Tuli leimusi tuon pienen sankarin silmistä ja puna oli noussut hänen poskillensa, kun hän jälleen istuutui. Ja ihmiset puhkesivat hyvähuutoihin.

Koko kuulustelun aikana asui Johanna vieraana erään kaupungin arvossapidetyn raatimiehen rouvan luona ja tänne tulivat kaikki kaupungin arvokkaimmat naiset joka ilta katsomaan ja puhuttelemaan häntä.

Mutta moni mieskin, raatimies ja vanha, kuuluisa lainoppinut yliopistosta tuli sinne joka ilta kyselemään ja tutkimaan häntä, ensiksi epäillen, mutta sitten mieltymen tuohon ihmeelliseen, suloiseen lapseen, johon sekä ylhäiset että alhaiset ihastuivat; ja jokainen alkoi vihdoinkin uskoa, että hän oli Jumalan lähettiläs.

Vihdoinkin koitti se päivä, jolloin jumaluusoppineet julistivat lopullisen päätöksensä. Tutkintosali oli tungokseen asti täynnä väkeä ja kaikki odottivat kiihkeästi, mitä saisivat kuulla. Kun tämmöisten tilaisuuksien tavalliset juhlamenot olivat toimitetut ja oikeuden jäsenet istuneet paikoilleen, nousi puheenjohtaja ja lausui kauvaskuuluvalla äänellä.

"Olemme huomanneet ja täten julistamme, että tämä neitsyt, Johanna d'Arc, on hyvä kristitty ja hyvä katolilainen eikä ole hänessä ja hänen sanoissaan mitään villitystä ja että kuningas saattaa vastaanottaa sen avun, jonka hän tarjoo, koska hän siihen suostumatta voisi tehdä syntiä Pyhää Henkeä vastaan ja näin ansaita Jumalan vihan ja rangaistuksen."

Tämän oikeuspäätöksen kuultuaan puhkesi yleisö suureen riemuun, josta ei loppua tahtonut tullakaan, ja pitkään aikaan en ensinkään nähnyt Johannaa, sillä ihmiset tunkeutuivat niin joka taholta hänen ympärilleen onnittelemaan ja siunaamaan häntä, jonka heikkoon apuun Ranskan kohtalo nyt oli uskottu.

Kahdeksas luku.

Sanoma jumaluusoppineiden julistuksesta levisi kuin kulovalkea ja se herätti joka paikassa erinomaista riemua. Kuollut Ranska heräsi äkkiä eloon, rohkeana ja taistelunhaluisena kiiruhti kansa sotimaan Johannan lipun johdolla ja aseiden kalske ja rumpujen pärinä täytti ilman ja kulki kuin ukkosen ääni läpi maan ja sai veren kaikkein suonissa kiivaammin virtaamaan.

Sanotaan, että onnettomuus harvoin tulee yksin, mutta saman voi onnestakin sanoa. Niin kävi nytkin. Moni hurskas kirkonpalvelija oli vakavasti epäillyt, oliko naisella laillista oikeutta esiintyä miehen vaatteissa, ja Johannaa oli siitä varotettu, vaikk'ei hän sitä tahtonut ottaa kuuleviin korviinsa. Mutta nyt oli pari kolme kuuluisaa jumaluusoppinutta, joista yksi oli itse Parisin yliopiston kansleri, antanut siihen suostumuksensa. He päättivät, että "koska Johannan täytyi toimittaa miehen ja sotilaan tehtäviä, niin on oikeus ja kohtuus, että hän käyttää siihen soveliasta pukua".

Airueet lähetettiin heti viemään kuninkaalle tietoa oikeuden lopullisesta päätöksestä. Jo varhain seuraavana aamuna heräsimme torventoitotuksiin, ja äkkiä kiiruhdimme vuoteistamme kadulle, sillä tuo ilmoitustapa oli kuninkaan, ja sitä käytettiin vain silloin kuin kuninkaan oma airut julisti kansalle tärkeitä kuulutuksia. Kaikki kaupungin asukkaat olivatkin jo liikkeellä ja joka talosta kiirehti miehiä, vaimoja ja lapsia, osaksi vielä puolipukeissaan ja uni silmissä, yhtenä miehenä isolle torille, jossa airut loistavassa puvussa ja hovipoikain ja palvelijain ympäröimänä jo oli asettunut korokkeelle tien risteykseen, keskelle toria. Hetken perästä hän voimakkaalla ja kuuluvalla äänellä luki seuraavan julistuksen:

"Olkoon täten kaikille tietävä, että kaikkein voimallisin ja kunniakas herra, Kaarle, Jumalan armosta Ranskan kuningas, suvaitsee kutsua ja nimittää rakkahimman alamaisensa ja palvelijansa, Johanna d'Arcin, jota sanotaan Domrémy'n neitsyeksi, Ranskan sotajoukon ylipäälliköksi, ja olkoon hänellä kaikki edut, oikeudet ja arvonimet, jotka tämmöistä nimitystä seuraavat." —

Nyt kaikki päät paljastuivat ja kuului loppumattomia riemuhuutoja; mutta vihdoinkin airut sai uudelleen äänensä kuuluville:

— — "jonka ohella hän kenraaliluutnantiksi ja alipäälliköksi suvaitsee määrätä erään prinssin kuninkaallisesta huoneesta, armollisen herran, Alençonin herttuan."

Nyt puhkesi riemu uudestaan ilmoille ja rajutuulen tavalla kiiti se pitkin katuja ja kujia yli koko kaupungin. Nyt oli Johanna Ranskan sotajoukkojen johtaja, hänen käskynsä alaisina olivat prinssit ja vanhat kuuluisat sotasankarit, niinkuin La Hire, Saintrailles, Orleansin Bastardi y.m. semmoiset. Nämä suuret ihmeet täyttivät mieleni tällä hetkellä.

Sitten ajatukseni kääntyivät kuluneisiin aikoihin ja äkkiä johtui mieleeni eräs kuva kotikylästäni, joka tapahtuma vielä oli tuoreessa muistissani, koska siitä ei ollut pitkiä aikoja kulunut. Kaukaisessa kylässä

näin nuoren, ei vielä seitsemäätoista vuotta täyttäneen tytön, joka oli maailmalle niin tuntematon kuin olisi hän elänyt toisessa maailmassa. Tuo tyttö oli kävellessään pitkin kylätietä tavannut pienen, harmaan kissanpojan, laihan, nälkiintyneen ja perin kurjassa tilassa. Hän oli ottanut eläinraukan kotiinsa, syöttänyt ja hoidellut sitä ja nyt se kiemurassa makasi hänen sylissään niin turvallisesti ja hän itse neule kädessä istui mietteissään — haaveksien — kaikille tuntemattomia asioita. Tuo koditon eläin oli tuskin ehtinyt kasvaa suureksi, kun tyttö jo oli Ranskan armeijan päällikkönä ja hänen nimensä kaikui tuhansien huulilta maan äärestä toiseen. — Tosiaankin, pyhäintarut ja vanhat aikakirjat eivät ole koskaan kertoneet suurempia ihmeitä!

Yhdeksäs luku.

Poitiersistä lähti Johanna Toursiin, siellä järjestääkseen valloitusretkeä Orleansiin. Ennen sitä hän antoi minun kirjoittaa kirjeen englantilaiselle sotapäällikölle Orleansin edustalla, kehottaen häntä luopumaan piirityksestä ja poistumaan Ranskasta. Hän oli varmaankin jo ennen miettinyt kirjeen, niin luonnollisesti ja varmasti hän sitä saneli. Tämä kirje lähetettiin sitten Bloisista. Mutta nyt oli tullut kyläksi ruokavaroja ja rahaa, ja Johanna määräsi, että sekä sotamiehet että varastot koottaisiin viimeksimainittuun kaupunkiin ja että La Hire ryhtyisi siellä järjestämään joukkoja. Orleansin kuvernööri, Dunois, jota myöskin sanottiin Bastardiksi, koska hänkin oli sukua kuninkaalle, oli jo kauvan pyytänyt, että Johanna viipymättä lähetettäisiin hänen avukseen. Ja nyt tuli jälleen sanansaattaja, vanha d'Aulon, jalo ritari ja tottunut sotasankari. Hänet kuningas määräsi Johannan huoneenhaltijaksi ja sitten antoi hän Johannalle vallan mielensä mukaan valita muut virkailijansa ja apulaisensa ja samalla hän käski, että nämä henkilöt parhaimmalla tavalla varustettaisiin ja hankittaisiin heille aseet, vaatteet ja hevoset.

Kuningas teetätti myöskin Johannalle täydellisen sota-asun hienoimmasta teräksestä koristettuna hopealla ja kuvapiirroksilla ja se välkkyi kuin kuvastin.

Johannan äänet olivat sanoneet hänelle, että Fierboissa, jossakin pyhän Katarinan kirkon alttarin takana, olisi vanha miekka, ja hän lähetti de Metzin sitä hakemaan. Papit eivät tienneet mitään siitä miekasta, mutta sitä etsittiin ja se löytyi todellakin lattian alta maahan kaivettuna. Papit antoivat puhdistaa ja kirkastaa tuon ruostuneen aseensa ja lähettivät sen Johannalle. Yleisesti luultiin, että miekka entisinä aikoina oli ollut Kaarle Suuren, mutta sitä ei kukaan varmasti tiedä. Olisin mielelläni sen terottanut, mutta Johanna sanoi, ettei sitä tarvinnut tehdä, koska hän ei milloinkaan aikonut sillä ketään tappaa, vaan pitää sitä ainoastaan sotamerkinä.

Toursissa eräs skotlantilainen taiteilija, nimeltä James Power valmisti hänelle myöskin sotalipun. Se oli kaunista, valkeata liinavaatetta ja välkkyi kuin silkki. Siihen oli kuvattuna Isä Jumala istumassa pilvien keskellä miekka kädessä, kaksi enkeliä polvistuen hänen jalkainsa juuressa, käsissään valkoisia liljoja. Kirjoituksena oli Jesus, Maria, jonka yläpuolella kaksi enkeliä piteli Ranskan kruunua. Hän teetätti myös pienemmän lipun, ja siihen oli kuvattu pyhä neitsyt, jolle eräs enkeli tarjosi liljaa.

Nyt oli elämää ja liikettä Toursissa; rumpujen pärinää, torvien toivotusta ja aseiden kalsketta kuului kaduilta, kaikki majatalot olivat täynnä, kiirettä ja hommaa oli joka paikassa ja kaikkien kasvoilla loisti iloinen toivo, sillä ihmeellisellä tavallaan Johanna osasi kaikille jakaa omasta sankarimielestään rohkeutta ja uskoa, eikä kukaan nyt enää epäillyt, ettei hän veisi Ranskan armeijaa voittoon.

Hänen päämajansa ympärillä oli aina suuri joukko ihmisiä, jotka tahtoivat nähdä uutta kenraalia, mutta siihen heillä vain harvoin oli tilaisuutta, sillä hänellä oli monenlaista tehtävää lähestyvää sotaretkeä varten. Mekin, hänen vanhat ystävänsä ja seuraajansa näimme hänet ani harvoin.

Me olimme milloin iloisia, milloin taas huolissamme. Hän ei ollut vielä virkailijoitansa valinnut, ja siitä meillä oli huolta. Hänen suosiotaan ja virkojaan hakivat nyt maan ylhäisimmät miehet, ja kuinka me saatoimme heidän kanssaan kilpailla? Mutta meistä tuntui ikävälle, että me, jotka häntä alusta asti olimme seuranneet ja jotka olisimme hänen tähtensä veremme ja henkemme uhranneet, nyt saisimme häntä vain etäältä seurata. Usein tästä asiasta keskustelimme ja koetimme kääntää kaikki asiat parhain päin. Paladin oli meistä kaikista toivottomin, sillä hänellä oli pahoja syitä pelkoon.

Eräänä päivänä sanoi hänelle Noel Rainuesson:

"Ole hyvällä mielellä, Paladin, minä näin viime yönä unta, että sinä sait jonkun hyvin korkean ja kunniakkaan viran."

Paladin näytti ensin iloiselta, sillä hän uskoi unia. Mutta sitten hän rupesi käymään edes takaisin lattialla niin vakavan ja juhlallisen näköisenä, että tuskin häntä enää tunsimme. Sitten ilo katosi hänen

kasvoiltaan, hän näytti surulliselta ja sanoi:

"Voi, hyvä ystävä, se on kaikki erehdystä, se ei koskaan saata olla totta. Minä olen käyttäytynyt häntä kohtaan tuhmasti. Olen sanonut, että hän lapsena oli luvannut tulla vaimokseni ja se on tullut hänen korviinsa ja hän on siitä minuun suuttunut. Olen näinä viikkoina koettanut välttää häntä, toivoen että hän unohtaisi asian ja antaisi anteeksi — mutta luulen, ettei hän sitä milloinkaan tee." Poika raukka rupesi nyt itkemään, sitten hän sanoi katuvalalla äänellä: "Tämä kerta on ainoa, jolloin olen valehdellut."

Samassa astui eräs d'Aulonin palvelijoista luoksemme ja sanoi, että Johanna oli kutsunut meitä päämajaan. Me nousimme ja Noel lausui:

"No, mitä sanoin, minussa on ennustuksen henki. Hän antaa sinulle viran ja me kaikki tulemme todistajiksi. Tule nyt!"

Mutta Paladin ei uskaltanut lähteä mukaan, ja me jätimme hänet.

Kohta seisoi Johanna edessä loistavissa puvuissa olevien sotilaiden joukossa, ja Johanna tervehti meitä suloisesti hymyillen ja sanoi, että hän halusi asettaa meidät lähimpäin hovimiestensä joukkoon, sillä hän tahtoi läheisyydessään nähdä vanhat ystävänsä. Meille tuo sanoma oli iloinen, hämmästyttävä uutinen, koska hän näin tahtoi meitä korottaa, vaikka hän olisi saanut ylhäisiä ja kuninkaallisiakin henkilöitä näihin paikkoihin, mutta me emme voineet puhua mitään, hän näytti meistä niin suurelta ja ylevältä sillä hetkellä. Nyt ojensi päällikkömme d'Aulon meille virkanimityksemme. Molemmat nuoret ritarimme, Jean de Metz ja Bertrand de Poulengy, saivat korkeimmat virat ja heidän jälkeensä Johannan molemmat veljet Jaques ja Pierre d'Arc. Minä, Louis de Conte, sain hovimiehen ja kirjurin toimen; Noel nimitettiin sanansaattajaksi; Johannalla oli sitäpäitse kaksi sota-airutta sekä myöskin saarnaaja ja almujen jakaja, isä Jean Pasquerel. Hovimestareita ja palvelijoita oli hän d'Aulonin kanssa jo edeltäkäsinkin ottanut palvelukseensa. Nyt hän katseli ympärilleen ja kysyi:

"Mutta missä on Paladin?"

Ritari Bertrand sanoi:

"Hän luuli, ettei häntä oltu kutsuttu, korkea kenraali."

"Ei se ollut tarkotukseni, kutsukaa hänet tänne."

Niin kävi, ja Paladin tuli hyvin nöyränä ja jäi ovensuuhun seisomaan ja näytti hämmästyneeltä ja pelokkaalta. Sitten Johanna puhui ystävällisesti ja sanoi:

"Minä pidin sinua huomiossani matkalla. Sinä alotit huonosti, mutta vähitellen olet parantunut. Sinä et ole oppinut hallitsemaan kieltäsi — mutta kuitenkin aijon tehdä sinusta miehen. Tahdotko seurata minua?"

"Vaikka tuleen!" hän sanoi — ja hänen äänestänsä päättäen ajattelin itsekseni: "Tosiaankin, Johanna on tehnyt itsensäkehujasta sankarin. Siinä taas uusi ihmetyö!"

"Minä uskon sinua", sanoi Johanna. "Tässä, ota lippuni. Saat seurata minua taisteluihin ja kun Ranska on pelastettu, niin annat sen minulle takaisin."

Hän otti lipun, jota nyt säilytetään pyhänä muistona Johanna d'Arcista, ja hänen äänensä vapisi liikutuksesta, kun hän sanoi:

"Minä vannon, että suojelen hengelläni tätä ja jos rikon valani, niin pyydän, että nämä ystäväni toimittavat minulle sen rangaistuksen, jonka pelkuri ansaitsee! —"

Kymmenes luku.

Eräänä kirkkaana, kauniina aamuna huhtikuussa läksimme Toursista Bloisiin. Meidän joukkomme näytti komealta, ratsastimme kaksittain, Johanna ja Alençonin herttua etupäässä ja sitten d'Aulon ja Paladin, joka kantoi ylipäällikön lippua, jonka jälkeen kaikki nuo toiset seurasivat kukin järjestyksessään. Kaikki kadut olivat täynnä väkeä, ja kun me kuljimme tungoksen läpi, kumarsi Johanna ystävällisesti päätään joka taholle ja auringonsäteet välkkyivät hänen hopeakoristeisella haarniskallaan. Silloin hän todellakin monen mielestä näytti taivaalliselta olennot ja monen valtasi vavistus ajatellessaan, että nyt elettiin sankaritarua, jommoista ei vielä milloinkaan oltu maailmassa kuultu. Riemuhuudot täyttivät ilman, johon yhtyi rumpujen pärinä, pillien ja torvien toivotus. Kaupungin ulkopuolella yhtyi meihin kuninkaan lähettämä vartijajoukko ratsuväkeä, heidän keihänsä kimaltelivat

auringon valossa, ja meidän sydämmemme sykkivät iloisista tunteista, sillä nythän alkoi ensimmäinen todellinen sotaretkemme, josta niin kauvan olimme uneksineet.

Pari kolme päivää viivyimme Bloissa. Sotaväki, joka siellä majaili La Hiren komennon alaisena, näytti minusta melkein rosvo- ja sissijoukolta. Järjestystä ja sotakuria ei ollut nimeksikään, mutta kaikellaisia paheita julkisesti harjotettiin. Siellä huudettiin, tapeltiin ja kirottiin sekä juotiin, pelattiin ja harjotettiin siveettömyyttä. Kaikellaisia kulkijoita ja irstaita naisia oleskeli sotaväen joukossa ja eli sen kustannuksella.

Tuommoisen raa'an joukon keskellä Noel ja minä ensi kerran näimme La Hiren. Hänen ulkomuotonsa oli sen sankarin kaltainen, jota jo lapsuudessamme olimme mielessämme kuvailleet. Hän oli päätänsä pitempi kaikkea muuta kansaa ja kooltaan vahva ja voimakas, kiireestä kantapäähän rautaan puettuna, kypärissä höyhentöyhtö ja kupeella jättiläismiekka.

Hän oli nyt menossa kunniatervehdykselle Johannan luo ja kulkiessaan leirin läpi antoi hän käskyjä ja julisti, että neitsyt oli tullut ja että hänen, läsnäollessaan piti sotajoukossa vallita hyvä järjestys. Tätä järjestystä hän opetti omalla tavallaan, suurten nyrkkiensä avulla. Kulkiessaan eteenpäin kiroten ja uhaten, löi hän oikeaan ja vasempaan taikka suoraan eteensä ja se, johon hänen kätensä sattui, kaatui maahan.

"Kirottu joukko!" hän sanoi, "täällä te noidutte ja juotte itsenne juovuksiin ja ylikenraali on leirissä! Katso ylös siinä!" ja taas hän kaatoi miehen. Eikä kukaan ymmärtänyt, miksi hänen piti katsoa ylös.

Me seurasimme sotaurosta päämajaan kuunnellen, katsellen, ihmetellen — kun vihdoin saimme nähdä sen miehen, jota jo lapsesta olimme kuulleet ylistettävän kaikista urhokkaimmaksi.

Johannan uskottuina palvelijoina pääsimme siihen saliin, missä hän, sotajoukon korkeimpien johtajien, komeiden ja arvokkaiden miesten ympäröimänä vastaanotti odotetun vieraan. Kun La Hire astui sisään, näytti hän hämmästyvän Johannan nuoruutta ja kaunista ulkomuotoa ja tämä taas hymyili, iloisesti tervehtiessään lapsuutensa sankaria. La Hire kumarsi syvään hänelle ja Johanna tervehti häntä kunnioittavasti. Kohta huomasi, että heidän välillään syntyi ystävyysuhde, joka sitten kesti sodan monissa vaiheissa.

Hetken perästä Johanna antoi toisten poistua, mutta pyysi La Hiren vielä viipymään ja he maistelivat viiniä ja puhuivat ja nauroivat toistensa kanssa kuin vanhat ystävät. Mutta sitten hän antoi vieraalleen muutamia neuvoja järjestyksen ylläpidosta leirissä ja tuntui kuin kenraali olisi hämmästyksestä henkeään pidättänyt. Ensiksi sanoi hän vakavasti tahtovansa, että kaikki irstaat naiset poistettaisiin leiristä. Sitten hän käski, että kaikki juopumus olisi ankarasti rangaistava. Järjestystä ja kuria oli ylläpidettävä ja kaikki vallattomuus kiellettävä. Vihdoin hän sanoi tahtonsa olevan, että jokaisen, joka oli ruvennut hänen lippuansa seuraamaan, piti ripittää itsensä niinkuin oikean kristityn tulee, ja ottaa synninpäästö, jonka ohella koko sotajoukon piti kahdesti päivässä kuunnella messua.

La Hire istui hyvän aikaa ikäänkuin salaman lyömänä, vihdoin hän sanoi huolestuneella äänellä:

"Voi, hyvä lapsi, sinä et tunne minun miesraukkojani! — Ne ovat helvetin sikiöitä! — kuunnella messua! — Ennemmin antaisivat meidät paholaiselle! sydänkäpyni."

Näin hän pitkitti vielä hetken aikaa vuoroon kiroten, vuoroon siunaten, jotta Johanna vihdoin purskahti nauruun, enkä ollut hänen kuullut niin sydämmellisesti nauravan, sittenkun lapsena kotikylän leikkikentällä.

Mutta kuitenkin hän oli luja päätöksessään, kunnes La Hire selitti, että koska Johanna niin tahtoi, ei hänen ollut muuta kuin totteleminen, jolloin hän vahvasti vannoi, että hän kyllä kurittaisi jokaista, joka ei kääntyisi ja eläisi kristillisesti; — hän katkaisisi hänen kaulansa. Mutta tämä taas pelotti Johannaa; ei hän tahtonut semmoiseen menettelyyn suostua.

Hän sanoi, että paheista luopumisen piti olla vapaaehtoista.

La Hire arveli, ettei hän aikonut tappaa niitä, jotka vapaaehtoisesti kääntyivät, vaan nuo toiset.

Ei, ei ketään saanut tappaa — Johanna ei siihen suostunut. Jos itse päällikkö olisi heille hyvänä esimerkkinä ja kävisi ahkerasti ripillä ja messussa, niin hän tiesi varmaan, että kansa, jonka sankari ja epäjumala hän epäilemättä oli, ei myöskään olisi käyttämättä näitä armon välikappaleita.

"Minäkö — minä kävisin ripillä ja messussa?" huudahti hän hyvin hämmästyneenä. "Sinä et tiedä mitä sanot!"

"Kyllä minä tiedän ja tiedän senkin, että te, jalo herra, jo huomenaamuna tulette messuun ja sitten jatkatte siellä käyntiä, niinkuin oikean ritarin ja Herran Jumalan taistelijan tulee. Minun täytyy myös

pyytää, että ette niin paljon kiroilisi, koska Jumalan nimen turhaanlausuminen taikka paholaisen avuksihuutaminen on kielletty."

"Mahdotonta, kenraalini", huudahti hän. "Vaadi jotakin muuta vanhalta sotilaalta. Kaikkea paitse tuota. Sinä kai et tahdo minulta tavattomia, lapsi!"

Hän pyysi kauvan ja hartaasti, ja Johanna vihdoinkin ehdotti, että hän kiroilisi sotasaavansa kautta, jota hän kantoi virkamerkkinään.

Vanha sotauros lupasi koettaa, ja tuo jalopeura lähti hänen luotaan paljon kesympänä ja taipuvaisempana kuin tullessaan, ja siitä hetkestä hän todellakin oli muuttunut mies. Aikaiseen seuraavana aamuna oli hän kaikkein ihmeeksi messussa, vaikka hänen tuima ja ankara katseensa osotti, että hän oli paljon taistellut itsensä voittamiseksi. Mutta tästä päivästä alkaen ei hän koskaan laiminlyönyt aamurukousta eikä iltamessua ja noudatti muutenkin tarkkaan pyhän kirkon sääntöjä ja tapoja.

Toisetkin seurasivat hänen esimerkkiään, ja paholainen karkotettiin leiristä. Johanna ratsasti sitä pitkin, ja missä tuo nuori kaunis olento kirkkaassa sotapuvussa näyttäytyi, niin kansa tuijotti häneen kuin olisi se nähnyt sodan hengettären tulevan alas taivaan pilvistä. Ensimmäinen he ihmettelivät ja sitten jumaloivat häntä. Lopuksi hän sai heidät tekemään, mitä vain tahtoi.

Nyt tehtiin leirissä puhdistustyötä ja karkotettiin kaikki huonot, raa'at tavat ja irstaat naiset. La Hire oli hämmästynyt, hän ei ymmärtänyt näitä ihmeitä. Hän poistui leiristä, kun halusi kirotta. Hän oli luonteeltaan ja tavoiltaan raaka, mutta hän kunnioitti pyhiä asioita. Hän ihmetteli myöskin sitä innostusta, joka nyt oli vallannut sotajoukot. Vielä viikko sitten olisi vaikka lammaslauma saattanut niitä pelottaa, nyt voitiin niillä vastustaa itse paholaista.

Hän ja Johanna olivat nyt miltei erottamattomat, vaikka olivatkin luonteiltaan jyrkästi vastakkaiset. Sotilas oli iso ja Johanna pieni, edellinen oli karkea ja sotaisa, jälkimmäinen nuori ja viaton; tämä oli niin notkea ja hoikka, mutta tuo vanha sotilas niin jäykkä; hänen kasvonsa niin ahavoittuneet ja arpiset, Johannan nuorekkaat ja hienot, hänen olivat intohimoiset, mutta tytön puhtaat ja viattomat. Tämän silmät loistivat rakkautta ja hellyyttä ja hänen katseensa näytti tuottavan siunausta ja Jumalan rauhaa, mutta vanhan sotauroon katse oli tulinen ja taistelunhaluinen.

He ratsastivat monta kertaa päivässä leirin läpi, tarkastaen sen joka kolkan, pitäen huolta kaikesta, ja missä he vain näyttäytyivät, ei riemuhuudoista tahtonut loppua tulla. He ratsastivat toistensa rinnalla, tuo suuri, kuin raudasta valettu jättiläisuro ja tuo hoikka, kuin taiteilijan valama hopeapatsas. Ja kun nuo raa'at sotilaat ja junkkarit näkivät heidät, niin he kunnioittavasti tervehtien heitä sanoivat:

"Tuolla tulevat paholainen ja Kristuksen hovipoika!"

Tähän aikaan koetti Johanna vakavasti ja väsymättä kääntää tuon kuuluisan taistelijan mielen Jumalan puoleen ja johtaa häntä synnin tieltä, jotta hänen levoton sydämensä olisi uskonnon voimasta puhdistunut ja saanut levon ja rauhan. Hän pyysi, hän vaati häntä kyynelsilmin rukoilemaan. Sotilas pysyi niinä kolmena päivänä, joina vielä olimme leirissä, taipumattomana; hän tahtoi ennen kaikkea päästä juuri siitä asiasta, se oli hänelle aivan mahdotonta. — Hän tahtoi tehdä kaikkea muuta, mitä Johanna käski, hän olisi mennyt vaikka tuleen hänen tähtensä — mutta rukoilla hän ei voinut, hän ei ollut koskaan sitä tehnyt, hän ei löytänyt siihen sanoja.

Mutta kuitenkin — kuka olisi uskonut? — vihdoinkin Johanna tässäkin asiassa voitti. Hän sai sotilaan rukoilemaan. Niin, tämä seiso siinä Johannan edessä ja taivutti kätensä rukoukseen. Ja hän rukoili omalla tavallaan sanoen:

"Jalo Herra Jumala, minä rukoilen sinua, menettele La Hiren kanssa, niinkuin hän menettelisi sinun kanssasi, jos nimittäin sinä olisit La Hire ja hän olisi Jumala, amen."

Sitten hän painoi päähänsä kypärin ja lähti Johannan luota tyytyväisenä itseensä niinkuin se, joka on kaikkein mieliksi täyttänyt vaikean ja hämmästyttävän tehtävän.

Jos olisin tiennyt, että hän oli rukoillut, niin olisin ymmärtänyt, miksi hän näytti niin juhlalliselta, mutta sitä tietysti en tiennyt.

Tulin sillä hetkellä teltaan ja näin hänen lähtevän sieltä. Hän oli todellakin komea ja ylevä nähdä. Mutta kun menin teltan ovelle, seisahduin siihen, sillä kuulin Johannan itkevän, itkevän, niinkuin luulin, oikein sydämensä pohjasta. Mutta niin ei ollut, hän naurovi vain La Hiren rukoukselle.

Yhdestoista luku.

Vihdoin läksimme suurella melulla ja komeudella Orleansia kohti. Johanna itse ratsasti joukon etupäässä ja etevimmät sotapäälliköt ympäröivät häntä. Edellä kulki hänen lipunkantajansa ja sen jälkeen pappeja, munkkeja ja kuoripoikia, jotka kantoivat ristiä ja kaikki yhteensä laulaen *Veni Creator*, jotta kirkkoveisun vakavat säveleet sekaantuivat aseiden kalskeeseen ja torvien toivotukseen. Sitten seurasivat eri osastot, joiden aseet loistivat ilmassa, nuo kuuluisat ranskalaispuolueen kenraalit, La Hire, marsalkka de Boussac, sieur de Retz, Florent d'Illiers ja Poton de Saintrailles johtivat eri osastoja.

Vaikka nämä kaikki olivat rohkeita ja taitavia päälliköitä, eivät he kuitenkaan olleet tottuneet hyvään järjestykseen, vaan jokainen tahtoi tehdä oman mielensä mukaan.

Kuninkaan selvä käsky oli ollut: Totelkaa ylimmäistä päällikköä kaikessa, elkää tehkö mitään hänen tietämättään ja ilman hänen käskyään.

Mutta nuo vallattomat uroot eivät huolineet laista. Harvoin he tottelivat kuningasta; he eivät häntä ensinkään totelleet, jos hänen käskynsä olivat heistä vastenmielisiä. Kuulisivatko ensinkään Johannaa? He luulivat itse paljon paremmin ymmärtävänsä sotataitoa kuin tuo seitsentoistavuotinen maalaistyttö ja lammaspaimen, joka ei koskaan ollut nähnyt sotatappelua eikä ollut siihen harjaantunut. Siitä huolimatta he kyllä häntä kunnioittivat ja uskoivat hänet Jumalan lähettilääksi, josta hänellä itsellään näytti olevan niin varma vakaumus ja josta hän oli antanut niin monta ihmeellistä todistusta. He huomasivat ja pitivät arvossa hänen vaikutustaan kansaan, se oli kuin auringon vaikutus hedelmälliseen maahan, he täysin uskoivat, että hän voi puhaltaa henkeä ja elämää kuolleeseen ruumiiseen ja välinpitämättömistä sotureista tehdä sankareita. Mutta että hän itse todellakin johtaisi sotajoukkoja ja ottaisi osaa taisteluun, se oli heistä mahdotonta.

He eivät siis aikoneetkaan ehdottomasti häntä kuulla ja totella. Hän oli tehnyt tarkan sotasuunnitelman ja aikoi suoraan kulkea vihollisen sotarintaa vastaan Orleansiin, Loiren pohjoista rantaa myöten. Hän antoi käskyn siitä päälliköilleen, mutta nuo kokeneet sotilaat pitivät sitä lapsellisena ymmärtämättömyytenä ja lähettivät salaa sanan Dunois'n kreiville, jolla oli ylikomento Orleansissa, että he aikoivat lähestyä kaupunkia virran eteläpuoliselta rannalta, jonne Johannan huomaamatta johtivat sotajoukon. Hänen tarkoituksensa oli heti hyökätä englantilaisten kimppuun ja karkottaa heidät piiritysasennosta, mutta kenraalit sitävastoin päättivät piirittää vihollisjoukot ja estämällä heille kaiken elintarpeiden tuonnin lannistaa heidät ja tehdä tyhjäksi heidän vastustuksensa.

Englantilaiset olivat rakentaneet hyvin varustettuja torneja ympäri kaupungin ja niistä heidän miehensä ampuivat kaupunkia ja olivat siten saaneet haltuunsa kaupunkiin vievät sillat ja portit, paitse yhtä ainoaa. Ranskalaisten päällikköjen mielestä olisi ollut mahdotonta hyökätä näiden varustuksien läpi kaupunkiin, he luulivat, että tämä yritys olisi tuhonnut koko sotajoukon ja tähän luuloonsa heillä kyllä oli pätevä syynsä. Mutta he eivät olleet ottaneet lukuun sitä, että englantilaiset sotamiehet olivat menettäneet rohkeutensa, sillä nämä luulivat, että neitsyt oli liitossa paholaisen kanssa ja että heidän aseensa olivat voimattomat tämän taikakeinoja vastaan. Johannan sotilaat taas olivat täynnä rohkeutta ja innostusta.

Sinä yönä makasi Johanna itse ja kaikki hänen väkensä varustuksissaan pelkällä maalla ja varhain seuraavana aamuna läksimme jälleen matkaan. Yö oli ollut kylmä ja aamukin samoin, eikä rautainen puku juuri anna lämpöä pakkasta vastaan, mutta hän oli iloinen siitä, että hän kohta saavuttaisi sen päämaalin, johon hän niin kauvan oli pyrkinyt.

Hänen intonsa ja maltittomuutensa eneni joka peninkulmalta; mutta kun pääsimme Olivetiin, joka on kylä Loiren etelärannalla vastapäätä Orleansia, muuttui hänen mielialansa äkkiä suuttumukseksi. Hän huomasi nyt, kuinka häntä oli petetty, joki oli meidän ja Orleansin välillä.

Ensi hetkellä hän aikoi hyökätä erään tornin kimppuun, jollaisia oli kolme eteläpuolisella rannalla, siten saadakseen haltuunsa läheisen sillan ja päästäkseen sitä tietä kaupungin avuksi, mutta juurtunut pelko englantilaisia kohtaan valtasi nytkin ranskalaiset sotapäälliköt ja he rukoilivat Johannaa luopumaan tästä aikeestaan. Sotamiehet tahtoivat taistella, mutta heidän täytyi kääntyä takaisin ja jatkaa matkaa Chesyyyn, kuusi englannin peninkulmaa Orleansista.

Tänne tuli Dunois'n kreivi, mukana pieni seurue ritareita ja porvareita, lausumaan Johannalle tervetuliaiset. Tämä oli vielä suutuksissaan äskeisestä pettymyksestään, eikä hänen mielensä tehnyt koreuksia lausumalla tervehtiä lapsuutensa ihailtua sotaurostakaan.

"Oletteko Orleansin ylipäällikkö?"

"Olen sama mies ja olen hyvin iloinen tulostanne."

"Ja oletteko te neuvonut sotapäälliköitä johtamaan minua tälle puolelle jokea sen sijaan, että olisin suoraan mennyt sotimaan Talbotia ja englantilaisia vastaan?"

Johannan varmuus hämmästytti häntä ja Dunois ei voinut itseään puolustaa, vaan epävarmana ja puoleksi anteeksi pyytäen hän selitti, että sekä hän että kokeneimmat sotapäälliköt Johannan sotajoukosta olivat tarkan harkinnan jälkeen huomanneet tämän tien parhaimmaksi.

"Jumalan nimessä", virkkoi Johanna, "Herran neuvot ovat viisaammat ja luotettavammat kuin teidän ja hän voi ilman teitäkin toteuttaa tahtonsa. Meillä on ruokavaroja, viljaa ja karjaa nälkäisten kaupunkilaisten auttamiseksi. Virta on kova, veneet ovat kaupungin alapuolella ja on vastatuuli. Teidän tulee neuvoa, kuinka nyt parhaiten menetellä, koska me teidän neuvostanne olemme joutuneet tänne virran toiselle rannalle."

Dunois ja hänen seuralaisensa koettivat löytää jotakin puolustuksen aihetta, mutta vihdoinkin täytyi heidän tunnustaa, että olivat erehtyneet.

"Niin todellakin, erehdys on tässä tapahtunut", sanoi Johanna, "ja te saisitte siitä paljon kärsiä, ellei Jumala armossaan tule avuksemme ja käännä tuulta, että saadaan kaikki korjatuksi."

Hänen vielä puhuessaan kääntyikin tuuli ja veneet saatiin vastavirtaa luoksemme ja palasivat takaisin vieden mukanaan ruokatavaroita nälkäisille kaupunkilaisille, jotka peljäten niitä odottivat, koska arvelivat niiden joutuvan vihollisten käsiin. Mutta kaikkein suureksi ihmeeksi ei niin kuitenkaan käynyt.

Nyt pidettiin sotaneuvottelu ja päätettiin, että pääarmeija palaisi takaisin Bloisiin tullakseen sieltä pohjoista rannikkoa myöten Orleansiin, niinkuin Johanna alusta oli suunnitellut. Niin suurta sotajoukkoa ei saatu virran yli eikä se etelänpuolisella rannikolla voinut mitään hyödyttää.

Johanna valitti hukkaan mennyttä aikaa eikä mielellään olisi eronnut sotajoukostaan, mutta hänen täytyi mukaantua asianhaarioihin ja jäädä paikalle, lähteäkseen kohta Dunois'n ja La Hiren, sekä tuhannen miehen kanssa Orleansiin, jossa koko kaupunki kiihkeästi odotti neitsyen tuloa. Kello oli kahdeksan illalla, kun tuo pieni joukko kulki Burgundin portista kaupunkiin. Paladin lippuineen ratsasti edellä, Johannalla oli valkea hevonen ja valkea sotapuku sekä kädessään pyhä miekka Fierboista. Olisitpa nyt nähneet Orleansia! Kansaa kulki mustanaan kaduilla, keihäät välkkyivät ilmassa, tervetulohuutoja, kellojen soittoa ja kanunain pauketta! Oli kuin maailman loppu. Joka paikassa, tulisoihutujen valossa, nähtiin uteliaiden ihmisten katselevan Johannaa ja kyyneleet vuotivat silmistä; Johanna tunkeutui hiljalleen joukkojen läpi ja hänen solakka vartalonsa yleni kuin hopeapatsas tuon mustan ihmisjonon keskellä. Ihmiset luulivat näkevänsä pyhimyksen ja suutelivat kiitollisina hänen jalkojansa, ja ne, jotka eivät niin likelle päässeet, koskettivat hänen hevostaan ja suutelivat sitten sormiaan.

Johannan liehuva, pitkä lippu lennähti erääseen tulisoihutuun ja syttyi palamaan. Hän kumartui eteenpäin ja sammutti tulen käsissään.

"Tuo ei pelkää tulta, ei mitään!" huusivat ihmiset ja riemuitsivat. Johanna ratsasti kirkkoa kohti, johon meni kiittämään Jumalaa. Sitten hän taas ihmisjoukkojen saattamana ja ystävällisesti heille puhellen ratsasti Orleansin herttuan rahavartijan, Jaques Boucherin, talolle, jonka vieraana hänen piti olla Orleansissa ja jonka vaimo ja tytär ystävällisesti ja kunnioittavasti hänet ottivat vastaan. Tämä tytär oli sitten Johannan huonetoiverina hänen Orleansissa ollessaan.

Hänen lähimmät seuralaisensa, Jean d'Aulon, Bertrand de Poulengy, Jean de Metz, hänen uskolliset ritarinsa ja hyvät ystävänsä, jotka häntä olivat seuranneet kaikissa vaiheissa, sekä Pierre d'Arc, minä ja vielä pari uskottua, saimme asua samassa talossa kuin Johanna.

Kahdestoista luku.

Johanna oli valmis taisteluun, mutta hänen täytyi kärsivällisesti odottaa, kunnes sai sotajoukon johtaakseen.

Seuraavana aamuna, lauantaina 30 päivänä huhtikuuta vuonna 1429 kuulusteli hän sitä sanansaattajaa, joka oli vienyt hänen julistuksensa englantilaisille Bloista, vaan josta hän sitten ei ollut kuullut. Merkillinen on tuo asiakirja, siinä käydään suoraan asiaan, siinä on innostusta ja voimaa ja lapsellista luottamusta suureen tehtävään, joka hänelle oli uskottu. Joka rivillä saattaa siinä kuulla sodan melskettä ja rumpujen pärinää. Siinä kuvastuu Johannan sotaisa sielu ja hetkeksi on tuo pieni suloinen paimentyttö kadonnut näkyvistä. Tuo oppimaton maalaistyttö, joka ei ollut tottunut mitään kirjallista kyhäämään, saaticka sellaista, joka enimmästi on kuninkaiden ja kenraalien tehtäviä, saneli

nyt tätä niin helposti ja tarkasti kuin olisi hän siihen lapsuudestaan harjaantunut.

"Jeesus Maria.

"Englannin kuningas ja te Bedfordin herttua, joka nimitätte itseänne Ranskan hallitsijaksi, te William de la Pole, Suffolkin kreivi; ja te Thomas Scalesin lordi, te kaikki jotka nimitätte itseänne edellämainitun Bedfordin sota-ylimyksiksi ja sijaisiksi — tehkää oikeutta taivaan Kuninkaan nimessä. Lähettäkää Jumalan valitulle neitsyelle kaikkein niiden hyvän kaupunkien avaimet, jotka olette väkivallalla Ranskalta anastaneet. Neitsyt on Jumalan lähettiläs asettamaan laillisen kuninkaan jälleen valtaistuimelleen. Hän tahtoi heti tehdä rauhan, jos te suostutte noudattamaan oikeutta Ranskassa ja korvaamaan sen, minkä olette saaneet. Ja te sotilaat, asetoverit, ylimykset ja kaikki te, jotka nyt olette Orleansin edustalla, menkää Jumalan nimessä omaan maahanne, sillä muutoin on neitsyt lähettävä teille toisellaisia sanomia ja suureksi vahingoksenne saatte häntä sitten tavata. Englannin kuningas, minä olen Ranskan sotapäällikkö, ja milloin vain täällä tapaan teidän väkeänne, karkotan sen hyvällä tai pahalla; ja jos sotamiehenne eivät tottele, lyön heidät kaikki, mutta jos tottelevat, armahdan heitä. Jumala, taivaan Kuningas on minut tänne lähettänyt, maksoi mitä maksoi, karkottamaan teidät Ranskasta, vaikka täällä onkin monta viekastelijaa ja juonittelijaa, jotka tahtovat hävittää valtakunnan. Elkää luulko, kuningas, että taivaan Jumala, pyhän Marian Poika, sallii teidän omistaa Kaarle kuninkaan laillista kruunua, sillä Herra ei sitä sallii, jonka tosiasian teitä vastaan hän neitsyen kautta täten teille julistaa. Jos ette usko näitä sanomia, niin meidän täytyy taistella ja nostaa sellainen mellakka, ettei moista ole tässä maassa kuultu tuhanteen vuoteen. Se tietäkää, että Jumala voi neitsyelle antaa niin paljon voimaa, että te ette voi vastustaa häntä, ettekä hänen hyviä sotilaitaan, ja sitten saamme nähdä, kenen puolella on oikeus, taivaan Jumalan vai teidän. Bedfordin herttua, rukoilen teitä, elkää syöskö itseänne turmioon. Jos kuulette sanani, niin saatte seurata ranskalaisia, kun nämä ryhtyvät kauneimpaan urostyöhönsä, sellaiseen, mitä ei kristikunnassa vielä ole toimeen saatu. [Hän haaveksi voivansa Ranskan vapauttamisen jälkeen panna toimeen ristiretken Jerusalemiin siellä vallottaakseen pyhän haudan.] Mutta jos ette sitä tee, niin pian saatte katua suurta vääryyttänne."

Tähän kirjeeseen ei tullut vastausta, eikä sanansaattajakaan palannut takaisin. Johanna lähetti vielä kaksi eri kertaa sanansaattajia taivuttamaan englantilaisten päälliköitä sovintoon, mutta he vain uhkasivat polttaa Johannan, jos ei hän heti pakenisi sotakentältä karjaansa paimentamaan.

Sunnuntai-aamuna Johannan äänet taikka joku aavistus antoivat hänelle varoituksen ja hän lähetti Dunois'n Bloisiin komentamaan sotajoukot Orleansiin. Tämä toimenpide oli hyvä, sillä siellä olivat kuninkaan viekkaat suosikit koettaneet kaikin voiminsa saada sotajoukkoja hajoamaan ja johtajia luopumaan Orleansin auttamisesta. Mutta Dunois oli nyt lujasti päättänyt pysyä Johannan puolella eikä suostunut kuuntelemaan noita juonittelijoita. Hän sai pian sotajoukot liikkeelle.

Kolmastoista luku.

Tiistai-iltana, klo 10 aikana, pyysi Paladin puhutella Johannaa kahden kesken, sillä hän sanoi tietävänsä tärkeitä uutisia. Ennen pitkää tulikin Johanna vastaanottohuoneeseen. Nyt ilmotti Paladin, että hän, joka liikkuvana, puheliaana ja kehuskelevana pian tutustui erisäätyisiin ihmisiin, oli päivän kuluessa tavannut muutamia kalastajia, jotka kertoivat, että suuri liike oli vallinnut joen toisella puolen olevissa linnoituksissa, ja näytti siellä jotain erikoista olevan tekeillä. Sitten oli hän vielä illemmällä mennyt tapaamaan erästä sotavankia, joka oli päässyt karkaamaan Augustins nimisestä linnoituksesta, ja tämä oli kertonut hänelle, että englantilaiset yön aikana aikoivat viedä jonkun osan sotaväestään meidän puolisille linnoituksille ja siten yllättää Dunois'n pääsotajoukkoa, ennenkun se ehtisi kaupunkiin ja siten hajoittaa sen perinpohjin. Tämä olisi heidän mielestään helppoa, sillä he arvelivat, ettei ranskalainen noita silloin olisi joukon mukana ja ettei se siis voinut vastustaa voimakkaampaa vihollista enempää kuin ennenkään. Tämän kuultuaan sanoi Johanna:

"Sinä olet tehnyt viisaasti ja minä kiitän sinua siitä. Ehkä saamme suuren onnettomuuden estetyksi. Sinä saat palkinnon ansiosi mukaan."

Paladin kumartui syvään ja kun hän jälleen ojentui, oli hän monta tuumaa pitempi, siten hän pöyhistelee ylpeänä saamistaan kiitoslauseista. Kun hän lähti huoneesta, oli hänen nenänsä niin pystyssä, että tuskin huomasi minua.

Johanna lähetti minut heti herättämään Jean de Metzä ja kohta sen jälkeen oli hän menossa La Hiren luo ilmottamaan, että tämä Villarsin kreivin ja Florent d'Illiersin sekä viidensadan valitun ratsumiehen kanssa päivänkoitossa kiiruhtaisi Johannan luo.

Määräaikana läksimme matkaan ja meidän onnistui vaaratta päästä kaupungista vihollisen

vahtipaikkojen ohi ja me tapasimme sotaväen etujoukot jonkun matkan päässä kaupungista. Dunois tervehti meitä ja iloitsi suuresti, sillä kansa oli lähestyessään Orleansia ja noita pelottavia linnoituksia ruvennut pelkäämään ja masentumaan. Sanoma neitsyen tulosta levisi nopeasti kuin salama riveistä riveihin ja sitä seurasi sanomaton riemuhuuto. Dunois pyysi, että hän pysähtyisi pienelle kukkulalle tien varrelle ja antaisi sotamiesten kulkea ohi, jotta kaikki hänet näkisivät. Sen hän tekikin ja sotamiehet tervehtivät häntä kohottaen korvia huumaavia ilohuutoja, joihin hän loistavin silmin ja punottavin poskin ystävällisesti vastasi. Hän oli täysissä sotavaruksissa ilman kypärää, sen sijaan oli hänen päässään pieni samettilakki, jota valkeat kamelikurjen höyhenet koristivat. Niin on hän kuvattu eräässä taulussa, joka on Rouenin raatihuoneen seinällä.

Eräillä kuormavaunuilla makasi mies kädet ja jalat sidottuina. Johanna viittasi sen osaston päällikölle ja kysyi, mitä pahaa mies oli tehnyt.

"Karkulainen, kenraali."

"Mitä hänelle aiotte tehdä?"

"Hän on hirtettävä, mutta siihen ei ollut aikaa, kun sotajoukko lähti matkaan."

"Mitä muuta hänestä tiedätte?"

"Hän on urhoollinen sotilas, mutta hän pyysi päästä tervehtimään kuolevaa vaimoansa. Se häneltä kiellettiin ja hän lähti luvatta leiristä. Eilen illalla hän taas tuli takaisin."

"Ja tuota miestä te sanotte karkulaiseksi! — Jumalan nimessä — tuokaa hänet tänne."

Miehen jalat päästettiin siteistä ja hän vietiin Johannan luo. Hän oli oikea sotilas, lähes seitsemän jalkaa korkea ja muutenkin harteava. Kasvot olivat karkeapiirteiset ja tukka harjaamattomana hatun alla; vyöllä oli hänellä aika sotakirves. Sen lisäksi oli hänen ulkomuotonsa hyvin surunvoittoinen, ikäänkuin kaikki tässä maailmassa olisi ollut hänelle aivan yhdentekevää.

"Ojenna tänne kätesi", sanoi Johanna.

Mies seisoi pää kumarassa. Tuon lempeän ja ystävällisen äänen kuultuaan, hän katsoi ihmeissään ylös ja ikäänkuin tietämättään nosti kätensä. Johanna katkaisi miekallaan siteet. Ne olivat tehneet syviä uurteita käsiranteeseen, niin että siitä vuoti verta.

"Voi", sanoi hän säälien, "he ovat tehneet sinulle pahaa — — verta! — minä en saata nähdä verta!" — Hetkeksi hän kääntyi pois, mutta sanoi sitten: "Antakaa tänne jotakin, millä sidon haavan."

Johannalle annettiin side, jolloin joku huomautti, ettei se työ ollut hänelle sopivaa.

"Ei ole sopivaa. — Saatte kauvan etsiä löytääksenne sopivampaa — olen siihen hyvin harjaantunut, sillä olen hoidellut sekä ihmisiä että eläimiä".

Mies seisoi hiljaa hänen toimittaessaan tehtävänsä, salaa katsellen häntä. Miehen raskasmieliset ja kummastelevat silmät muistuttivat haavoitetun, mutta kärsivällisen eläimen silmiä.

Sidottuaan haavan sanoi Johanna: "Puhu nyt, mitä olet tehnyt, sano vapaasti ja pelkäämättä."

"Sen teen, sinä taivaan enkeli! — Vanha äitini kuoli ja kolme pientä lastani toinen toisensa perästä, kaikki yhtenä vuonna. He kuolivat nälkään, niinkuin moni tähän aikaan. Niin oli Jumalan tahto. Minä näin heidän kuolevan; se armo minulle suotiin — sain haudata heidät näillä käsilläni. Sitten tuli vaimoni vuoro; he lähettivät minulle sanan, että hän oli kuolemaisillaan. Hän oli minulle rakas, hän oli minulle kaikki kaikessa. Pyysin ja rukoilin polvillani lupaa päästä hänen luokseen. He eivät minua kuulleet. Saatoinko antaa hänen kuolla, yksin ja hyljättynä — hänen, joka olisi tullut luokseni, vaikka henkensä kaupalla? — Karkasin leiristä. Hän kuoli sylissäni. Minä hautasin hänet. Kun tulin takaisin, oli sotajoukko lähtenyt. Seurasin sen jälkiä. Siihen kului aikaa, mutta minulla on pitkät sääret ja päivässä on monta tuntia. Eilen illalla saavutin sen."

Mies oli vaiti ja Johanna sanoi ikäänkuin itsekseen: Minusta näyttää kuin puhuisi hän totta. — "Katso minua silmiin" — hän sitten kehotti. Mies katsoi suoraan häntä silmästä silmään. Sitten hän sanoi päällikölle: "Mies on vapaa. Te voitte mennä." Sotamiehelle hän sanoi: "tiesitkö, että sinua kuolema uhkasi, jos palaisit takaisin sotaväkeen?"

"Sen tiesin."

"Miksi siis tulit?"

"Juuri sentähden, että halusin kuolla", hän sanoi. "Vaimoni oli minulle kaikki kaikessa. Minulla ei ollut

enää ketään, jonka hyväksi olisin elänyt".

"Sinun pitää elää Ranskan hyväksi. Mikä on nimesi?"

"Kääpiöksihän ne minua sanovat, mutta vain leikillä. Ristimänimeni on Mikko."

"Tahdotko kuulua minun henkivartioväkeeni?"

"Minä tahdon antaa vaikka henkeni sinun tähtesi."

Näin tuli Kääpiö Johannan palvelukseen, eikä kukaan sitten ollut uskollisempi ja luotettavampi sotilas. Hänelle olivat Ranska ja Johanna kuin yksi, ja hän oli valmis milloin tahansa uhraamaan henkensä näiden puolesta. Ja kun tarkoin ajattelen, niin samoin teki moni muukin. Nähdessään Johannan, he eivät nähneet yksin häntä, vaan näkivät isänmaansa, ihanan Ranskan.

Kun joukot olivat kulkeneet Johannan ohi, niin hän tapansa mukaan asettui armeijan etunenään. Täytyy tunnustaa, että tottumattomana ja kokemattomana sotapalvelukseen vapisin meidän lähestyessämme noita synkkiä linnoituksia, joiden muurien takana vihollisjoukot väijyivät, uhaten syöstä meidän rivejämme surman suuhun. Enkä minä ollut ainoa, joka tunsin pelkoa, sillä avonaisella kentällä ja oikeassa taistelussa lienee helpompi kohdata vihollista, kuin kulkea hiljaa ja hitaasti hänen varustuksiansa ohi. Me kaikki odotimme vihollisen ankaraa hyökkäystä.

Mutta vaikka englantilaiset olivat täysissä varustuksissa valmiina taistelemaan, eivät kuitenkaan suureksi ihmeeksemme tehneet meille mitään, vaan antoivat meidän rauhassa kulkea ohi. Sittemmin kuulumme, että kun heidän sotamiehensä näkivät tuon suloisen neitseeseen ratsastavan joukon etunenässä, niin heidän rohkeutensa lannistui kokonaan, he luulivat, ettei hän ollut tavallinen ihminen, vaan paholaisen liittolainen; ja tämä luulo tarttui johtajiin ja päällikköihinkin, jotka eivät uskaltaneet komentaa taisteluun. Tosi on, ettei kukaan tehnyt meille mitään pahaa ja että me sillä kertaa ikäänkuin ihmeen kautta pelastuimme.

Koko kaupunki oli meitä vastassa kaduilla, ja ääretön oli ilo ja riemu tulostamme, ja ihmisjoukot saattoivat meidät eri puolille kaupunkia asuntoihimme. Nyt kelpasikin uni jokaiselle, sillä kaikki olivat uuvuksissa päivän marsseista ja yön jännityksestä.

Neljästoista luku.

Ratsastaessaan Orleansiin oli Dunois, niinkuin sanotaan, ilmoittanut Johannalle, että englantilaiset hänen kuulemansa mukaan pian odottivat lisää sotaväkeä sir John Falstaffin johdolla. Tämän tiedon kuultuaan oli Johanna miettivän näköinen, sillä hän oli kahden vaiheilla, pitikö hänen heti hyökätä linnoituksia vastaan, niinkuin hän ensin aikoi, vai lähtisikö englantilaista apujoukkoa ahdistamaan ja hävittämään. Mutta väsyneenä huolista ja päivän vaivoista oli hän vetäytynyt huoneeseensa ja nukkunut.

Istuimme vielä valveilla puhellen emäntämme kanssa, mutta muutoin oli kaikki hiljaista, kun äkkiä emännän tytär tuli sisään ja sanoi:

"Joutuun, herra, joutuun!" Neitsyt havahti äkkiä unestaan ja huusi: "ranskalaista verta vuotaa! — aseeni, antakaa minulle aseeni!" Hänen jättiläisensä oli ovella vahdissa ja tämä meni kutsumaan D'Aulonia, joka sitten rupesi pukemaan Johannaa aseisiin ja minä jättiläisen kanssa satuloitsimme hänen hevosesensa.

Täysissä aseissa kiiruhti Johanna portaita alas ja mennessään minun ohitseni hän sanoi:

"Voi, ranskalaista verta on vuotanut, ettekä ole ilmoittanut minulle!"

"En todellakaan ole sitä kuullut", sanoin, "eihän täällä ole sodasta tietoakaan, kaikki on hiljaista, ylhäinen kenraalimme."

"Kohta saatte kuulla sotamelua kylläksi", hän sanoi ja meni.

Tämä toteutui pian. Ennen pitkää rupesi kuulumaan melua, miesten ja hevosten astuntaa, jota komennushuudot säestivät; ja etäisyydestä jyriseviä kanunain ääniä, ja tämä hälinä lähestyi taloa kuin tuulispää.

Johanna nousi satulaan ja ratsasti pois —

"Antakaa tietä — tietä *Orléansin neitsyelle!*" Ensi kerran lausuttiin nyt tämä kuolematon nimi. Kansajoukko jakaantui nyt kuin Punaisen meren vesi ja hän kulki edelleen huutaen: "Eteenpäin, ranskalaiset — seuratkaa minua!" Ja me seurasimme hänen lippuansa ja tie sulkeutui jälleen meidän jälkeemme.

Tämä oli toista kuin tuo hirvittävä kulku vihollisten linnoitusten ohi. Nyt ei kukaan tuntenut pelkoa, vaan jokainen oli innostunut. Syynä tähän oli se, että osa miehistöä päällikköineen ihastuneena Johannan tulosta, ei voinut enää pidättäytyä kauvan toivotusta sotahyökkäyksestä, vaan ilman ylikomentajan käskyä läksi viisisataa sotamiestä ja kaupunkilaista valloittamaan erästä lordi Talbotin kovinta, St. Loup nimistä, Burgundin portin luona olevaa linnoitusta. Mutta tämä hyökkäys ei onnistunutkaan, niinkuin innoissaan olivat kuvailleet, sillä englantilaiset, nähdessään heidän aikeensa, olivat tulleet heitä vastaan avonaiselle kentälle ja saaneet apuväkeä toisesta linnoituksesta, ja kun me lähestyimme ranskalaisia, olivat he jo pakomatalla. Mutta kun Johanna liehuvine lippuineen saapui ja huusi: "Eteenpäin, miehet — seuratkaa minua!" niin ranskalaiset kääntyivät takaisin ja hyökkäsivät eteenpäin kuin valtava meren laine ja ajoivat englantilaisia lyöden ja surmaten ja joutuivat samoin itsekin englantilaisten iskujen alaisiksi.

Kääpiö, samoin kuin useimmat meistä, oli alati lähellä Johannaa ja teki ikäänkuin tietä hänelle. Ja mihin hän vain mahtavan sotakirveensä iski, siinä murtui kypäri ja mies kaatui maahan. Johanna oli aina kuumimmassa taistelussa ja hänen ystävänsä seurasivat häntä uskollisesti. Olisittepa vain nähneet Paladiniakin, ei hänessä nyt näkynyt pelkoa, vaan hän näytti unhottaneen kokonaan itsensä katsellessaan vaaraa suoraan silmiin ja antaessaan iskuja oikeaan ja vasempaan.

Englantilaisten täytyi ennen pitkää peräytyä, mutta sen he tekivät hyvässä järjestyksessä, ja me ajoimme heitä askel askeleelta linnoitukseensa takaisin, heidän vastustaessaan meitä kaiken aikaa.

Vihollisjoukot vetäytyivät sitten linnoituksensa suojaan, jättäen ulkopuolelle meidät sekä suuren joukon kuolleita ja haavoitettuja.

Nyt ajoi Dunois Johannan luo iloisesti tervehtien ja kiittäen häntä voitosta. Mutta Johanna ei vielä tahtonut kuulla voitosta puhuttavan, vaan sanoi, että heidän piti ensin valloittaa linnoitus. Dunois'n estelemiset eivät auttaneet, vaan hänen täytyi antaa merkki hyökkäykseen.

Kolme tuntia riehui taistelu taukoamatta ja usein näytti voitto epävarmalta. Mutta vihdoinkin La Hire, joka oli tullut avuksi, teki viimeisen valtavan rynnäkönnön ja Pyhän Loupin linnoitus oli meidän. Me tyhjensimme sen ja otimme kaikki aseet ja elintarpeet ja vihdoinkin hävitimme koko varustuksen.

Sitten koko meidän sotajoukkomme puhkesi riemuhuutoihin, se tahtoi siten voitosta ylistää ja kunnioittaa kenraaliaan, mutta silloin oli Johanna kadonnut kaikkein näkyvistä. Ja kun löysimme hänet, istui hän kaatuneiden joukossa, painaen päätään käsiinsä ja itkien katkerasti, sillä hän oli nuori tyttö ja hänen sankarisydämiensä oli myöskin hellä ja myötätuntoinen. Hän ajatteli noiden kuolleiden ystävien ja vihamiesten äitejä.

Vangittujen joukossa oli moniaita pappeja ja Johanna otti heidät suojelukseensa ja vihdoinkin vapautti heidät, sillä hän sanoi heidän olevan Jumalan palvelijoita.

Me marssimme kaupunkiin sotasaaliinemme, vankeinemme, ja rikkirevittyine lippuinemme. Tämä oli ensimmäinen kaupunkilaisten näkemä taistelu ja voitto piirityksen aikana, jota oli kestänyt seitsemän kuukautta. Siitä he tietysti kovin iloitsivat. Kelloja soitettiin ja Johannan ympärille tunkeutuivat ihmisjoukot, jotta me tuskin pääsimme kulkemaan niiden läpi pitkin katuja. Hänen uusi nimensä oli jokaisen huulilla. Vaucouleursin Pyhä neitsyt oli nyt unhotettu, sillä kaupunkilaiset tahtoivat omistaa hänet itselleen ja hän oli nyt Orleansin neitsyt. Minäkin olen onnellinen, kun sain olla mukana sinä hetkenä, jolloin tämä nimi ensi kerran mainittiin. Voi, ajatelkaa, kuinka monta ihmispolvea on elänyt ja kuollut sen jälkeen, kun tämä nimi ensi kerran mainittiin ja kuinka monta ihmispolvea vielä elää ja kuolee ennenkun se viimeisen kerran mainitaan!

Hänen isäntäväkensä otti hänet vastaan suurella ilolla ikäänkuin oman lapsensa, joka oli jonkun ihmehen kautta pelastunut kuoleman hädästä. He nuhtelivat häntä siitä, että hän oli mennyt pahimpaan sotarintaan, he eivät ymmärtäneet, että hän oli sen tehnyt vapaasta tahdostaan, vaan luulivat, että joukot olivat hänet temmanneet mukaansa yleisessä tungoksessa. He varottivat häntä sentähden toisella kertaa menemästä niin lähelle taistelupaikkaa, mutta tämä hyvä neuvo kaikui kuuroille korville.

Viidestoista luku.

Seuraavana päivänä, joka oli helatorstai, saivat aseet olla alallaan, mutta sotaherrat päättivät

Johannan tietämättä pitää salaisen sotaneuvottelun. Aivan heidän aavistamattaan sai hän sen kuitenkin tietää ja lähti heti heidän kokouspaikkaansa. Hän kysyi heiltä, mitä olivat neuvotelleet ja päättäneet. Kokoontuneet päälliköt olivat kaikki olleet sitä mieltä, että nyt, kun kaupunki oli hyvästi saanut ruokavaroja ja lisää linnaväkeä, ei pitänyt hätäillä eikä siten ehkä menettää suurta määrää sotamiehiä ja niitä etuja, joita jo oli voitettu, vaan ennemmin tehdä pieniä hyökkäyksiä ja kahakoita ja siten koettaa heikentää vihollisen voimaa. Kun Johanna oli jonkun aikaa heitä kuunnellut, huudahti hän:

"Jumalan nimessä! — Seitsemän kuukauden piiritystila ei ole teille kylläksi. Te tahdotte pysyä siinä vuosikauden. Mutta moiset haaveilut ovat vain haitaksi. Kolmen päivän kuluttua me karkotamme englantilaiset täältä."

He rukoilivat ja uhkailivat ja koettivat siten saada häntä luopumaan näin uhkarohkeasta yrityksestä, mutta hän ei kallistanut korviaankaan heidän sanoilleen, vaan lausui:

"Tässä ei ole kellään muilla kuin minulla valtaa antaa käskyjä kuninkaan nimessä. Huomenna päivän koitossa me hyökkäämme etelärannalla oleville linnoituksille ja valloitamme ne väkiryynnäköllä."

La Hire tuli nyt vasta rymisten sisään ja huusi:

"Par mon baton, [sotasauvani kautta] tämä musiikki on minulle mieluista! Niin sitä pitää puhua, nuo ovat kauniita sanoja, kenraalini, me valloitamme heidät väkiryynnäköllä!" — Kun Johanna kohta sen jälkeen lähti huoneesta, niin hän lisäsi:

"Tuo lapsi ymmärtää sotataitoa paremmin kuin me kaikki, hyvät herrat, ja jos tahdotte kuulla vanhan sotilaan neuvoa, niin sanon teille: Elkkää tehkö mitään ilman hänen tahtoaan ja suostumustaan — sillä kun hän ratsastaa edellä, niin voitto rientää kantapäillä."

Kaupungissa levisi pian uutinen, että kaikkein nöyryytysten jälkeen Ranska kerrankin ryhtyisi taisteluun, että Ranska, joskin tottunut peräytymään, nyt kerrankin marssisi eteenpäin, että tuo pelkurimainen Ranska nyt kerrankin näyttäisi olevansa rohkea. Kansan riemu oli ääretön. Väkeä kiehui mustanaan sotajoukkojen ympärillä, kun nämä seuraavana aamuna marssivat englantilaisia vastaan. Ja innostus oli suuri, kun Johanna lippuineen ratsasti sotarivien etunenässä.

Hetken aikaa kului, ennenkun pääsimme joen yli, sillä veneet olivat pienet ja vähälukuiset niin suuren väkijoukon kuljettamiseksi, mutta hyvässä järjestyksessä me kuitenkin saavuimme toiselle rannalle ja marssimme "les Augustinsin" linnoitusta kohti, joka sillä rannalla oli ensimmäinen ja vahvin englantilaisten varustuksista, koska he siitä tahtoivat vartioida siltaa.

Nyt puhallettiin rynnäköön ulkovarustuksia vastaan, mutta englantilaiset puolustautuivat hyvin rohkeasti ja kun pääarmeija ei vielä ollut ehtinyt perille, niin, meidän täytyi peräytyä. Ennenkun olimme ehtineet järjestyä uuteen hyökkäykseen, saivat englantilaiset lisäväkeä S:t Privéstä, jolloin linnanväki teki äkkiryynnäköön ja puhdisti kerrassaan kaikki. Ranskalaiset pakenivat kuin akanat tuuleen ja kiirehtivät veneisiinsä, ja saivat Johannan hetkeksi mukaansa, kun eivät kuunnelleet hänen huutojaan ja kehotuksiaan. Vihdoin hän innostui, käänsi hevosensa ja komensi soittajia puhaltamaan hyökkäykseen ja huusi korkealla äänellä:

"Jos täällä on tusinakaan rohkeita miehiä pelkurien joukossa, niin seuratkaa minua!"

Ja hän riensi eteenpäin, jolloin pieni joukko miehiä seurasi häntä. Takaa-ajajat pelkäsivät ja vapisivat nyt vuorostaan, kun hän vain muutaman miehen kanssa hyökkäsi heitä vastaan ja arvelivat, että hän varmaankin oli noita ja paholaisen sikiö. Ja hämmästyksissään pakenivat he seisahtumatta Johannan seurattessa heitä kintereillä, kunnes sai lippunsa pystytetyksi sen vallihaudan reunalle, joka ympäröi linnoitusta.

Meidän oma pakeneva joukkomme, kuultuaan hyökkäysmerkin, kääntyi katsomaan taakseen; ja kun se näki neitsyen lipun kiitävän vastakkaiseen suuntaan ja vihollisen epäjärjestyksessä pakenevan, niin miesten rohkeus palasi ja he kiiruhtivat meidän jälkeemme.

La Hire kuuli myös tämän ja riensi avuksemme, ja nyt olimme kyllin voimakkaita. Meillä oli pitkälinen ja kova työ, mutta me saimme sen suoritetuksi ennen yön tuloa Johannan ja La Hiren meitä kiihottaessa. Englantilaiset taistelivat yhtä urhoollisesti. Savussa ja tulella me useampia kertoja hyökkäsimme vihollista vastaan ja kanunat paukuivat, ja vihdoin auringon laskeutua me väkiryynnäköllä valloitimme linnoituksen ja pystytimme lippumme sen valleille.

Nyt oli les Augustins meidän, mutta Tourelles oli vielä valloittettava, ennenkun silta oli vapaa ja voitto meidän. Olimme lopettaneet suuren päivätyön, Johanna oli päättänyt jatkaa valloitusta. Meidän täytyi levätä varustuksissamme siinä, missä olimme, ja aamulla varhain olimme jälleen valmiit taisteluun. Johanna ei antanut miesten harjoittaa ryöstöä eikä siveettömyyttä, linnoitus poltettiin kaikkine

ruokavaroineen, sotatarpeet vain pelastettiin.

Kaikki olivat väsyneet pitkästä päivätyöstä ja Johanna tietysti myös. Hän tahtoi kuitenkin jäädä joukkojensa mukana Tourellesin edustalle ryhtyäkseen seuraavana aamuna hyökkäykseen. Mutta päälliköt kehottivat, että hän lähtisi kaupunkiin, jossa saisi paremmin levätä ja sidotuttaa jalassa olevaa haavaansa. Me hänen lähimmät ystävänsä seurasimme häntä kaupunkiin ja saimme taas nähdä, kuinka kansa riemuiten ylisti Johanna.

Kauvan ei hän kuitenkaan saanut levätä, sillä koossa olevat sotapäälliköt olivat lähettäneet hänelle sanan, että he hänen poistuttuaan leiristä, olivat pitämässään neuvottelussa päättäneet, etteivät nyt enää tekisi äkkinäisiä hyökkäyksiä, joten voisivat menettää entisetkin voittonsa. Seuraavana päivänä, jolloin miehet olivat väsyneitä edellisen päivän taisteluista ei heidän mielestään saanut alkaa rynnäkköä, vaan piti odottaa apujoukkoja, jotka eivät varmaankaan kovin kauvan viipyisi ja sitten vasta ryhtyä hyökkäykseen.

"Parantumattomat pelkurit!" huudahti Johanna sanansaattajalle. "Senkötähden tahtoivat minun poistumaan leiristä ja olivat pitävinään huolta voimistumisestani? Tuollaisille akkamaisille sankareille ei teidän tarvitse viedä minulta vastausta — mutta viekää minulta sana Orleansin Bastardille ja La Hirelle, jotka ovat miehiä — että huomen aamuna komennamme hyökkäykseen. Saatte mennä, hyvä herra."

Sitten hän sanoi rippi-isälleen: "Nouskaa huomenna aikaiseen ja olkaa kaiken päivää luonani. Minulla on paljon työtä, ja minä tulen haavoitetuksi tähän, niskan ja olkapään välille."

Kuudestoista luku.

Varhain seuraavana aamuna messun jälkeen me läksimme. Pihassa tapasimme isäntämme, joka ei millään tavalla tahtonut antaa Johannan lähteä ilman aamiaista ja kertoi, että hän oli saanut hyvää kalaa, joka oli harvinaista kaupungissa ja jota hän nyt kaikin mokomin tahtoi tarjota Johannalle. Mutta tämä sanoi vain:

"Säästäkää se illalliseksi — minä tuon muutamia englantilaisia mukaan ja tulen takaisin siltaa myöten."

Huomattava on, että silta oikeastaan oli hävitetty, eikä sitä myöten ensinkään olisi voinut tulla, ellei olisi päässyt tunkeutumaan Tourellesin linnoituksen ja sen ulkovarustuksen läpi, jotka nyt olivat englantilaisten hallussa.

Me läksimme. Kadut olivat täynnä kansaa, mutta kaikki näyttivät hyvin alakuloisilta. Me sitä ihmettelimme, sillä emme olleet sellaiseen tottuneet, mutta kun näkivät Johannan, virkosivat kaikki, ja suusta suuhun kulki kysymys:

"Mihin hän menee?"

Johanna kuuli sen ja sanoi:

"Menen valloittamaan Tourellesia."

Sanoin ei saata kuvailla, kuinka tämä lause tenhosi kaikkein mielet. Sotamiehiä riensi joukkoihimme ja kaupunkilaisiakin yhtyi ase kädessä meihin, jotta rivimme yhä laajenivat.

Kun tulimme Burgundin portille, oli se suljettu ja vahdissa seisoivat muutamia sotamiehiä ritari Raoul de Gaucourtin johdolla, joka sanoi saaneensa neuvostolta käskyn, ettei portista saisi laskea ketään, sillä kukaan ei saisi poistua kaupungista.

Tähän vastasi Johanna:

"Täällä ei ole ketään lähinnä kuningasta minua korkeampaa käskynhaltijaa. Jos teillä on kuninkaan kielto, niin näyttäkää se."

"En voi sitä tehdä, kenraali."

"Avatkaa sitten portit ja antakaa tietä!"

Nyt piti ritari — joka niinkuin kaikki nuo toiset paremmin soti sanoin kuin miekoin — pitkän puheen siitä, minkätähden hän ei voinut eikä tahtonut avata portteja ilman esimiestensä lupaa. Johanna kuunteli hetken kärsimättömänä, sitten hän kääntyi meihin päin ja sanoi vain:

"Eteenpäin!"

Me ryntäsimme ja avasimme portit ja pääsimme vahtien suureksi hämmästykseksi pitemmittä mutkitta eteenpäin.

Iloisina ja leikkisästi meluten ratsastimme Tourellesia kohti. Ennenkun itse päälainnoitus voitiin valloittaa, oli meidän saatava haltuumme pienempi, mutta hyvin luja torni, josta nostosilta johti päälainnaan ja sillan alla virtasi syvä joki.

Linnoitus oli luja ja Dunois rupesi epäilemään sen valloittamista, mutta Johanna ei epäillyt. Kun kaiken edelläpuolisen olimme pommittaneet tornia, antoi hän itse hyökkäysmerkin. Nyt meidän miehet hyvin rohkeasti menivät tuleen ja huolimatta savusta ja vihollisten nuolista hyökkäsivät vallihautaan ja Johanna sotilaitaan joka paikassa rohkaisten ensimmäisenä alkoi kiivetä rynnäköportaita ylös. Mutta juuri sillä hetkellä toteutui hänen ennustuksensa, hänet saavutti nuoli, joka sattui rintaan olkaluun alapuolelle. Tuskissaan ja peloissaan, nähdessään veren virtaavan, vaipui hän maahan katkerasti valittaen.

Englantilaiset päästivät ilohuudon ja kiiruhtivat alas häntä ottamaan. Hänen ympärillään riehui nyt tulisen tuima taistelu. Tässäpä miltei ratkaistiin Ranskan tuleva kohtalo. Jos Johanna sillä hetkellä olisi kuollut tai jos hän olisi joutunut vihollisten vangiksi, olisi kuningas heti karannut maasta, sotajoukko hajonnut, Troyesin liitto vahvistettu ja Ranska ikuisiksi ajoiksi antautunut Englannin vallan alle. Sentähden ei saa unohtaa niiden miesten nimiä, jotka panivat henkensä alttiiksi hänen tähtensä ja etenkin Kääpiön nimi on säilyvä jälkeentuleville, sillä hän seisoi kuin kallio Johannan edessä, molemmin käsin heiluttaen suurta kirvestään, niin että kypärit murtuivat ja miehiä kaatui maahan, mihin se vain sattui. Vihdoin, kun vihollinen oli vetäytynyt takaisin ja maassa hänen edessään oli joukko kuolleita, joiden suojassa olisi voinut taistella kuin rintavarustuksen takana, hän voimakkaalle käsivarsilleen nosti Johannan niinkuin lapsen ja kantoi hänet taistelusta saamaan sitä hoitoa ja lepoa, jota hän nyt tarvitsi.

Sanotaan, että Johanna itse veti nuolen haavastaan ja sitten se sidottiin öljyyn kastetuilla kääreillä. Väsyneenä ja kärsivänä makasi hän sitten maassa monta tuntia, vaan vieläkin seuraten taistelun kulkua.

Hänen läsnäollessaan taistelivat miehet kuin sankarit, mutta kun eivät häntä nähneet, lannistui heidän intonsa. Illan tullessa rupesivat voimat uupumaan ja Johanna kuuli, että Dunois antoi peräytymismerkin.

Hänen haavansa unohtui samassa silmänräpäyksessä. Hän lähetti sanan päälliköille, että jatkaisivat taistelua, nostatti itsensä sotaratsun selkään ja kiiruhti jälleen sotakentälle. Hän kehotti kaikkia vielä ponnistamaan voimiaan ja vakuutti, että torni pian olisi heidän käsissään.

Sitten hän riensi suoraa päätä sille paikalle, jossa oli haavoittunut, ja seisoen siinä nuolituiskussa käski hän Paladinin pitämään lippua korkealla ilmassa ja panemaan merkille, milloin sen lieve koskisi muuria.

Kohta sanoikin tämä:

"Nyt se koski."

"No, nyt", huusi Johanna odottaville sotajoukoille, "nyt on aika hyökätä linnaan! Sotatorvet soimaan! Nyt — kaikki miehet! — Eteenpäin!"

Ja kaikki tottelivat. En koskaan ole moista nähnyt. Me kiipesimme rynnäköportaita myöten muurille ja paikka oli meidän. Käsi kädessä me taistelimme kuin metsän pedot, ja englantilaisia kaatui kuin heinää, sillä ei kukaan nyt ajatellut peräytymistä.

Meillä oli täysi työ ja tuskin kuulimme viittä kanunan laukausta, jotka paukkuivat rannalla, jonne tykkiväki oli sijoitettu, mutta ne olivat Johannan ja La Hiren välillä suostuttuna merkinä. La Hire oli meidän tietämättämme pienemmän joukon kanssa palannut kaupunkiin ja aikoi siltä puolen kaikessa kiireessä kyhättyä siltää myöten hyökätä Tourellesia vastaan. Nyt oli vihollinen kahden tulen välissä, sillä meidän ahdistellesamme ulkovarustuksia, karkasi toinen joukko Orleansin puolelta pääjoukon kimppuun.

Vene, joka oli täynnä palavia aineita, vietiin laskusillan alle, joka yhdisti Tourellesin meidän ahdistamaamme ulkovarustukseen, ja siten sytytettiin siltä tuleen. Ja kun englantilaiset meidän ajaminamme koettivat paeta siltää myöten päälainnaan, hukkuivat he siinä surkeasti, kun palavat hirret murtuivat heidän allaan ja he raskaissa sotapuvuissaan syöksyivät virtaan. Oli sääli nähdä urhoollisten miesten saavan sellaisen lopun.

"Jumala heitä armahtakoon!" sanoi Johanna ja itki nähdessään tuon surullisen näytelmän. Häntä liikutti varsinkin heidän päällikkönsä, William Gladsdalen kohtalo, vaikka tämä muutamia päiviä ennen oli pilkannut häntä ja antanut hänelle kaikellaisia häväistysnimiä, kun Johanna oli lähettänyt hänelle sanan ja pyytänyt häntä antautumaan.

Ennen pitkää panimme taas laskusillan jotakuinkin kuntoon, jotta saimme hyökätä vihollisen viimeistä varustusta vastaan, joka virran tällä puolen sulki tien Orleansiin. Ennen auringon laskua oli Johannan muistettava toimi päättynyt, hänen lippunsa liehui Tourellesin linnan huipulla, hänen lupauksensa oli täytetty, hän oli voittanut Orleansin taistelussa!

Seitsenkuukautinen piiritysaika oli päättynyt, voitto, jota Ranskan parhaimmat sotapäälliköt olivat pitäneet mahdottomana, oli saatu. Vaikka kuninkaan ministerit ja neuvonantajat kaikin tavoin olivat koettaneet estää valloitusta, oli tämä seitsemännellätoista oleva maalaistyttö täyttänyt aikeensa, vieläpä vain muutamassa päivässä.

Hyvät sanomat leviävät yhtä pian kuin huonot. Kun me käännyimme Orleansiin, oli se ilotulituksesta yhtenä punaisena liekinä ja ilma kajahteli kanunain paukkeesta ja kellojen soitosta.

Ja kaupunkiin tuloamme ei voi sanoin kuvailla. Kyyneleet vuotivat ihmisten silmistä ja he suutelivat Johannan kantapäitäkin. "Terve! terve, Orleansin neitsyt", näin huusivat sadat tuhannet. "Terve meidän neitsyemme! lausuivat toiset."

Ei ole missään historiassa kerrottu työstä, joka olisi saanut osakseen enemmän kunniaa kuin Johanna sinä päivänä. Mutta, joka luulee, että hän tästä huumautuneena tahtoi nauttia ihmiskiitoksesta ja ylistysvirsistä, hän suuresti erehtyy. Johanna oli niin ylevämielinen, ettei hän siitä ylvästynyt. Hän meni suoraa päätä vuoteeseensa ja tahtoi nukkua kuin väsynyt lapsi; ja kun ihmiset kuulivat, että hän oli haavoittunut ja tahtoi levätä, niin he kielsivät kaiken liikkeen siinä kaupunginosassa ja seisovivat kaiken yötä vahdissa, jotta ei mikään Johannan unta häiritsisi. He sanoivat: "Hän on toimittanut meille rauhan, hänen tulee itsekkin saada olla rauhassa."

Kaikki tietävät, että englantilaiset seuraavana päivänä läksivät paikkakunnalta ja kaikki sanoivat, että kaupungin sekä nykyiset asukkaat että vastaiset sukupolvet tulevat aina pyhittämään tämän päivän Johanna d'Arcin muistoksi. Nämä sanat ovat toteutuneet jo seitsemättäkymmentä vuotta ja niin on oleva vastaisuudessakin. Orleans ei koskaan unohda toukokuun 8 päivää, Johanna d'Arcin päivää. [Sitä vietetään vieläkin joka vuosi, jolloin pidetään kirkollisia juhlallisuuksia ja sotilasparaateja. Mark Twain.]

Seitsemästoista luku.

Varhain seuraavana aamuna läksi Talbot joukkoineen linnoituksiltaan. Hän ei kaikkein ihmeeksi polttanut, hävittänyt eikä vienyt pois mitään, vaan jätti ruokavaroja, aseita ja varustuksia, joita olivat sinne hankkineet pitkällistä piiritystä varten. Orleansin asukkaat tämän nähdessään tuskin uskoivat silmiään, sillä he olivat aivan hämmästyneet, kun tuo hirmuinen Talbot, Ranskan vitsaus, todellakin nyt oli voitettu ja kun hänet oli ajanut pakosalle neitsyt, joka ei vielä ollut täyttänyt kahtakymmentä.

Johannan levättyä pari päivää, jolloin haava jotakuinkin parani, läksimme me viemään sanaa kuninkaalle Toursiin. Joka paikassa matkan varrella tervehdittiin meitä riemuhuutojen kaikuessa ja kansajoukot kokoontuivat Johannan ympärille, suutelivat hänen jalkojansa, hänen hevostaan, aseitaan, vieläpä maatakin, jota hän oli kulkenut.

Koko maassa ylistettiin Johannaa. Monta kirkon ylhäistä miestä kirjoitti kuninkaalle onnitellen häntä voitosta. Ylistellen vertasivat he neitsyttä raamatun pyhimyksiin ja sankareihin. He varottivat myös kuningasta, ettei hän antaisi "epäuskon, kiittämättömyyden tai muun pahuuden" estää itseään vastaanottamasta sitä Jumalan apua, jota hän Johannan kautta tarjosi kuninkaalle. Näissä miehissä oli varmaankin ennustuksen henki, mutta minä luulen myös, että he tunsivat kuninkaan heikon ja horjuvan luonteen ja että he sen johdosta tahtoivat häntä varottaa.

Kuningas oli tullut Toursiin Johannaa vastaan. Viime aikoina on tälle hallitsijalle annettu nimi Kaarle Voittoisa, mutta siihen aikaan häntä moni kahden kesken nimitti Kaarle Mitättömäksi. Hän otti meidät vastaan istuen valtaistuimella, jonka molemmille puolille jalosukuiset ylimykset ja naiset olivat asettuneet. Hän itse oli puettuna aivan vartalonmukaisiin vaatteisiin, jotka olivat hänelle kuin valetut. Jalassa oli hänellä niin pitkäkärkiset kengät, että niiden päät olivat kiinnitetyt polviin, jotta hän ei niihin olisi kompastunut, hartioilla oli tulipunainen samettiviitta, joka ulottui vain kyynärpäihin, päässä jäykkä, sormustimen muotoinen huopahattu ja siihen kiinnitettyyn, jalokivillä koristettuun nauhaan oli pistetty sulka kuin kynä mustetolppoon. Lakin alta riippui hartioille asti hänen käherretty, karkea,

paksu, musta tukkansa. Koko puku oli kallisarvoisesta kankaasta ja loistavan värikäs. Polvellaan piti hän rakkikoiraa, joka tyytymättömänä murisi ja näytti valkeita hampaitaan, kun joku liikkeillään häiritsi sen rauhaa. Kuninkaan hoviväen puvut olivat samaa kuosia kuin hänen omansa. Johanna oli kerran verrannut kuninkaan ylimyksiä kamarineitsyeihin ja sen näköisiä he nyt todellakin olivat.

Johanna polvistui Ranskan hallitsijan eteen, mutta luo kävi minun sydämmelleni, koska mielestäni kuninkaalla nyt olisi ollut enemmän syytä polvistua Johannan eteen. Sillä mitä oli todellakaan tämä mies tehnyt maansa tai kenenkään hyväksi, mutta Johanna — hän oli sydänvertaan vuodattamalla hankkinut kuninkaalle jälleen valtakunnan ja kuninkaanarvon, jonka tämä muuten olisi menettänyt.

Mutta myöntää täytyy, että kuningas tällä kertaa käyttäytyi kuninkaan tavalla ja moni asia olisi ollut toisin, jos hän olisi pitkittänyt niinkuin oli alkanut. Hän nousi jalosti ja arvokkaasti, astui Johannaan kohti, ojensi hänelle kätensä, nosti hänet ylös, hymyili hänelle ystävällisesti ja kiittäen häntä sanoi:

"Teidän ei todellakaan tarvitse polvistua minun edessäni, urhokas kenraalini! Jalosti olette täyttänyt lupauksenne ja kuninkaallisesti olette vastaanotettava. Mutta olette kalpea — olette, niinkuin olen kuullut, vuodattanut verenne maamme hyväksi — eikä haavanne ole vielä parantunut — tarvitsette lepoa." Hän talutti Johannan istumaan ja istui itse hänen viereensä. "Puhukaa nyt vapaasti ja suoraan kuninkaallenne, joka tämän hoviväkensä kuullen tunnustaa olevansa teille kiitollisuuden velassa. Pyytäkää mitä palkintoa itse haluatte — se teille suodaan."

Minä näin, kuinka kalpeus katosi Johannan kasvoilta ja puna nousi poskille, ja huomasin myös, että hoviväki kiihkeänä ja kateellisin katsein odotti Johannan vastausta. Mutta kun hän vihdoinkin sai puhutuksi, hämmästyivät he suuresti, sillä ei kukaan odottanut sellaista pyyntöä. Hän sanoi vain:

"Minä pyytäisin ainoastaan yhtä asiaa, jalo, armollinen herrani — vain sitä —"

"Elkää peljätkö, lapseni — sanokaa suoraan."

"Että ette hukkaisi yhtään aikaa. Sotajoukko on voimakas, urhoollinen ja uskollinen — ja tahtoisin päättää alkamansa työn. Lähtekää kanssani Reimsiin ja ottakaa vastaan kruununne!"

Kuninkaan kasvot synkistyivät.

"Reimsiin? — vaikka englantilaiset pitävät kaikki tiet hallussaan — mahdotonta, kenraalini!"

Minä näin hoviväen kuiskailevan toisilleen ja ymmärsin kasvojen ilmeistä, kuinka vastenmielinen tämä ehdotus oli heille, ja että he olivat kuninkaan kanssa yhtä mieltä. Ei kukaan heistä tahtonut luopua tuosta mukavasta, turhanaikaisesta hovielämästä.

"Voi, minä rukoilen Teitä, kuninkaani, elkää antako tämän oivallisen tilaisuuden liukua käsistänne, kaikki olisi nyt valmiina lähtöön. Meidän sotajoukkomme on voitosta innostunut, mutta englantilaiset masennuksissa tappioistaan. Viivyttelyminen haihduttaa tämän mielialan. Kun meidän joukkomme huomaa, että epäilemme aikeemme toteuttamista, niin hekin menettävät rohkeutensa ja tarmonsansa, mutta englantilaiset taas kokoavat voimansa ja terästyvät jälleen meitä vastaan. — Nyt on oikea aika — lähtekäämme siis matkaan!"

Näin rukoili ja pyysi Johanna moneen kertaan kyynelsilmin, ja minusta näytti kuin hänen intonsa ja kaunopuheisuutensa olisi tehnyt jonkun vaikutuksen kuninkaaseen, mutta hänen kavala neuvonantajansa, la Tremouille, mielistelevä ja liukaskielisenä ehätti sanomaan:

"Olisi epäilemättä hyvin varomatonta näin asettaa teidän jaloa personaanne, majesteetti, vaaranalaiseksi. Englantilaisilla on vielä huostassaan kaikki varustukset pitkin Loire jokea — ja matka on pitkä tästä Reimsiin!"

Tämän kuultuaan näytti kuin kuningas olisi hengähtänyt helpotuksesta ja hän sanoi:

"Kuulettehan, lapseni, aikaa myöten, kun tie on avoin ja vaaraton, tahdomme ottaa asian tarkemman harkinnan alaiseksi. Eihän tässä ole niin kiirettä."

"Onhan toki tässä kiire, jalo herra ja kuningas", lausui Johanna innostuneena. "Minä vannotan Teitä, että nyt annatte minun toimia niin kauvan, kun on aikaa. — Minun aikani ei ole pitkä. Herra on suonut minulle vain vuoden."

"Vain vuoden!" huudahti kuningas ihmeissään.

"Tehän olette parhaassa kukoistuksessanne ja teillä on vielä varmaankin viisikymmentä vuotta toimimisen aikaa."

"Erehdytte totisesti, kuninkaani, vuoden kuluttua loppuni lähestyy. Aika on niin lyhyt, niin lyhyt;

hetket kiitävät ohi, ja niin paljon olisi tekemistä. Käyttäkää minua ja pian — elämä tai kuolema Ranskan hyväksi!"

Nämä sanat liikuttivat kuningasta. Hän näytti hyvin vakavalta ja miettivältä. Hänen katseensa kävi äkkiä loistavaksi ja henkeväksi ja hän nousi, veti miekkansa huotrastaan, kohotti sen ylös, laski sen jälleen hiljaa Johannan olkapäälle ja lausui:

"Ah, te olette niin suora, niin uskollinen, niin suuri ja jalo, tulen aikaanani täyttämään pyyntönne, mutta nyt tällä ritarilyönnillä tahdon suoda teille sijan Ranskan vapaasukuisten joukossa. Ja minä korotan teidät sekä kaikki teidän sukulaistenne, ja teidän ja heidän jälkeläisensä ja perillisensä sekä miehen että vaimonpuoliset ikuisiksi ajoiksi aatelissäätöön ja on heillä polvi polvelta oikeus omistaa kaikki aatelisten säädyn oikeudet ja edut. Tämän lisäksi minä osottaakseni erinomaista, historiassa ennen kuulumatonta kunniaa ja suosiota teidän suvullenne säädän, että te ja kaikki sen naispuoliset jäsenet saavat antaa miehilleenkin, jos nimittäin ovat alhaisempaa säätyä, samat aatelisten edut ja oikeudet kuin heillä itsellään on. Ja tästälähin olkoon sukunimenänne Du Lis, [suomeksi: Liljoista] kiitolliseksi muistoksi siitä voitosta, jonka taistelussa olette tuottanut Ranskan liljoille, ja liljat, kuninkaallinen kruunu sekä teidän miekkanne olkoot teidän vaakunamerkinne ja pysykööt ainaisenä muistona teidän jaloudestanne."

Johanna nousi, jolloin hoviväki kokoontui hänen ympärilleen ja onnitteli häntä sen arvon johdosta, johon hän oli korotettu ja kaikki nimittivät häntä tuolla uudella nimellä; mutta hän itse ei näyttänyt siitä iloitsevan, vaan sanoi, että sellainen kunnia oli hänelle liian suuri ja sanoi omasta puolestaan aina tyytyvänsä entiseen nimeensä, Johanna d'Arc'iin, eikä haluavansa sen parempaa.

Sen parempaa! Löytyisikö maailmassa sen parempaa, sen korkeampaa ja suurempaa nimeä? Sitä ei voinut mikään maallinen kuningas hänelle antaa.

Kahdeksastoista luku.

Päivät kuluivat — ei mitään toimitettu, ei mitään tehty. Sotajoukko oli innostunut, mutta sen tuli nälkä, sillä elintarpeet alkoivat kulua loppuun — ja kuninkaan varastot olivat tyhjä. Sotamiehet kyllästyneinä elämäänsä hajaantuivat ja läksivät kotiinsa, — Sitähän tuo veltostunut kuninkaallinen hoviväki oli toivonutkin. Oli sydäntä särkevää nähdä Johannan surua ja huolta, täytyihän hänen toimetonna katsella, kuinka hänen urhoollinen sotajoukkonsa päivä päivältä hajaantui, kunnes siitä oli vain varjo jäljellä.

Vihdoin hän läksi kuninkaan luo Lochesin linnaan ja tahtoi vielä kerran päästä hänen puheilleen ja herättää häntä ajattelemaan, mitä hänen rauhaansa sopi. Kuningas oli juuri koonnut muutamia neuvonantajia luokseen ja niiden joukossa oli Orleansin Bastardikin ja häneltä olemme saaneet tietää, mitä siellä tapahtui. Johanna polvistui kuninkaan eteen, syleili hänen polviaan ja sanoi:

"Jalo Dauphin, minä rukoilen, elköö enää pitkö noita pitkiä neuvotteluja, mutta tulkaa ja tulkaa pian kanssani Reimsiin ja ottakaa vastaan kruununne."

Piispa Christophe d'Harcourt kysyi:

"Ovatko teidän äänenne käskeneet sanomaan tätä kuninkaalle?"

"Ovat ja viipymättä."

"No, tahdotteko sitten tässä kuninkaan läsnäollessa kertoa, kuinka ne äänet puhuvat."

Piispa tahtoi tällä tavoin saada Johannaa hämmästyttämään ja sekaantumaan, mutta siitä ei tullut mitään. Johanna vastasi suoraan ja peittelemättä eikä tuo juonikas piispa löytänyt siinä mitään moitteen syytä. Johanna sanoi, että kun hän tapaa ihmisiä, jotka epäilevät hänen sanojansa ja hänen tehtävänsä, niin hän menee erilleen yksinäisyyteen ja rukoilee ja valittaa Jumalalle hätäänsä, silloin nuo lohduttavat äänet kuiskaavat hänen korvaansa ja sanovat: "Mene, sinä Jumalan tytär, ja minä olen kanssasi!" Vielä hän lisäsi: "Silloin täytyy sydämeni sanomattomalla ilolla!"

Näin sanoessaan hän kohotti katseensa korkeuteen ja näytti oikein kirkastuneelta.

Mutta vielä täytyi Johannan kauvan puhua, rukoilla, todistella ja väitellä heidän kanssaan, kunnes kuningas vihdoin lupasi lähteä Reimsiin, jos vain Johanna ajaisi englantilaiset pois niistä varustuksista, jotka olivat Loiren varrella ja joihin englantilaiset joukot Orleansista olivat paenneet. Johanna ihastui kovin tästä lupauksesta.

Hänen piti nyt jälleen koota sotajoukot, muttasiin hän ei tarvinnut paljon aikaa. Sota-airuet lähetettiin ympäri maata miehiä kutsumaan, leiri sijoitettiin nyt Sellesiin ja sekä talonpoikia että aatelismiehiä alkoi taas uudelleen innostuneina kokoontua joukkoihin.

Melkein kuukausi oli kulunut toimeettomuudessa, mutta 6 päivänä kesäkuuta oli uusi armeija valmiina marssimaan sotaan. Kahdeksantuhatta miestä oli koolla ja ne olivat enimmästi karaistuja, kokeneita sotilaita ja Johannalle sekä isänmaalle kuolemaan saakka uskollisia. He olivat kyllä ennen tottuneet pakenemaan vihollista, mutta nyt, kun heillä oli sellainen johtaja kuin Johanna d'Arc, niin he tottuivat pian urhoollisesti marssimaan vaikka tuleen.

Niin, Johanna oli nyt aivan haltioissaan. Hän oli mukana joka paikassa, yötä päivää hän toimiskeli. Ja kaikkialla, mihin hän tuli, ratsastaen pitkin miesten rivejä, siellä häntä tervehdittiin raikuvien eläköön huudoin. Ja jokaisen täytyikin mieltä häneen, sillä hän oli kukoistuksen, kauneuden ja nuoruuden ihannekuva ja hänessä oli iloa, elämää ja raittiutta. Päivä päivältä kävi hän yhä suloisemmaksi ja sentähden eivät ihmiset voineet häntä vastustaa, vaan kaikki kiintyivät häneen.

Eräänä päivänä tuli kaksi korkeasukuista nuorukaista, kreivit Guy de Laval, jotka olivat veljeksiä ja Ranskan kuuluisinta aatelissäätyä, Bertrand de Quesclinin jälkeläisiä; he eivät saaneet rauhaa, ennenkun olivat nähneet Johannan. Kuningas kutsutti heidät luokseen ja esitti heidät Johannalle ja nuorukaiset eivät pettyneet toiveissaan. Kun he kuulivat hänen soinnukkaan äänensä, oli se heistä kuin soittoa; ja kun näkivät hänen syvät silmänsä ja hänen henkevät kasvonsa, niin se vaikutti heihin kuin runoelma, kuin ylevä puhe, kuin valtava soitanto. Toinen heistä kirjoitti kotiinsa seuraavasti: "Tuntuu kuin hänen äänessään olisi jotakin jumalallista ja pyhää."

Ja nähtyään Johannan sotarinnassa, lähdössä taisteluun, hän kirjoitti:

"Hän oli puettuna vaaleaan teräsasuun ilman kypärää, kädessä pieni sotakirves. Ja kun hänen piti nousta pienen, mustan sotaratsunsa selkään, niin tämä oli levoton eikä tahtonut antaa Johannan astua satulaansa. Silloin hän sanoi: 'Taluttakaa se kirkon ristin eteen, joka on tuossa lähellä.' Ja kun se siihen talutettiin, ei se liikkunut paikaltaan ja kun Johanna istui sen selässä, kääntyi hän kirkon ovea kohti ja sanoi suloisella naisekkaalla äänellään: 'Te papit ja kirkon palvelijat, toimittakaa juhla-kulkueita ja rukoilkaa Jumalaa meidän puolestamme!' Sitten hän läksi sotalippu liehuen ilmassa, kädessä sotakirves ja huusi: 'Eteenpäin — mars!' Häntä seurasi sota-asussa eräs hänen veljistään, joka kahdeksan päivää sitten oli tullut leiriin."

Lähdettyämme 6 päivänä Sellesistä, tulimme ensin Romorantiniin ja sieltä 9 päivänä kesäkuuta Orleansiin, jossa hänet vielä kerran vastaanotettiin riemumielin ja kanunoita laukaisten. Hänen kanssaan ratsasti loistavissa sotapuvuissaan valiojoukko jaloja ritareita, d'Alençonin herttua, Orleansin Bastardi, marsalkka de Boussac, Ranskan amiraali de Culan, Ambroise de Lore, La Hire, Gautier de Brusac ja monta muuta kuuluisaa miestä. Johanna asui nytkin entisen isäntäväkensä luona, jossa kaikki sen jäsenet oikein sydämmellisesti hänet ottivat vastaan.

Yhdeksästoista luku.

Varhain seuraavana aamuna me liehuvine lippuinemme läksimme Orleansista ja riensimme Jargeauta vastaan, johon kaupunkiin Suffolkin herttua oli siirtynyt Orleansin piirityksen jälkeen. Kaupunki oli vahvasti varustettu ja miehistö lukuisa ja sotataitoon tottunut. Seitsemän tuhatta miestä oli urhoollisen ja ritarillisen Suffolkin herttuan komennon alaisena, jonkatähden moni meidän sotapäälliköistämme epäili, kun Johanna ehdotti, että varustus oli otettava väkiryynnäköllä. Mutta tällä kertaa Johannaa kannattivat sellaiset kokeneet sotasankarit kuin d'Alençon, La Hire, Orleansin Bastardi, amiraali y.m. ja kaupungin valloitus oli kiireellinen senkin vuoksi, että oli kuultu John Falstaffin viiden tuhannen miehen kanssa olevan matkalla englantilaisia auttamaan.

Jargeauhon saavuttuamme lähetti Johanna heti vahvan etujoukon valloittamaan ulkovarustuksia. Kovan taistelun jälkeen lyötiin meidän miehet ja he alkoivat peräytyä, mutta tämän nähtyään Johanna korotti sotahuutonsa ja johti miehensä uudestaan tuleen. Paladin haavoittuneena kaatui maahan hänen viereltään, mutta Johanna tempasi lipun hänen kädestään, piti sitä ylhäällä savun ja tulen keskellä; kehotti miehiään rohkasevin huudoin. Oli siinä melskettä, kanunain ja aseiden pauketta ja savua niin vahvasti, että tuskin saattoi erottaa ystävää vihollisesta, mutta kun se vähänkin hälveni, nähtiin keskellä tulisinta taistelua tuo valkea olento, joka oli ikäänkuin toiveittemme, toimiemme keskipisteenä ja sieluna ja kun näimme hänen kasvonsa kääntyneenä meitä ja taistelua kohti, niin tunsimme, että kaikki kävi hyvin. Vihdoin kuului suurta ryskettä — iloista ampumista ja se merkitsi, että olimme voitolla.

Niin, ulkovarustus oli meidän; vihollinen oli ajettu muurien sisäpuolelle. Siihen paikkaan, minkä Johanna oli valloittanut, me leiriydimme, sillä ilta oli myöhä ja tarvitsimme lepoa. Mutta Johanna lähetti sanansaattajan englantilaisten luo luvaten, että jos he nyt lähtisivät kaupungista, hän antaisi heidän hevosineen ja aseineen mennä rauhassa. Ei kukaan varmasti tiennyt, että Johanna voisi valloittaa tuon vahvasti varustetun kaupungin, mutta hän itse sen tiesi — ja sentähden on tämä armonosoitus pidettävä erinomaisena vihollista kohtaan, sillä siihen aikaan oli tapana, että vihollinen ryösti ja surmasi valloitetun kaupungin asukkaat.

Englantilaiset pyysivät aselepoa viideksitoista päiväksi, jotta olisivat tarkemmin miettineet asiaa, mutta kun Johanna tiesi, että Falstaff viidentuhannen miehen kanssa oli tulossa heidän avukseen, ei hän voinut siihen suostua.

Seuraavana aamuna oli Johanna jälleen ratsunsa selässä ja tutki tarkasti asemaa ja valitsi paikat, mihin aikoi sijoittaa tykkiväkensä — ja tässä hän osoitti niin suurta taitoa ja ymmärrystä, että ne kokeneet sotapäälliköt, jotka silloin häntä seurasivat, eivät sitä eläissään unohtaneet ja puhuivat siitä vielä kauvan jälkeinpäin. He ihmettelivät, että oppimaton maalaistyttö ymmärsi sellaisia asioita, joita vanhemmat sotapäälliköt vasta pitkällisen oppimisen ja kokemuksen kautta olivat käsittäneet.

Kello kahdeksan olivat kaikki valmistukset päättyneet, sotajoukot taisteluasennossa ja valmiina hyökkäykseen. Kaikki oli tällä hetkellä hämmästyttävän hiljaista. Oli kuin jokainen olisi odottanut jotakin erinomaista. Johanna d'Arc kohotti miekkansa. Samassa hiljaisuus muuttui myrskyksi; kanuunat jyskyivät, liekit leimahtelivat ja savupatsaat tuprusivat ilmaan ja kuului kauheaa pauketta ja ryskettä. Tulta ja savua tuli myöskin kaupungin puolelta ja hävitystä ja kuolemaa näkyi joka puolella. Tuon pienen kaupungin hävitys oli suuri. Kanuunankuulat murskasivat nuo pienet rakennukset ja tulipatsaita kohosi niiden raunioista.

Osa kaupungin muuria oli myös murtunut ja sitä vastaan Johanna nyt suuntasi hyökkäyksen. Tässä oli nyt tulisin taistelu ja voitto näytti meille epävarmalta. Johanna miehineen kiiruhti pystyttämään rynnäköportaita muuria vasten, mutta samassa sattui häneen vihollisen heittämä kivi ja hän horjui tunnotonna hetkeksi maahan; mutta ennen pitkää hän jälleen oli pystyssä ja huusi:

"Rynnäköön miehet, rynnäköön! — Kaupunki on meidän. — Nyt on otollinen hetki!"

Me ryntäsimme kuin vimmatut muurin yli ja vihollisen täytyi väistyä, me ajoimme sitä takaa ja pian oli kaupunki käsissämme.

Suffolkin herttuakin piiritettiin ja otettiin vangiksi, jolloin Alençonin herttua ja Dunois'n kreivi vaativat häntä antautumaan. Mutta hän sanoi tahtovansa antaa aseensa yksin neitsyelle, joka oli heistä kaikista urhokkain. Johanna kohteli häntä arvokkaasti ja antoi hänelle kaiken kunnian.

Herttuan kaksi veljeä peräytyi taistellen joka askeleella ja saapui sillalle ja me ahdistimme heitä joka taholta. Alexander de la Pole syöksyi suin päin sillalta jokeen ja hukkuu. Yksitoista sataa miestä oli kaatunut; John de la Pole antautui, mutta samoin kuin veljensä, Suffolkin herttua, ei hänkään tahtonut antautua kenelle tahansa. Ranskalainen Guillaume Renault ahdisti häntä viimeiseksi. John de la Pole sanoi hänelle:

"Oletteko aatelismies?"

"Olen."

"Entä ritari?"

"En vielä."

Silloin vihollinen kylmäverisesti ja levollisesti kuin englantilainen ainakin antoi hänelle ritarilyönnin keskellä taistelua ja kuolemaa ja voittaja polvistui voitettuna edessä ja tämä kosketti miekkallaan hänen olkapäätänsä, ja ojensi sitten syvään kumartaen miekkansa ranskalaiselle ritarille. Ja on sanottu, että tällainen teko hyvin kuvaa de la Polen jaloa ja sotaista sukua.

Kahdeskymmenes luku.

Me palasimme vankeinemme ja sotasaaliinemme Orleansiin lepäämään, mutta jo kolmantena päivänä, aamulla varhain piti meidän jälleen lähteä sodan veriselle taipaleelle.

Marssittiin suorastaan Meungiin, jossa väkirynnäköllä valloitettiin linnoitettu silta sekä jätettiin pienempi joukko sitä vartioimaan. Toinen osa armeijaa riensi eteenpäin Beaugencyyn, jossa itse Talbot,

Englannin jalopeura ja Ranskan vitsaus oli sotajoukon johdossa. Kun sinne saavuimme, kuulumme, että englantilaiset olivat peräytyneet vahvaan linnoitukseen, jonkatähden me rupesimme kaupungista ampumaan varustusta.

Talbot ei silloin ollut saapuvilla, sillä hän oli lähtenyt Falstaffea vastaan ja sitten he palasivat, mukana viisituhatta miestä lisäväkeä.

Johanna asetti tykistönsä taistelukuntoon ja alkoi yön aikana pommittaa linnoitusta. Silloin saapui odottamaton sanoma: Richemontin kreivi, Ranskan sotapäällikkö oli suuren sotavoiman kanssa tulossa meidän avuksemme. Tämä mies oli kauvan ollut kuninkaan epäsuosiossa, johon tuo juonikas La Tremouille oli syyppää. Richemont aikoi jo meidän lähtiessämme Orleansia valloittamaan tulla avuksemme, mutta tuo typerä kuningas oli sen estänyt.

Mutta vaikka Johanna, samoin kuin moni hänen sotapäälliköistään, otti tämän tiedon ilolla vastaan, niin Alençonin herttua ilmoitti, että hän ei millään ehdolla voinut toimia yhdessä Richemontin kreivin kanssa, sillä hän oli saanut sellaisen kiellon itse kuninkaalta. Ja hän sanoi, että jos tämä mies otettaisiin armeijaan, täytyisi hänen jättää toimensa ja erota sotajoukosta. Nyt oli tarkka harkitseminen ja valtioviisaus tarpeen ja Johannan ymmärrystä pitää tässäkin ihmetellä, sillä hän menetteli kuin vanha, kokenut valtiomies. Hän käytti kaiken kaunopuheisuutensa ja ymmärryksensä vakuuttaakseen Alençonin herttuaa, että isänmaan onni tällä hetkellä oli katsottava kuninkaankin käskyä tärkeämmäksi ja että hänen sentähden piti hyvällä mielellä ottaa vastaan Richemontin kreivin avuntarjous, joka tällä hetkellä oli heille niin tärkeä ja tarpeellinen.

Varhain aamulla 17 päivänä kesäkuuta ilmoittivat meidän vakoilijamme, että Talbot ja Falstaff lisäjoukkoineen olivat tulossa. Heti lyötiin rumpua ja me läksimme heitä vastaan, mutta Richemont miehineen jäi vartioimaan Beaugencyn linnaa. Ennen pitkää saimmekin nähdä vihollisten etujoukot. Falstaff oli koettanut estää Talbotia avoimella kentällä kohtaamasta ranskalaisia ja neuvoa häntä Loire virran varsilla olevissa linnoituksissa odottamaan Parisista lisäväkeä, jonka avulla sitten olisi ollut helpompi voittaa ranskalaiset, jotka pienemmissä kahakoissa olisivat heikontaneet voimiansa. Tämä oli varmaankin viisas neuvo, sillä Falstaff oli vanha kokenut sotapäällikkö. Mutta tuo tulinen Talbot ei tahtonut kuulla puhuttavan viivytyksestä. Hän oli raivostunut siitä tappiosta, jonka hän Orleansissa oli kärsinyt ja vannoi Jumalan ja pyhän Yrjön kautta kostavansa neitsyelle sen häpeän, vaikkapa hänen yksin olisi täytynyt käydä vihollista vastaan. Falstaff, vaikka vastenmielisesti, myöntyi hänen tahtoonsa, mutta sanoi, että tällä tavoin pantiin alttiiksi kaikki englantilaisten edelliset voitot, joita he monen vuoden kuluessa kovissa otteluissa olivat saaneet.

Vihollinen oli varustanut itselleen vahvan aseman ja sotajoukot seisoivat valmiina taisteluun, joutsimiehet eturivissä. Ilta oli jo myöhä, vaan he lähettivät sota-airueen Johannan luo vaatien taistelua. Tämä laittoi sanan takaisin, että hän vasta aamulla, heti päivän koitossa Jumalan ja pyhän Maarian nimessä oli valmis sotimaan.

Yö oli pimeä ja sateinen. Puolen yön aikana ilmoittivat vakoojat, että englantilaisten leirissä oli oltu hyvin levottomia ja liikkuvia ja että olivat nähneet joukkoja, jotka kulkivat Meungiin päin. Ja pian tuli toisia sanansaattajia, jotka todistivat, että koko englantilaisten armeija oli peräytymismatkalla. Talbot oli tullut järkiinsä ja oli nähnyt hyväksi seurata Falstaffin neuvoa.

Johanna piti heti sotaneuvottelun ja silloin päätettiin, että d'Alençon joukkoineen seuraisi englantilaisia Meungiin, jossa he aivan varmasti aikoivat ottaa sillan haltuunsa ja sitten päästä menemään joen toiselle puolelle. Johannan piti lähteä toisen osaston kanssa Beaugencyyn, joka nyt oli helppo valloittaa, kun Talbotkin oli lähtenyt linnoituksesta. Sitten piti molempain joukkojen yhtyä ja taistella vaikka avoimella kentällä vihollisen kanssa ja siten estää heiltä peräytymisen Parisiin.

Niin kävikin. Johanna läksi ainoastaan pienen ratsujoukon kanssa Beaugencyyn, jossa oli vain viisisataa miestä linnoitusta vartioimassa ja näiden päällikkö arveli — turhaksi ruveta panemaan heidän henkeään alttiiksi voimakkaampaa vihollista vastaan, jonkatähden hän antautui, kun oli Johannalta saanut luvan lähteä vapaasti hevosineen ja aseineen linnoituksesta, vaikka heidän kumminkin piti luvata, etteivät kymmeneen päivään sotisi ranskalaisia vastaan.

Jo ennen päivän koittoa olimme saavuttaneet pääarmeijan ja olimme tuoneet mukamme Richemontin sekä suurimman osan hänen armeijastaan, koska emme pitäneet tarpeellisena jättää Beaugencyyn muuta kuin pienemmän joukon. Matkalla kuulumme kanuunain pauketta ja huomasimme, että Talbot jo oli alkanut hyökkäyksensä siltaa vastaan, mutta tuo kumina taukosi pian ja me saimme kuulla, että Beaugencyn päällikkö oli salaa lähettänyt sanan Talbotille ja ilmoittanut antautumisestaan. Tämän sanoman saatuaan oli tuo englantilainen ylipäällikkö nähnyt parhaaksi jättää sikseen sillan takaisin valloittamisen ja alkanut peräytyä Parisia kohti. Päivän koittaessa oli koko englantilaisten armeija kadonnut näkyvistä ja kaikki varustukset, jotka jo kauvan sillä tienoolla olivat olleet heidän käsissään, joutuivat jälleen meikäläisten haltuun.

Yhdeskolmatta luku.

Nyt piti lähteä vihollista takaa ajamaan, mutta se ei ollut niin helppoa, sillä seutu oli tietöntä ja metsäistä ja täynnä tiheätä viidakkoa, jossa koko armeija saattoi pitemmänkin aikaa piiloutua. Meidän täytyi siis olla hyvin varovaisia, jotta emme aivan odottamatta olisi joutuneet vihollisten käsiin.

Johanna lähetti sentähden luotettavia ratsujoukkoja La Hiren ja Saintraillesin johdolla tutkimaan seutua. Toiset päälliköt kävivät levottomiksi ja alakuloisiksi ja vaativat, että kääntyisimme takaisin, koska heidän mielestään jo olivat saaneet kyllin voittoja, eivätkä tahtoneet panna sotajoukkoja alttiiksi suurille vaaroille. Mutta Johannan kärsivällisyys alkoi loppua ja hän huusi:

"Jumalan nimessä, mitä te tahdotte? Meidän tulee voittaa nuo englantilaiset ja etsiä ne vaikka olisivat nousseet pilviin. Ja kun me ne kerran lyömme, niin eivät tuhanteen vuoteen ahdistä meitä!"

Nyt olimme lähellä Patayn kaupunkia, vaikka emme oikeastaan itsekään tietäneet, missä kuljimme, sillä seutu oli synkkää salomaata ja täynnä tiheikköjä. Emme vieläkään olleet kuulleet, emmekä nähneet mitään vihollisista. Äkkiä huomasivat meidän etujoukkomme saksanhirviparven, joka nopeasti kuin tuuli kiiti näkyvistämme kaupunkiin päin. Sitten kuului kiväärin laukauksia ja huutoja samalta taholta. Englantilaiset eivät voineet olla ajamatta ja pyytämättä noita mieluisia otuksia, varsinkin, kun olivat kauvan saaneet olla ilman tällaista herkkua. Mutta he eivät aavistaneet, että tämä oli heille vaarallista leikkiä, koska vihollinen näin lähellä väijyi heitä.

La Hire pysähtyi heti ja laittoi Johannalle sanan vihollisen olinpaikasta. Johanna tuli kovin iloiseksi. Alençonin herttua sanoi hänelle:

"Hyvä, me olemme heidän kintereillään, ryhdymmekö taisteluun?"

"Onko teillä hyvät kannukset, herttua?"

"Kuinka, tahdotteko meitä pakenemaan?"

"En suinkaan, Jumala nähköön! — Hän on antanut heidät meidän käsiimme. — He eivät sodi, mutta lähtevät pakoon, ja me tarvitsemme hyvät kannukset, pysyäksemme heidän kintereillään. Siis eteenpäin!"

Kun olimme saavuttaneet La Hiren, olivat englantilaisetkin keksineet läsnäolomme.

Talbot oli jakanut miehensä kolmeen osastoon, ensin etujoukko, sitten tykkiväki ja vihdoin jonkun matkan päässä pääarmeija Falstaffen johdolla. He olivat nyt tulleet tiheiköstä jotenkin avonaiselle kentälle. Talbot järjesti tykistönsä, etujoukkonsa ja viisisataa joutsimiestä pitkin erästä vallitusta, jonka ohi ranskalaisten oli pakko kulkea ja toivoivat voivansa pitää tämän aseman, kunnes pääjoukot ennättäisivät paikalle. John Falstaff kiirehti joukkojansa pikamarssiin, mutta Johanna huomasi heidän tarkoituksensa ja komensi La Hireä vihollista vastaan — ja tämä tapansa mukaan riensikin kuin rajuilma eteenpäin.

Herttua ja Dunois tahtoivat seurata häntä, mutta Johanna sanoi:

"Ei vielä — odottakaa."

He odottivat kärsimättöminä satuloissaan. Mutta Johanna ei liikahtanut paikaltaan — katsoi vain suoraan eteensä ikäänkuin punniten ja laskien joka minuutin ja sekunnin. — Ja koko hänen suuri sielunsa kuvastui hänen silmissään, hänen päänsä ja jalon vartalonsa asennossa. Hän oli niin levollinen ja luja, oman itsensä valtias — ja kaiken toiminnan hallitsija.

Mutta tuolla etäämpänä hyökkäsi La Hire rajusti Falstaffen joukkoja vastaan, hän ahdisti heitä takaapäin ja hänen edessänsä kaatui vihollisia kuin heinää.

"Lempo vieköön, kas nyt he pakenevat!" huudahti joku ihmeissään.

Ja todellakin, Falstaffen urhoolliset joukot läksivät liikkeelle, he kääntyivät Talbotin etujoukkoja kohti ja nämä taas luulivat, että Johanna ajoi heitä takaa, jolloin heidät valtasi suuri kauhu ja he kiiruhtivat pakosalle Talbotin heitä ajaessa.

Nyt oli aika. Johanna kohotti miekkansa ja huusi: "Seuratkaa minua!" painoi päänsä hevosen kaulaa kohti ja kiiti kuin tuuli eteenpäin.

Me seurasimme häntä ajaen takaa vihollisia. Kolme pitkää tuntia kesti tätä ajoa, jolloin me ampumalla, lyömällä ja pistämällä kaasimme maahan vihollisiamme. Paljon saimme myös vankeja, niiden joukossa itse tuon raivostuneen Talbotinkin, joka nyt oli aivan masentunut tappiostaan ja

häviöstään. Vihdoin annettiin lakkautusmerkki. Patayn taistelu oli päättynyt. Johanna d'Arc astui satulasta ja seiso i silmäillen pitkin tuota kauheata sotakenttää ja vaipui ajatuksiinsa.

Sitten hän sanoi:

"Jumala olkoon kiitetty! Hän on tänäpäivänä kovasti lyönyt vihollisiamme." Hetken perästä hän kohotti katseensa ja silmäillen kauvas eteensä hän lausui kuin ajatuksissaan: "Ei tuhanteen vuoteen — ei tuhanteen vuoteen Englannin sotavoima Ranskassa ota takaisin tätä tappiota." Hän seiso i jälleen hetken äänetönnä, sitten hän kääntyi kokoontuneiden kenraalien puoleen, riemun loiste kasvoilla ja jalo kirkkaus silmissä hän lausui:

"Oi ystävät, ystävät, tiedättekö? — ymmärrättekö? Ranska on kohta vapaa!"

"Eikä olisi koskaan vapautunut ilman Johanna d'Arcia!" sanoi La Hire kumartaen syvään häntä, toiset seurasivat ja tekivät samoin. Sitten sotamiehet osasto osastolta kulkivat hänen ohitsensa ja huusivat: "Eläköön, kauvan eläköön Orleansin neitsyt!" Ja Johanna seiso i miekka kädessä hymyillen heidän tervehdykseensä.

Mutta samana päivänä iltapuolella Johanna vielä liikkui sotakentällä kuolleiden ja haavoitettujen joukossa. Meidän miehemme olivat pahasti haavoittaneet erästä englantilaista vankia, joka oli niin köyhä, ettei voinut maksaa lunnaita. Johanna oli etäältä nähnyt tämän ilkityön ja oli rientänyt paikalle, haettanut papin kuolevalle soturille ja pidellen nyt vihollisen päätä helmassaan, koetti helpottaa hänen viimeisiä hetkiään lausuen hänelle lohduttavia sanoja aivan kuin olisi ollut hänen sisarensa, ja kyöneleet vierivät pitkin poskia.

Niin tosiaankin, vaikka Johannan tehtävä oli sotainen ja vaikka näillä retkillä vuodatettiin paljon verta, saattaa häntä verrata rauhan enkeliin, sillä hän tahtoi kaikesta huolimatta lopulta tuottaa vain rauhaa ja rakkautta kansallensa. Tarkottivathan oikeastaan kaikki hänen sotaiset työnsä tuon onnettoman ja tuhoa tuottavan sodan lopettamisesta, sodan, joka sata vuotta oli kestänyt ja hävittänyt Ranskan kauniit kylät autioiksi ja jonka kuluessa satoja tuhansia ranskalaisia oli kaatunut sotatantereelle. Ja olivathan sen ohessa lukemattomat viattomat naiset ja lapset saaneet kärsiä julmaa väkivaltaa, räökkäystä, kaikellaista hätää ja ahdistusta; monta oli murhattu, moni oli kuollut nälkään, viluun ja puutteeseen. Tätä sotaa saattaa verrata julmaan jättiläiseen, joka sata vuotta oli verta himoten käynyt ympäri, etsien kenen se sai niellä. Mutta vihdoin tuli tuo seitsentoista vuotias impi ja lennätti sen kiven, joka vihdoinkin antoi tuolle jättiläiselle kuoliniskun, niinkuin David ennen voitti Goliathin. Patayn taistelu mursi Englannin vallan ja antoi Ranskan kansalle vapauden, jonkatähden tuo päivä, kahdeksastoista päivä kesäkuuta aina on pidettävä pyhänä ja sitä on muistettava maailman loppuun asti.

Kahdeskolmatta luku.

On kerrottu, että sanoma siitä suuresta voitosta, jonka Herra Patayn luona soi Ranskalle, levisi kahdessakymmenessä tunnissa ympäri koko maan. Tätä kuitenkin ei kukaan voi todeksi sanoa, mutta tosi vain on, että se, joka kuuli nämä uutiset, heti kiirehti ilmoittamaan niitä naapurilleen, joka taas vei sanan toiseen taloon tai kylään ja niin kulki tieto edelleen miehestä mieheen, kunnes kaikki maan etäisimmässä sopukassakin sen tiesivät. Ja joka paikassa iloittiin uutisista aivan niinkuin valosta iloitaan, kun se auringon pimennyksen jälkeen taas ilmaantuu täydessä loistossaan. Sillä olihan Ranska kauvan huokaillut toivottomana ja ahdistettuna sellaisessa pimennyksessä, mutta tuo kaikki oli nyt äkkiä poistunut päivän kirkkaan valon ja auringon säteiden esiintyessä.

Huhu saapui Yeuvilleen pikemmin kuin nuo pakenevat englantilaiset. Kaupunkilaiset nousivat yhtenä miehenä vastustamaan heitä, jotka niin pitkän aikaa olivat olleet heidän herroinaan ja sulkiivat porttinsa aivan heidän nenänsä edessä. Sanoma lensi kuin kulovalkea Mont Pipeauhon, Saint-Simoniin ja moneen muuhun linnoitettuun kaupunkiin, joita englantilaiset olivat pitäneet huostassaan — ja joka paikasta läksi sotaväki suin päin pakosalalle peljästyneenä niistä huhuista, joita heille kerrottiin.

Johanna oli pitänyt lupauksensa, näinä muutamina päivinä oli hän karkottanut englantilaiset Loiren rannoilta, murtanut heidän voimansa ja avannut tien Rheimsiin, sillä vaikka vielä monta linnoitettua paikkaa oli vihollisten hallussa, niin voitiin pitää varmana, että ne ilman miekanlyöntiä antautuisivat Ranskan armeijan paikalle saapuessa. Nyt oli siis sopiva aika kuninkaan lähteä Rheimsiin kruunattavaksi, koska se oli viisainta ja enin vahvisti hänen valtaansa. Ei olisi luullut, että kukaan enää olisi voinut vastustaa tätä Johannan vaatimusta ja harrasta toivoa.

Mutta vieläkin estelivät La Tremouille ja arkipiispa, sillä he kovin pelkäsivät oman valtansa

menettämistä kuninkaan kruunauksen jälkeen. Ja kuningas itse kuunteli vielä näitä neuvonantajiaan, sillä vaikka hän tosin iloitsi saaduista voitoista, tahtoi hän itse ennen kaikkea pysyä rauhassa suosikkeineen ja huvituksineen. Tahdottiinhan tosin lähteä Rheimsiin kuninkaan kruunaukseen, mutta arveltiin, että piti vieläkin odottaa sopivampaa aikaa, jolloin kaikki tärkeimmät asiat oli toimitettu.

Johanna sai kuitenkin kuninkaan jälleen sopimaan Richemontin kreivin kanssa ja kuuntelemaan hänen sanojaan, jotka osoittivat suurta sotataittoa ja valtioviisautta, jota juuri nyt Ranskassa tarvittiin. Kuningas rupesi seuraamaan tämän luotettavan ja hallitsijalleen uskollisen päällikön neuvoja ja tämän miehen vaikutuksen alaisena hän sittemmin kehittyi maansa kuninkaaksi.

Näin täytyi vähitellen kuninkaan vääräin neuvonantajain myöntyä myöskin kruunausvaatimukseen, joka koko Ranskan kansan silmissä oli aivan välttämätön, sillä ilman tätä toimitusta ei hän sen silmissä ollut täysivaltainen kuningas. Kaikellaiset valmistukset kuninkaan lähtöön toimitettiin kiireellisesti. Kesäkuun 29 päivänä me läksimme Gienestä, jossa sotajoukot olivat leiriytyneet ja kuningas seurueineen oli siihen liittynyt. Moni maan ylhäisimpiä ritareita ja sotapäälliköitä seurasi kuningasta, kolme tai neljä kuninkaan läheistä sukulaista, arkkipiispa, suuramiraali y.m.

Kolme päivää me levähdimme Auxerren edustalla, joka kaupunki ennen oli kuulunut burgundilaiseen puolueeseen, vaan nyt näytti olevan ystävällinen kuningasta kohtaan, sillä kaupungin porvarit hankkivat sotaväelle ruokavaroja ja lähetystö kävi hänen luonaan kunniatervehdyksellä. Samoin avasi Saint Florentin porttinsa kuninkaalle.

Heinäkuun 4 päivänä olimme lähellä Troyesin kaupunkia. — Tämän nimen me pojat hyvin muistimme, sillä eihän ollut kulunut kuin seitsemän vuotta siitä, kun kotikylässämme, Domrémyssä "Auringonruusu" mustine lippuineen juoksi luoksemme ja kertoi meille häpeällisen uutisen Troyesin sopimuksesta — jossa Ranska lahjoitettiin Englannille, ja meidän kuninkaan tytär naitettiin Agincourtin Teurastajalle. Nämä muistot meitä kovin kiihottivat ja me toivoimme, ettei kaupunkilaisten kanssa ruvettaisi mihinkään keskusteluihin, sillä tahdoimme heti hyökätä kaupunkiin ja polttaa sen. Se oli huolellisesti varustettu ja siinä oli sekä englantilaista että burgundilaista sotaväkeä ja vielä lisäväkeä odotettiin Parisista.

Johanna kehotti sotaväen päällikköä antautumaan, mutta tämä nähtyään, ettei ranskalaisilla ollut tykkiväkeä antoi pilkallisen vastauksen. Viisi päivää kesti neuvottelua. Kuningas aikoi jo heittää kaikki sikseen ja kääntyä takaisin, sillä hän pelkäsi taistelua. Mutta La Hire otti sananvallan kuninkaan neuvonantajilta ja lausui:

"Koska Orleansin neitsyt ensiksi ja innokkaimmin on vaatinut Rheimsiin lähtöä, niin minun mielestäni tässä tulee etupäässä kuunnella hänen mielipidettään, eikä kenenkään muiden neuvoja."

Tämä oli kaikkein mielestä suoraan sanottu. Ja kuningas kutsutti Johannan puheilleen ja kysyi, kuinka kauvan hän luuli kaupungin valloituksen kestävän.

"Kolmen päivän kuluttua kaupunki on meidän."

Silloin lausui kansleri:

"Jos voisimme siihen luottaa, niin odottaisimme vaikka kuusi päivää."

"Jumalan nimessä! — kuutta päivää meidän ei tarvitse odottaa, vaan jo huomenna käymme kaupunkiin."

Sitten hän nousi hevosen selkään ja ratsasti leiriin, huutaen:

"Aseisiin, ystävät — aseisiin! Kiiruhtakaamme kaupunkia valloittamaan!"

Sinä yönä hän itse teki työtä kuin halvin sotamies. Hän määräsi, että vallihauta oli täytettävä risuilla, lankuilla, laudoilla ja mitä vain käsiin saatiin ja siten kyhättävä silta sotaväelle.

Päivän koitteessa Johanna asettui hyökkäävien joukkojensa etunenään ja sotatorvet käskivät rynnäkköön. Mutta samassa hetkessä nostettiin valkea lippu vallille ja Troyesin kaupunki antautui, ennenkun laukaustakaan kuului.

Päivällä ratsasti kuningas Johannan rinnalla ja Paladin kantaen lippua sotajoukkojen etunenässä juhlallisesti kaupunkiin. Ja joukot olivat sangen suuret, sillä joka päivä niihin oli tullut lisäväkeä. Englantilainen sotaväki oli saanut luvan vapaasti lähteä kaupungista ja ottaa mukaansa kaikki tavaransa.

Troyesista kuljimme Châlonsiin, joka kaupunki ilman vastustusta avasi porttinsa kuninkaalle, jonka matkaa todella saattoi verrata juhlakulkueseen. Kaikki tärkeimmät kaupungit sillä välillä, jota olimme

kulkeneet, olivat nyt kuninkaan käsissä, eikä mikään enää estänyt hänen pääsöänsä Rheimsiin, jossa tuo pyhä kruunaustoimitus oli tapahtuva.

Kolmaskolmatta luku.

Heinäkuun 16 päivänä näimme vihdoinkin nuo kauvan kaivatut Rheimsin tuomiokirkon tornit, jotka jo kaukaa kuvastuivat taivaan rannalla. Tätä näkyä koko sotajoukko tervehti korvia huumaavilla ilohuudoilla, mutta Johanna valkeassa sotapuvussaan istui ääneti ratsunsa selässä, kyynelsilmin katsellen eteensä, kasvot ikäänkuin kirkastuneet ja niistä loisti sanomaton ylikuonnollinen ilo, ikäänkuin olisi hän ollut kirkastunut henki, eikä enää ihminen. Hänen suuri tehtävänsä oli päättynyt ja hän oli saanut voiton. Huomenna hän saattoi sanoa: "Nyt sinä, Herra, lasket palvelijasi rauhaan menemään."

Me leiriydimme kaupungin ulkopuolelle, ja nyt alkoivat kiireelliset valmistukset juhlallista kaupunkiin kulkua varten. Arkkipiispa ja suuri lähetystö läksivät ensin; ja heidän jälkeensä tuli joukko joukon perästä, ryhmä ryhmältä kaupunkilaisia, maakansaa, liput liehuivat ja soitto kaikui yli koko tienoon, iloa ja riemua oli ilmassa, toivo täytti jokaisen mielen. Kaiken yötä puuhattiin Rheimsissä, koristettiin kaupunkia, rakennettiin kunniaportteja, ja vanha tuomiokirkko kaunistettiin sekä sisältä että ulkoa erinomaisen juhlalliseksi.

Aamulla varhain me läksimme kaupunkiin: kruunaus oli alkava klo 9 samana päivänä. Aamu oli erittäin kaunis, kirkas auringon loiste valaisi kaikki, mutta ilma oli raitis ja viileä. Sotajoukot kulkivat juhlarassissa ja olivat kauniit katsella, kun he vapaasti astuivat tuolle rauhalliselle kruunauspaikalle.

Johanna istui mustalla ratsullaan kaikkein sotapäällikköjen keskellä, ja tuntui kuin olisi hän viimeisen kerran ratsastanut joukkojensa kanssa, sillä hän oli sanonut, ettei enää tahtoisi jatkaa sotilaana olemista. Sotamiehet tiesivät tämän ja näytti kuin joku surumielinen tunnelma olisi vallannut heidät kaiken ilonkin keskellä. Kun he kulkivat tuomiokirkon ohi, kohottivat he oikean kätensä tervehdykseksi, mutta käänsivät samalla katseensa Johannaan kohti ikäänkuin sanoakseen: "Jumala sinua siunatkoon, jää hyvästi!" Johanna näytti liikutetulta ja pyyhkäisi tuon tuostakin silmiään nenäliinallaan.

Me ratsastimme nyt kuninkaan asunnolle, arkkipiispan kesäpalatsiin; pian oli hän saatettu ja me palasimme jälleen sotaväen luo. Nyt virtasi joka taholta maalaiskansaa kaupunkiin ja kokoontui mustanaan molemmille puolille tietä, sillä jokainen tahtoi, niinkuin usein ennenkin, nähdä Johannaan. Nuoret tytöt ja vaimot olivat juhlan kunniaksi pukeutuneet valkeisiin vaatteisiin, punainen vyö vyöllä. He ojensivat kyynelsilmin valkeita liljoja ja kukkavihkoja Johannalle, kukkia he levittivät hänen tielleenkin ja kaikki miehet paljastivat päänsä hänelle.

Kaupunki oli nyt juhlallisessa asussa, kansaa kulki mustanaan juhlapuvuissa, akkunatkin olivat täynnä uteliaita katselijoita, joista moni oli kaukaakin kiiruhtanut tähän suureen juhlaan. Kaikki talot olivat kaunistetut, jokainen perheen emäntä oli etsinyt kirstuistaan kauneimmat, punaiset ja kullalla kirjaillut vaippansa, tapettinsa ja liinansa, joilla oli kaunistanut akkunansa, seinänsä ja ulkoparvekkeensa, eikä kukaan tahtonut näyttää toistaan huonommalta.

Varhain aamulla oli komea juhlakulkue lähtenyt arkkipiispan palatsista noutamaan St. Remin kirkosta pyhää öljyastiaa, joka tarun mukaan oli kuningas Clovisin kruunauksessa lähetetty suorastaan taivaasta, josta eräs valkea kyyhkynen sen oli nokassaan tuonut merkiksi siitä, että kuningas oli tullut kristityksi. Sen jälkeen oli sitä käytetty kaikissa kuninkaan kruunauksissa Ranskassa. Tästä olin jo lapsena kuullut puhuttavan, tarun oli tuo hurskas isä Fronte Domrémystä kertonut, jonkatähden hyvin hartaana ja pyhä pelko mielessä nyt valmistauduin katselemaan tuota pyhää, taivaasta tullutta esinettä, jota itse Herra Jumala ja pyhimykset olivat käsissään pidelleet.

Kulkueeseen kuului itse arkkipiispa täydessä virkapuvussaan, kädessä paimensauva, päässä piispan hiippa, häntä seurasi muita ylhäisiä hengen miehiä ja saattojoukkona ratsain viisi kuninkaan valitsemaa aatelismiestä täydessä asussa kantaen vaakunakilvillä koristettuja lippujaan. Nämä jalot herrat olivat tehneet valan ja siinä luvanneet tuoda tämän pyhän öljyastian takaisin talletuspaikkaansa.

Kun kulkue oli saapunut pyhän Remin kirkolle, pysähdyttiin portille, joka oli avattu selki selälleen, ja kirkosta kuului urkujen soittoa ja juhlallisen virren veisuuta, ja sitten nähtiin pitkä jono tulen valoja pimeästä kirkosta lähestyvän heitä. Nyt tuli apotti seurueineen kantaen pyhää öljyastiaa ja ojensi sen hyvin juhlallisesti arkkipiispalle, joka saattojoukkoineen jälleen kääntyi tuomiokirkolle ja heidän kummallakin puolellaan kumartui väkijoukko maahan hartaasti rukoillen.

Seurue kulki tuomiokirkon vasemmasta juhlaportista sisään ja kun he astuivat kirkonovesta, kaikui urkulehteriltä ihana ylistysvirsi, jonka säveleet täyttivät kirkon mahtavat holvit. Kansaa oli

tuhatlukuisena kokoontunut kirkkoon, mutta pääkäytävä vain oli jätetty tyhjäksi. Tätä käytävää myöten kulki nyt arkkipiispa, sekä kaikki tuomiokirkon papit ja palvelijat ja heitä seurasi ratsastaen nuo viisi loistokkaasti puettua aatelismiestä lippuineen. — Se oli komeaa nähdä eikä sitä aivan helposti unohda.

He ratsastivat hiljaa askel askeleelta aina kuoriin asti, ainakin neljäsataa askelta sisäänkäytävästä niinkuin sanottiin. Tässä arkkipiispa seisahtui ja kääntyi juhlallisesti siunaten heitä, jolloin he kumartuivat niin syvään, että kypäritöyhdyt melkein koskettivat hevosten harjoja, jonka jälkeen he niin taitavasti ohjasivat ratsujaan, että nämä takaperin käyden kulkivat jälleen pitkin käytävää ovelle asti, jonka jälkeen he uljaasti, hevoset takajaloilleen nousten kääntyivät ja karauttivat pois, joka kaikki oli sangen hauskaa ja komeaa katsella.

Nyt oli kaikki hiljaista, niin että saattoi kuulla kärpäsen surisevan ja tuntui kuin olisi jotakin odotettu. Ennen pitkää kuului voimakkaita rummunlyöntejä ja holvikäytävässä, läntisellä ovella nähtiin Johanna ja kuningas. Hitaasti ja arvokkaasti he lähestyivät kuoria kansan ilohuutojen kaikuessa ja urkujen ja kuorilaulujen säveleet täyttivät ukkosen pauhuna korkeat holvit. Kuninkaan ja Johannan jälessä kulki Paladin, kantaen pyhää ja kuuluisaa lippua, joka oli johtanut meitä niin moneen taisteluun ja voittoon. Hän oli uljas mies ja hyvin juhlallisen ja tyytyväisen näköinen, sillä hän tiesi herättävänsä huomiota loistavassa puvussa.

Hänen jälessään kulkivat kukin arvonsa jälkeen, ensin prinssit, sitten ylimykset, Laonin, Châlonsin ja Orléansin piispat, hoviherroja, aatelismiehiä ja ritareja loppumattomiin, kaikki loistavissa, komeissa puvuissa. Heidän joukossaan ennen muita huomattiin ne sotapäälliköt, jotka olivat seuranneet Johannaa hänen voittoretkellään ja heidät nähdessään kaikuivat riemuhuudot vieläkin voimakkaampana, kansa nimitti heitä sankareikseen, La Hireä, Orleansin Bastardia he mainitsivat nimeltä ja toivottivat heille pitkää ikää ja menestystä.

Kun juhlakulkue oli kokoontunut kuoriin ja kaikki asettuneet paikoilleen, alkoivat nuo juhlalliset kruunausmenot sen kirkkokaavan mukaan, jota vanhastaan oli käytetty semmoisissa tilaisuuksissa ja kestivät monta tuntia. Johanna seisoi kaiken aikaa kuninkaan rinnalla lippu kädessä. Vihdoin tuli se hetki, jolloin kuningas valan tehtyään voideltiin pyhällä öljyllä, jonka jälkeen eräs valtakunnan ylimyksistä polvistuen ojensi hänelle samettipatjalla olevaa kruunua. Kuningas näytti kaikkein ihmeeksi hetken epäilevän, sillä vaikka hän jo oli ojentanut kätensä, ei hän heti siihen tarttunut. Jumala vain yksin tietää, mitä hän ajatteli, mutta varmaa vain on, että hänen katseensa sillä hetkellä kohtasi Johannan katsetta, joka nyt loisti ilosta ja kiitollisuudesta, ja silloin hänkin oli kuin muuttunut ja tarttui hymyillen kruunuun ja kohotti sen rohkeasti, kuninkaallisen arvokkaasti päähänsä.

Nyt puhkesi ääretön, korvia huumaava ilo valloilleen, kansa riemuitsi, rummut pärisivät, urut soivat, kirkonkellot kumisivat ja kanuunat paukkuivat. Kaikki Johannan unelmat ja toiveet olivat nyt toteutuneet, Ranskalla oli nyt kruunattu kuningas ja vihollisen valta oli murrettu. Hän oli kuin henkiolento, yliluonnollinen riemu loisti hänen silmistään, kun hän polvistui kuninkaan eteen ja kynnelsilmin, vapisevin huulin lausui:

"Nyt, armollinen kuningas, on Jumalan tahto tapahtunut, joka armossaan käski minua johdattamaan teidät Rheimsiin, jotta siellä saisitte vastaanottaa esi-isäinne kruunun, joka oikeastaan kuuluukin teille eikä kellekään muille. Olen täyttänyt sen toimen, johon minut oli valittu ja rukoilen nyt nöyrästi, että saisin palata takaisin kotipuoleeni, äitini luokse, joka on köyhä ja vanha ja tarvitsee minua!"

Kuningas nosti hänet ylös, ylisti jalosti hänen urhoollisuuttaan ja hänen suuria tekojaan, vahvisti juhlallisin sanoin hänen korotuksensa kreivilliseen arvoon ja oikeuksiin. Sitten hän lisäsi:

"Te olette pelastanut valtakunnan ja kruunun suurimmasta hädästä. Puhukaa suoraan — pyytäkää mitä tahdotte ja se suodaan teille, vaikka se koituisi koko valtakuntaan."

Tämä oli kaikkein mielestä jalomielistä, kuninkaallista puhetta. Johanna polvistui jälleen ja sanoi:

"Jalo herra kuningas, minä pyydän, että Te armollisesti säätäisitte minun köyhän, sodan tähden kovin kärsineen kotikyläni asukkaat vapaiksi kaikista veronmaksuista."

"Olkoon sanainne mukaan. Mitä vielä?"

"Ei mitään muuta."

"Eikö todellakaan muuta."

"Ei minulla ole muita toiveita."

"Mutta ettekö todellakaan toivoisi vielä jotakin. — Sanokaa vapaasti, elkää peljätkö."

"En, armollinen kuningas, minä en toivo enää mitään muuta."

Kuningas oli hetken vaiti, ikäänkuin mielessään punniten tätä harvinaista vaatimattomuutta ja itsekkäisyydestä vapaata mieltä. Sitten hän kohotti päätänsä ja sanoi:

"Hän on voittanut kuningaskunnan ja kruunannut sen kuninkaan; ja hän ei pyydä eikä tahdo vastaanottaa muuta kuin tuon vähäpätöisen palkinnon — eikä sekään tuota etua hänelle itselleen, vaan muille. Mutta vaikka hänelle ei saatakaan millään lahjoilla palkita sitä hyvää, mitä hän on koko kansallemme toimittanut, niin olkoon edes hänen pyyntönsä täytetty. Nyt, tästä hetkestä, olkoon Johanna d'Arcin, Ranskan pelastajan, Orleansin neitsyen syntymäseutu ja kylä ainiaaksi vapaana kaikista veronmaksuista, ulosotoista ja taksoituksista."

Näin toteutuivat Johannan sanat, kun hän vielä lapsena kodissa ollessaan meille lapsille sanoi pyytävänsä kotikyläänsä veroista vapaaksi, jos se armo hänelle suotaisiin. Ja nyt ajattelin, että kaikesta maailman kunniasta ja loistosta huolimatta, hän yhä oli tuo sama, vaatimaton, jalo olento kuin silloinkin.

Kuninkaiden sanat ja lupaukset eivät useinkaan pidä paikkaansa, mutta kaikille uskollisille ranskalaisille on aina mieluista muistaa, että tämä kuninkaan lupaus, jonka hän nyt kiitollisuudesta Johannaa kohtaan antoi, on pysynyt voimassa näihin päiviin asti. Kolme seitsemättäkymmentä vuotta on siitä ajasta kulunut, kolme seitsemättäkymmentä kertaa ovat veronkantajat käyneet naapurikylissä, mutta Domrémy on aina ollut niistä herroista vapaana. Kolme seitsemättäkymmentä verolistaa on siitä ajasta täytetty, jotka listat kaikki ovat talletetut kuninkaan arkistossa. Näissä listoissa on joka sivulla päällekirjoituksena jonkun kaupungin, pitäjän tai kylän nimi, jonka jälkeen on tarkka luettelo veronmaksajien nimistä, säädyistä ja verosummasta sen järjestyksen mukaan kuin vanhastaan on ollut tapana. Mutta sillä sivulla, jonka päällekirjoituksena on "Domrémy", on tyhjä paikka, siihen on vain kirjoitettu muutama sana, näin:

Domrémy

Rien — á cause de La Pucelle.

"Ei mitään, neitsyen tähden." Tätä lyhyttä ja yksinkertaista lausetta ei varmaankaan kukaan oikea ranskalainen voi lukea liikutuksesta ja vuodattamatta kyyneleitä kiitollisena muistaessaan jalointa kansalaistaan, josta historian aikakirjat tietävät kertoa. [Lupaus pidettiin rikkomatta ja Domrémy'n kylä sai nauttia yllämainittuja etuja kolmesataa neljäkymmentä vuotta. Vasta vallankumouksen aikana ne unhoitettiin eikä niitä sitten enää ole uudistettu, vaikka kyllä paljon muuta, jota hän ei pyytänyt, on tehty Johannan muiston säilyttämiseksi. — Kääntäjä, Mark Twain.]

Neljäskolmatta luku.

Kello kahden aikana iltapäivällä olivat kruunausjuhlallisuudet lopussa ja loistava juhkakulkue läksi kirkosta äärettömän riemun raikuessa. Kuningas ja Johanna kävivät nytkin etupäässä ja joka paikassa kaduilla kumartui kansa maahan heidän molemmilla puolillaan, siten kunnioittaen laillista hallitsijaansa ja Ranskan vapauttajaa. Mutta kun tulimme lähelle arkkipiispan palatsia, *Zebra* nimisen majatalon kohdalle, huomasimme ihmeeksemme kaksi talonpoikaispukuun vaetetettua miestä, jotka seisovivat suorina ja hämmästyneinä tuijottaen eteensä, ikäänkuin olisivat äsken unesta havahtuneet. Kaksi aseenkantajaa lähestyi heitä ja aikoi noille moukille opettaa kohteliaampaa käytöstapaa, mutta samassa huudahti Johanna ilosta, hyppäsi satulasta ja kiiruhti miesten luo, syleili itkien vanhempaa heistä, puhutteli heitä hellästi ja iloisesti. Nämä miehet olivat hänen isänsä ja enonsa Laxart.

Utinen levisi nopeasti ja kaikki tahtoivat nyt nähdä ja tervehtiä molempia vanhuksia, jotka äkkiä huomasivat olevansa ylistysten ja kiitosten esineenä. Kuningaskin käski armollisesti, että he tuotaisiin hänen luokseen ja salli heidän suudella hänen kättään ja sanoi Jacques d'Arcille:

"Kiitä Jumalaa kaikkivaltiasta, joka on antanut sinulle tuollaisen tyttären."

Sitten hän kutsutti Rheimsin pormestarin luokseen ja käski hänen pitämään huolta, että nämä Johannan sukulaiset pidettäisiin hänen ja valtakunnan vieraina; ja myöhemmin hän lahjoitti kummallekin komean, satuloidun ratsuhevososen sekä muita kuninkaallisia antimia.

Kaupungin puolesta pidettiin sinä päivänä suuret juhlapidot kuninkaan ja Johannan kunniaksi, johonka hoviväki ja kaikki kaupungin ylhäisimmät ottivat osaa. Johannan isä ja enokin kutsuttiin niihin, mutta nämä pyysivät, että heille suotaisiin anteeksi, jos eivät tulisi mukaan, vaan että heidän annettaisiin juhlasalin lehteriltä katsella kaikkea sitä loistoa ja komeutta, jota eivät voineet mielessäänkään kuvailla. Ja niin he sitten tekivätkin ja heitä liikutti niin, että kyyneleet valuivat pitkin

kasvoja nähdessään kaikkea sitä kunniaa, jota osoitettiin heidän lemmikilleen ja kuinka lapsellisen viattomana ja pelottomana hän istui kaiken loiston keskellä.

Kohta Johannan levollinen mieliala kuitenkin muuttui. Nuo kuuluisat sotaherrat istuivat kuninkaan läheisyydessä ja keskustelivat jotenkin äänekkäästi, kun kuningas viittasi hiljaisuutta, kunnes syvä äänettömyys vallitsi. Sitten kuului kaunis, sointuisa laulunääni ja meidän vanha, yksinkertainen laulumme "L'Arbre Fée de Bourlemont" kaikui juhlasalissa. Johanna kumartui, painoi kasvonsa käsiinsä ja itki. Hänestä tuntui kuin kaikki loisto ja komeus olisi kadonnut hänen ympäriltään ja hän olisi jälleen lapsena paimentamassa lampaitaan kotikylässään.

Tämä suloinen yllätys oli kuninkaan keksimä ja osoitti, että hänen luonteessaan oli hienotunteisuutta ja hellyyttä.

Juhlapäivällisten jälkeen, myöhemmin illalla läksimme me, Johannan veljet, Paladin, Noel Rainguesson ja minä *Zebra* nimiseen majataloon, siellä viettääksemme iltaa molempain vanhusten kanssa Domrémy'n kylästä. Tahdoimme heidän mukanaan lähettää rakkaita terveisiä kaikille kotonaolijoille ja kuulla myös uutisia sieltä.

Emme olleet siellä kauvan istuneet, ennenkun Johanna itse saapui sinne erään palvelijan seuraamana, joka kantoi lahjoja vietäväksi hänen äidilleen ja kaikille vanhoille lapsuuden ystäville. Ystävällisesti tervehti Johanna meitä kaikkia ja käski meidän jälleen istua, sillä olimmehan tietysti hänen ylhäisen asemansa ja säätynsä tähden jääneet seisomaan hänen läsnäollessaan. Itse istui hän molempain vanhusten viereen, otti heidän kätensä omiinsa ja puhutteli heitä hellästi ja rakkaasti ja sanoi, ettei hän toivonut suurempaa onnea kuin saada palata kotiin heidän kanssaan ja siellä elää loput päivänsä. Mielellään sanoi hän luopuvansa sotilaselämästä, joka hänestä oli varsin vastenmielistä ja täynnä suurinta kärsimystä, sillä hän ei saattanut kylmäverisesti nähdä ihmisten tuskia, ja jos vain kuningas, hänen herransa, sallisi, ei hän enää päivääkään viipyisi sotakentällä. Hän sanoi nyt toimittaneensa sen tehtävän, johon hänen äänensä olivat häntä käskeneet ja arveli, että Jumala varmaankin valitsisi toisia välikappaleita, joiden kautta hän johtaisi sodan onnelliseen loppuun, jos niin olisi hänen hyvä tahtonsa.

Mutta siitä hän nyt ei tahtonut enempää puhua, vaan hän halusi kuulla jotakin äidistään ja rakkaista kotonaolijoista. Ja nyt otti isä Jacques esille ne lahjat, jotka äiti ja isä Fronte olivat Johannalle lähettäneet. Vaikka ne eivät olleet mitään kallisarvoisia kappaleita, ainoastaan palanen taivaansinistä silkkinauhaa ja lyijyinen mitali, johon oli piirretty pyhän neitsyt Maarian kuva, niin hän otti ne vastaan iloiten ja kyyneliä vuodattaen ja suuteli niitä moneen kertaan, ikäänkuin olisivat ne olleet hänelle rakkaampia kuin kaiken maailman aarteet. Sitten hän ripusti mitalin kaulaansa ja kiinnitti nauhan kypäriinsä, ja sanoi, että ne aivan varmasti antaisivat hänelle lohdutusta ja siunausta, jos hänen vielä piti sotaan lähteä.

Ennenkun Johanna ehti rauhoittua liikutuksestaan, saapui kuninkaan sanansaattaja tuoden Johannalle kirjeen, jonka minä luin hänelle. Tässä sanoi kuningas, neuvoteltuaan sotapäällikköjensä kanssa, tullessaan siihen päätökseen, että Johannan piti pysyä sodan ylipäällikkönä ja pyysi häntä peruuttamaan erohakemuksensa ja viipymättä saapumaan sotaneuvotteluun. Nyt kuului aseiden kalsketta, komennussanoja ja teräkseen puettujen miesten astuntaa. Johannan kunniavartio seiso i talon edustalla.

Syvä surumielisyys ilmeni hetkeksi hänen kasvoilleen, mutta pian oli tuo kotiinikäväivä tyttö jälleen voittanut mielialansa ja hän oli taas sodan ylipäällikkö, Johanna d'Arc.

Viideskolmatta luku.

Johannan käskyläisenä ja kirjurina seurasin häntä neuvotteluun. Nyt, niinkuin usein ennenkin, täytyi minun ihmetellä Johannan arvokasta, ylevää käytöstä, joten hän ujoudestaan ja halvasta säädystään huolimatta saattoi olla ylimysten seuralaisena, jotka myöskin käyttäytyivät häntä kohtaan niin kunnioittavasti, etteivät olisi voineet kuningatarta tai ruhtinatarta sen arvokkaammin kohdella.

Kun hän nyt astui saliin, johon kuningas ja hänen etevimmät sotapäällikkönsä ja neuvonantajansa olivat kokoontuneet, meni hän kohteliaasti ja ritarillisesti heitä tervehtien sen pöydän luo, jonka ympärillä he istuivat ja jäi siihen seisomaan, tarkastellen jokaisen kasvoja, ikäänkuin olisi tahtonut tutkia heidän sisimpiä ajatuksiaan. Ja minusta tuntui kuin hänen katseensa olisi toisiin vaikuttanut sytyttävän soihdun tavoin, toisiin taas kuin kuluttava tuli. Sitten hän lausui hyvin vakavasti, vaikka hänen äänessään oli jaloa suuttumustakin, joka nostatti veren joidenkuiden kasvoille, joskaan he muuten eivät hevillä punehtuneet:

"Kuningas on itse kutsunut minut sotaneuvotteluun. Mutta minun mielestäni ei tässä tarvita pitkiä

neuvottelija, koska te, hyvät herrat ja ritarit, niinkuin minä ja kaikki kuninkaan uskotut ja rehelliset palvelijat, jotka todellakin tahdomme hänen ja valtakunnan parasta, varmaankin olemme yhtä mieltä siinä, että meidän on valittava ainoastaan yksi tie: tie Pariisiin!"

Nyt löi La Hire hyväksyvästi nyrkkinsä pöytään ja toiset sotapäälliköt näyttivät olevan samaa mieltä. Mutta La Tremouille kalpeni suuttumuksesta ja tuo ulkokullattu kettu, arkkipiispa, Ranskan kansleri, lausui mielistelevästä hieroen hitaasti käsiään, joissa sormukset välkkyivät:

"Ylhäinen kenraalimme ei taida tietää, että me äskettäin olemme neuvotelleet Burgundin herttuan kanssa neljäntoista päivän aselevosta, jonka jälkeen hän näyttää olevan taipuvainen antamaan Parisin kuninkaan käsiin ilman miekan lyöntiä. Asiain näin ollen on kenties viisainta ja kohteliaampaakin odottaa ylhäisen herttuan vastausta, ennenkun meidän puoleltamme mihinkään toimiin ryhdytään."

Johanna vastasi varmasti häneen kiinnittäen katseensa:

"Tämä asia ei ole minulle tuntematon, vaikka olette koettaneet sitä minulta salata. Luulin toki, että te, herra kansleri, ette niin avonaisesti tahtois puhua tuosta häpeällisestä asiasta tällaisessa seurassa, jossa urhoolliset ja rehelliset miehet ovat neuvottelemassa valtakunnan ja kuninkaan todellisesta onnesta. Teidän neuvottelunne ja sopimuksenne perustusta voi nimittää vain kahdella sanalla."

"Ja mitkä ne olisivat, armollinen kenraali?"

"Pelkuruus ja kavaluus — ei muuta."

Nyt löi La Hire jälleen nyrkkinsä pöytään ja näytti kuin kuninkaankin silmissä olisi joku tyytyväisyyden ilme väikkynyt. Mutta kansleri nousi vihastuneena istualtaan ja sanoi:

"— Ylhäinen kenraali — minä vetoon kuninkaaseen."

Kuningas pyysi viitaten kädellään häntä jälleen istumaan ja lausui:

"Rauhoittukaa, jalo herra. Hän on oikeassa — hänen mielipidettään olisi pitänyt kuulla, ennenkun mihinkään toimiin tässä asiassa olisi ryhdytty. Puhukoon hän nyt vapaasti."

Johanna puhui, vaikka arkkipiispa ja La Tremouille kiinnittivät häneen vihaiset ja pahansuovat katseensa: "Teidän luvallanne, jalo herra kuningas, tahdon vielä kerran toistaa äsken lausumani sanat. Se, joka nyt neuvoo viivyttelämisiin ja sopimukseen, on Jumalan nimessä, pelkuri tai kavaltaja, joka ei katso kuninkaan eikä kansan parasta. Nyt on jo liian paljon aikaa kulutettu turhissa puheissa ja keskusteluissa, joista ei ole mitään hyötyä ollut. Niiden aikana ovat englantilaiset vain ehtineet hankkia uusia sotavoimia, joita on paljon vaikeampi voittaa, kuin jos olisi nopeasti ryhdytty valloitukseen. Minä vannotan sentähden teitä, jalo herra kuningas, esi-isäinne pyhän kruunun nimessä, joka tänäpäivänä on teidän päähänne asetettu, että te jo huomenna käskisitte meitä viipymättä lähtemään Parisia kohti. Kahdessakymmenessä päivässä on se meidän käsissämme, ja kuudessa kuukaudessa olemme me ajaneet englantilaiset maasta. Ei puolta vuottakaan tarvita näihin toimenpiteisiin — mutta jos tässä menetetään aikaa, niin tuskin kaksikymmentä vuottakaan riittää vihollisen maasta karkoittamiseen. Sanokaa vain sana, herra kuningas, ja minä, samoin kuin kaikki nämä jalot herrat ja ritarit, jotka jo ovat urhoollisuuttaan osoittaneet teidän palveluksessanne, olemme valmiit —"

Tässä hänet keskeytti arkkipiispa, joka vihasta väristen huudahti:

"Mutta sopimus! — sopimus! — Minä pyydän, majesteetti, ajatelkaa, kuinka loukkaisimme ylhäistä Burgundin herttuaa, jos nyt ryhtyisimme sotatoimiin odottamatta hänen vastaustaan. Tämä sopimus saattaa olla hyvinkin —"

"Sopimus, sanotte te, arvoisa herra? — Tuo sopimus, jossa Burgundin herttua ilman miekan lyöntiä suostuisi luovuttamaan Parisin kuninkaalle? — Ymmärtäähän sen lapsikin, ettei hän kaikista kauniista sanoista huolimatta voi eikä saa luvata mitään sellaista. Hän nyt voisi antaa Parisia kuninkaan käsiin! — Tuota nyt todellakin suuri Bedford pilkallisesti nauraisi. Pitäisi sokeankin nähdä, ettei tässä ole muusta puhetta kuin halpamaisesta sotajuonesta, jotta Bedford saisi enemmän aikaa kokoamaan sotavoimiaan ja varustautumaan meidän hyökkäystämme vastaan. Sentähden sanonkin nyt suoraan kaikkein kuullen sitä miestä kavaltajaksi, joka sellaista ehdottaa ja puoltaa. Vielä kerran rukoilin, minä vannotan teitä kaiken pyhän nimessä — elkää kuunnelko sellaisia, vaikkapa ylhäisiäkin neuvonantajia, vaan kuunnelkaa ennemmin niitä uskollisia palvelijoitanne, jotka minä hetkenä tahansa tahtovat uhrata henkensä ja verensä teidän ja valtakunnan hyväksi. Sanokaa ainoastaan sana — —"

"Tuo on mielettömyyttä, herra kuningas!" huudahti arkkipiispa. "Me emme uskalla emmekä voi mitään tehdä, ennenkun olemme kuulleet Burgundin herttuan vastauksen. Meidän täytyy neuvotella —"

"Niin — *miekalla*", sanoi Johanna rohkeasti.

Kaikki sotaherrat nousivat nyt kuin yksi mies ja hyvä huutoja kuului ja La Hire toisti vielä karkealla äänellään: "Niin miekalla! Jumalan nimessä, tuo on musiikkia." Kuningaskin veti miekkansa, ojensi sen Johannalle, sanoen:

"Kuningas antautuu. Viekää tuo Pariisiin." Ja nyt kaikuivat jälleen hyvähuudot, ja päättynyt oli tuo kuuluisa, historiallinen sotaneuvottelu, josta sittemmin on niin monta tarinaa kerrottu.

Kuudeskolmatta luku.

Yö oli jo puolessa ja päivä oli ollut pitkä ja rasittava useimmille, mutta Johanna ei muistanut väsymystä eikä ajatellut lepoa. Sotapäälliköt seurasivat häntä hänen asuntoonsa ja siellä hän joutuisasti ja päättävästi antoi heille käskynsä. Sanansaattajat ratsastivat edes takaisin hiljaisia katuja ja ennen pitkää kuului rumpujen pärinää ja torvien toivotusta; sillä etujoukot olivat saaneet käskyn lähteä matkaan jo aamun koitteessa.

Varhain aamulla läksi Johanna majataloon, jossa hänen isänsä ja enonsa oleskelivat, ja kyyneleitä vuodattaen lausui heille jäähyväiset. Nämä läksivät sitten komeine, kuninkaan lahjoittamme hevosineen ajamaan kotikyläänsä, sillä he tahtoivat ensimmäisinä tuoda Domrémyn asukkaille sen ihmeellisen uutisen, että he kaikiksi ajoiksi olivat vapautetut veronmaksuista, jotka tähän asti olivat olleet heille niin suureksi rasitukseksi.

Päivän koitossa läksi etujoukko liikkeelle; vähän myöhemmin seurasi vielä osasto miehiä ja toiset olivat valmiina lähtöön. Mutta nyt saapui Burgundin herttuan lähettiläs ja meidän täytyi jäädä vielä seuraavaan päivään. Mutta Johanna oli varuillaan ja hän sai sillä kertaa asioihin niin paljon vaikutetuksi, että lähettiläs sai mennä tyhjin toimin takaisin. Heinäkuun 1 päivänä me vihdoinkin läksimme ja kaksi päivää sen jälkeen eteni kuningas ilman vastusta Soissonsiin, jossa hän sitten toimettomana viivytteli kuusi päivää. Hänen muka piti tehdä toivoretki pyhän Marcoulin kirkkoon. Näin menetettiin aikaa Bedfordin hyväksi, joka tiesi mitä tehdä sillä välin.

Kun vihdoinkin taas saimme käskyn lähtöön, huomasimme selvästi, että Johannan viholliset olivat salaa saaneet toimeen juonia häntä vastaan. Kuningas ilmoitti, että tuo ajottu aselepo Burgundin herttuan kanssa nyt oli tehty, jonkatähden Rheimsissä päätetty valloitusretki oli lakkautettava ja hovi ja sotajoukot palautettavat Gieniin, jossa piti odottaa, milloin herttua näkisi hyväksi jättää Parisin kuninkaan käsiin. Meidän täytyi siis suru ja suuttumus mielissä kääntyä etelää kohti, mutta emme ennättäneet etemmäksi kuin Braihin, jossa englantilaiset pitivät linnaa hallussaan, niin kuningas jälleen muutti mielensä ja käski taas kääntymään Pariisiin.

Johanna saneli kirjeen Rheimsin asukkaille, jotka olivat kirjoittaneet ja kysyneet häneltä syytä sotatointen viivyttelämiseen. Hän kertoi, että kuningas oli tehnyt aselevon Burgundin herttuan kanssa, mutta ettei hän ollut siihen tyytyväinen eikä tiennyt, tulisiko hän sitä pitämään. Jos hän sen pitäisi, niin olisi se vain kuninkaan kunnian tähden. [De cette trève, qui a été faite, je ne suis pas contente et je ne sais si je la tiendrai. Si je la tiens, ce sera seulement pour garder l'honneur du roi. Kääntäjä, Mark Twain.]

Lapsi parka, hänen täytyi yhtäaikaa taistella Englantia, Burgundia ja ranskalaisia salajuonia vastaan — se oli liikaa. Kahta ensimmäistä hän ei olisi peljännyt, mutta salaliittoa, sitä vastaan ei voi kukaan taistella, ja se haavoittaa syvästi hellätunteista uhriaan. Niinpä Johannaakin suretti tuo viivytteläminen ja päätösten alituinen muuttelaminen ja hän oli alakuloinen ja kyyneleet nousivat herkästi silmiin. Kerran sanoi hän vanhalle, hyvälle ystävälleen, Orleansin Bastardille:

"Voi, jos saisin heittää tämän sotapuvun ja mennä takaisin isäni ja äitini luo ja paimentaa jälleen lampaitani sisareni ja veljeni kanssa, jotka tulisivat niin iloisiksi nähdessään minut!"

Elokuun 12 päivänä me leirydyimme Dampmartinin lähellä. Myöhemmin oli meillä kahakka Bedfordin etujoukkojen kanssa ja huomenna toivoimme suurta taistelua, mutta Bedford kaikkine joukkoineen oli yöllä lähtenyt pois ja kääntynyt Parisia kohti.

Compicgne antautui ja Englannin lippu vedettiin alas. Neljäntenätoista päivänä olimme Senlisiin luona. Bedford oli asettunut vastarintaan, lujaan asemaan. Me menimme häntä vastaan, mutta emme saaneet häntä taisteluun avonaisella kentällä, vaikka hän oli sen luvannut. Hän tahtoi odottaa huomiseen, mutta yöllä hän jälleen oli lähtenyt tiehensä. Nyt olimme sen alueen herroina.

Elokuun 23 päivänä Johanna komensi Parisin piiritykseen. Kuningas neuvonantajineen ei ollut siihen tyytyväinen, vaan kääntyi Senlisiin, joka myös oli antautunut. Muutamassa päivässä valloitettiin moni vahva varustus. Englantilaisten valta kukistui kukistumistaan. Mutta yhä vieläkin kuningas horjui ja

epäili, ja pelkäsi, kun lähestyimme pääkaupunkia.

Elokuun 26 päivänä 1429 Johanna leiriytyi St. Denisiin ja aikoi ennen pitkää hyökätä Pariisiin.

Mutta kuningas yhä viivytteli ja pelkäsi. Jos hän vain olisi ollut mukanamme ja olisimme voineet käyttää hänen käskyvaltaansa! Bedford oli hajoittanut voimansa ja lähettänyt suuren osan joukostaan Normandiaan. Jospa vain kuningas olisi jouduttanut ja saapunut luoksemme tällä otollisella hetkellä!

Seitsemäskolmatta luku.

Sana sanan jälkeen lähetettiin kuninkaalle, ja hän lupasi tulla, mutta ei tullut. Vihdoin läksi Alençonin herttua häntä puhuttelemaan ja kuningas lupasi jälleen saapua, vaan ei hän sitäkään lupasta pitänyt. Näin kului yhdeksän päivää; vihdoin syyskuun 7 päivänä hän saapui St. Denisiin.

Mutta tällä ajalla olivat viholliset jälleen rohkaisseet mielensä, sillä senhän kuninkaan horjuva käytös vaikutti. Englantilaiset olivat myös ehtineet vahvistaa kaupungin puolustusasemia. Mutta Johanna ja hänen sotapäällikkönsä eivät kuitenkaan epäilleet kaupungin valloittamista. Johanna komensi hyökkäykseen kello 8 seuraavana aamuna. Hän oli järjestänyt tykistön hyvään asentoon ja se alkoi pommittaa ulkovarustusta St. Honoren portilla. Kun se oli kylliksi ruhjottu, toivotettiin väkiryynnäkköön ja ulkovarustus otettiin ensi hyökkäyksessä. Sitten me siirryimme eteenpäin itse porttia valloittamaan ja ryntäsimme yhä uudestaan sitä vastaan, Johanna lippuineen etunenässä, savupatsaat ympäröivät meitä ja nuolia sateli joka puolella.

Mutta viimeisessä hyökkäyksessä, jossa toivoimme varmasti saavamme portin valloitetuksi, kaatoi vihollisen joutsimiehen nuoli Johannan, ja samassa meidän miehet joutuivat pakokauhun valtaan, sillä mitä ymmärsivät he ilman häntä?

Johanna ei kuitenkaan suostunut peräytymään, vaan pyysi, että komennettaisiin uuteen hyökkäykseen, sanoen, että nyt *täytyy* voittaa; ja lisäsi taistelun tuli silmissä: "minä tahdon nyt joko valloittaa Parisin tai kuolla!" Gancourt ja Alençonin herttua kantoivat hänet pois väkivallalla.

Mutta Johanna ei ollut vielä masentunut, hänen mielensä paloi sotaan. Hän pyysi, että hänet varhain seuraavana aamuna kannettaisiin taisteluun ja sanoi, että puolesta tunnissa olisi Parisi heidän hallussaan, ja olisi hän voinut pitää sanansa, sitä ei tarvitse epäillä. Mutta hän ei ottanut lukuun — kuningasta ja tämän juonikasta neuvonantajaa, La Tremouillea. Kuningas kielsi valloituksen.

Uusi lähetystö oli juuri saapunut Burgundin herttuan luota ja jälleen oli uusi häpeällinen sopimus aselevosta tekeillä.

Sanomattakin saattaa ymmärtää, että Johannan sydän oli murtua tuskasta. Sinä yönä hän ei voinut nukkua haavakuumeen ja sydänsurujensa tähden. Yövahti kuuli useampia kertoja äänekkäitä nyyhkytyksiä hänen pimeästä huoneestaan St. Denisin luona ja valittaen hän lausui: "olisi se voitu valloittaa — olisi se voitu valloittaa!" muuta hän ei saattanut sanoa.

Seuraavana päivänä hän hoippui ylös vuoteesta, sillä uusi toivo elähytti häntä. D'Alençon oli hävittänyt erään Seinen yli vievän sillan St. Denisin luona. Eikö hän voisi sitä myöten valloittaa Parisia? Mutta kuningas teki sen turhaksi, sillä hän oli itse hävityttänyt sillan! Ja vielä päälliseksi — hän kielsi valloituksen! Ja hän oli tehnyt sopimuksen, jossa oli luvannut lähteä kaupungista takaisin Loiren varrelle, josta oli tullutkin!

Johanna d'Arcia ei koskaan ollut vihollinen pettänyt, mutta hänen oma kuninkaansa hänet petti. Hän oli kerran sanonut, ettei hän mitään niin peljännyt kuin petosta. Nyt sen ensimmäinen isku oli häntä kohdannut. Hän ripusti valkean teräspukunsa kuninkaalliseen kirkonkuoriin St. Denisissä, ja läksi pyytämään kuninkaalta vapautusta sotatoimesta ja pääsöä kotiin. Hän menetteli viisaasti nyt niinkuin aina, sillä hän ymmärsi, että nuo suuret taistelut ja sotasuunnitelmat nyt olivat päättyneet ja vastaisuudessa oli sotaa käytävä pienissä kahakoissa ja tyhjänpäiväisissä hyökkäyksissä, jotka eivät tyydyttäisi suurta sotajohtajaa. Mutta kuningas ei antanut hänen erota. Olihan hänellä linnoituksia, joita piti vartioida, hän tarvitsi Johannaa. Mutta oikeastaan Tremouille tahtoi pitää häntä silmällä ja estää häntä sotatoimiin ryhtymästä.

Nyt Johannan äänetkin jälleen puhuivat ja neuvoivat häntä *jäämään St. Denisiin*. Ne lausuvat niin selvästi Jumalan tahdon, että sitä ei tarvinnut epäillä; ja tuo käsky oli kuninkaankin käskyä pyhempi. Johanna päätti jäädä sinne. Mutta tuo taas suututti La Tremouillea, sillä hän tiesi, että Johanna oli kyllin voimakas panemaan päätöksensä toimeen. Hän neuvoi kuningasta käyttämään pakkokeinoja, ja Johannan täytyi taipua, sillä hän oli haavoittunut ja avuton. Suuressa oikeudessa, jossa häntä sittemmin

tutkittiin, sanoi hän, että hänet kannettiin pois vasten tahtoaan, ja että, jos hän ei olisi ollut haavoittunut, ei se olisi saanut tapahtua. Ei kukaan nyt enää voi tietää eikä arvata, miten olisi käynyt, jos hän olisi saanut jäädä sinne; mutta varmaankin olisi Ranskan historia tullut toisenlaiseksi kuin se nyt on.

Syyskuun 13 p. kääntyivät sotajoukot masentuneina ja suruissaan Loirea kohti ja marssivat ilman soittoa. Tätä peräytymistä saattaakin verrata hautausmaahan, sillä niin synkkinä kulkivat kaikki ja moni vuodatti kyneleitä, mutta viholliset nauroivat. Vihdoin saavuimme Gieniin, josta kolme kuukautta sitten olimme liehuvin lipuin ja soitoin, ilomielin ja voitonvarmoina lähteneet Rheimsiin kuninkaan kruunaukseen. Nyt oli taivas synkkä, satoi, ihmisiä ei ollut vastassamme, vaan ne, jotka meidät näkivät, katselivat meitä äänettäminä.

Kuningas antoi tuon jalon, urhokkaan armeijan hajota ja sotilaiden lähteä kotiinsa. Ranskan häpeä oli täydellinen, La Tremouille oli voittanut, Johanna d'Arc voittamaton oli nyt voitettu.

Kahdeksaskolmatta luku.

Niinhän nyt kävi: Johanna oli voittamaisillaan Parisin ja samalla koko Ranskan, ja satavuotinen sota oli päättymäisillään, mutta kuningas tempasi pois hänen kätensä tästä saaliista.

Nyt seurasi kahdeksan kuukautinen toimeettomuuden aika, jolloin kuningas piti alituisia, turhanpäiväisiä neuvotteluja, mutta samalla myös pani toimeen kaikenlaisia huvituksia ja hoviseurue kulki kaupungista kaupunkiin, linnasta linnaan etsien aina jotakin uutta ja huvittavampaa. Tämä elämä kyllä aikansa viehätti meitä nuoria, mutta ei Johannaa. Hän sitä katseli, vaan ei ottanut osaa siihen. Kuningas koetti kaikin tavoin osoittaa hänelle kunnioitustaan ja ystävyyttään. Kaikkien toisten täytyi tarkasti noudattaa hovisääntöjä, mutta hän oli niistä vapaa. Kaiket päivät hän omassa asunnossaan mietti surullisia ajatuksiaan ja teki sotasuunnitelmia, joita ei kuitenkaan saanut panna toimeen. Ei hän valittanut kenellekään, vaan kätki surunsa sydämeensä. Mutta hän oli kuin häkkiin suljettu kotka ja ikävöi vapaata ilmaa, korkeita vuoria ja myrskyn pauhua.

Ranska oli täynnä rosvojoukkoja, palveluksesta vapaiksi päässeitä sotilaita valmiina mihin seikkailuihin hyvänsä. Toisinaan, kun Johannasta toimeettomuus kävi sietämättömäksi, sai hän luvan pienen ratsujoukon mukana lähteä virkistävälle retkelle vihollista vastaan.

Oli kuin entisinä aikoina. Niinpä hän le Moutierin luona olevaan Saint-Pierreen teki useampia kertoja hyökkäyksiä, vaan karkotettiin takaisin, mutta yhä hän kokosi voimansa ja innolla ja ilolla ryntäsi uudestaan, kunnes vihdoin luodit satelivat niin tuimasti, että vanha d'Aulon, joka oli haavoittunut, antoi peräytymismerkkin (sillä kuningas oli valalla vannottanut häntä, ettei hän sallisi Johannalle mitään pahaa tapahtua); ja hänen perässään pakeni jokainen; mutta kun hän kääntyi ja katsoi taakseen, niin olimme me vielä paikalla yhä vihollista vastustaen. D'Aulon ratsasti nyt takaisin ja pyysi Johannaa kääntymään ja sanoi, että hänen luokseen jäisi vain tusina miehiä. Mutta Johannan silmät loistivat ilosta ja hän vastasi:

"Tusina miehiä! Jumalan nimessä, minulla on viisikymmentä tuhatta enkä tahdo peräytyä, ennenkun paikka on meidän. Käskekää hyökkäykseen!"

Niin hän teki ja me kiipesimme yli muurin ja linnoitus oli meidän. Vanha d'Aulon ajatteli, että Johanna oli järkensä menettänyt, mutta Johanna sanoi, että hän tunsii viidenkymmenen tuhannen miehen voiman ympärillensä.

Toisen kerran olimme avonaisella kentällä ottelussa burgundilais-joukon kanssa ja voitimme heidän johtajansa, joka nyt oli koko paikkakunnan kauhuna väkivaltaisten tekojensa tähden.

Toukokuun lopulla vuonna 1430 olimme Compiègnen läheisyydessä ja Johanna päätti lähteä tämän kaupungin avuksi, jota Burgundin herttua oli alkanut valloittaa.

Olin haavoittunut enkä voinut ratsastaa ilman apua, mutta tuo hyvä Kääpiö otti minut taaksensa satulaan ja minä pitelin hänestä kiinni. Keskiyön aikana me läksimme matkaan ja lämmin sade valui pilvistä, hiljaisesti ja äänettäminä me etenimme, sillä meidän piti tunkeutua vihollisten ohitse. Meitä vaadittiin taisteluun vähän väliä, vaan me emme vastanneet mitään ja pääsimme esteettömästi eteenpäin. Kellon käydessä neljättä me saavuimme Compiègneen juuri päivän noustessa idästä.

Johanna ryhtyi heti toimeen ja teki suunnitelman Guillaume de Flavyn, kaupungin päällikön kanssa. He päättivät illalla hyökätä vihollista vastaan, joka oli sijoittunut kolmeen joukkoon Oise virran toiselle

tasaiselle rannalle. Meidän puoleltamme johti silta virran yli eräälle kaupungin kadulle. Sillan toisessa päässä virran tuolla puolen oli linnoitettu torni ja tästä pidettiin silmällä myöskin erästä tietä, joka vei tasangon poikki Margny nimiseen kylään. Eräs burgundilainen sotajoukko piti tämän kylän hallussaan; toinen joukko oli asettunut Clairixiin, eräs englantilainen osasto Venetteen, jotka paikat olivat oikealla ja vasemmalla puolen tietä.

Johanna aikoi ensin väkiryynnäköllä valloittaa Margnyn, sitten hyökätä Clairixiin, jonka jälkeen hän päätti kohdata pääarmeijaa, jota Burgundin herttua itse johti, Aronde laaksossa Clairixin takana. Sillä välin piti Flavyn joutsimiesten kanssa pitää tie hallussaan ja hänellä oli veneitä varalla, jotta ranskalaiset olisivat voineet peräytyä, jos nimittäin englantilaiset olisivat tulleet burgundilaisten avuksi. Kaikki oli siis hyvin ennakoita harkittu ja järjestetty.

Kello oli noin neljän tienoissa jälkeen puolenpäivän 24 p. toukokuuta, kun Johanna kuudensadan miehen etupäässä läksi viimeiselle sotaretkelleen.

Sydäntäni särkee muistelllessani, mitä nyt tapahtui. Minut oli saatettu ja nostettu kaupungin muurille ja sieltä voin katsella sodan kulkua ja jälkeinpäin ovat pari sotamiestä ja toiset läsnäolijat kertoneet, mitä en itse nähnyt. Johanna ratsasti joukkoineen sillan yli ja sitten pitkin tietä. Hänellä oli hohtava, hopeakoristeinen viitta sotapukunsa päällä, ja minä näin sen liehuvan, nousevan ja laskevan kuin valkea liekki ilmassa.

Johanna hyökkäsi burgundilaisten kimppuun Margnyn luona ja voitto oli pian saavutettu. Sitten näimme toisen burgundilaisen joukon Clairixista rientävän avuksi. Näiden ja ranskalaisten välillä taisteltiin nyt ja onni vaihteli vuorotellen toisen ja toisen sotajoukon välillä. Nyt saapui joukko englantilaisia Venetteestä vihollisten avuksi, vaikka joutsimiehet tiellä ja tykkituli kaupungista estivät heidän etenemistään. Mutta äkkiä, syystä jota ei koskaan täysin ole voitu selittää, valtasi pakokauhu meidän jälkijoukkomme ja suuressa epäjärjestyksessä he pakenivat veneille ja kaupungin portille. Tykkimiesten täytyi nyt heretä ampumasta, jotta eivät olisi vahingoittaneet omia miehiään, joutsimiehet kääntyivät myös pakosalle ja englantilaiset anastivat tien haltuunsa, ja ajoivat takaa ranskalaisia niin läheltä, että heidän hevosensa tallasivat jalkainsa alle monta meidän ahtaasti sulotuissa joukoissamme, jotka nyt eivät ajatelleet muuta kuin omaa pelastustaan. Johanna koetti rohkaista ja palauttaa heitä huutaen heille, että voitto oli varma, mutta se ei auttanut. Vanha d'Aulon pyysi häntä kääntymään takaisin, koska hänellä vielä olisi ollut siihen tilaisuutta, mutta hän ei siihen suostunut. Silloin sotapäällikkö käänsi hänen hevosensa ja veti hänet vasten tahtoaan takaisin. Pako tuli nyt yleiseksi; burgundilaiset ajoivat takaa, englantilaisten keihäät välkkyivät hämärässä kaupungin portin ja pakenevien joukkojen välillä. Ja tuossa yleisessä sekasorrossa tuskin saatettiin erottaa ystävä vihollisesta. Johanna urhoollisen joukkonsa kanssa olisi ehkä vielä voinut pelastua; mutta samassa antoi de Flavy kaupungin puolelta käskyn, että kaupungin portit olivat suljettavat ja laskusilta nostettava, joten pako estettiin ja pakenijain joukot syöksyivät takaisin englantilaisten keihäitä kohti.

Näin oli nyt Johannan tie suljettu, mutta tuo pieni valiojoukko hänen uskollisimpia ystäviään ja ritarejaan taisteli vimmatusti hänen ympärillään viimeiseen mieheen asti. Johannan molemmat veljet kaatuivat haavoittuneina ja samoin Noel Rainguesson koettaessaan suojella Johannaa vihollisen iskuilta. Viimeiseksi jäivät Kääpiö ja Paladin, jotka vaikka haavoittuneina ja verisinä antoivat voimakkaita iskuja ja kaasivat vihollisen toisensa perästä maahan, kunnes he vihdoin itse vaipuivat ylivoiman edessä ja saivat sankarin kunniakkaan kuoleman. Rauha heidän muistolleen! He olivat minulle hyvin rakkaat.

Sitten kokoontuivat viholliset suuresti meluten ja — ryskien Johannan ympärille, joka yhä miekallaan koetti puolustautua, kunnes hän vedettiin hevosensa selästä ja kannettiin pois Burgundin herttuan vankina, jolloin tuo voittoisa vihollisjoukko seurasi riemuiten perässä.

Tuo kamala uutinen kulki silmänräpäyksessä suusta suuhun; ja joka paikassa se aivan kuin lamautti ihmiset; ja yhä uudestaan he sekä valveillaan että unissaan sopersivat: "Orleansin neitsyt vangittu! — Johanna d'Arc vihollisten vallassa! — — Ranskan pelastaja meiltä mennyt!" — eivätkä raukat voineet ymmärtää, kuinka tuo oli mahdollista taikka, kuinka Jumala sen oli sallinut!

Ei saata sanoin kuvailla, kuinka haikeasti koko Ranskan kansa suri tätä seikkaa. Moni kaupunki oli aivan kuin mustaan harsoon verhottu, saattaapa sanoa, että koko kansa oli kuin surupuvussa.

Niin päättyi 24 päivä toukokuuta v. 1430, jolloin tuo erinomainen, suuremmin ja ihmeellinen sota näytelmä oli loppuun suoritettu ja jonka eteen nyt esirippu laskeutuu. Johanna d'Arc ei sillä näyttämöllä enää esiinny.

KOLMAS KIRJA.

Kuinka Johanna viedään oikeuteen, tuomitaan ja kärsii marttyrikuoleman.

Ensimmäinen luku.

En saata paljon kertoa häpeällisistä tapahtumista Johannan vangitsemisen jälkeen. Omasta puolestani en aluksi huolehtinut Johannan tilaa, koska otaksuin, että kuningas — että kiitollinen Ranska ennen pitkää tarjosi hänestä suuret lunnat. Sotalakien mukaan olisi hänen oikeastaan siten pitänyt päästä vapaaksi. Hän ei ollut kapinoitsija, vaan rehellinen sotilas, ja kuninkaan nimittämä sotapäällikkö, eikä ollut tehnyt mitään rikosta, vaan tarkasti noudattanut sotalakeja, jonkatähden vihollisten olisi pitänyt hänet vapauttaa lunnaita vastaan, jos sellaisia olisi hänestä tarjottu.

Mutta päivä toisensa jälkeen kului eikä mitään kuulunut! Oliko tuo kavala Tremouille jälleen kuninkaan pahana neuvonantajana, sitä emme tiedeet, sen vain tiesimme, ettei kuningas tehnyt mitään tyttö raukan hyväksi, joka kuitenkin hänen puolestaan oli niin paljon toimittanut.

Mutta pahaksi onneksi toimittiin kyllä utterasti toisella taholla. Uutinen hänen vangitsemisestaan ehti jo toisena päivänä Pariisiin ja kaiken päivää sekä seuraavan yön siellä iloittiin, kelloja soitettiin, tykit paukkuivat, ja seuraavana päivänä inkvisitionin kenraali laittoi sanan Burgundin herttualle pyytään, että Johanna jätettäisiin kirkon huostaan, jotta hänet noitana ja epäjumalan palvelijana tutkittaisiin ja tuomittaisiin.

Tässä menettelivät englantilaiset valtioviisaasti ja kirkko otettiin vain välikappaleeksi heidän aikeilleen. Kirkon palvelijain kautta he saattoivat syyttää ja tuomita Johannaa ja tällä mahdollilla he voivat saada hänet hengiltä, vieläpä julistaa hänet vääräuskoiseksi, epäjumalan palvelijaksi ja noidaksi. Siten oli hänen nimensä menettävä sen tenhon, jolla se tähän asti oli innostuttanut ja suuriin tekoihin kiihottanut ranskalaisia. Johanna d'Arc oli ainoa mahti Ranskassa, jota englantilaiset eivät saaneet masennetuksi, ainoa, jota he pelkäsivät. He toivoivat, että jos saisivat kirkon julistamaan hänet paholaisen palvelijaksi eikä taivaan lähettilääksi, niin olisi englantilaisten ylivalta Ranskassa jälleen ollut taattu.

Burgundin herttua kuunteli heitä, mutta odotti vielä. Hän luuli, että Ranskan kuningas ja Ranskan kansa tarjosisivat hänestä suurempia lunnaita kuin englantilaiset. Hän piti Johannaa tarkasti vartioituna lujassa linnassaan, ja odotti turhaan ranskalaisten lunnaita. Hän oli ranskalainen kuninkaanpoika ja häpesi sydämessään myöä Johannaa englantilaisille.

Sillä välin koetti Johanna karata vankeudestaan, mutta saatiin kiinni ja herttua antoi viedä hänet Beaurevoireen, kuudenkymmenen jalan korkeaan torniin. Täällä täytyi hänen olla puoli neljättä kuukautta ja nyt hän huomasi, että englantilaiset kirkon välityksellä tekivät hänestä kauppaa kuin hevosesta tai orjasta, ja että Ranska oli ääneti, kuningas ääneti ja kaikki hänen ystävänsä samoin. Voi, tuo oli surkeaa!

Ja kun hän vihdoinkin kuuli, että Compiègne oli voitettu ja antautunut viholliselle ja että englantilaiset olivat julistaneet kaikki sen asukkaat telotettaviksi, ettei armahdettaisi lapsiakaan, niin hänet valtasi sellainen tuska, että hän repi vuodevaatteensa, teki niistä nuoran ja laskeutui sen nojassa yöllä alas tornin akkunasta, mutta nuora katkesi ja hän loukkaantui ja makasi tunnotonna maassa, josta hänet löydettiin. Sen jälkeen hän makasi kolme päivää, ei syönyt eikä juonut.

Mutta Vendômen kreivi tuli Compiègnen avuksi, pääsi voittajaksi ja kaupunki vapautettiin vihollisista. Tämä oli Burgundin herttualle tuntuva tappio. Nyt hän tarvitsi rahaa ja hän rupesi kuuntelemaan englantilaisten tarjousta Johannasta. Nämä lähettivät heti hänen luokseen ranskalaisen piispan — tuon aina halveksittavan Pierre Cauchonin Beauvaisesta. Hänelle oli puoleksi luvattu arkkipiispan istuin Rouenissa ja jos hän näissä kaupoissa onnistui, oli tämän viran saanti hänelle varma. Ja hän piti itseään oikeutettuna tuomarina siinä oikeudenkäynnissä, joka Johannaa vastaan piti pantaman toimeen, koska tämä oli otettu vangiksi hänen hiippakunnassaan.

Siihen aikaan teki lunastushinta kuninkaanpojasta 10,000 livreä kullassa, ja tämä tarjottiin nyt Johannasta, vähempään ei herttua tyytynyt.

Cauchon sai summan englantilaisilta — ja tarjosi tuon kuninkaallisen lunnaan pienestä tyttö raukasta Domrémyn kylästä. Se hyväksyttiin ja näin myötiin vihollisille Johanna d'Arc, Ranskan vapauttaja, vihollisille, jotka kokonaisen vuosisadan olivat tuhonneet, polttaneet ja hävittäneet sitä maata, jonka hyväksi hän oli uhrannut henkensä ja verensä. Ranskalainen piispa ja ranskalainen prinssi möivät hänet

viholliselle; ja kuningas ja kansa kiittämättöminä ja toimeettomina sallivat tämän tapahtua.

Ja Johanna — mitä sanoi hän? Ei mitään. Ei valitusta kuulunut hänen huuliltaan. Hän oli liian suuri sellaiseen.

Rouen määrättiin oikeudenkäyntipaikaksi. Se oli vielä englantilaisen alueen keskustassa; sen asukkaat olivat olleet englantilaisen ylivallan alla niin monta miespolvea, että he tuskin enää olivatkaan ranskalaisia muuten kuin kieleltään. Paikka oli tarkasti vartioitu. Joulukuun lopulla v. 1430 Johanna tuotiin sinne ja pantiin vankeuteen, vieläpä kahleisiin, tuo vapaa olento!

Ei vieläkään tehnyt Ranska mitään hänen hyväkseen. Kuinka on tämä selitettävä? Luulen, ettei sitä voi selittää muuten kuin yhdellä tavalla. Muistamme, että kun ei Johanna ollut joukkojen etunenässä, he eivät tehneet mitään; mutta kun he saivat nähdä hänen valkean sotapukunsa tai hänen lippunsa, syöksyivät he ehdottomasti vaikka tuleen. Mutta kun hän haavoittuneena vaipui maahan, valtasi heidät pakokauhu ja he juoksivat kuin lampaat. Tästä päättäen eivät he vielä olleet entisestään paljon muuttuneet. He olivat vielä arkamielisiä, vailla itseluottamusta, johon heitä huono hallitus oli monien miespolvien aikana kasvattanut. Kuninkaat olivat olleet petollisia suurille vasalleilleen ja sotapäälliköilleen, vasallit jälleen heille ja toisilleen. Sotamiehet tunsivat, että Johannan kanssa he olisivat voineet jotakin toimittaa, mutta ilman häntä eivät mitään. Hän oli päivänpaiste, joka voi elvyttää jäätyneet mielet toimintaan. Mutta nyt he jälleen jäätivät, sotaväki ja koko Ranska oli sama kuin ennen, kuin kuollut ruumis; voimaton ajattelemaan, toivomaan, vailla kunniantuntoa ja toimintahalua.

Toinen luku.

Kun Johanna oli vangittu, täytyi minun oleskella Compiègnen kaupungissa ja parannella haavojani, mutta lokakuun alkupuolella olin jo niin toipunut, että saatoin jälleen käyttää aseita. Olin taas mukana kahdessa taistelussa, mutta minut haavoitettiin uudestaan, niin oli onni minullekin nyt vastainen.

Lokakuun 25 päivää vasten yöllä läksivät viholliset äkkiä matkaansa ja siinä hälinässä pääsi joku heidän vangeistaan pakenemaan ja ontui kalpeana, kuihtuneena minun asuntooni, jolloin ihmeissäni huudahdin:

"Mitä? Vielä elossa? Noel Rainguesson!"

Se oli todellakin hän. Me iloitsimme siitä, että olimme toisemme löytäneet, mutta olimmehan suruissammekin. Johannan nimeä emme voineet mainita, vaikka puhuimme hänestä.

Vanha d'Aulon, joka myös oli haavoittuneena ja vankina, oli vielä Johannan luona ja palveli häntä Burgundin herttuan luvalla. Johannaa kohdeltiin vielä arvonsa mukaisesti, niinkuin ylhäistä sotavankia ja niin tehtiin edelleenkin, kunnes hän joutui tuon paholaisen palvelijan, Cauchonin käsiin.

Kaivaten me myöskin puhuimme uskollisista ystävistämme, jotka olivat kaatuneet onnettomassa taistelussa toukokuun 24 päivänä. Noel lausui ystävällisiä ja ylistäviä sanoja vanhan toverimme, Paladinin muistoksi, joka vaikka oli kehuskeleva, kuitenkin kehittyi todelliseksi aatelismieheksi ja ritariksi, joka osasi hyvin käyttäytyä ja sai vihdoinkin sankarin kuoleman. Sillä meistä tuntui hänen loppunsa todella sankarilliselta, kun hän viimeiseen hengenvetoonsa asti sai taistella Johannan puolesta ja lippu kädessä kuolla kokematta tappion katkeruutta.

Noel kertoi vielä, että viholliset olivat vieneet Johannan lipun leiriinsä, mutta että hän toisten vangittujen toveriensa kanssa oli henkensä uhalla, salaa, eräänä yönä saanut sen sieltä käsiinsä ja lähettänyt sen uskottujen ystävien avulla Orleansiin, jonka tuomiokirkossa sitä nyt säilytetään.

Olin iloinen tämän tiedon saatuani. Sittemmin olen sen usein nähnyt, kun olen 8 päivänä toukokuuta vanhana vieraana ollut läsnä Orleansissa ja kunniajäsenenä niissä juhlissa ja kulkueissa, joita siellä on pidetty. Siellä se pyhänä muistona ja Ranskan kansan rakkauden esineenä vielä on säilyvä vuosisatoja. [Tuon kuuluisan lipun samoin kuin monen muun esineen, jotka olivat olleet Johannan, poltti eräs roskajoukko Ranskan vallankumouksen aikana.]

Pari kolme viikkoa edelläkerrotun tapauksen jälkeen saapui tuo kammottava uutinen, joka kuin ukkosen isku kohtasi meitä ja sai meidät kalpenemaan — Johanna d'Arc myöty englantilaisille!

Emme olisi voineet ennen aavistaa sellaista, sillä olimme nuoria, emmekä vielä tunteneet ihmisluntoa. Kuninkaalta emme paljon odottaneet, mutta enemmän Ranskan kansalta. Kaikki tiesivät, että kansallismieliset papit muutamissa kaupungeissa olivat pitäneet kulkueita ja kehottaneet kansaa uhraamaan rahaa Johannan vapauttamiseksi.

Mutta nyt oli kaikki mennyttä. Katkeralta tuntui nyt meistä kaikki. Taivas näytti pilviin peittyvän, kaikki ilo oli kadonnut sydämistämme. Tuskin tunsin tuota ennen niin iloista ja aina leikillistä toveriani, Noelia. Tuntui kuin olisi hänen sydämensä murtunut, hän näytti nyt niin surumieliseltä ja oli kuin unissakävijä.

Samoin olin minäkin aina alakuloinen ja ainoastaan toistemme seurasta saimme hiukan lohdutusta. Hän hoiti minua kärsivällisesti noina pitkinä päivinä, jolloin parantelin haavojani, ja vihdoinkin tammikuussa olin niin toipunut, että saatoin jälleen liikkua. Silloin eräänä päivänä sanoi Noel:

"Joko me nyt lähdemme?"

"Jo."

Muuta meidän ei tarvinnut selittää. Sydämemme olivat Rouenissa, sinne halusimme viedä muunkin osan itseämme, sillä siellähän oli nyt se olento, jota pidimme kalleimpana maailmassa. Emmehän voineet häntä auttaa, mutta tahdoimmehan kuitenkin olla lähellä sitä paikkaa, johon hän oli suljettu.

Ja niin me läksimme.

Pian huomasimme, että saimme jotenkin vapaasti kulkea eteenpäin, sillä nyt eivät englantilaiset enää peljänneet vihollisia, kun Johanna oli heidän hallussaan. Meistäkään ei nyt kukaan välittänyt eikä kysynyt, millä matkoilla olimme.

Oli mukavampi kulkea veneessä pitkin Seineä, koska siten matka tuli kevyemmäksi ja lyhemmäksi. Niin pääsimme onnellisesti lähelle Rouenia. Täällä me aluksi majailimme erään talonpoikaisperheen luona, jolloin autoimme heidän askareitaan ja niin voitimme heidän luottamuksensa. Huomasimme, että he olivat ranskalaismielisiä ja tahtoivat kaikin tavoin auttaa meitä. Heidän avullaan pääsimmekin kaupunkiin, joka silloin oli tarkasti vartioitu, ajoimme nimittäin eräänä päivänä heidän lammaslauaansa kaupungin torille. He johdattivat meidät sitten erään tuttavansa, viinikauppias Pierronin perheeseen, jossa taas saimme asunnon ja ystävällistä kohtelua eikä meidän täälläkään tarvinnut pitää salassa matkamme tarkotusta.

Kolmas luku.

Kun Pierron huomasi, että minä osasin lukea ja kirjoittaa ja että tahdoin rehellisellä tavalla ansaita elatukseni itselleni ja toverilleni, niin hän rippi-isänsä kautta sai hankituksi minulle paikan kirjuri ja asianajaja Manchonin luona, joka oli hyvä, rehellinen ja arvossapidetty mies, ja nimitetty Johannan tuomio-oikeuden kirjuriksi. — Tämähän todellakin oli ihmeellinen sallimuksen johdatus, koska siten sain läheltä nähdä ja kuulla kaikki mitä halusin tietää, vaikka pelkäsinkin, että minun tunteeni Johannaa kohtaan pian tulisi ilmi. Mutta tämäkin pelko oli turha, sillä Manchon oli oikeastaan myös Johannan puolella eikä tahtonut minua kenellekään ilmaista.

Manchonilta sain nyt tarkkoja tietoja siitä, mitä Johannaan nähden oli tehty ja aijottiin tehdä. Siitä asti, kun hän oli myöty englantilaisille, oli Cauchon tehnyt ahkerasti työtä valmistaakseen oikeudenkäyntiä Johannaa vastaan. Parisin yliopistosta oli lähetetty hänelle joukko oppineita ja taitavia kirkonmiehiä, sellaisia, joita hän halusi ja muualtakin oli hän koonnut paljon samanlaisia virkailijoita, kunnes oli saatu puoli sataa kuuluisaa nimeä. Nämä olivat kansallisuudeltaan ranskalaisia, vaikka englantilaismielisiä.

Parisista oli myös lähetetty inkvisitsionin asiamies, sillä syytettyä piti tutkittaman inkvisitsionin sääntöjen mukaan. Mutta tämä mies oli rehellinen ja totuutta rakastava ja sanoi suoraan, että oikeudenkäynti oli laiton; ja samoin uskalsi pari kolme muutakin läsnäolijaa todistaa.

Ja niinhän oikeastaan olikin. Sillä olihan Johannaa jo ennen tutkittu Poitiersissä arkkiepiispan johdolla ja silloin hänet oli julistettu syyttömäksi. Onhan sitäpäitse Ranskan laeissa selvästi säädetty, ettei vihollinen saa olla tuomarina syytetyn asiassa, olkoon sitten syytös mitä laatua tahansa. Mutta näitä lausunnoita ei otettu kuuleviin korviin. Cauchon hankki itselleen tuomitsemisoikeuden ja siihen täytyi alistua.

Niin siis tuo pieni englannin kuningas, sijaisensa kautta jätti Johannan oikeuden käsiin, kuitenkin ehdolla että: *jos ei oikeus häntä tuomitsisi, hän jälleen annettaisiin kuninkaan haltuun.*

Kyllä tämä oli kova kohtalo yksinäiselle, turvattomalle tyttö raukalle. Yksinäinen hän todellakin oli tuossa pimeässä vankikomerossa, jossa häntä yöstä päivää vartioi puoli tusinaa raakaa sotamiestä. Ja hän oli täälläkin vielä suljettu rautahäkkiin, käsistään, jaloistaan, vieläpä kaulastaankin kahlittuna

vuoteeseensa. Ei yhtään tuttua, eikä naishenkilöä laskettu hänen luokseen. Tämä oli todellakin turvattomuutta.

Eräs vasalli, Jean de Luxemburg, joka oli ollut Johannaa vangitsemassa hänen viimeisessä taistelussaan, tuli kahden englantilaisen miehen, Warwickin ja Staffordin kanssa Johannan luo. Hän sanoi vapauttavansa Johannan, jos tämä lupaisi, ettei enää sotisi englantilaisia vastaan. Johanna vastasi kiivaasti:

"Jumalan nimessä, te olette vain tulleet minua pilkkaamaan. Minä tiedän, että te ette tahdo ettekä voikaan sitä tehdä."

Mutta kuri vasalli yhä väitteli, kohotti Johanna kahleissa olevaa kättänsä ja sanoi:

"Minä tiedän, että englantilaiset surmaavat minut, sillä he luulevat, että kun olen kuollut, saavat he huostaansa Ranskan kuningaskunnan. Mutta vaikka heitä olisi satoja tuhansia, eivät he sittenkään sitä saa."

Nyt Stafford tulistui, veti miekkansa ja aikoi paikalla lävistää tuon turvattoman, kahleissa olevan tytön, mutta Warwick esti sen, sillä hän ymmärsi, että tämä teko olisi ollut heille vahingoksi. Ranskan kansa olisi paikalla julistanut Johannan pyhimykseksi ja marssinut yhtenä miehenä, hänen muistonsa innostamana englantilaisia vastaan ja voittanut. Tällaista onnea toki eivät Johannalle suoneet.

Niin oikeudenkäyntiaika läheni. Cauchon oli kaikin tavoin ja joka taholta koettanut saada todistajia Johannaa vastaan, mutta Johannalla ei ollut ainoatakaan puolustajaa, sillä kaikki hänen ystävänsä olivat ranskalaisia, eivätkä saaneet täällä todistaa.

Kun hän kuuli, että oikeus oli asettanut pelkkiä englantilaismielisiä kirkonmiehiä häntä tutkimaan ja häntä vastaan todistamaan, niin hän pyysi, että yhtä suuri määrä pappeja ranskalaisesta puolueesta saisi ottaa osaa oikeuteen. Mutta Cauchon hylkäsi hänen anomuksensa eikä edes vastannut siihen.

Koska hän vielä oli alaikäinen, olisi hänellä pitänyt olla asianajaja, joka olisi neuvonut häntä, kuinka vastata ja puhua ja tätä hän myös pyysi ja rukoili, vaikk'ei tiennyt, että hänellä oli oikeus sitä vaatia. Mutta ei tuo sydämetön Cauchon tähänkään suostunut.

Cauchon sepitti itse syytekirjan, jossa lueteltiin ne rikokset, joiden tähden hänet oli vedetty oikeuteen ja joista häntä piti tutkittaman, nimittäin kerrettiläisyydestä, noituudesta ja yhteydestä pahojen henkien kanssa.

Tämän lisäksi keksi Cauchon vielä erään salakavalan juonen, jolla aikoi syöstä tyttö raukan kokonaan turmioon. Niiden pappien joukossa, joita Parisin yliopistosta oli tänne lähetetty, oli eräs Nicolas Loyseleur niminen vakava ja arvokas mies, jolla oli kaunis ulkonäkö ja miellyttävä käytös sekä oli erinomaisen kaunopuheinen. Eikä siis kukaan olisi voinut aavistaa, että korean ulkokuoren alla piili kaikellaista petosta ja ilkeämielisyyttä. Hän tuli yöllä Johannan luo, sanoi olevansa myös vangittu ranskalaismielinen ja kirkon palvelija. Johanna tietysti ihastui kovin tästä uutisesta, uskoi hänelle ajatuksensa niinkuin rippi-isälle ainakin, varsinkin kun hänen kauvan oli täytynyt olla ilman kirkon armovälikkappaleita, joita hän muuten ahkerasti ja lohdutukseen nautti.

Joku voi ajatella, mitä hyötyä hänen vihollisillaan tästä tunnustuksesta oli, koska rippi oli salainen eikä pappi sitä saanut ilmaista. Mutta jos toinen ihminen kuulee ripin, ei hänen tarvitse pitää sitä salassa. Cauchon oli ennakolta toimittanut reijän vankilan seinään ja kuunteli salaa Johannan tunnustusta.

Neljäs luku.

Tiistai-iltana, 20 päivänä helmikuuta, kun istuin kirjoittamassa isäntäni työhuoneessa, tuli hän sisälle vakavan ja huolestuneen näköisenä ja ilmoitti minulle, että oikeudenkäynti alkaisi huomenna kello 8 ja että olisin silloin valmis häntä auttamaan.

Olin tietysti jo kauvan odottanut tätä ilmoitusta, mutta kuitenkin oli se minulle kova isku, niin että sydäntäni ahdisti ja jäseneni vapisivat. Selvästi tietämättäni olin itsekseni toivonut, että jotain tapahtuisi, joka estäisi tämän väärän oikeudenkäynnin — että ehkä La Hire joukkoineen äkkiä karkaisi kaupunkiin ja että Jumala antaisi hänelle voiton jonkun ihmeen kautta. Mutta nyt — nyt ei ollut enää toivoa.

Varhain seuraavana aamuna läksin Manchonin kanssa linnan kappeliin, johon jo oli joukko uteliaita kuuntelijoita kokoontunut, mutta kaikkia sisäänkäyviä vartioivat aseelliset sotamiehet. Me istuimme

määrätyille paikoillemme. Tuomari-istuimella oli Cauchon, Beauvaisen piispa komeassa virkapuvussa ja hänen rinnallaan puoliympyrässä istuivat nuo viisikymmentä korkea-arvoista, oppinutta ja sivistynyttä kirkonmiestä. Kun katselin noita puhujataitoisia ja lakitieteeseen perehtyneitä henkilöitä, jotka kaikin keinoin tahtoivat saada Johanna syytteeseen ja tuomituksi ja ajattelin että hänen yksin täytyi noita vastaan taistella henkensä ja hyvän maineensa puolesta, niin epäilin saattoiko tuo yhdeksäntoistavuotias, kokematon tyttö pitää puoliaan heitä vastaan — ja sydämeni oli levoton. Enkä rauhoittunut, kun jälleen loin silmäni tuomariin, joka lihavana, hekumasta punottavana, katse kylmänä ja kavalana, viekas hymy huulilla enemmän muistutti paholaisen palvelijaa kuin Herran käskyläistä. Ja kun huomasin, että kaikki hänen ympärillään alamaisina ja arkamielisinä silmäilivät häneen, niin viimeinenkin toivo katosi.

Vastapäätä tuomari-istuinta, seinän vieressä, eräällä korokkeella oli vielä tyhjä sija, pieni puupenkki ilman selkänojaa, jonka molemmilla puolilla teräkseen puettut sotamiehet vartijoina seisoivat. Tuo oli minusta kuin pyhä paikka, sillä tiesin kelle se oli varattu; ja sen näkeminen muistutti minua tutkinnosta Poitiersissä, jossa Johanna istui samanlaisella penkillä ja pelottomana taisteli noita oppineita ja hämmästyneitä kirkon miehiä vastaan ja josta hän voittajana kävi tekemään nimensä maan kuulukseksi. Voi, kuinka nyt kaikki oli toisin!

Piispa antoi käskyn, että vanki tuotaisiin sisään. Äkkiä syntyi salissa tavaton hiljaisuus, kaikki käänsivät katseensa oveen päin ja uteliaina odottivat nähdäkseen tuota kuuluisaa vankia.

Kaukaa, pitkin kivistä käytävää kuului kahleiden kalinaa — maailma musteni silmissäni, Johanna d'Arc kahleissa!

Mutta selvittyäni näin edessäni Johannan kahden vartijan seuraamana, pää hiukan kumartuneena, hitaasti astuvan eteenpäin. Hänellä oli yllään musta miehen puku, samanlaisesta mustasta kankaasta tehty leveä poimukaulus peitti hartiat ja rinnan, ihotakkinsa hihat olivat väljät kyynäspäihin, mutta siitä alaspäin kapeat ulottuen kahleissa oleviin käsiranteisiin, takin alapuolella kapeat, mustat housut ulottuivat kahleissa oleviin nilkkoihin.

Ennenkun Johanna saapui istuimelleen, kohtasi häntä valokuova eräästä akkunasta ja samassa hän seisahtui kohottaen päätänsä. Hänen lumivalkeat kasvonsa pistivät selvästi esiin tuosta mustiin puetusta, hoikasta vartalosta. Ne olivat suloiset, puhtaat ja naiselliset, ja kun näin hänen rohkeana ja levollisena katselevan tuomareitaan ja kuinka hän reippaasti, urhokkaasti ojensi vartalooaan, niin ilo täytti sydämeni ja minä ajattelin: kaikki on hyvin, he eivät vielä ole häntä murtaneet, eivät vielä voittaneet.

Hän kävi nyt paikoilleen, nousi istumaan, kokosi kahleensa ja laski hiljaa kätensä helmaansa ja levollisena odotti mitä seuraisi. Eräs ahavoittunut englantilainen sotamies, seisoen katselijajoukon eturivissä, kohotti kohteliaasti ja arvokkaasti kätensä ja teki hänelle kunniaa, ja Johanna hymyillen ja ystävällisesti tervehti häntä samoin sotilaan tavalla, jolloin yleisön puolelta kuului suosionosotuksia, mutta jotka oikeus heti kielsi.

Nyt alkoi tuo muistettava tutkinto, jota historia nimittää suureksi oikeudenkäynniksi ja jossa viisikymmentä miestä koetteli voimiaan yksinäistä, kokematon tyttöä vastaan.

Tuomari luki kanteen, jonka jälkeen hän kehotti Johanna polvistumaan ja tekemään valan, jossa hänen piti luvata, että todenmukaisesti ja mitään salaamatta vastaisi kaikkiin kysymyksiin, joita hänelle tehtiin.

Johanna aavisti vaaraa, johon häntä tällä valalla tahdottiin kietoa. Hän vastasi yksinkertaisesti:

"En voi vastata kaikkiin asioihin, koska voisitte kysyä sellaista, johon en saa vastata."

Tämä suututti tuomareita ja he puhkesivat kiivaisiin huudahduksiin. Mutta Johanna ei hätäntynyt. Cauchon korotti äänensä, mutta se vapisi vihasta. Hän sanoi:

"Minä vaadin sinua pyhän Jumalan nimessä ja sielusi pelastukseksi viipymättä evankeliumin kautta vannomaan niinkuin sinua on käsketty!" Näin sanoen hän löi nyrkkinsä pöytään. Mutta ei Johanna nytkään säikähtänyt, vaan sanoi:

"Tahdon mielelläni vastata niihin kysymyksiin, jotka koskevat isääni, äitiäni, sotaa ja mitä olen tehnyt tultuani Ranskan kansan palvelukseen. Mutta muutamia asioita, joita minulle taivaalliset ääneni ovat ilmoittaneet, en saa sanoa muille kuin kuninkaalle." — Nyt syntyi suuri melu ja moni oikeuslautakunnasta nousi seisomaan kiivastuneena hänen itsepäisyydestään. Silloin Johanna nousi, katsoi suoraan oikeusjäseniin, korotti äänensä, jossa entinen sointu kajahti:

"— Enkä minä peruuta sanojani vaikka ottaisitte henkeni!"

Melu ja hälinä kävi yhä kovemmaksi, että toinen ei kuullut toisensa ääntä. Monta tuntia sitten väitettiin, kiistettiin ja kiivastuttiin valankaavasta, mutta kun kaikki rupesivat väsymään ja äänet kävivät käheiksi, täytyi piispan käskää Johannaa tekemään valan oman mielensä mukaan. Johanna polvistui heti ja kuu hän laski kätensä raamatulle, sanoi tuo äsken mainittu englantilainen sotamies:

"Jumalan nimessä, jos tuo tyttö olisi englantilainen, ei häntä hetkeäkään pidettäisi tuossa asemassa!"

Kun Johanna oli tehnyt valansa, tutkisteli Cauchon hänen nimeänsä, syntymäpaikkaansa, vanhempiansa ja ikäänsä. Saatuaan näihin tiedusteluihin selvät vastaukset hän kysyi mitä Johanna oli oppinut.

"Äitini opetti minulle Isä meidän, Ave Marian ja uskontunnustukset."

Nyt olivat kaikki niin väsyneet, että vaativat istunnon lopettamista. Cauchon varotti vielä Johannaa karkaamisen yrityksistä, koska häntä silloin voitaisiin pitää syypäänä vääräuskoisuuteen — erinomaisen johdonmukaista! Hän vastasi yksinkertaisesti:

"Minun ei tarvitse seurata tätä varotusta. Jos voisin karata, en siitä syyttäisi itseäni, sillä en ole koskaan luvannut olla sitä yrittämättä, enkä vastakaan lupaa. Minusta on jokainen vanki siihen oikeutettu."

Ja sitten hän läksi vartijain saattamana, suuren hiljaisuuden vallitessa, jolloin hänen kahleittensa kalina kuului vieläkin kamalammalta ja viilsi sydäntäni.

Viimeksi ihmettelin, kuinka hän osasi malttaa mieltänsä. Hän huomasi Noelin ja minut kohta istuttuaan penkilleen; ja me kumarruimme alas salataksemme hämmästyttämme ja liikutustamme, hänen kasvoistaan ei voinut mitään sellaista huomata. Lukemattomia kertoja hän sinäkin päivänä kiinnitti katseensa meihin, mutta ei kertaakaan kukaan voinut huomata, että hän meitä tunsu. Näin saattoi hän hillitä itsensä meidän tähtemme, jotta ei meille hänen tuttavuudestaan mitään pahaa tapahtuisi.

Hitaasti ja puhumattomina me sitten yhdessä kuljimme kotiin, olimme molemmat vaipuneet omiin, alakuloisiin ajatuksiimme.

Viides luku.

Illalla kertoi Manchon minulle, että piispa oli salaa kätkenyt kaksi kirjuria erääseen akkunakomeroon oikeushuoneessa ja käskenyt heidän esittämään Johannan vastaukset hänelle niin vähän edullisessa valossa kuin mahdollista. Mutta kirjureita olivat Johannan selvät ja yksinkertaiset vastaukset niin liikuttaneet, että he todenmukaisesti kirjoittivat kaikki asiat. Tästä vihastui piispa kovasti ja uhkasi tapansa mukaan hukuttaa heidät, mutta asia tuli yleisön tietoon ja siitä puhuttiin paljon, jonka tähden Cauchon ei enää toista kertaa uskaltanut harjoittaa tuollaista petosta.

Kun me seuraavana aamuna saavuimme linnaan, oli oikeushuoneeksi määrätty avarampi ritarisali ja oikeuslautakunnan jäseniksi oli vielä kutsuttu lisää muutamia kirkon miehiä Rouenista.

Viisi päivää kesti nyt kuulustelua, jolloin Johannan elämä ja teot hänen varhaisemmasta lapsuudestaan asti otettiin tarkan tutkinnon alaiseksi. Kysymyksissä ei useinkaan ollut mitään yhteyttä, mutta ne kaikki tarkottivat kuitenkin tuon viattoman tytön kietomista onnettomuuteen. Hän osasi ihmeellisen hyvin välttää kaikki salakavalat kysymykset ja kielsi jyrkästi vastaamasta niihin asioihin, joita hän oli päättänyt olla ilmaisematta.

Ja näyttipä todella Johannan esiintyminen tuomioistuimen edessä yhtä suurelta ihmeeltä kuin hänen toimensa sotatantereella. Sillä hänen tuomarinsa olivat häntä kohtaan kuin vihaiset verikoirat, jotka ajavat takaa heikkoa ja turvatonta metsänotusta, taikka kuin kissa, joka kauvan ilokseen kiduttaa hiirenpoikaa, ennenkun se tämän tappaa. Tämän mielipiteen on moni hyvin arvossapidetty henkilökin julkilausunut. Eikä kellekään liene nyt tuntematonta, että tutkijakunta julisti Johannan nimen vapaaksi kaikesta häpeästä ja vääryydestä, josta hänen tuomarinsa olivat häntä syyttäneet ja rangaisseet, ja tämä Cauchonin oikeusistuin oli julistettu halpamaisimmaksi mitä maailmassa olla saattaa.

Manchon ja moni, joka oli ollut oikeudessa läsnä, todisti valalla vannonen, kuinka kaikki oli suuressa oikeudenkäynnissä tapahtunut. Manchonin todistus on vieläkin luettavana pöytäkirjassa, jossa muun muassa saa nähdä seuraavaa:

"Kun Johanna puhui näyistään, niin häntä keskeytettiin melkein joka sanalla. He väsyttivät häntä kaikella tavalla. Kuulustelu kesti edelläpuolisen kolme neljä tuntia, jonka jälkeen siitä koottiin pahimmat kohdat ja niitä tutkittiin iltapäivällä uudestaan monta tuntia. Johannan puheet olivat aina selvät ja osoittivat hyvää muistia. Usein hän sanoi tuomarille: 'Mutta siihenhän jo olen vastannut — kysykää kirjurilta' — hän tarkoitti minua."

Ja toinen todistaja sanoi:

"He kysyivät häneltä syvällisiä asioita, mutta hän selviytyi niistä sangen hyvin. Toisinaan he äkkiä menivät asiasta toiseen saadakseen häntä puhumaan ristiin, mutta siinä ei onnistuttu. Kuulustelua kesti monta tuntia, niin että tuomarit itse niihin perin väsyivät. Niistä pauloista, joihin häntä tahdottiin kietoa, ei taitavimman lakimiehenkään olisi ollut helppo selviytyä. Mutta Johannan vastaukset olivat niin taitavat, että minä kolmen viikon kuluessa todellakin luulin Jumalan hengen hänen kauttaan puhuvan."

Näin todistivat tasapuoliset arvostelijat eikä sittemmin kukaan ole voinut kumota näitä tosiasioita.

Kun kuulustelu kuudentena päivänä alkoi, saattoi hyvin huomata, että nuo hyvät herrat, jotka istuivat oikeutta, eivät olleet parhaalla tuulella. Johannan kukistaminen, jota nuo korkeasti oppineet hengen miehet olivat pitäneet aivan helppona asiana, kävikin yhä vaikeammaksi. Sen lisäksi he tiesivät, että kaupungissakin alettiin salaa nauraa herrojen tappiolle ja se vielä enemmän ärsytti heitä. Tänä päivänä saattoikin heti huomata, että he nyt olivat päättäneet saada kääntein asiain menossa, kuulustelua ei enää jätetty vain yhden henkilön varaan, vaan kaikki oikeuden jäsenet latelivat Johannalle kysymyksiä, usein puhuen kaikki yht'aikaa, joten hänen kerran täytyi sanoa:

"Minä pyydän teitä, hyvät herrat, puhukaa yksi kerrallaan, että voin vastata teille kaikille!"

Ensi aluksi tehtiin nyt niinkuin jo usein ennenkin ankaroita hyökkäyksiä hänen pukuaan vastaan ja koetettiin todistaa, että hän käyttämällä miehen vaatteita teki raamatun käskyjä vastaan. — Mutta tähän vastasi Johanna:

"Tuota ei ole kannekirjassa." — Ja lisäsi, että hän aina tahtoi noudattaa Jumalan käskyjä.

Sitten ruvettiin puhumaan hänen lipustaan, jota he kaikin tavoin koettivat todistaa noidutuksi, ja sen jälkeen kysyttiin:

"Etkö sanonut sotilaillesi, että sinun lippusi tuottaisi heille onnea?"

"En, mutta minä huusin: *'Ajakaa englantilaiset pakoon!'* Ja minä kävin itse etunenässä."

Nämä sanat herättivät taas suurta melua, mutta kun se asettui kysyttiin:

"Eikö sinun kunniaksesi pidetty rukouksia ja messuja ja eikö sinun kuviasi palveltu kuin pyhimyksen kuvia?"

"Jos niin tapahtui, ei se ollut minun tahdostani, mutta jos joku rukoili puolestani, niin siinä ei suinkaan ollut mitään pahaa."

"Luulivatko ranskalaiset sinua Jumalan lähettilääksi?"

"En minä tiedä, mitä he luulivat, mutta sen vain tiedän, että sittenkin olin Jumalan lähettiläs."

"Minkätähden kansa suuteli käsiäsi, jalkojasi ja jäseniäsi?"

"He olivat iloiset nähdessään minut enkä sentähden hennonut kieltää heitä. Köyhät tulivat luokseni, kun en koskaan sortanut heitä, vaan suojelin heitä niin paljon kuin voimani riittivät."

Näin vaatimattomin sanoin Johanna kertoi kansan innostuneista kunnianosoituksista. Mutta nyt tahtoivat tuomarit selittää, että muka Johanna salli kansan osoittaa itsellensä jumalallista kunniaa ja palvelusta.

Sitten tehtiin hänelle monta kysymystä niistä merkeistä ja ihmeistä, joita huhu kertoi hänen tekemikseen, mutta joissa oli paljon liikaa ja valheellista. Johanna puhui suoraan, mitä hän näistä tiesi todeksi, mutta antoi Jumalalle kunnian kaikesta, mitä hän oli toimittanut.

Sitten kysyttiin: "Minkätähden heittäydyit yönaikana alas Beaurevoiren linnasta ja koetit paeta?"

"Halusin päästä auttamaan Compiègnen asukkaita?"

"Etkö ole sanonut, että tahtoit ennemmin kuolla kuin jäädä englantilaisten käsiin?"

Johanna ei huomannut, että häntä tässä ajottiin syyttää itsemurhan yrityksestä ja vastasi avomielisesti:

"Niin, olenhan sanonut, että olisin ennemmin antanut sieluni Jumalan huomaan kuin englantilaisten käsiin."

Nyt sanottiin hänelle, että kun hän karkaamisyrityksensä jälkeen pudottuaan tornista, tointui, oli hän kiukuissaan pilkannut Jumalaa, kiroillut ja sadatellut. Ja samoin oli hän tehnyt kuullessaan, että Soissonin kaupungin päällikkö oli antautunut englantilaisille.

Johanna vastasi kauhistuen

"Se ei ole totta. En ole koskaan kiroillut, sitä en ole pitänyt tapanani."

Kuudes luku.

Nyt päätettiin pitää loma-aikaa seuraavaan istuntoon. Se olikin hyvin tarpeen, koska Johanna viimeisiin päiviin saakka oli ollut voitolla ja piispa joutunut tappiolle. Moni oikeuden jäsenistäkin oli ruvennut mieltymään Johannan rohkeuteen, maltillisuuteen, hurskauteen, kainouteen, arvokkuuteen ja viisauteen ja avomielisyyteen, joka ilmeni hänen itseään puolustaessaan.

Cauchon ilmoitti oikeuden jäsenille, ettei hän enää aikonut väsyttää heitä kaikkia näillä pitkillä istunnoilla, vaan että hän tahtoi valita vain joitakuita siihen toimeen.

Niin hän tekikin, mutta ne, jotka hän valitsi, olivat kaikkein kovasydämisimmät. Kun hän huomasi, että joku lauhkeampi lammis oli sekaantunut heidän joukkoonsa, niin hän pian vapautti senkin.

Nämä piispan valitsevat jäsenet kokoontuivat hänen yksityiseen asuntoonsa, jossa he tarkastivat oikeuspöytäkirjat, jolloin erottivat nisut ruumenista tai oikeammin, poistivat ne asiat, jotka olivat Johannalle edullisimmat, mutta jättivät ne, jotka häntä voisivat vahingoittaa, ja tämän perusteella muodostivat uuden kannekirjan. Päätettiin myöskin, että kuulustelut tästä lähin eivät saaneet olla julkisia, koska moni kuulijoista oli ruvennut surkuttelemaan ja ihailemaan Johannaa.

Maaliskuun 10 päivänä alkoi tuo salainen tutkinto. Viikko oli kulunut siitä, kun viimeksi näin Johannan. Hänen ulkomuotonsa minua huolestutti, sillä hän näytti väsyneeltä ja heikolta, ja hänen vastauksensa osoittivat ajatusten epäselvyyttä ja johdonmukaisuuden puutetta, jota niissä ennen ei voitu havaita. Mutta tätä ei oikeudessa otettu huomioon, vaan tuntikausia täytyi hänen kestää tuota väsyttävää kyselyä, jolloin hän tuli ilmaisseeksi sellaisiakin asioita, joista hän ennen ei tahtonut puhua.

Mutta kolmantena päivänä näytti hän jälleen tointuneen ja vastasi entiseen tapaansa varmasti ja selvästi, niin etteivät hänen vihamiehensä voineet häntä kietoa, vaan joutuivat nytkin alakynteen.

"Tiedättekö sanoa, vihaavatko pyhä Katarina ja Margareta englantilaisia?"

"He rakastavat niitä, joita Jumala rakastaa ja vihaavat niitä, joita Jumala vihaa."

"Sinä siis luulet, että Jumala vihaa englantilaisia?"

"En minä tiedä, vihaako vai rakastaako hän heitä, mutta sen tiedän, että Jumala antaa voiton ranskalaisille ja että englantilaiset ajetaan pois Ranskasta, paitse niitä, jotka sodassa kaatuvat!"

Kun häneltä kysyttiin, eikö hän mielestään rikkonut neljättä käskyä vastaan, kun hän vanhempainsa tietämättä ja heidän luvattaan oli lähtenyt Domrémystä mennäkseen kuninkaan luo, vastasi Johanna, että hän siinä asiassa oli totellut ainoastaan Jumalan käskyä ja lisäsi:

"Vaikka minulla olisi ollut sata isää ja äitiä ja vaikka olisin ollut kuninkaan tytär, olisi minun kuitenkin täytynyt lähteä!" Mutta sittemmin sanoi hän saaneensa vanhempain suostumuksen ja anteeksiannon.

Kävisi kovin pitkäksi kertoa kaikkia, mitä tässä kuulustelussa kysyttiin ja vastattiin, koska moneen kertaan uudistettiin samat asiat, joita jo ennen oli tutkittu.

Johanna kertoi vieläkin, että äännet olivat luvanneet hänelle vapautusta ihanan voiton kautta, ja kieltäneet häntä pelkäämästä ja suremasta marttyri-kärsimystä, joka hänen osakseen sitä ennen oli tuleva. Sitten hän oli pääsevä taivaan valtakuntaan.

Sitten kysyttiin:

"Ovatko äänesi sanoneet, että pääset paratiisiin, ja ettei sinua tuomita helvettiin ja uskotko sen todeksi?"

"Minä uskon ja tiedän, että tulen vapahdetuksi ja saan periä taivaan."

Häneltä kysyttiin vihdoin, tahtoiko hän jättää kaikki sanansa ja tekonsa kirkon tuomion alaiseksi. Tähän vaaralliseen ongelmaan vastasi Johanna rohkeasti, että hän kaikesta sydämestään rakasti pyhää kirkkoa ja että hän henkeen ja vereen asti tahtoi puolustaa kristinuskoa, mutta että hän omat tekonsa jättäisi vain Jumalan tuomittavaksi, koska hän oli käskynkin niihin saanut suorastaan Jumalalta.

Nyt vaadittiin vielä kerran, että hänen tuli alistua kirkon tuomioon, johon Johanna vastasi:

"Minä alistun taivaan Herran tuomioon, koska hän itse on minut kutsunut ja lähettänyt kuninkaani luo. Minun tietääkseni kuuluvat Jumala ja hänen pyhä kirkkonsa yhteen eikä niitä voi erottaa."

Nyt ruvettiin taas kysymään noita usein uudistettuja asioita hänen näyistään, pyhimyksistä, haltijoista ja puvustaan, mutta äkkiä kysyi itse piispa:

"Sinä olet sanonut, että vastaisit kaikkiin kysymyksiin niin suoraan kuin itse pyhän paavin edessä ja nyt et kuitenkaan tahdo vastata kaikkiin kysymyksiin, joita sinulle teemme. Etkö sitten avonaisemmin vastaisi, jos seisoisit hänen edessään, joka on Herran sijaisena maan päällä?"

Tähän Johanna heti arvelematta sanoi: "Viekää minut pyhän paavin luo, niin mielelläni vastaan kaikkeen, mitä hän kysyy."

Tämä oli todellakin oiva vastaus, jolla Johanna, jos hän vain itse olisi sen ymmärtänyt, olisi voinut tehdä tyhjäksi kaikki heidän pahat juonensa. Näin piispan kalpenevan ja huomasi, että toisetkin neuvoston jäsenet hämmästyivät. Hän oli oikeastaan vedonnut pyhään paaviin ja lykännyt asiansa hänen ratkaistavakseen. Se oli hänen vastaansanomaton oikeutensa ja jos hän olisi pysynyt tässä vaatimuksessaan, olisivat Cauchonin viisaat suunnitelmat kerrassaan tyhjiin rauenneet. Mutta tuo kokematon lapsi raukka ei ymmärtänyt käyttää hyväkseen niitä etuja, joita itse sallimus oli hänen käytettäväkseen antanut. Sillä Roomassa olisi hän ollut tasapuolisten arvostelijain tutkittavana, joilla ei olisi ollut mitään etuja hänen tuomitsemisestaan ja he olisivat varmaan huomanneet, että Johanna oli kirkon uskollinen ja kuuliainen tytär, vapauttaneet hänet ja siunanneet häntä.

Mutta tämä ei varmaankaan ollut sallittu. Piispa kiirehti kekseliäästi uusiin kysymyksiin, siten johtaakseen Johannan ajatukset toiseen suuntaan, jonka jälkeen istunto lopetettiin.

Kun Johanna nyt läksi huoneestaan kantaen kahleitaan, täytyi sydämeni surulla ja silmäni kyynelillä, sillä nyt huomasi, että hänen loppunsa lähestyi. Piispa oli varmaankin hänen äskeisistä sanoistaan käynyt niin varovaiseksi, että hän oli paneva hänelle kaksinkertaiset vartijat, eikä antaisi kenenkään lähestyä häntä, jotta ei kukaan olisi voinut neuvoa hänelle, kuinka hän helpoimmin olisi vapautunut heidän kahleistaan.

Seitsemäs luku.

Ei piispa tässäkään toisessa tutkinnossa ollut paremmin päässyt aikeittensa perille, koska hän ei nytkään saanut Johannaa sellaiseen syytteeseen, jonka nojalla häntä saattoi rikollisena tuomita. Mutta Cauchon päätti itsepintaisesti millä tavalla tahansa tuomita hänet rikoksentehtäjänä rangaistavaksi. Sillä se palkka, jota hän tästä työstään odotti, oli hänestä niin edullinen, ettei hän sen rinnalla välittänyt vaikka olisi tuominut ja polttanut viisikymmentä viatonta, turvatonta, Johannan kaltaista tyttöä, jos vain he olisivat olleet hänen tiellänsä.

Jo seuraavana päivänä ryhtyi hän jälleen toimeen ja kehui pian saavansa tämän oikeuskäynnin onnellisesti päättymään. Apumiestensä kanssa hän jonkun päivän kuluttua oli Johannan omain sanain ja tunnustusten perustuksella saanut kokoon uuden kannekirjan, joka sisälsi kokonaista kuusikymmentä kuusi pääkohtaa. Tiistaina 27 päivänä maaliskuuta alettiin Johannalle pykälä pykälältä lukea tätä syytekirjaa ja sanottiin, että jos hän johonkin kohtaan kieltäisi vastaamasta suoraan ja rehellisesti, hän niissä pidettäisiin rikokseen ja tuomioon vikapäänä.

Piispa piti ensin puheen, jossa hän Johannalle huomautti, kuinka muka tämän oikeuden jäsenet olivat hurskaita ja totuutta rakastavia miehiä, jotka isällisesti tahtoivat neuvoa ja saattaa hänet oikealle tielle. Hän sanoi myöskin, että Johanna heidän joukostaan saisi neuvonantajakseen valita yhden tahi useampia, jotka asianajajina olisivat hänelle avullisia.

Tätä tarjousta saattaa tosin verrata tarinaan sudesta, joka tarjoutui olemaan lampaalle avullisena, mutta siihen pakotti piispaa erään Rouenissa hyvin arvossa pidetyn, oppineen lakimiehen, tohtori Jean Lohierin mielipide, joka oli sanonut koko oikeudenkäyntiä laittomaksi senkin vuoksi, ettei tuolle alaikäiselle, oppimattomalle tytölle oltu annettu edes asianajajaa, joka olisi häntä neuvonut.

Piispan ulkokullattuun puheeseen sanoi Johanna vain, ettei hän välittänyt neuvonantajasta, koskei hänelle sitä tähänkään asti oltu suotu.

Piispa tyytyi kyllä tähän vastaukseen, koska hän nyt saattoi olla hyvällä omallatunnolla siitä, ettei muka pärjääjillä tässä suhteessa ollut puheen aihetta.

Tuo kannekirja, joka nyt luettiin, oli todellakin merkillisimpiä, mitä maailmassa on kokoonpantu, koska siinä kaikki syytetyn jalot, hurskaat ja ylevät ominaisuudet, joita oikeinajattelevat ja totuutta rakastavat henkilöt ihantelivat ja ylistelivät, esitettiin aivan väärässä ja valheellisessa valossa ja joita lauseita sitten kuin myrkytettyjä nuolia käytettiin Johannan kukistamiseksi. Tässä nimitetään häntä noidaksi ja taikojen tekijäksi, syytetään häntä pahojen henkien kätyriksi, pyhän kirkon tottelemattomaksi jäseneksi, joka on polkenut sen pyhiä sääntöjä, epäjumalan palvelijaksi ja Jumalan pilkkaajaksi, joka on häväissyt Herraa ja hänen pyhimyksiään. Vielä sanotaan siinä, että hän on yllyttänyt kansaa, saanut aikaan verenvuodatuksia ja paljon muuta pahaa, on sen lisäksi unohtaen naisellisen kainoutensa pukeutunut miesten vaatteisiin ja ruvennut sotilastoimeen ja sen ohella noitunut sekä ruhtinaita että ylimyksiä ja sallinut kansan jumaloida itseään, koska on antanut sen suudella käsiään ja jalkojaan.

Niin, Johannan hurskas usko, palava rakkaus Jumalaan, omaan kansaansa ja kaikkiin pyhimyksiin ja ihmisiin, hänen luja rohkeutensa ja itsekkyydestä vapaa innostuksensa isänmaansa pelastukseksi, joka sai pelkureistakin sankareita — väärennettiin irvikuvaksi, jotta voisi luulla itse paholaisen olleen sitä kyhäämässä.

Kannekirjan erityisiin kohtiin vastasi Johanna selvästi ja johdonmukaisesti niinkuin ennenkin, kertoen uudestaan samat asiat, joita ennen oli puhunut, mutta usein myös viitaten edellisen tutkimuksen pöytäkirjoihin, pyytäen niistä lukemaan, taikka sitten sanoi hän suoraan valheeksi pahimpia vääristelyjä.

Kuulustelua kesti kauvan, mutta kun kaikki pykälät oli luettu, eivät tuomarit vieläkään voineet keksiä pätevää syytä, jonka nojalla tuomio olisi voitu langettaa. Cauchon ei nytkään masentunut, vaan viimeksi pidetyn kuulustelun nojalla ja uskollisten ystävänsä avulla sepitti vielä uuden syytekirjan, jossa oli kaksitoista kohtaa, joiden valheiden perustuksella oikeuden vielä kerran piti kokoontua.

Tällä ajalla Cauchon eräänä päivänä kävi Johannan vankikopissa Manchonin ja kahden oikeuden jäsenen, Isambard de la Pierren ja Martin Ladvenuen seurassa. Hän koetti vielä kerran taivuttaa Johannaa alistumaan pyhän kirkon tuomioon — ja tunnustamaan, ettei hän ollut Jumalan lähettiläs ja etteivät hänen näkynsä ja äänensä olleet Jumalasta.

Mutta Johanna kielsi jyrkästi. Isambard de la Pierre sääli Johannaa, sillä hänellä oli sydäntä ja hän rohkeni, huolimatta piispan vihoista, kysyä Johannalta eikö hän tahtoisi vedota asiaansa Baselin kirkonkokouksen ratkaistavaksi ja selitti, että tässä kokouksessa olisi yhtä monta pappia hänen puoltaan kuin englantilaisten.

Johanna huudahti, että hän ilomielin tahtoisi vastata sellaisen tuomioistuimen edessä; mutta ennenkun Isambard ehti puhua, kääntyi Cauchon hänen puoleensa ja ärjäsi.

"Ole vaiti, paholaisen nimessä!"

Manchon uskalsi myös henkensä kaupalla kysyä, eikö hänen pitänyt merkitä pöytäkirjaan Johannan vetoamista Baselin kokoukseen.

"Ei se ole tarpeellista."

Nyt huudahti Johanna tuskallisesti: "Voi, te kirjoitatte kaikki, joka on minua vastaan, vaan ei mitään, joka olisi edukseni."

Nämä sanat olisivat voineet liikuttaa villipedonkin sydäntä, mutta Cauchon oli tässä asiassa villipetoa pahempi.

Huhtikuun alkupäivinä sairastui Johanna kovaan tautiin. Hän oli ollut huonoissa voimissa siitä saakka, kun viimeinen kuulustelu päättyi, ja hänen tilansa oli yhä huonontunut.

Oli päätetty, että nuo kaksitoista kannepykälää oli lähetettävä Parisin yliopiston tarkastettavaksi, jonka jälkeen sen professorit ja jumaluusoppineet saivat lausua ajatuksensa asiasta. Mutta Manchon rohkeni tähänkin kirjaan panna muistutuksen, jossa hän sanoi, että monessa kohden niistä kahdestatoista pykälästä pannaan Johannan suuhun asiat aivan päinvastoin, kuin mitä hän oli lausunut, mutta tähän hänen vastalauseeseensa ei pantu mitään huomiota.

Viidentenä päivänä huhtikuuta olivat kaupungin asukkaat suuresti kiihottuneet ja paljon kansaa kokoontui kaduille ja linnan läheisyyteen kysyen uutisia, sillä huhu kertoi, että Johanna oli kuolemaisillaan. Englantilaisen puolueen johtomiehet olivat hämmästyksissä, sillä jos Johanna nyt olisi kuollut, ennenkun häntä kirkon tuomio olisi langettanut, niin olisi ollut luultavaa, että kansan rakkaus olisi tehnyt hänestä marttyrin ja hänen kuolemansa olisi ranskalaisten sydämissä tullut suuremmaksi voimaksi kuin hänen elämänsä.

Warwickin kreivi ja Winchesterin kardinaali läksivät heti linnaan ja tuottivat parhaat lääkärit, mitä oli saatavissa, ja Warwickin kreivi, joka oli kova ja kiivas mies, käski heidän kaikin voiminsa parantamaan Johannaa, koska hän oli Englannin kuninkaan vanki, josta oli maksettu suuria lunnaita ja koska ei kuningas toivonut hänen kuolevan, ennenkun hänet saatiin rangaista.

Tauti oli kovaa laatua ja jotenkin pitkälistä. Kun Johanna parin viikon kuluttua oli toipumassa, katsoi piispa sopivaksi muutamien oikeusjäsenten kanssa käydä hänen luonaan vankilassa ja otti mukaansa myöskin Manchonin ja minut muistiin kirjoittamaan, jos siellä jotakin tärkeää olisi sanottu.

Johanna näytti minusta nyt niin heikolta, että se sydäntäni särki. Mutta piispaa hänen tilansa ei tuntunut liikuttavan. Hän sanoi Johannalle, että tämän vastauksissa oli ollut jotakin uskontoa loukkaavaa ja koska Johanna oli oppimaton eikä tuntenut Jumalan sanaa, oli piispa tuonut sinne muutamia hyviä ja viisaita miehiä häntä opettamaan, jos hän siihen suostuisi. Ja vielä hän lisäsi: "Me olemme kirkon miehiä ja tarjoamme sinulle niinkuin jokaiselle ihmiselle sielusi pelastusta, Tässä asiassa me vain seuraamme pyhän kirkon esimerkkiä, joka ei kiellä anteeksiantoa siltä, joka vain tahtoo palata sen turviin."

Johanna kiitti ja sanoi:

"Minä voin kuolla tähän tautiin, jos se on Jumalan hyvä tahto; niin pyydän siis, että te ripitätte minut ja annatte minun nauttia pyhää ehtoollista, ja että minut haudataan siunattuun maahan."

Piispa ajatteli, että tässä heikkouden tilassa, peläten joutuvansa siunaamattomaan maahan ja siitä helvetin vaivaan, tyttö vihdoinkin tunnustaa, mitä he vaativat ja sanoi:

"Niin, jos haluat pyhää sakramenttia, täytyy sinun tehdä niinkuin kaikki hyvät kristityt tekevät ja alistua kirkon vaatimuksiin."

Johanna sanoi, ettei hänellä ollut muuta lisättävää, kuin mitä hän ennen oli puhunut. Mutta kun piispa yhä uudisti vaatimuksensa kirkon sääntöihin alistumisesta, lausui hän:

"Jos kuolisin tässä vankihuoneessa, niin pyytäisin teidän hautaamaan minut siunattuun maahan; mutta jos ette sitä tahdo, niin luotan sittenkin Vapahtajaani."

Piispa ja nuo toiset kirkon miehet varottivat nyt ankarasti Johannaa ajattelemaan, mitä hänen rauhaansa tuli ja uhkasivat, että ellei hän tunnustaisi ja katuisi niitä suuria erehdyksiä, joihin hän oli syypää, hän Jumalan sanan ja pyhän evankelista Matteuksen todistuksen mukaan erotettaisiin ja hyljättäisiin kirkon yhteydestä ja pidettäisiin pakanaa ja publikaania pahempana, jopa turkkilaisena ja sarasenilaisena, jolla ei enää olisi pelastusta.

Olisi luullut tällöisten pelotusten ja uhkausten masentavan tuota heikkoa, turvatonta, yksinäistä tyttö raukkaa, mutta hän oli vakaumuksessaan luja ja järkähtämätön ja sanoi, että hän oli kastettu pyhään kristilliseen uskoon ja siinä uskossa hän tahtoi kuolla, ja että hän aina oli tahtonut palvella Jumalaa. Viimeksi hän lausui:

"Minun ääneni eivät salli minun myöntyä teidän vaatimuksiinne, sentähden täytyy minun lujasti kieltää. Minun täytyy ehdottomasti totella niitä, tulkoon mitä hyvänsä."

Sydämeni oli raskas lähdettyäni vankilasta, mutta Johanna oli rauhallinen, sillä hänen omatuntonsa sanoi, että hän oli tehnyt velvollisuutensa eikä muuta tarvittu.

Yhdeksäs luku.

Pari viikkoa kului; oli toinen päivä toukokuuta, kesä oli tullut, kedoilla loistivat jo metsäkukat täydessä kauneudessaan, linnut visertelivät, koko luonto oli täynnä päivänpaistetta, kaikkein mielet olivat kuin uudistuneet ja iloiset, koko maailma oli täynnä toivoa ja hauskuutta. Tasangot Seinen varrella levisivät laajalle pehmeinä ja vihantina, joki oli vesirikas ja elonhaluinen. Roenin kaupunki kuvastui entistä kauniimpana joen kirkkaassa pinnassa.

Mutta tuo kevätkesän ihanuus ei nyt voinut tehdä minun synkkää mieltäni iloiseksi, sillä niin minua alituisesti vaivasi tuo kolkko vankila, jonka sisäpuolella Johannan täytyi kahleissaan kitua, hänen, joka enemmän kuin kukaan olisi voinut iloita ja nauttia luonnon suloudesta. Erotettuna kaikista rakkaistansa, raakain ja sydämettömäin vartijain seurassa täytyi hänen kärsiä vankihuoneen kurjuutta.

Mutta nyt hän jälleen tuotiin oikeuden eteen, jossa hän ei kuitenkaan saanut kuulla niitä kahtatoista pykälää, joita tuo uusi kannekirja sisälsi, vaan oikeuden jäsenet tahtoivat pakottaa häntä tunnustukseen.

Johanna näytti nyt olevan hyvissä voimissa ja kuunteli tarkasti arkkidiakoni Jean de Chastillonian, joka häntä kaiken pyhyiden nimessä pyysi luopumaan entisistä erehdyksistään, tunnustamaan hairahduksensa ja katumaan.

Johanna vastasi:

"Lukekaa kirjanne, niin vastaan teille. Minä vetoon kaikki asiani Jumalaan, Herraani ja Mestariini, jota kaikesta sydämestäni rakastan."

Arkkidiakoni ei kuitenkaan millään ehdolla tahtonut noudattaa tätä pyyntöä, sillä piispa näki hyväksi pitää Johannalta salassa nuo kannekirjan kaksitoista pykälää, koska hän ei tahtonut Johannan vastauksia niihin, mutta yleisinä viittauksina kosketeltiin vain niitä asioita, joista häntä syytettiin.

Vihdoin sanottiin hänelle, että ellei hän alistunut kirkon vaatimuksiin, tunnustaen ja katuen erhetyksiään, tuomittaisiin hän kerettiläiseksi ja uskon luopioksi ja rangaistukseksi täytyisi hänen polttoroviolla heittää henkensä.

Kun hän tähän vastasi, kaikui hänen äänensä yhtä rohkeana kuin ennen sotakentällä, jossa se oli kiihottanut pelkureita urostekoihin.

"Minä en luovu sanoistani, ja vaikka näkisin tulen edessäni, en sittenkään voisi toisin puhua!"

Oli ylentävää kuulla tuota rohkeata ääntä ja nähdä innostuksen tulen välkähtävän hänen silmissään. Moni siitä hämmästyi, oli hän sitten ystävä tai vihollinen; ja Manchon taas henkensä kaupalla merkitsi pöytäkirjansa laitaan nuo oivalliset sanat: "*Superba responsio!*" [suomeksi: mainio vastaus], jotka sanat siinä vielä löytyvät tälläkin hetkellä kuudenkymmenen vuoden kuluttua ja tulevat edelleenkin olemaan.

Tietysti käsiteltiin vieläkin kerran kysymystä hänen puvustaan ja luvattiin, että jos hän pukeutuisi tavallisiin naisten vaatteisiin, saisi hän käydä messussa. Mutta Johanna vastasi niinkuin hän usein oli vastannut:

"Minä otan naisen vaatteet, jos vain minun sallitaan käydä kirkossa, mutta kun palaan taas vankeuteen, niin pukeudun miesten vaatteisiin."

Nyt koetettiin vielä kaikin neuvoin kietoa häntä pauloihin ja kysyttiin, että jos hänelle luvattaisiin sitä ja sitä, suostuisiko hän sitten heidän vaatimuksiinsa.

Johanna vastasi vain:

"Kun ensin annatte mitä lupaatte, niin sitten saatte nähdä."

Niin, Johanna oli nyt taas entisissä voimissaan ja selvänä ymmärrykseltään eivätkä he mistään saaneet häntä syytteeseen. Istunto kesti äärettömän kauvan ja kaikki nuo entiset tutkimukset uudistettiin vielä kerran ja sen ohella neuvottiin, nuhdeltiin ja varotettiin, mutta siitä ei tultu muuhun loppupäätökseen, kuin että kuudenkymmenen kahden oppineen miehen oli mahdoton pitää puoliaan yksinäisen, oppimattoman, yhdeksäntoista vuotiaan tytön rinnalla.

Kymmenes luku.

Kaunis vuodenaika vaikutti ihmisissäkin iloisen mielialan ja yleensä olivat he nyt taipuvaisia kaikellaiseen leikinlaskuun ja pilantekoon. Paljon puhuttiin ja naurettiin myöskin sitä, että tuo vangittu, nuori tyttö oli yhä uudestaan pitänyt puoliaan tuolle oppineelle ja arvoisalle piispa Cauchonille, jota melkein joka puolueessa vihattiin. Englantilaismieliset tosin toivoivat Johannaa polttoroviolle, mutta se ei sittenkään estänyt heitä nauramasta piispalle, jota eivät voineet kunnioittaa. Yhtäläisyys Cauchon nimen ja *cochon* [suomeksi: sika] sanan välillä antoi pilkkakirveille paljon puhumisen ja sukkeluuden aihetta, vieläpä nähtiin arkkipiispan palatsin muureilla piirustuksia, jotka kuvasivat täydessä piispan puvussa olevia sikoja, hiippa päässä ja sauva kädessä ja paljon muuta oikeudenkäyntiä tarkottavaa, joka tietysti kovin ärsytti ja loukkasi piispaa. Hän päätti siis tehdä pikaisen lopun oikeudenkäynnistä, josta hän oli paljon kunniaa ja hyötyä itselleen toivonut, vaan joka tuotti hänelle häpeää ja ylenkatsetta.

Yhdeksäntenä päivänä toukokuuta saimme käskyn tulla linnaan. Tällä kertaa vietiin meidät eräaseen etäisimpään torniin, jossa en ennen ollut käynyt ja jossa vahti vei meidät pohjakerroksessa olevaan saliin. Täällä huomasin heti punaisiin puetun pyövelin ja hänen sotamiehensä seisovan kidutuskoneiden vieressä. Läsä oli myös Cauchon ja muutamia muita oikeuden jäseniä, joiden joukossa tuo petollinen Loyseleur.

Sydämeni kylmeni, kun mielessäni kuvailin Johannaa noissa kidutuskoneissa, joita armottomat sotamiehet käyttäisivät ja joissa musertaisivat hänen hennot jäsenensä. Tuntui kuin olisin kuullut luiden ruskeen ja lihan luskeen, enkä voinut ymmärtää, kuinka nuo Herran palvelijat saattoivat välinpitämättöminä ja kylminä seisoa kaiken tuon kauhistuksen todistajina.

Kohta tuotiin Johannakin sisään ja hänkin huomasi heti pyövelin ja kidutuskoneet. Mutta ei hän ruvennut vapisemaan eikä käynyt kalpeaksi, vaan ojensi itsensä ja huulet osottivat entistä suurempaa päättäväisyyttä, jopa suuttumusta, mutta pelosta ei ollut puhettakaan.

Kun Johanna oli istunut hänelle osotetulle paikalle, luettiin pääkohdat hänen rikoksistaan. Piispa Cauchon sanoi, että koska Johanna edellisissä tutkinnoissa ei ollut vastannut kaikkiin kysymyksiin ja koska hän toisiin oli vastannut valheellisesti, niin hänen nyt piti saada piispalta kuulla täysi tosi. Paljon piispa vielä puhui ja uhkasi, mutta vihdoin hän kovalla äänellä huusi:

"Tuossa ovat kidutuskoneet ja tuossa sen toimeenpanijat! Sinä voit joko joutua niihin taikka päästä niistä vapaaksi. Puhu."

Johanna vastasi jalosti ja arvokkaasti aivan hätäilemättä, niin että se minusta tuntui oikein ihmeeltä:

"Minä en voi teille sanoa muuta kuin mitä jo olen sanonut; en vaikka irrottaisitte jäsenet ruumiistani. Ja vaikka tuskissani jotakin toisin tunnustaisinkin, niin jälkepäin sanoisin, että kidutuskoneet puhuivat enkä minä."

Piispa ja moni hänen kanssaan olivat aivan hämmästyksissään tästä vastauksesta, joka ilmaisi enemmän rohkeutta ja viisautta kuin hänen ikäiseltään saattoi odottaa. Moni hänen sijassaan olisi jo pyörtynyt kauhusta, mutta Johanna sitävastoin ymmärsi juuri viitata tällaisen menettelyn heikoimpaan ja luonnottomimpaan kohtaan. Sillä ne tunnustukset, joita heikko ihminen sanomattomissa tuskissa pakotetaan tekemään, eivät saata olla kovin luotettavia eivätkä tosia, vaikka tosin sitä keinoa oli vuosisatoja käytetty ja yhä käytetään. Minäkin olin ennen luullut, että tätä tapaa lain ja kirkon nimessä täytyi viimeisenä rangaistuskeinona käyttää. Nyt tuntui kuin kirkas salama olisi keskiyön pimeydessä valaissut seutua, ja osottanut tien, jota myöten piti kulkea. Manchon loi syrjäkatseen minuun ja hänen kasvoillaan kuvastui sanomatonta ymmärtämystä; ja näytti kuin olisi monen mieli tullut valaistuksi. Kuulin jonkun lausuvan:

"Tuo on todellakin ihmeellinen olento. Hän on iskenyt eräaseen vanhaan, otaksuttuun harhaluuloon ja näyttänyt kuinka pian se kosketuksesta hajoaa. Mutta mistä hänellä mahtaa olla tuo ihmeellinen tieto?"

Oikeuden jäsenet neuvottelivat keskenään hiljaisella äänellä ja muutamista sanoista, joita kuulin, saatoin päätätä, että Cauchon ja Loyseleur vaativat kidutuksen käyttämistä, mutta että useimmat panivat siihen jyrkän vastalauseen.

Vihdoin käski Cauchon kiukkuisella äänellä, että Johanna vietäisiin vankilaan.

Samana iltana kertoi Manchon minulle, minkätähden ei kidutusta pantu toimeen. He pelkäsivät Johannan siitä kuolevan, joka ei englantilaisia olisi ensinkään miellyttänyt; ja sitten arveltiin, ettei kidutus olisi minkään arvoista, koska Johanna heti vaivasta päästyään olisi peruuttanut sanansa.

Nyt saivat Rouenin kaupungin asukkaat jälleen naurun aihetta ja palatsin muureilla nähtiin kuvia, joissa piispan puvussa oleva sika kantoi kidutuskonetta, ja Loyseleur käveli itkien perässä. Kuvaajain kiinnioittamisesta luvattiin palkinnoitakin, mutta vartijatkin olivat kuin sokeat eivätkä olleet ketään nähneet.

Yhdestoista luku.

Kymmenen päivän kuluttua toivat erityiset lähettiläät Parisin yliopiston lausunnon kannekirjan kahdestatoista pykälästä. Siinä sanottiin, että Johannan hairahdukset olivat kyllin todistetut ja että hänen tuli valalla tunnustaa erehtyneensä sekä luvata tehdä parannus, muuten tuli oikeuden julistaa hänelle rangaistus.

Muutaman päivän kuluttua kokoontuivat oikeusjäsenet linnaan ja Johanna tuotiin heidän eteensä. Pierre Maurice, Rouenin kanonikus piti hänelle pitkän puheen ja varoitti häntä. Lopuksi hän sanoi, että jos Johanna pysyisi itsepäisenä päätöksessään, oli hänen sielunsa varmasti joutuva kadotukseen ja hänen ruumiinsa hävitettävä. Mutta Johanna pysyi lujana ja sanoi:

"Vaikka olisin jo tuomittu ja näkisin tulen palavan, niin vaikkapa olisin tulen keskellä, en voisi puhua toisin kuin olen puhunut ja tässä pysyn kuolemaani saakka."

Syvä hiljaisuus vallitsi ja kesti jonkun hetken. Sitten Cauchon juhlallisesti kääntyi Pierre Mauricen puoleen. —

"Onko teillä vielä mitään lisättävää?" Pappi kumarsi syvään ja sanoi —

"Ei mitään, herra piispa."

"Entä vanki, onko hänellä mitään sanomista?"

"Ei mitään."

"Sitten on oikeudenkäynti päättynyt. Huomenna päätös on julki luettava. Vieköö vanki takaisin."

Johanna poistui arvokkaasti. Mutta minä en jaksanut enää mitään ajatella, kyneleet sumensivat silmäni.

* * * * *

Olisi luullut, että piispa vihdoinkin olisi iloinnut siitä voitosta, jonka hän oli saanut, mutta päin vastoin harmitti häntä se tieto, että kansa ei pitänyt hänen tuomiotaan kyllin pätevänä. Hänen tuli mielestään hankkia parempia todistuksia Johannan rikollisuudesta, jotta kansa sen uskoisi. Mutta mistä hän saisi näitä todistuksia. Ei löytynyt koko maailmassa muuta kuin yksi henkilö, joka ne voi antaa — ja se oli Johanna itse. Hänen täytyi julkisesti tunnustaa erehtyneensä — vaikkapa vain näennäisesti.

Mutta kuinka oli tämä tunnustus saatava? Viikkokausia oli häntä jo tutkittu, kidutusta vieläpä polttoroviotakin uhattu. Mitä vielä piti koettaa? Sairautta, väsymystä kuolemaan asti — kenties se keino oli tepsivä?

Piispa ajatteli, että hänet piti heikkouden tilassa saada tekemään puumerkkinsä peruutuskirjan alle. Mutta, koska hän tietysti itse tahtoi sen kuulla, oli hänelle luettava vain joku lyhennys siitä ja sitten annettava hänen tehdä merkkinsä täydellisemmän peruutuskirjan alle.

Mutta vielä oli yksi vaikeus. Jos hän olisi saatu tunnustamaan, niin tämä olisi vapauttanut hänet kuoleman rangaistuksesta, ja häntä olisi edelleen täytyntä pitää vankeudessa. Mutta se oli aina vaarallista.

Tähänkin keksi piispa keinon. Hän päätti tehdä lupauksia Johannalle ja tämän taas piti luvata ottaa naisten vaatteet. Mutta sitten oli tehtävä Johannalle mahdottomaksi lupauksensa pitäminen. Tästä rikoksesta taas piti hänet voida tuomita polttoroviolle.

Sittemmin on saatu selville, että nämä juonet pidettiin tarkasti yleisöltä salassa.

Katalain aikeittensa toteuttamiseen olikin piispalla nyt hyvä tilaisuus, sillä Johannan voimat olivat taas kovassa vankeudessa hyvin paljon heikenneet.

On tavallista, että tuomitun annetaan viettää viimeinen yö rauhassa, mutta Johannalle ei sitäkään suotu. Loyseleur puhutteli muka ystävänä häntä monta tuntia, koettaen taivuttaa häntä alistumaan kirkon vaatimuksiin ja lupasi, että jos hän näin tekisi, hän pääsisi tuosta kauheasta englantilaisesta vankeudesta kirkon vankilaan, jossa hän saisi paremman kohtelun ja naisia vartijoikseen. Pappi ymmärsi, kuinka hänen piti taivuttaa Johannaa ja kuinka nuo raa'at ja julkeat englantilaiset vartijat häntä vaivasivat. Hän tiesi myöskin, että Johannan äänet olivat luvannet vapautusta tästä vankilasta. Jos häntä heikkona yhä vaivattaisiin, eikä annettaisi hänelle hetkeäkään lepoa ja kun hän sitten väsyneenä sekä ruumiin että sielun puolesta huomenaamuna äkkiä näkisi edessään polttorovion, niin hän ei voisi vastustaa. Näin nuo kavalamieliset kirkon vartijat suunnittelivat.

Minun ei tarvitse mainita, etten sinä yönä saanut unta silmiini. Eikä Noelkaan saanut. Hämärissä läksimme kaupungin muurin pääportille ja toivoimme, että vielä viimeisellä hetkellä saisimme nähdä Johannan jonkun ihmeen kautta vapautuvan vankilasta, koska kerran äänet olivat sen luvanneet. Tuo suuri uutinen, että Johanna d'Arc oli vihdoinkin tuomittu ja että hän huomenna elävältä poltettaisiin oli pian laajalti levinnyt; ja sentähden kulki taajoja kansanjoukkoja pitkin katuja ja sotamiehet olivat kieltäneet toisia joukkoja kaupunkiin pääsemästä, koska heillä ei ollut luotettavia todistuksia, mitä väkeä olivat. Me tutkimme noita ihmisiä, mutta emme heissä nähneet merkkiäkään siitä, että olivat meidän vanhoja sotatovereitamme, emme tunteneet ketään. Kun portit vihdoin yöksi suljettiin, käännyimme surumielisinä ja pettyneinä kotiinpäin.

Kulkiessamme pitkin kaupunkia, näimme paljon kansaa kokoontuneen pyhän Ouenin kirkon ympärille ja sen edustalla tehtiin työtä suurella kiireellä tulisoitujen valossa. Koottiin lankkuja ja polttoaineita, joista kohosi korkea rovio. Kun kysyimme, minkätähden tuota rakennettiin, vastattiin:

"Ettekö tiedä, että ranskalainen noita on huomenna poltettava?"

Me läksimme pois, sillä ei ollut halua nähdä ja kuulla enempää. Meille oli kerrottu, että Jumiegen apotti monen sadan munkin kanssa oli matkalla kaupunkiin näkemään Johannan polttamista. Kuvailimme noissa miehissä näkevämme Johannan vanhoja sotatovereja, La Hiren tai Bastardin tai d'Alençonin, ja me odotimme heidän hyökkäystänsä, jolloin kansa peljästyneenä pakenisi heidän edestänsä ja silmät ilokyyneleissä me ajattelimme yhtyvämme heihin ja rientävämme Johannaa vapauttamaan. Olimme valmiit uhraamaan henkemme hänen hyväkseen. Kuinka mielettömiä me tuumailimme; mutta olimmehan nuoria ja nuorethan toivovat ja uskovat mahdottomiakin mahdollisiksi.

Kahdestoista luku.

Seuraavana aamuna olin seurannut Manchonia eräälle lavalle, joka oli rakennettu pyhän Ouenin kirkkomaalle ja jossa jo istui joukko pappeja, kaupungin etevimpiä porvareja ja muita ylhäisiä henkilöitä. Lähellä sitä oli toinen katolla varustettu lava, joka oli kauniisti koristettu monivärisillä uutimilla ja matoilla. Tässä oli istuimia vanhalle Winchesterin kardinaalille, Cauchonille, kolmelle piispalle, varainkvisitorille, kahdeksalle apotille ja kaikille oikeudenjäsenille, jotka olivat olleet läsnä Johannan asiaa tutkittaessa.

Kahdenkymmenen askeleen päässä tästä kohosi kivistä tehty, keon muotoinen kumpu, jonka yläosa oli peitetty puilla ja risuilla ja näytti minusta niin korkealta, että milt'ei taivasta tavotti. Polttorovion edessä seisoivat pyöveli punaisiin puettuine sotamiehineen ja heidän jalkainsa edessä näkyi hehkuva hiilikasa, josta he eivät antaneet tulen sammua. Vähän syrjempänä siitä oli miehen korkuinen koko risuja, joita sitten ajottiin vielä tuleen heittäen.

Nähdessäni polttorovion tuntui minusta kuin tuliset, sanomattomat tuskat olisivat viiltäneet ruumistani, mutta sittenkään en voinut kääntää katseitani siitä, enkä olla ajattelematta tuota kauheata näytelmää.

Tuon avonaisen paikan ympärillä seisoivat englantilaisia sotamiehiä viere vieressä, komeaa väkeä puettuina loistaviin rintahaarniskoihin ja kypäreihin, heidän takanaan seisoivat kansaa mustanaan, samoin olivat kaikki portaat, käytävät, parvekkeet ja katot täynnä väkeä.

Ilma oli painostavan kuuma ja ukkonen oli tulossa, mustat pilvet peittivät taivaan ja etäällä sen rannalla välähteli salama. Syvä hiljaisuus vallitsi.

Mutta vihdoin kuului komentosanoja, aseiden kalsketta ja teräkseen puettujen miesten astuntaa katukivillä. Sydämeni sykki ajatellessani, että toivottu pelastus ehkä vieläkin lähestyi. Mutta kohta huomasin taas pettyneeni. Lähestyihän vain kahleita kantava Johanna sotamiesten saattamana. Hän oli sairas ja jaksoi tuskin astua. Ei hänellä ollut pitkää matkaa kuljettavana, mutta hän oli ollut vuoden vangittuna saamatta hengittää ulkoilmaa ja nyt näytti kuin ei hän olisi jaksanut sitä kestää, väsymyksestä menehtymäisillään hän kulki tuossa painostavassa kesähelteessä. Ja kun hän vihdoinkin pääsi perille, oli heti tuo katala Loyseleur hänen vieressään kuiskailen hänen korvaansa lupauksia, joita ei koskaan ajottu pitää ja kehottaen häntä tunnustamaan erehtyneensä.

Johanna istuttuaan sulki silmänsä, antoi kahleensa painua alas, kädet helmassa, näytti kuin ei hän olisi välittänyt mistään muusta kuin levosta.

Kuinka tarkkaavasti kaikki katselivat tuota heikkoa tyttöä, ja kuinka teeskentelemätön hän siinä oli kaikkein noiden katselijain edessä, jotka niin kauvan olivat odottaneet nähdäkseen häntä, jonka nimi jo oli tunnettu koko Euroopassa. Aikansa ihmelapsi oli Johanna d'Arc, ja ihmeenä hän on oleva kaikkina

aikoina!

Nyt nousi puhujalavalle eräs oppinut, Guillaume Erard, joka oli saanut toimekseen pitää saarnan, niinkuin tällaisissa tilaisuuksissa oli tapana. Tekstin hän otti yliopiston lausunnon kannikirjan kahdestatoista pykälästä ja kuuluisalla puhetaidollaan hän nyt kuvasi kaikkia niitä erehdyksiä, rikoksia, kerettiläisyyttä ja häpeää, johon Johanna oli huomattu syypääksi. Itse hän puhuessaan yhä kiihtyi, kunnes viimein oli aivan kuin vihan vimmassa. Mutta hänen sanansa näyttivät kaikuvan kuuroille korville, sillä Johanna oli kuin unelmiin vaipunut, jotta ei kukaan voinut tietää, ymmärsikö hän mitään tuosta kaikesta. Mutta vihdoin huusi puhuja kovalla äänellä:

"Ranskan kansa, kuinka syvään olet langennut! — Sinun joukossasi on aina ennen ollut tosi kristityltä, mutta nyt Kaarle, joka sanoo olevansa sinun kuninkaasi ja hallitsijasi, kerettiläisenä ja luopiona suosii halpa-arvoista, noituudesta tunnettua naista!" Johanna nosti päätään ja hänen silmänsä säihkyivät. Pappi kääntyi hänen puoleensa ja sanoi: "Sinulle, Johanna, minä puhun, ja minä sanon, että sinun kuninkaasi on luopio ja kerettiläinen!"

Johannan kuninkaalleen uskollinen mieli loukkaantui tästä kovin, hän kääntyi puhujan puoleen ja sointuvalla äänellään, joka muistutti entistä sotajoukkojen johtajaa huudahti:

"Elkää häväiskö minun kuningastani! Niin totta kuin elän todistan minä, että hän on hyvä kristitty eikä sellainen kuin te sanotte hänen olevan!"

Yleisön puolelta kuului hyvähuutoja, joka kovin harmitti puhujaa, sillä hän ei ensinkään ollut odottanut sellaisia ja päälle päätteeksi tarkottivat nuo hyvähuudot sitä henkilöä, jota hänen saarnansa oli häväissyt.

Hetken aikaa kesti levottomuutta ja hälinää kansanjoukossa tämän odottamattoman keskeytyksen johdosta, mutta järjestys saatiin kuitenkin palautetuksi.

Pappi lopetti nyt puheensa kehoittaen Johannaa alistumaan pyhän kirkon vaatimuksiin. Tähän vastasi Johanna heikolla äänellä:

"Minä olen jo sanonut, että tahdon vedota kaikki entiset sanani ja tekoni pyhään isään, paaviin — vaan ennen kaikkea Jumalaan."

Nyt Johanna jälleen oli lausunut sellaisia sanoja, joiden todellista arvoa hän ei itsekään ymmärtänyt. Kun polttorovio jo oli valmis ja kansanjoukot odottivat, mitä tuleman piti, niin ei tätä vetoamista oltu kuulevinaan, vaikka kirkonmiehet säikähtivät ja Cauchon kiirehti hänelle selittämään, että he jo olivat tehneet kaikki, mitä siinä asiassa saattoi tehdä.

Sitten he päät yhdessä hetken keskustelivat toistensa kanssa ja selittivät, että koska pyhä paavi oli niin kaukana ja paljon aikaa kuluisi, jos asian piti mennä hänen luokseen, niin Johanna saisi nyt näitä läsnäolevia hengen miehiä pitää kirkon edustajina.

Erard näytti nyt Johannalle kirjoituksen, joka edeltäkäsikin oli valmistettu ja vaati häntä tekemään luopumisvalan.

"Luopumisvala, mitä se merkitsee?" Massieu selitti nyt tämän sanan merkityksen. Johanna koetti ymmärtää, mutta väsymyksestä hän tuskin tajusi pääajatusta, koska selittäjä vielä puheessaan käytti paljon vieraita sanoja. Vihdoin Johanna ikäänkuin epätoivoissaan huudahti:

"Minä vetoon pyhään yhteiseen kirkkoon, tuleeko minun tehdä luopumisvala vai ei."

Erard selitti:

"Sinun tulee paikalla tehdä luopumisvala taikka muuten sinä nyt heti poltetaan."

Nämä kamalat sanat kuullessaan Johanna katsoi ylös ja nyt hän vasta huomasi polttorovion ja hehkuvat hiilet. Hän säpsähti, nousi seisomaan ja lausui muutamia sekavia sanoja ja tuijotti väkijoukkoon kuin olisi hän ollut houreessa.

Papit kokoontuivat hänen ympärilleen ahdistaen häntä tekemään puumerkkinsä luopumiskirjaan, moni kiirehti ja kiihdytti häntä, ja kansakin melusi, piti ääntä ja kiihtyi joka puolella.

Johannan voimat loppuivat. Hän katsoi hetken ympärilleen kuin mieletön, sitten hän vähitellen vaipui polvilleen ja lausui:

"Minä alistun."

He eivät antaneet hänelle aikaa ajatusten selvittämiseen — he tiesivät, kuinka vaarallista se heidän

asialleen olisi ollut. Massieu luki heti paikalla luopumisvalan ja Johanna lausui hänen jälessään konemaisesti sanat ja näytti kuin olisivat hänen ajatuksensa liidelleet kaukana koko tapahtumasta.

Sitten tuo paperi, jossa oli vain muutama lause, asetettiin syrjään ja toinen, johon oli monta sivua kirjoitettu, otettiin esille. Ja sanottiin, ettei Johannan tarvinnut mitään muuta kuin kirjoittaa nimensä tuon alle. Mutta kun hän selitti, ettei osannut kirjoittaa, niin eräs Englannin kuninkaan kirjuri, joka oli läsnä, otti Johannan käden omaansa ja kirjoitti nimen — *Jehanne*. Tuo vala oli siis tehty. Hän oli antanut nimensä semmoisen kirjoituksen alle, jota ei itsekään tuntenut. Kirjoituksessa häntä syytettiin noituudesta, seurustelusta pahojen henkien kanssa, Jumalan ja hänen enkeliensä pilkkaamisesta ja monesta muusta suuresta rikoksesta, joista kaikista hän lupasi tehdä parannuksen, ja samassa hän lupasi tästä lähtien aina pitää naisten vaatteita, joista pahahenki oli viekotellut häntä luopumaan.

Sitten Cauchon julisti, että hän nyt jälleen oli otettu siunatun kirkon yhteyteen ja sai nauttia kirkon armovälikappaleita. Nämä sanat kuullessaan loisti kiitollisuus Johannan silmistä.

Mutta, kuinka lyhytaikainen oli tämä ilo, sillä kohta sen jälkeen Cauchon kylmänä ja jäykkänä lausui:

"Mutta, että hän oikein katuisi ja yksinäisyydessä sovittaisi kaikki nuo suuret rikokset, joihin hän on havaittu syylliseksi, niin hän koko elinkautensa on pidettävä vangittuna ja täytyy hänen syödä surun leipää ja juoda rangaistuksen vettä."

Elinkautisessa vankeudessa! Sitä hän ei ollut ajatellut — ei Loyseleur eikä kukaan ollut hänelle niin sanonut, vaan päin vastoin, oli Loyseleur luvannut, että hänen elämänsä sitten tulisi kaikin puolin paremmaksi, ja Erardkin oli vähän aikaa sitten sanonut, että jos hän tekisi luopumisvalan, niin *hän pääsisi vapaaksi vankeudesta*.

Hetken Johanna seisoi sanatonna ja hämmästyneenä; mutta sitten hän muisti, että itse Cauchon oli sanonut hänen joutuvan kirkon vangiksi ja saavan naisvartijoita seuralaisikseen. Hän kääntyi pappien puoleen ja sanoi:

"No, kirkon miehet, viekää minut vankeuteenne ja elkää jättäkö minua englantilaisten käsiin." Ja hän kokosi kahleensa ja aikoi lähteä.

Mutta nyt Cauchon sanoi pilkallisesti nauraen:

"Viekää hänet vankilaan, josta hän tuli."

Tyttö raukka! Häntä oli petetty, houkuteltu väärän valan tekoon turhilla lupauksilla, nyt hän sen ymmärsi.

Rummun pärinä keskeytti hiljaisuuden, näytti kuin Johanna hetkisen aikaa olisi odottanut sitä vapautusta, jonka hänen äänensä olivat hänelle luvanneet; sitten hän näki todellisuuden — hänen vartijansa piirittivät hänet eikä hän enää koskaan pääsisi vapaaksi. Ja nyt hänen päänsä kumartui kuin joku sanomaton tuska olisi häntä kohdannut ja kuin olisi hänen sydämensä murtunut, ja sitten hän poistui painaen päätään käsiinsä ja nyyhkytti katkerasti.

Kolmastoista luku.

Mutta kun kansa, joka tietysti ei mitään ymmärtänyt siitä, mitä Johannan ympärillä tapahtui, näki häntä poisvietävän, vimmastui se, kun ei saanut katsella sitä näytelmää, jota se monta tuntia oli odottanut ja samoin tekivät englantilaiset sotilaat. Suuri meteli ja kahakka syntyi, tapeltiin, kiviä heitettiin, moni oikeudenjäsenistäkin oli vähällä menettää henkensä. Sanottiinpa, että Warwickin kreivikin oli suuttunut ja sanonut piispaa petturiksi ja konnaksi, mutta että tämä oli rauhoittanut kreiviä luvaten vielä toimittaa niin, että noita oli poltettava. Kenties annettiin tästä salainen tieto sotamiehillekin, koska he pian tyyntyivät ja kansakin vähitellen hajaantui ja kukin meni kotiinsa.

Päivällä kävi piispa ja muutamia muita ylhäisiä herroja Johannan vankilassa ja onnittelivat häntä luopumisvalan johdosta. Ja piispan palvelijat toivat hänelle naisen puvun, jonka hänen piti heti ottaa yllensä. Varotettuaan Johannaa lankeamasta entisiin hairahduksissa, poistuivat herrat vankilasta. — Johanna oli niin heikko ja uupunut, että antoi heidän puhua ja tehdä itselleen mitä tahtoivat, hän halusi ennen kaikkea lepoa ja rauhaa.

Piispa Cauchon oli nyt kovin hyvillään, kun hänen aikeensa näin oli onnistunut. Johanna oli vastustamatta ottanut naisten vaatteet, hän oli siis alistunut heidän vaatimuksiinsa.

Mutta piispan piti saada Johannan vieläkin luopumaan tästä alistumisesta ja sentähden käski hän vartijain tehdä Johannan olon vankilassa entistään tukalammaksi, ja niin salaa, ettei kukaan saisi siitä tietoa.

Perjantai ja lauantai kuluivat hiljaisuudessa, jotta Noel ja minä aavistamatta, mitä Johannalle oli tapahtunut, yhä saimme aikaa rakennella ihania tuulentupiamme siitä, kuinka muka ranskalaiset kiirehtisivät Johannan avuksi ja pelastaisivat hänet vielä viimeisellä hetkellä.

Mutta sunnuntai-aamuna alkoi jälleen liikkua huhuja kaupungilla, että ranskalainen noita oli langennut entisiin hairahduksiinsa ja pukeutunut miehen vaatteisiin. Ja päivän kuluessa puhuttiin tästä ihan varmana asiana ja moni iloitsi siitä, että tuo kadotuksen lapsi vihdoinkin saisi kärsiä rangaistuksen. Emmekä mekään, hänen ystävänsä, Manchon ja tuo hurskas veli Isambard, voineet olla uskomatta, että huhuissa oli perää.

Maanantai-aamuna ei kaupungissa puhuttu mistään muusta kuin Johannan lankeamisesta ja vähän myöhempään päivällä kutsutti piispa Manchonin ja minut linnaan, jossa kahdeksan oikeuden jäsentä piispan kanssa taas oli Johannaa tutkimassa.

Huhuissa oli ollut perää. Kun me saavuimme vankilaan, näimme hänen istumassa vuoteellaan niinkuin ennenkin kahlittuna ja miesten vaatteissa, yllä sama lyhyt ihomekko ja vyö ja vartalonmukaiset housut, joita hän koko oikeudenkäyntiajan oli käyttänyt.

Jälkeenpäin pidetyissä tutkinnoissa asiasta on selvinnyt, kuinka Johannaa oli vankilassa kohdeltu. Varhain sunnuntai-aamuna Johannan vielä nukkuessa oli eräs vartijoista vienyt hänen naisvaatteensa ja pannut entiset sijaan. Havaittuaan Johanna oli pyytänyt toisia vaatteita, mutta vartija ei niitä antanut. Johanna muistutti, että häntä oli kielletty pukeutumasta miesten vaatteisiin. Mutta naisen pukua he vain eivät hänelle tuoneet. Ilman vaatteita ei hän häveliäisyyden tähden voinut olla, varsinkin koska hänen julkeat vartijansa hänelle olivat alituisena kiusana, ja hänen täytyi siis pukeutua noihin kiellettyihin vaatteisiin vaikka tiesi, että se tuotti hänelle surman.

Cauchonin voitto oli nyt täydellinen. Hän olikin nyt hyvin itsetyytyväisen näköinen. Leveänä ja mahtavana, puettuna pitkään kaapuunsa asteli hän nyt huoneessa ja seisahtui sitten hajasäärin, kädet selän takana Johannan eteen, ikäänkuin olisi nauttinut nähdessään tuon turvattoman olennon, jonka kautta hänen piti päästä niin korkeaan virkaan ja arvoon armollisen ja rakasmielisen Herran Jeesuksen palveluksessa — nimittäin jos vain englantilaiset pitäisivät sanansa paremmin kuin hän itse lupauksensa.

Nyt alettiin heti tutkia Johannaa. Eräs heistä, nimeltä Marguerie, jolla oli enemmän oikeudentuntoa kuin toisilla tovereillaan, huomautti Johannan pukua ja sanoi:

"Asia näyttää epäilyttävältä, kuinka hän olisi voinut saada tämän puvun ilman toisten välitystä? Kenties on tapahtunut jotakin pahempaakin?"

Mutta piispa keskeytti häntä vihaisella äänellä. Sitten kysyttiin Johannalta:

"Kuinka olet jälleen pukeutunut miesten vaatteisiin?"

Johanna sanoi, että hän oli sen tehnyt omasta, vapaasta tahdostaan, koska hän ei voinut toisissa olla.

"Mutta sinä olet luvannut ja vannonut, ettet tahdo niitä käyttää."

Pelolla ja vavistuksella odotin Johannan vastausta, mutta sitten se olikin aivan sellainen kuin olin aavistanut. Hän sanoi aivan levollisesti:

"En ole ymmärtänyt enkä luullut vannovani sellaista. Mutta vaikka olisinkin luvannut ja vannonut, nyt ei tämä lupaus enää pitäisi paikkaansa, koska teidän puoleltannekaan ei ole minulle lupauksia pidetty. Minulle luvattiin, että saisin mennä messuun ja Herran ehtoolliselle ja että pääsisin vapaaksi kahleistani — mutta vieläkin olen niihin kytketty niinkuin näette."

"Kyllä sinä olet vannonut, ettet enää milloinkaan pukeudu miesten vaatteisiin."

Sitten Johanna kohotti kahleissa olevaa kättänsä noita vääriä tuomareitaan kohtaan ja virkkoi:

"Tahdon ennemmin kuolla kuin olla tällaisessa tilassa. Mutta jos minut vapautetaan kahleista ja jos saan käydä messussa ja minut muutetaan parempaan vankilaan, jossa on naisvartijoita, niin taivun mielelläni teidän tahtoonne."

Mutta koska lupauksensa pitäminen nyt ei ollut edullista piispa Cauchonin aikeille, ei hän tahtonut

tällä hetkellä enempää puhua asiasta, vaan kääntyi äkkiä toiseen ja kysyi, olivatko Johannan äänet puhuneet hänelle viime torstain jälkeen.

"Ovat", sanoi Johanna. "Pyhä Katarina ja pyhä Margareta ovat puhuneet ja varottaneet minua, etten tunnustaisi tehneeni sellaista, jota en ole tehnyt ja etten kieltäisi olevani Jumalan lähettiläs." — Sitten Johanna huokasi ja sanoi yksinkertaisesti: "Mutta minä pelkäsin tulta ja sentähden myönnynin."

Nyt ei Johanna ollut sairas eikä väsynyt ja entinen rohkeuskin oli palannut takaisin ja samassa hänen luonteenomainen totuudenrakkautensa virkosi. Selvästi ja vapaasti hän tunnusti totuuden, vaikka tiesi, että hän sentähden oli joutuva polttoroviolle, joka häntä niin kauhisti.

Hänen vastauksensa oli niin selvä, ettei kenenkään tarvinnut enää epäillä ratkaisevaa päätöstä. Minä huomasin, että hän oli lausunut oman kuolemantuomionsa ja niin teki Manchonkin, sillä hän kirjoitti pöytäkirjansa laitaan —

"Responsio mortifera." [Suomeksi: Kuolemaa tuottava vastaus.]

Jonkun hetken äänettömyyden jälkeen kysyi Cauchon häneltä vielä kerran, vieläkö hän väitti, että ne äänet, jotka hänelle olivat puhuneet, olivat pyhän Margaretan ja Katarinan. Johanna vastasi:

"Heidän ne ovat ja Jumala ne lähetti."

"Mutta olethan sen jo kieltänyt ja valalla vahvistanut."

Hyvin varmasti ja päättävästi totesi Johanna nyt, ettei hän koskaan ollut tahtonut sitä kieltää, mutta jos niin olisi ollut, oli hän tehnyt sen pelosta ja kieltänyt totuuden. Ja sitten hän lopetti tämän tuskallisen keskustelun sanoen surullisella äänellä:

"Minä tahtoisin heti kärsiä rangaistukseni; antakaa minun kuolla. En voi enää kestää vankeutta."

Muutammat läsnäolijoista läksivät vankilasta totisina ja murhemielisinä, toiset taas tyytyväisinä oikeudenkäynnin lopputulokseen. Linnanpihassa seisoi Warwickin kreivi ja toisia ylhäisiä englantilaisia odottaen kiihkeästi tutkinnon päätöstä. Heille huusi Cauchon ilosta hieroen käsiään:

"Voitte olla tyytyväisiä, jalot herrat — nyt hän on käsissämme!"

Neljästoista luku.

Myöhään illalla samana päivänä tuli Manchon kotiin ja sanoi minulle:

"Minä tulen vankilasta ja tuon sinulle terveisiä lapsi raukalta."

Minä hämmästyin niin, etten saattanut salata liikutustani, mutta onneksi oli Manchon niin omissa ajatuksissaan, ettei sitä huomannut.

"Terveisiä minulle, arvoisa herra?" saatoin vain lausua.

"Niin on. Hän sanoi huomanneensa sen nuoren miehen, joka minua auttoi ja että hän oli hyvän näköinen; ja sanoi että tuo nuorukainen varmaankin mielellään tahtois tehdä hänelle palveluksen, nimittäin että sinä kirjoittaisit kirjeen hänen äidilleen." Minä sanoin, että luulin kyllä sinun sen mielelläsi tekevän, vaan että minäkin tahtoisin häntä auttaa. Mutta tyttö sanoi, ettei hän tahtonut minua vaivata, koska tiesi minulla olevan paljon muuta tekemistä. Sitten lupasin laittaa sinua hakemaan ja Johanna tuli iloiseksi kuin olisi hän saanut ystävän tavata. Mutta minun ei sallittu tuoda Johannan luo ketään vierasta. Menin takaisin ja ilmoitin sen hänelle ja tyttö kävi taas murheelliseksi. Hän pyysi sinun kirjoittamaan äidilleen ja panemaan kirjeeseen paljon rakkaita terveisiä kaikille omaisille kotona ja lapsuuden ystäville kotikylässä. — Ja sitten piti sanoa, että hän tiesi eronhetkensä tästä elämästä lähestyvän, koska hän kolmannen kerran vuoden kuluessa oli nähnyt Haltijapuun. Näitä sanoja en ymmärtänyt, mutta Johanna virkkoi, että hänen äitinsä tiesi, mitä hän tarkotti.

Ja hetken hän istui äänetönnä haaveissaan, hänen huulensa liukkuivat ja minä kuulin muutamia sanoja, joita hän toisti pari kolme kertaa ja kirjoitin ne muistiin, ne näyttivät tuottavan hänelle rauhaa ja tyydytystä. Luulin, että hän tahtoi niitä kirjeeseensä, mutta sitten huomasin, että ne olivat säkeitä jostakin vanhasta laulusta, jotka muistuiivat hänen mieleensä:

"Sun ihanuutes iloittaa
Ja murheessakin lohduttaa,
Kun kaukana

Ja vieraana
On meistä armas kotimaa."

Nämä sanat luin suuresti liikutettuna Manchonin kirjoittamasta paperista ja kyyneleet nousivat silmiini. Minusta tuntui kuin olisi hän täten tahtonut lähettää tervehdyksen myös Noelille ja minulle ja että hän tahtoi lohduttaa meitä ja kehoittaa luopumaan turhista toiveistamme ja alistumaan Jumalan tahtoon. Hän, joka itse oli pohjaan asti juonut kärsimyksen maljan ja nyt jo kulki kuoleman varjon maissa, muisti vielä kärsiviä, tänne jääviä ystäviäänkin lohduttaa.

Minä kirjoitin kirjeen. Kirjoitin sen samalla kynällä, jolla olin piirtänyt ensimmäiset lauseet, jotka hän minulle saneli, nimittäin kirjeen Englannin kuninkaalle ja hänen kansalleen, jossa hän kehoitti heitä lähtemään Ranskasta. Siitä oli kulunut kaksi vuotta ja Johanna oli silloin seitsemäntoista vuotias. Kun olin kirjoittanut hänen viimeisen tervehdyksensä, mursin kynän, sillä sitä kynää, joka oli palvellut Johanna d'Arcia, ei saanut käyttää halvempiin tehtäviin.

Tiistaina 29 p. levisi pian sanoma kaupungissa ja laajalti lähitienoolla, että Johanna vihdoinkin oli poltettava. Moni riensi taas katsomaan tätä murhenäytelmää, joka heidän mielestään tuotti englantilaisille voiton ja ranskalaisille tappion. Mutta moni sääli kuitenkin kaikesta sydämestään tyttö raukkaa ja monen kasvot näyttivät hyvin surullisilta.

Aikaisin keskiviikko-aamuna lähetettiin veli Martin Ladvenu ja veli Isambard de la Pierre valmistamaan Johanna kuolemaan. Manchon ja minä saimme käskyn seurata noiden kahden munkin mukana ja surumielisinä meidän täytyi täyttää tämä tehtävä. Me kuljimme pitkin pimeitä käytäviä, kunnes ehdimme tuon kylmän kivilinnan perimmäiseen soppeen ja vihdoin seisoimme Johannan edessä. Mutta hän ei sitä huomannut. Hän istui kätet helmassaan, pää alaspäin kumartuneena ja oli vaipunut ajatuksiinsa.

Äänettöminä seisoimme siinä hetkisen, mutta kun ei hän vielääkään meitä huomannut, lausui Martin Ladvenu ystävällisesti:

"Johanna."

Hän katsoi ylös hiukan hämmästyneenä, hymyili sitten ja sanoi:

"Puhukaa. Onko teillä minulle sanomia?"

"On lapsi raukka. Mutta voitkohan sitä kestää?"

"Voin" — kuului hyvin hiljaa ja pää vaipui taas alas.

"Minä olen tullut valmistamaan sinua kuolemaan."

Johannan hento ruumis värisi hiukan ja hetken äänettömyyden jälkeen hän lausui hiljaa:

"Milloinka minun tulee kuolla?"

"Tänäpäivänä, aika on käsissä."

Jälleen väristys. — "Niinkö pian, voi niin pian!"

Pitkän aikaa äänettömyyttä. Kaukaisen torninkellon lyönti vain keskeytti hiljaisuuden. Mutta sitten virkkoi Johanna:

"Minkälainen kuolema?"

"Polttoroviolla."

"Voi, minä sen tiesin, minä tiesin sen!" Hän nousi kiivaasti ylös, alkoi itkeä ja valittaa ja väännellä itseään, tuskissaan kääntyen milloin toisen, milloin toisen puoleen ikäänkuin etsien meiltä armahdusta ja turvaa.

"Voi kauheaa, kauheaa, pitääkö minun ruumiini muuttua tuhaksi! Ennen antaisin pääni vaikka seitsemän kertaa telotettaa kuin kärsisin tuon hirmukuoleman. Jos he olisivat pitäneet lupauksensa, ei tätä olisi tapahtunut. Minä vetoon Jumalaan, taivaalliseen tuomariin, joka tietää, että minulle on vääryyttä tehty."

Ei kukaan meistä voinut liikutuksesta tätä kestää. Me käännyimme pois ja kyyneleet valuivat silmistämme. Minä heittäydyin hänen jalkainsa juureen. Silloin hän ajatteli ainoastaan minun vaaranalaisuuttani, kumartui puoleeni ja kuiskasi: "Nouse ylös, elä syökse itseäsi turmioon, hyvä ystävä. Jumala sinua aina siunatkoon!" Ja tunsin kuinka hän puristi minun kättäni. Minun kättäni hän viimeisen

kerran elämässään puristi, vaikkei sitä kukaan nähnyt. Nyt huomasi hän Cauchonin tulevan, kääntyi tämän puoleen ja sanoi:

"Teidän tähtenne minun pitää kuolla, piispa! Ja siitä teidän vielä tulee vastata Jumalan edessä!" Mutta piispa lausui vain kylmästi: "Sinä kuolet, koska et ole pitänyt lupaustasi, vaan kääntynyt jälleen syntiisi." — Sitten hän läksi.

Vähitellen Johanna pyyhki silmänsä, nyyhkytykset kuuluivat yhä harvemmin ja hän näytti rauhoittuvan. Vihdoin hän katsoi ylös ja näki Pierre Mauricen, ja sanoi hänelle:

"Missä minä olen tänä yönä?"

"Eikö sinulla ole toivoa Jumalassasi?"

"On ja hänen armostaan pääsen paratiisiin."

Nyt Martin Ladvenu ripitti hänet; sitten Johanna pyysi Herran ehtoollista. Mutta kuinka voitiin hänelle sitä suoda, koska hän oli pakanaa pahempaan suljettu kirkon yhteydestä? Lähetettiin pyytämään Cauchonilta lupaa, ja ihmeeksi tämä sen salli, sillä Johannan viimeiset sanat olivat peloittaneet häntä, vaikka hänellä ei sydäntä ollutkaan.

Nyt noudettiin armovälikappaleet hänelle, joka koko kärsimyksensä aikana niitä oli sanomattomasti ikävöinyt. Meidän ollessamme linnassa oli suuri joukko kansaa kokoontunut linnan ulkopuolelle. Ja kun sakramenttia kantava kulkue vahakynttilöineen kävi ohi, niin kaikki kansa lankesi polvilleen ja alkoi rukoilla hänen edestään ja moni itki; ja kun tuo pyhä toimitus alkoi Johannan vankihuoneessa, kuului sinne asti kansan litania, jonka se kohotti tuon eroavan sielun pelastukseksi.

Hirmukuoleman kauhu ei nyt enää vaivannut Johannaa ja rauha ja rohkeus täytti hänen sielunsa ja sitä kesti loppuun asti.

Viidestoista luku.

Kello 9 aikaan aamulla Johanna, Orleansin neitsyt ja Ranskan vapauttaja nuoruutensa viattomuudessa vietiin polttorviolle uhraamaan henkensä isänmaansa puolesta, jota hän palavasti rakasti ja kuninkaansa puolesta, joka niin häpeällisesti oli jättänyt hänet vihollisen valtaan. Hän oli vaatetettu kuolemaan tuomitujen pitkään, valkeaan pukuun ja hänen päähänsä oli painettu lakki, johon oli kirjoitettu sanat: *Kerettiläinen, Langennut, Luopio, Epäjumalan palvelija*. Niin saatettiin Johanna viimeisen kerran alas noita pimeitä torninrappusia linnanpihaan, jossa hän astui ajoneuvoihin ja vietiin polttorviolle. Hänen kanssaan istuivat kärryihin veli Martin Ladvenu ja veli Jean Massieu.

Kun kansanjoukot kadulla täydessä päivänpaisteessa näkivät tuon valkean, nuorekkaan olennon, lankesivat he maahan rukoillen ja moni vaimoista itki ja jälleen kuului mahtavana säveleenä tuhansien suusta rukouksia kuolemaan tuomitun puolesta: "Kristus armahda, pyhä Margareta armahda! Kaikki pyhät rukoilkaa hänen puolestaan, enkelit ja siunatut marttyrit, rukoilkaa hänen edestänsä! Päästä hänet pahasta, hyvä Jumala! Herra jumala pelasta hänet! Armahda häntä, me rukoillemme sinua, laupias Herra Jumala!"

On tosi mitä eräs historioitsija on sanonut:

"Köyhillä ja voimattomilla ei ollut antaa Johanna d'Arcille muuta kuin rukouksensa; mutta nepä olivatkin hänelle tällä hetkellä kaikkein arvokkaimmat, eikä ole historiassa kerrottu suuremmoisempaa tapahtumaa kuin tämä."

Mutta kansan polvistuessa pitkin käytäviä seisoivat sotamiehet jäykkinä molemmin puolin tietä, jota Johanna kulki. — Äkkiä kuului kansanjoukosta melua ja läpi sotilasaidan tunki esiin eräs henkilö ja lankesi polvilleen Johannan kärryjen viereen, tarttui hänen käteensä ja huusi —

"Oi, anna anteeksi, anna anteeksi!"

Se oli Loyseleur!

Ja Johanna antoi kaikesta sydämestään hänelle anteeksi, sillä hän ei tuntenut muuta kuin sääliä kaikkia kärsiviä kohtaan. Sotamiehet olisivat surmanneet miehen, mutta sen esti Warwickin kreivi. Mihin hän sitten joutui, sitä ei kukaan tiedä, mutta maailmalta hän kätkeytyi johonkin yksinäiseen paikkaan katumaan entisiä syntejään.

Suurella torilla kohosi polttorovio ja nuo kaksi lavaa niinkuin edellä on kerrottu. Toisella lavalla istui Winchesterin kardinaali ja monta ylhäistä englantilaista, toisella Couchon ja joukko oikeusjäseniä, ja siihen oli Johannallekin varattu erityinen paikka.

Ja kun kaikki oli hiljaista, alkoi Cauchonin käskystä pappi Nicholas Midi saarnan viinapuusta ja oksista, ja huomautettiin, että Johanna nyt kuivana oksana oli leikattava pois pyhän kirkon yhteydestä, vaikka hän ennen oli jäsenenä siihen kuulunut ja sentähden oli hänen kuolinhetkensä nyt lähestynyt. Lopuksi kääntyi hän Johannan puoleen ja lausui:

"Kirkko ei siis enää voi sinua suojella, vaan täytyy maallisen oikeuden, jolle olet annettu, täyttää tuomionsa. Mene rauhaan."

Nyt Cauchon vielä kerran nuhteli Johannaa hänen rikoksistaan, käski hänen katumaan ja ajattelemaan sielunsa pelastusta. Sitten hän juhlallisesti julisti Johannan erotetuksi kirkon yhteydestä ja jätetyksi maallisen oikeuden rangaistavaksi.

Johanna polvistui itkien ja alkoi rukoilla kuninkaansa ja isänmaansa puolesta. Hänen äänensä kaikui suloisena ja kirkkaana ja sen innostuttava voima valloitti kaikkein sydämet. Ei hän syyttänyt eikä soimannut kuningastaan mistään, vaan vakuutti, että hän oli kuninkaansa uskollinen alamainen kuolemaansa asti ja että tämän hallitsijan viholliset vain olivat liioitelleet ja suurennelleet hänen vikojaan. Sitten lopuksi hän sydämellisin, liikuttavin sanoin pyysi, että läsnäolijat sekä viholliset että ystävät rukoilisivat hänen puolestaan ja antaisivat hänelle anteeksi, ja säälisivät häntä.

Tuskin löytyi siellä ketään, joihin eivät nämä sanat olisi koskeneet — englantilaiset, jopa tuomaritkin näyttivät liikutetuilta, monen huulet vapisivat ja monen silmät olivat kyyneleissä, jopa Englannin kardinaalikin, jonka valtiollinen sydän oli kivettynyt, vaan jonka inhimillisessä sydämessä löytyi vielä tunteita, vuodatti kyneleitä.

Tuomari, jonka nyt piti julistaa maallisen oikeuden päätös Johannan asiassa, oli myös niin liikutettu, ettei voinut sitä tehdä. Hän sanoi vain vartijoille:

"Ottakaa hänet", ja pyövelille:

"täyttäkää tehtävänne".

Johanna pyysi ristiä. Ei kukaan ollut sellaista toimittanut mukaan, mutta eräs englantilainen sotamies taittoi kepin ja satoi molemmat päät yhteen ristiksi ja tämän ristin hän antoi Johannalle ja Johanna suuteli sitä ja painoi rintaansa vastaan. Sitten veli Isambard de la Pierre kiiruhti läheiseen kirkkoon ja toi sieltä siunatun ristin; tätäkin Johanna suuteli ja painoi kiivaasti vasten rintaansa ja sitten yhä uudestaan hän sitä suuteli, kostutti sitä kyneleillään ja kiitti siitä Jumalaa ja pyhimyksiä.

Ja niin itkien, risti rinnoilla veli Isambardin taluttamana hän astui nuo kauheat askeleet polttoroviolle. Sitten hän sidottiin kiinni paaluun, joka oli kohotettu keskelle roviota. Siihen hän nojautui kaiken kansan häntä tähystellessä. Pyöveli astui alas kauheaa tehtävänsä toimittamaan ja sinne jäi Johanna yksin, hän, jolla oli ollut niin paljon ystäviä ja joka oli ollut niin rakastettu ja kunnioitettu.

Kaiken tuon minä näin, vaikka kyneleet sumensivat silmäni, mutta sitten en enää saattanut katsoa. Mitä sitten tapahtui, olen kuullut toisilta ja tahdon kertomukseni täydennykseksi vielä senkin kirjoittaa.

Ei hän viimeisellä hetkelläänkään unohtanut niitä, jotka ehkä vielä saisivat kärsiä hänen tähtensä eikä hän vihollisilleen suonut kostoja. Kun hän kohotti päänsä ja näki tuon kauniin kaupungin katot ja tornit huudahti hän:

"Voi Rouen, Rouen, pitääkö minun kuolla täällä? Ja täälläkö minä surmani sain? Voi, Rouen, Rouen, minä kovin pelkään, että sinä vielä saat kärsiä kuolemani tähden!"

Savupatsaat nousivat samassa vasten hänen kasvojaan, ja hetkeksi valtasi hänet kauhu ja hän huusi: "vettä! Antakaa minulle pyhää vettä!" mutta kohta taas oli pelko kadonnut eikä se sitten enää tuntunut häntä ahdistavan.

Hän kuuli liekkien roihuavan jalkainsa juuressa ja nyt hän huomasi, että veli Isambard, joka yhä vielä seisoi rovion juuressa ja piteli ristiä hänen edessään, oli vaarassa. Nyt huusi Johanna, että hän pakenisi pois, jottei tuli häneen tarttuisi. Veli Isambard siirtyikin syrjään, vaan piteli yhä vielä ristiä, niin että Johanna viimeiseen saakka saattoi sen nähdä.

Tuli ja savupatsaat nousivat nyt korkealle, jotta tuota valkeaa olentoa tuskin saattoi nähdä niiden seasta. Mutta äkkiä kuului tulen keskeltä valtava ylistyshuuto:

"Minun ääneni olivat Jumalasta! — Ne eivät pettäneet minua."

Liekit ja vahva, musta savu kohosivat yhä korkeammalle ja peittivät Johannan näkyvistä, mutta hänen äänensä kuului vieläkin selvänä savun seasta, hän rukoili ja avuksihuusi Herran Jeesuksen nimeä ja kun tuuli hiukan hajoitti savun, nähtiin sen keskeltä ylöspäin käännetyt kasvot ja liikkuvat huulet. Vihdoin suuri, valkea liekki kohosi ylöspäin ja hänen olentonsa katosi näkyvistä, ääni vaiken.

Niin poistui luotamme *Johanna d'Arc!* Kuinka lyhyt on tuo nimi, mutta kuinka rikas oli henkilön elämä, joka sen omisti ja kuinka kolkolta ja ilottomalta tuntui nyt maailma.

Johanna d'Arc on aina oleva isänmaanrakkauden perikuva ja sellaisena hänen muistonsa elää kautta aikojen.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JOHANNA D'ARC: KERTOMUS HÄNEN
ELÄMÄSTÄÄN JA MARTTYRIKUOLEMASTAAN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to

the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.